BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE
50.000 - 10-939

21.9.3

DELICIAE

ERVDITORVM.

Digitized by Google

DELICIAE
ERVDITORVM
SEV
VETERVM
ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ
OPVSCVLORVM
COLLECTANEA

IO. LAMIVS

Collegit, illuſtravit, edidit.

FLORENTIAE. MDCCXXXVI.
Ex Typographio PETR. CAIET. VIVIANII
ad Inſigne D. THOMAE AQVINATIS.

Cum adprobatione.

Digitized by Google

MICHAELIS GLYCAE

EPISTOLARIVM

PARS PRIMA.

NOBILISSIMO ET AMPLISSIMO VIRO
BERNARDIN. RICCARDIO
CLANNIS ET RVPIS ALTAE MARCHIONI
EQVESTRIS DIVI STEPHANI ORDINIS
PRIORI
SERENISSIMI MAGNI ETRVRIAE DVCIS
CVBICVLI PRAEPOSITO
COH. PRAET. GERMANORVM EQVIT.
CATAPHRACTAE PRAEFECTO
DOMINO MVNIFICENTISSIMO
HOC QVALECVMQVE OBSEQVII ET
VENERATIONIS MONVMENTVM
I O. L A M I V S
DEDICO CONSECROQVE

TIBI potiſſimum haſce Collectaneorum meorum primitias, VIR AMPLISSIME, tam-

quam praeſenti cuidam Numini conſecrandas fuiſſe, nullus aequus rerum aeſtimator inficias ierit. Nam & munifico Muſas, Muſarumque Alumnos, patrocinio tueris ac foves; & me in primis TV, PATERQVE TVVS, ac FRATRES, Viri natalibus, virtute, dignitate, longe clariſſimi, peculiaribus, iiſque maximis, beneficiis obligaviſtis. Nam, quum mei a nemine ratio heic haberetur, deſpectuſque ſolum vertere iterum meditarer, VOS uni me bono animo eſſe, & praeſidio veſtro atque opibus adiutum, in patria Vrbe permanere, voluiſtis. Quare, quum amplitudini VESTRAE & liberalitati, quaecumque ingenii mei, laudatorumque laborum, monumenta

pre-

prodierint, accepta iure optimo referenda ſint, par quoque erat ut iſthuc ipſum manifeſta aliqua grati memoriſque animi ſignificatione teſtatiſſimum facerem. Quid quod eae ipſae Commentationes, quae hoc primo volumine continentur, ex inſtructiſſima & ornatiſſima tua Bibliotheca erutae ſunt; adeoque TIBI, etiam alia facie ac cultu conſpicuae, hac ſaltem ratione reſtituendae videantur? Excipe igitur pacato vultu hoc munuſculum, illudque reſpice veluti maioris moliminis Prodromum, quo ulterius TVI glorioſi NOMINIS, TVAEQVE GENTIS illuſtriſſimae laudes, titulos, decora, efferre, ac celebrare non deſinam. Vale, VIR NOBILISSIME, TEQVE

Deus Opt. Max. diu incolumem felicitati temporum ſervet. Dabam Florentiae IX. Kal. Ianuar. A. R. S. MDCCXXXVI.

CAN-

CANDIDO LECTORI

IO. LAMIVS S. D.

QVum peregre iamdudum profectus, nobiles quaſdam, & maxime celebres, Europae regiones haud incurioſe luſtrarem, GERMANIAM *vero in primis ac* GALLIAS; *& varias eximiaſque dotes, quibus eas Natura prodige auxit ac exornavit, & laudata ſtudia ac mores, quibus ſolertes & induſtrii incolae excellunt, quadam perculſus admiratione & iucunditate ſubſpexi. Sed quod praecipua meum animum ſuavitate delinivit, & incredibilis voluptatis illecebris potenter attraxit, gentium illarum fuit in litteras bonaſque artes proclivitas ſingularis, & in eruditione comparanda, liberalibuſque diſciplinis illuſtrandis perficiendiſque, labor indeſeſſus atque admiranda ſedulitas. In hac autem cura, atque negotio, digno profecto quod laudibus*

qui-

quibuſque feratur , ſtudium ac diligentiam illam probavi vehementer , qua omnes Bibliothecarum pluteos , omnes Archivorum angulos , excutiunt & luſtrant , vetuſtos codices evolvunt , diſiectas & ſitu ſquallidas chartas , corroſaſque membranas , veſtigant ac colligunt , ut tandem aliquod inde eruant docti alicuius Scriptoris , cultique ingenii , monumentum , quo vel antiquae hiſtoriae , & rebus praeclare geſtis , memoriaque digniſſimis , lux nova ſincoriorque feneretur ; vel doctrinae ceterae , egregiaeque artes , incrementum accipiant , & numeris omnibus abſolvantur . Heinc enim , ut elucet atque eminet , eos progreſſus ſcientia noſtris temporibus fecit , ut non denſa tantum atque horrens barbariae , quae dudum invaluerat , caligo penitus diſcuſſa fuerit ; verum etiam aethere , ut ita dicam , largiore , & nitidiſſimo ſolidioris litteraturae , & caſtigatioris eruditionis , meridie perfrueremur . Heinc quoque laus eximia & immortalis ingeniis nobiliſſimis iure optimo parta eſt , SCALIGERO , CASAVBONO , SALMASIO , GROTIO , MEVRSIO , CANISIO , BIGOTIO , RVINARTO , MABILLONIO , MARTENIO , ACHERIO , DVRANTIO , MONTIFALCONIO , SIRMVNDO , SCHOTTO , PONTANO , BOLLANDO , PAPEBROCHIO , PISTORIO , FREHERO , GVDIO , MEIBOMIO , VOSSIO , VSSERIO , GRVTERO , PETZIO , *ſexcentiſque aliis , qui hac ratione & litterariam Remp. maximo beneficio*

obli-

obligavere, & patrias regiones fama, titulisque praeclariſſimis, decorantes, ſe in Gloriae *quodammodo atque* AEternitatis *aede conſecraverunt. At illuſtria quoque exempla in anteceſſum mea mihi* Italia *ſuppeditaverat, inque meum animum quaedam aemulationis ſemina iecerat: quare illorum fulgore captus iam & incenſus, quum in felicibus tantorum Virorum ſedibus peregrinus deinde verſarer, inſanas neſcio quas pectore flammas ardoremque conceperam, cuius ſcintillae carceris & anguſtiarum impatientes erumpebant identidem, & cum apertis deſiderii mei ſignificationibus undique abſiſtentes exſiliebant. Nam ille divini nominis vir* Caes. Baronius, *doctrina neſcio an dignitate ſublimior, & eruditiſſimus* Lud. Ant. Muratorius, *noſtri ſaeculi decus & ornamentum, ut ceteros bene multos ſilentio praeteream, faces mihi ignem iam correpturo mature ſubdiderant, acreſque in ſtadium deſcenſuro addiderant ſtimulos. Sed quod proclivem animum, & ſuo quodammodo pondere illo ſe ferentem, vehementius urgebat, mea ipſa* Florentia *erat, Urbs illa acrium feliciumque ingeniorum feraciſſima, & ampliſſimum litterarum egregiarumque artium theatrum, quae mihi etiam abſenti ſaepius ante oculos obverſata, eximia civium ſuorum decora, & ſtudia inclyta, in memoriam adſidue revocabat. Nonne vides, mibi eam dicentem audire videbar,*

ubi

*ubi primum litterae, artes, doctrinae, diſci-
plinaeque liberales, intermortuae dudum, ex-
citatae fuerint ac reſtituate? Vbi praeclara ve-
terum monumenta, docta volumina, eminentiſ-
ſimorum Virorum eruditi labores, in lucem ite-
rum revocati ſint, & publico uſui, & commo-
ditati, patuerint? Quiſnam ante illos* θεοεικέ-
λους MEDICES, COSMAM & LAVRENTIVM, *Bi-
bliothecam pretioſis cuiuſque doctrinae, linguae
cuiuſque, voluminibus inſtructiſſimam communi
populorum utilitati ſequioribus hiſce ſaeculis
dedicavit? Vnde nam, niſi e meo ſinu, docti illi
atque abſolutiſſimi, planeque admirandi, Grae-
corum Sapientum commentarii chalcographi-
co opere deſcripti in vulgus primitus prodiere?
Quomodo typis excuſae, Orientalium Scri-
ptorum, exotico prorſus & apud nos inſueto
ſermone, exaratae lucubrationes Europae to-
ti innotuiſſent, niſi mei illi iidem* MEDICES,
*laudatiſſimo auſu, ac regio plane ſumtu, &
typos eiuſmodi fabricandos curaviſſent, & de-
ſcribenda commentaria; atque ita ſplendida
memorabiliaque exempla praebuiſſent, quibus in
laude conſequenda, litteriſque iuvandis, po-
ſteri deinceps, glorioſe ac magnificenter, inſi-
ſterent? Veniat tibi in mentem tot meorum
praeſtantiſſimorum civium*, FICINI, NERLIO-
RVM, VICTORII, DONII, CORBINELLII, ZACHA-
GNII, BONAROTII, SALVINIORVM, BONA-
VENTVRII, COCCHII, BISCIONII, VRSII,

Go-

Gorii, Boctarii, Martinii, Mannii, Lvpii, *qui deliteſcentia veterum ſcripta, & ſepulta in tenebris atque oblivione monumenta, in lucem hanc liquidam eduxere, & magna cum laude, eruditorumque hominum adprobatione, ejuſmodi perampla ſcientiae ac diſciplinarum incrementa, publici iuris eſſe voluerunt. Haec, atque his ſimilia, dilecta Vrbs adfari videbatur, & quo ſui hortatus maiori me efficientia ac virtute propellerent, ipſa etiam ſe conceptae iam meo in pectore flammae alimenta miniſtraturam promte liberaliterque promittebat. Patentes mihi ſuas oſtentabat Bibliothecas, omnigenis codicibus MSS. & iis quidem eximiis & praecellentibus, locupletiſſimas,* Riccardianam, Stroctianam, ad D. Marci, ad S. Crvcis, ad D. Mariae, *aliaſque permultas, quarum tamen omnium princeps eſt & clariſſima* Regia Medicea ad D. Lavrentii, *cuius codicum MSS. copia, dignitas, atque praeſtantia ſingularis, notior eſt atque celebrior, quam ut heic commemorare, & praedicare, opus ſit. Domeſticis igitur exemplis excitatus, & peregrinis impulſus, vitamque per egregias artes excolendi, & rem litterariam pro virili iuvandi, deſiderio uſque flagrans, horum veterum ἀνεκδότων Commentariorum editioni animum lubenter adplicui, ſero tamen, & longo iam tempore elapſo, quam iſthuc ipſum in animum meum induxeram, eo quod* mul-

multa mihi obcurrerint, quae obici atque impedimento eſſent, & aeſtuantis cupiditatis impatientiam veluti certis vinculis coercerent. Primum quidem in cauſſa fuere longae ac difficiles quinque annorum per varias, ut dixi, Europae provincias peregrinationes: in quibus tamen uberem mihi pro meo captu cognitionum veluti ſponte ſe obferentium copiam comparare facillime licuit, atque itinerum incommodis ſuperiori & opera Theologica, & Hiſtorica, & Critica, & Latina Etruſcaque Poemata, commentari; quae partim typis excuſa iam edidi, partim vero in praeſens tempus opportune emittenda reſervantur. Quum autem prolixis peregrinationum laboribus defunctus proſpere in patriam quodam veluti poſtliminio rediiſſem, Fortunam quoque reducem haudquaquam experto, praeſidia quaeque ſtatim, quibus mea conſilia facile exſequerer, penitus defuere; nullamque opem in ſalebroſo atque arduo ſtudiorum meorum curſu reperire fuit; adeo ut prope iam patriis finibus, alio titulis honeſtiſſimis evocatus, iterum excedere, & ſolum vertere coactus fuiſſem, niſi ſplendidum ac munificum Heroum Riccardiorvm *patrocinium tempeſtive intercesſiſſet, effeciſſetque, & ut Florentiae remanerem, & eorum Bibliothecae praeficerer, & Hiſtoriae Eccleſiaſticae Cathedram in Florentina Academia, licet ſterilem, obtinerem. Interea vero Bibliothecae, cuius mi-*

bi

hi cura ab illis aeterni nominis Viris *demandata fuerat, in ordinem redigendae pro meo munere ſedulo incumbens, et locupletiſſimo, eodemque exactiſſimo, codicum cum MSS. tum* χαλκογράπτων *catalogo, qui mihi in primis cordi erat, contexendo contente adſidueque occupatus, tantum mihi otii haud ſupereſſe intelligebam, quantum laborioſa haec & difficilis* ἀνέκδοτα *doctorum hominum Opuſcula vulgandi provincia, quid ferre mei humeri valerent diu verſanti, caſuſque omnes ſerio expendenti, requirere videbatur. Nam ceteris difficultatibus & illud accedebat incommodi, quod non evulgandas Commentationes recenſere tantum, & cum primigenio contextu conferre, & illuſtrare, & e Graeco, vel alio idiomate, in Latinum, ubi opus fuerat, convertere ipſe deberem; verum etiam ex vetuſtis, & male aetatem ferentibus codicibus, & ſcriptura plerumque fugitiva & evanida, vel ſaltem intellectu aliquando difficillima; nocturno diurnoque, eodemque improbo, labore, exſcribere eas moleſte compellerer. Siquidem in ea urbe verſor; in qua neminem, quem codicibus Graecis MSS. emendate exſcribendis iuſta mercede conducas, invenire eſt: paucos vero admodum, qui Latinos etiam, & Italicos, libros manu exaratos tibi exacte caſtigateque tranſcribant. Nihilo tamen minus poſtremum, quum ea ipſa negotiorum turba ac tumultus, quibus undique circumfluebar, ar-*

dens

Digitized by Google

dens huius editionis deſiderium refrigere minime paterentur (nam in codicibus Riccardianae Bibliothecae evolvendis, digerendiſque, antiqua egregiaque cuiuſcumque artis ac diſciplinae inedita monumenta mihi identidem obcurrebant, & novis uſque ſtimulis animum interquieſcere non ſinebant, ſed ad provinciam tandem capeſſendam mirabiliter incitabant) forte fortuna uſuvenit, ut conſilii mei eruditum virum Ios. Mar. Mecactivm *participarem, qui, ut eſt ad quaeque audenda fiduciae & alacritatis admirabilis, rem praeclaram & maxime laudabilem, dixit, me animo volutare, nec comperendinatione amplius, aut ulla baeſitatione; ſed mature facto opus eſſe; quin & moras omnes praecipitandas: ſe paratum operam omnem, qua pote, indeſinenter praeſtare; varioſque codices exſcribendi, multaque alia propoſito conducentia procurandi, laborem ſuſcipere. Tunc ipſe improviſo praeſidio laetus, & in ſpem certam ſucceſſus erectus, moras rumpere animum induxi meum: adeoque ambo convenimus, & concorditer quibusdam veluti orgiis foederati conſpiramus, arduumque opus manus admoventes molimur: et ſolus ipſe non amplius, nec denſo circumſtantium negotiorum agmine, nec ulla alia rei difficultate, deterreor. Eoque magis meis coeptis minime diffidebam, quod probe noſſem* Mecactivm, *hominem facilem, & impigrum, popularibuſque notiſſimum; quod-*

que

que multo optabilius fuerat atque opportunius, litteris adprime inſtructum, & qui praeter alia ingenii ſui & eruditionis ſpecimina, elegans etiam atque utile Florentinae Hiſtoriae Breviarium condidiſſet, brevi ab eo typis evulgandum. Itaque, ut iam ἐγκυκλίοις datis litteris pollicitus fui, XXIIII *plus minus voluminibus praeclaras atque eximias virorum eruditorum, qui ante* XVI *Chriſtiani nominis ſaeculum floruere, commentationes ἀνεκδότους certo ordine ac ratione comprehendam, atque ita prodituras in lucem digeram, ut ſingulis voluminibus diverſi argumenti, aut linguae, aut generis compoſitionis, opera quoad fieri poteſt minime contineantur: ſed eiusdem ſtili, & idiomatis, & materiae, omnes. Nam, ut opportune iam edixi, cuiuſcumque diſciplinae, & facultatis opuſcula, & differentibus etiam linguis exarata, colligere, & publicare fert animus, ut non praeceptis tantum illuſtribus, & documentis graviſſimis, noviſque oblatis cognitionibus, blande ad ſui lectionem viros litterarum amantes adliciant; ſed ipſa etiam rerum, argumentorum, & orationis varietate legentium animos iucunde detineant, oblectentque ſuaviter. Breves quidem, & compendiariae eiuſmodi lucubrationes ſeligentur, quod quidem voluminum forma, & magnitudo exigere videatur: ampliores enim, prolixioreſque commentarios, quos etiam, egregios, & publica luce digniſſimos, memoratae Biblio-*

✠† the-

thecae abunde ſufficiunt, in maioris molis volumina olim, ſi Deus faxit, includendos conſulto reſervamus. Quamquam vero potiſſima propoſiti mei pars fuerit opuſcula ea edere, quae in Florentinis Bibliothecis ignota hactenus, aut neglecta, delituerant: non tamen ita hac veluti lege obligabimur, ut ſiqua ex aliis Etruriae, Italiaeque, aliarumque etiam remotiorum Provinciarum Bibliothecis a viris doctrina & humanitate conſpicuis ad nos tranſmiſſa liberaliter fuerint, generali huic collectioni apte & tempeſtive inſerere recuſaturi ſimus: ſed gratiam potius aeternam ornatiſſimis viris habebimus, qui huiuſmodi nos muneribus auxerint, eorumque virtutis & eruditionis laudes praedicare non omittemus. Simili quoque exceptione uſuri prudenter ſumus in eo, quod nihil nos, quod ſaeculo XV *poſterius ſit, edituros recepimus: ſi quod enim occurrat viri ſcientia & iudicio praeſtantiſſimi ineditum commentarium, quodque non exiguam Litterariae Reip. utilitatem & ornamentum adlaturum eſſe videatur, aetate licet paulo recentius, nihilo tamen minus ſuum in his Collectaneis locum iure optimo habebit. Illud quoque indictum nolim, nos, etſi vetuſta omnigenae doctrinae opera congerere huc decreverimus, carmina tamen, & orationes excluſuros, cum quia innumerae iam id genus lucubrationum a viris litteratis editiones adornatae fuerunt, tum quia*

eam

eam utilitatem minime adlaturas eſſe exiſtimavimus, quam noſtri buius laboris atque operae ſcopum eſſe voluimus. Quamobrem ubi non mediocre emolumentum legentibus ex buiuſmodi etiam commentationibus proventurum manifeſte elucebit, ita ut vel ad biſtoriae ſupplementum & illuſtrationem, vel ad aliarum liberalium artium & diſciplinarum ornatum & incrementum, non parum conlaturas eſſe intelligatur, noſtri operis & curae illae etiam pars erunt, & una cum aliis ſeriis magis, gravioribuſque commentariis, typis excuſa vulgabuntur. Haec autem omnia adeo ornate diligenterque compoſita edentur, & eo cultu inſtruentur, ceteriſque praeſidiis iuvabuntur, ut Auctoris cujuslibet vita compendiaria oratione conſcripta Commentarios ipſius antecedat, indiceturque inſuper Bibliotheca, ex qua illi prodierint, codicumque MSS. ex quibus exſcripti fuerint, brevis biſtoria concinnetur. Variantes quoque Lectiones adſcribentur, ubi plures ejusdem operis Codices offendantur; & ſcholia erudita, criticaeque animadverſiones, eaque omnia luculentiſſima, adpoſite atque opportune adiicientur. Ceterum mea baec Collectanea DELICIAS ERVDITORVM *inſcribere viſum eſt, non tantum ut quae nam & quales cultorum boneſtiſſimorumque bominum deliciae ſint, & ſuaviſſimae voluptates, manifeſto indicio aequi rerum aeſtimatores perſpicue comprebendant, & tandem maleferiati quidam ac*

lividi viros doctos, & ardenti virtute ſupra communem ſortem evectos, exagitare hoc nomine vereantur; quantum ut titulo ſignificantiſſimo proderetur ea, quae illis obſertur, novae & inſuetae lectionis ſincera iucunditas, & florida, ac blanda ſelectae & multiiugis eruditionis amoenitas. Nec aliud profecto ex hiſce meis laboribus ſibi proventurum honeſtos viros, & litterarum amantes ſperaviſſe iam video, dum certatim, ante omnem etiam tituli lenocinantis illecebram, ad hanc Analectorum editionem promovendam collatis in anteceſſum ſumtibus concurrere; quorum ut virtus, humanitas, atque liberalitas, perpetua famae adclamatione perennent, perque univerſas terrarum orbis regiones aeternum celebranda circumferantur, eorum nomina heic in certam ſeriem digeſta deſcribentur.

CA-

CATALOGVS EORVM

Qui horum voluminum pretia in anteceſſum contulerunt.

* *

AQVIS SEXTIIS.

Thomaſſin de Maſaugues. Illuſtriſſimus Dominus Praeſes.

BERGOMI.

Lupi. Illuſtriſs. D. Comes Alexander.

BONONIAE.

Fiacchi. Adm. Rev D. Maria Angelus Monachus Camaldulenſis, Claſſenſis Monaſterii Bibliothecarius.

CASTRI FLORENTINI.

Baldi. Adm. Rev. D. Collegiatae Eccleſiae Praepoſitus.

EMPORII.

Tempeſti. Perilluſtris Dom. Petrus I. V. Doctor.

Digitized by Google

FANI FORTVNAE.

Flavi Coſtanzi. Illuſtriſs. Dom. Antonius.

FERRARIAE.

Bentivogli. Illuſtriſs. & Excellentiſs. Dom. Guido Marchio ex Hiſpaniae Optimatibus.
Borſetti. Illuſtriſs. D. Ferrantes I. V. Doctor, ac Illuſtriſſimae Civitatis Ferrariae Secretarius.
Marchionni. Reverendiſs. D. Caſimirus Ciſtercienſis Abbas S. Bartholi ad Ferrariam.
Riminaldi. Illuſtriſs. D. Comes Ioannes Baptiſta.

FESVLIS.

Reverendiſſimi Patres S. Dominici Ordinis Praed.

FLORENTIAE.

Acciaiuoli Torriglioni. Illuſtriſs. & Clariſs. D. Sen. & Marchio Antonius Franciſcus Eques D. Stephani.
Albizzi. Illuſtriſs. Dom. Lucas Caſimirus Marchio.
Allegri. Adm. Rev. D. Albericus Monachus Ciſtercienſis.
Altoviti. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Dom. Antonius Metropolitanae Eccleſiae Canonicus.
Antinori. Illuſtriſs. & Clariſs. D. Senator Vincentius Prior Equeſtr. Ord. Divi Stephani.
Aquilanti. Perilluſtris & Rev. Dom. Coſmus.
Avanzini. Illuſtriſs. D. Ioſeph Medicinae Profeſſor.

Bacci. Adm. Rev. Dom. Alexander.
Baccioni. Adm. Rev. Dom. Ioannes Dominicus.
Baccioni. Perilluſtris Dom. Ioſeph Romulus.
Bagnuoli. Perilluſtris Dom. Cancellarius Ioannes Baptiſta I. V. Doctor.
Baldacci. Adm. Rev. Dom. Philippus.
Baldi. Adm. Rev. Dom. Ioannes Baptiſta.
Baldigiani. Illuſtriſs. Dom. Ioannes Dominicus.
Bandieri. Perilluſtris Dom. Philippus I. V. Doctor.
Barberini. Adm. Rev. Dom. Marcus.
Bargiacchi. Illuſtriſs. Dom. Nicolaus.
Bartholommei. Illuſtriſs. Dom. Marchio Matthias.
Bechelli. Adm. Rev. Dom. Ioannes Baptiſta.
Bellucci. Perilluſtris & Rev. Dom. Ioannes Baptiſta.
Berti. Perilluſtris Dom. Ioſeph I. V. Doctor.
Bertini. Perilluſtris Dom. Dominicus.
Bertini. Perilluſtris Dom. Ioſeph Doctor Medicus.
Beſozzi. Adm. Rev. D. Auguſtinus Canonicus Lateranen.
Bini. Adm. Rev. Dom. Ioſeph Clemens.
Bondelmonti. Illuſtriſs. Dom. Ioſeph.
Borghigiani. Adm. Rev. Dom. Benedictus Maria Prior S. Stephani in Pane.
Borghigiani. Adm. Rev. Pater Vincentius Maria Ord. Praedicat.
Branchi. Perilluſtris Dom. Philippus.
Brandi. Perilluſtris Dom. Abbas Antonius Franciſcus.
Breſciani. Illuſtriſs. Dom. Benedictus Regiae Celſitudinis Mag. Etrur. Ducis Secretarius, & Bibliothecarius, &c.
Brocchi. Adm. Rev. Dom. Ioſeph. S. Theol. Doctor, & Seminarii Florentini Rector.
Bruni. Adm. Rev. Dom. Ioannes Baptiſta.
Canigiani. Illuſtriſs. Dom. Thomas Commendator S. Ioannis Ieroſolymitani.

Canini. Perilluſtris Dom. Cancellarius Caietanus I. V. Doctor.

Capaſſi. Reverendiſs. P. Gerardus ex Generalis Ordinis Servorum B. M. V.

Carneſecchi. Illuſtriſs. Dom. Franciſcus.

Cerretani. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Auguſtinus, Eccleſiae Metropolitanae Canonicus.

Chiari. Adm. Rev. Dom. Ioſeph

Civinini. Perilluſtris Dom. Ioannes Dominicus Doctor Medicus.

Collini. Perilluſtris Dom. Laurentius.

Compagni. Illuſtriſs. Dom. Ioannes.

Cremoncini. Adm. Rev. Dom. N N.

Da Galaſſo. Perilluſtris Dom. Philippus.

De Florentia. Reverendiſs. Pater Coſmus Antonius Ord. Min. Obſer.

Della Stufa. Illuſtriſs. & Clariſs. Senat. Marchio Sigiſmundus.

Del Monte. Illuſtriſs. Dom. Marchio Andreas.

Del Sera. Illuſtriſs. Dom. Aloyſius I. V. Doctor.

De Sancta Cruce. Reverendiſs. Pater Ioannes Ant. Commiſſarius Generalis Ord. Min. Obſ.

Doglioſi. Adm. Rev. Dom. Ioſeph Maria.

Dolci. Adm. Rev. Dom. Alexander Clericorum S. Ioannis Magiſter.

Dolci. Perilluſtris Dom. Xaverius Coſmus.

Doni. Illuſtriſs. Dom. Andreas Advocatus.

Fabri. Admod. Rev. Dom. Coſmus Plebanus S. Petri in Boſſolo.

Fabri. Perilluſtris Dom. Laurentius Doctor Medicus.

Fagiuoli. Perilluſtris Dom. Ioannes Baptiſta.

Fancelli. Adm. Rev. Pater Ioannes Petrus Prior Servorum B. M. V. Florentiae.

Federighi. Illuſtriſs. Dom. Ioannes.

Fe-

Feroni. Illuſtriſs. Dom. Marchio Franciſcus Antonius.
Fiacchi. Perilluſtris Dom. Cancellar. Franciſcus I. V. Doctor.
Ficini. Perilluſtris Dom. Antonius Franciſcus I. V. Doctor.
Finazzi. Perilluſtris Dom. Philippus.
Franceſchi. Illuſtriſs. Dom. Baro Franciſcus Eques D. Stephani.
Franchi. Adm. Rev. D. N N S. Theologiae Doctor, & in Seminario Florent. humaniorum Literarum Profeſſor.
Franchi. Adm. Rev. Dom. Nicolaus Severus I. V. Doctor.
Fratini. Adm. Rev. P. Dominicus Maria ex Minimis S. Franciſci de Paula.
Freſcobaldi. Illuſtriſs. Dom. Franciſcus.
Galilaei. Illuſtriſs. Dom. Philippus.
Galli. Illuſtriſſima Dom. Comes Catharina.
Gambaſſini. Adm. Rev. Dom. Thomas Plebanus S. Iuliani ad Septimum Proton. Ap. I. V. Doctor.
Gerini Bonciani. Illuſtriſs. D. Hieronymus.
Gherardi. Perilluſtris Dom. Cancellarius Caietanus I. V. Doctor.
Giraldi. Illuſtriſs. Dom. Ioannes Eques D. Stephani.
Giuntini. Perilluſtris D.Hieronymus Doctor Medicus.
Gondi. Illuſtriſs. & Clariſs. Dom. Senator Ioannes Franciſcus.
Gori. Adm. Rev. Dom. Antonius Franciſcus S. Theolog. Doctor, ac in Florentina Academia Hiſtoriae Profeſſor.
Gori. Perilluſtris Dom. Ioſeph Doctor Medicus.
Guicciardini. Illuſtriſs. Dom. Comes Franciſcus.
Guidi. Illuſtriſs. & Clariſs. Dom. Iacobus Senator, & Comes.

Leſ-

Leſſi. Adm. Rev. Dom. Ioſeph.
Libri. Illuſtriſs. Dom. Laurentius.
Lucattelli. Adm. Rev. Dom. Bernardus S. Theologiae Doctor.
Luzzi. Perilluſtris Dom. Laurentius I. V. Doctor.
Magrini. Adm. Rev. Dom. Sanctes Prior S. Zenobii ad Caſignanum.
Malaſpina. Illuſtriſs. & Clariſs. Marcellus Senator & Marchio.
Malaſpina. Illuſtriſs. Dom. Marchio Ioannes Franciſcus.
Manetti. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Dom. Bonaiuncta Metropolitanae Eccleſiae Canonicus.
Manni. Perilluſtris Dom. Dominicus Maria Strocthianae Bibliothecae Bibliothecarius, & Etruſcae Linguae in Semin. Florent. Lector.
Mannini. Perilluſtris Dom. Octavius.
Marchi. Perilluſtris Dom. Franciſcus Doctor Medicus.
Marchionni. Illuſtriſs. Dom. N N.
Martelli. Illuſtriſs. Dom. Nicolaus Bailivus Divi Stephani.
Martellucci. Perilluſtris Dom. Ioannes Baptiſta.
Martini. Admod. Rev. Dom. Antonius.
Martini. Perilluſtris Dom. Hieronymus.
Mataſſi. Adm. Rev. Dom. Ioannes Baptiſta.
Mazzei. Adm. Rev. Dom. Petrus Maria Prior S. Martini de Gangalandi.
Mazzei. Adm. Rev. P. Lector Ioſeph Maria Carmelita.
Mellini. Adm. Rev. Dom. Alexander.
Minerbetti. Illuſtriſs. Dom. Horatius Eques Divi Stephani.
Monaldi. Adm. Rev. Dom. N N. Plebanus S. Petri in Mercatu.

Mo-

Moniglia. Illuſtriſs. Dom. Ioſeph Andreas Publicus Iuris Pontificii Profeſſor.
Morandini. Perilluſtris & Rev. Dom. Ioſeph Maria.
Moroſi. Adm. Rev. Dom. Alexander.
Neri. Adm. Rev. Dom. Romulus Prior S. Bartholomaei a Quarata.
Nobili. Illuſtriſs. D. Ioannes Laurentius.
Niccoli. Perilluſtris & Rev. Dom. Raimundus.
Niccolini. Illuſtriſs. Dom. Marchio Antonius.
Paoli. Adm. Rev. P. Thomas Maria, ex Miniſtris Infirmorum.
Paperini. Illuſtriſs. Dom. Bernardus Aurei Calcaris Eques.
Paſquali. Illuſtriſs. Dom. Coſmas Eques D. Stephani.
Paſquali. Illuſtriſs. Dom. Ioſeph.
Patriarchi. Adm. Rev. Dom. Petrus.
Pellegrini. Adm. Rev. Dom. Petrus.
Peruzzi. Illuſtriſs. Dom. Simon Bindus in Academia Florentina Etruſcae Linguae Profeſſor.
Peſcetti. Adm. Rev. Dom. Aſcanius Plebanus S. Romuli ad Gavillas.
Picchianti. Adm. Rev. Dom. Philippus Plebanus S. Petri ad Ripolim.
Pigri. Perilluſtris D. Cancellar. Angelus I. V. Doctor.
Pittoreggi. Adm. Rev. Dom. Franciſcus Prior S. Bartholomaei ad tres Sanctos.
Pomi. Perilluſtris Dom. Hyacinthus.
Popoleſchi. Illuſtriſs. Dom. Rodulphus Eques Divi Stephani.
Poſtini. Perilluſtris Dom. Vincentius.
Pucci. Illuſtriſs. & Clariſs. Dom. Laurentius Senator, & Marchio.
Querci. Illuſtriſs. Dom. Stephanus Advocatus.
Ricci. Illuſtriſs. Dom. Vincentius.

Ri-

Ridolfi. Illuſtriſs. Dom. Ioſeph Marchio.
Rota. Illuſtriſs. Dom. Philippus Advocatus.
Ruota. Adm. Rev. Dom. Ioannes Baptiſta Monachus Caſſinenſis.
Saller. Perilluſtris Dom. Cancellarius Petrus I. V. Doctor.
Salvatici. Perilluſtris Dom. Lucas Antonius.
Salvemini. Perilluſtris Dom. Cancellarius Ioannes Franciſcus I. V. Doctor.
Salvini. Illuſtriſs. ac Reverendiſs. Salvinus, Eccleſiae Metropolitanae Canonicus.
Sandonnini. Illuſtriſs. Dom. Comes Iachinus I. V. Doctor.
Sarchi. Illuſtriſs. Dom. Ioannes Dominicus I. V. Doctor.
Saſſi. Illuſtriſs. Dom. Martialis.
Senſi. Perilluſtris Dom. Ioſeph Doctor Medicus.
Serriſtori. Illuſtriſs. Dom. Andreas.
Squarcialupi Minerbetti. Illuſtriſs. Dom. Aleander.
Tartaglia. Adm. Rev. Dom. Iacobus.
Tazzi. Perilluſtris & Rever. Dom. Dominicus.
Tofanari. Adm. Rev. Dom. Franciſcus.
Torrigiani. Illuſtriſs. Dom. Marchio Ioannes Vincentius.
Toſi. Adm. Rev. Dom. Caietanus.
Taviani. Adm. Rev. Dom. Sanctus.
Veneziani. Adm. Rev. Dom. Caietanus.
Veraci. Adm. Rev. Dom. Petrus.
Veracini. Adm. Rev. Dom. Thomas.
Vernaccia. Illuſtriſs. Dom. Dominicus.
Vghi. Illuſtriſs. Dom. Petrus Vicedominus perpetuus Archiepiſcopat. Florentin.
Vguccioni. Illuſtriſs. Dom. Antoninus.
Vguccioni. Illuſtriſs. D. Ricoverus Eques D. Stephani.

Vguc-

Vguccioni. Illuſtriſs. & Clariſs. Dom. Senator Ioannes.
Vinci. Perilluſtris Dom. Petrus I. V. Doctor.
Vitelli. Adm. Rev. P. Fulgentius Ord. Min. Obſer.
Zanobetti. Perilluſtris Dom. Paulus.
Zagri. Illuſtriſs. Dom. Philippus.
Zerli. Adm. Rev. Dom. Franciſcus Sac. Theolog. Doctor, & in Seminario Florent. Philoſophiae Profeſſor.

GENVAE.

Borgo. Perilluſtris Dom. Nicolaus.

LIBVRNI.

Gentili. Reverendiſs. Dom. Pamphilus Canonicus Collegiatae Eccleſiae & I. V. Doctor.
Mornini. Perilluſtris Dom. Arnaldus.
Reverendiſſimi Patres Trinitarii.

MONTE POLITIANO.

Samuelli. Illuſtriſſimus Dominus Abbas Claudius Eques D. Stephani.

MVTINAE.

Graſſetti. Illuſtriſs. Dom. Thomas.
Molinari. Perilluſtris Dom. Rupertus I. V. Doctor.

PIENTIAE.

Ciani. Reverendiſs. Dom. Ioan. Baptiſta Canonicus Cathedralis Eccleſiae I. V. Doctor.

PISAVRI.

Brigi. Illuſtriſs. Dom. Franciſcus Maria.
De Abbatibus Olivieri. Illuſtriſs. D. Annibal.

PISCIAE.

Baldaſſeroni. Perilluſtris Dom. Ioannes I. V. Doctor.
Flori. Illuſtriſs. Dom. Antonius Eques D. Stephani.

PISTORII.

Gori. Perilluſtris Dom. Ioſeph Paulus.
Sozzifanti. Illuſtriſs. Dom. Octavius Eccleſiae Cathedralis Canonicus.
Tani Comandi. Perilluſtris Dom. Franciſcus Maria Doctor Medicus.

PRATI.

Bettazzi. Adm. Rev. Dom. Iacobus Plebanus.
Bianchini. Adm. Rev. D. Ioſeph Plebanus I. V. D.

ROMAE.

Acciaiuoli. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Praeſul Philippus Proton. Apoſt. &c. Florentinus.

Bo-

Bonaccorſi. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Praeſul Simon Maceratenſis, Ferrariae Vicelegatus.

Feroni. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Praeſul Ioſeph Maria Archiep. Damaſcenus, Sac. Congregat. Immunit. Eccleſ. Secretarius, Canonicus S. Ioannis in Laterano, Abbas S. Galgani, Florentinus.

Moraldi. Illuſtriſs. Dom. Ioſeph Auditor Nuntii Apoſtolici Florentiae.

Riccardi. Illuſtriſs. & Reverendiſs. Praeſul Franciſcus Maria Protonot. Apoſtol. Florentinus.

Stoppani. Illuſtriſs. Excellentiſs. & Reverendiſs. Praeſul Ioannes Franciſcus Archiep. Corinthi Apoſtolicus apud Magnum Etruriae Ducem Orator, Mediolanenſis.

SANCTA CRVCE.

Scaramucci. Perilluſtris Dom. Hippolytus I. V. Doctor.

SANCTO MINIATE.

Gucci. Perilluſtris Dom. Carolus Epiſcopalis Curiae Cancellarius.

SENIS.

Borgheſi. Illuſtriſs. Dom. Ioannes.

Careggio. Adm. Rev. P. Petrus Thomas, Carmelita.

Lami. Adm. Rev. P. Magiſter, & Prior, Aloyſius Dominicus, Carmelita.

Mar-

Martinozzi. Illuſtriſs. Dom. Fulvius Eques D. Stephani.

Maſini. Adm. Rev. P. Magiſter Ioannes Baptiſta Carmelita.

VENETIIS.

Mitarelli. Adm. Rev. Dom. Ioannes Benedictus Monachus Camaldulenſis Lector in Coenobio S. Michaelis.

Tiepolo. Excellentiſſima N. Dom. Angela.

VTINI.

Freſchi. Illuſtriſs. Dom. Comes Carolus.

Illorum vero nomina, qui in hoc Album referri in poſterum volent, voluminibus inſequentibus eodem ordine recenſebuntur, editis opportune Catalogi huius ſupplementis. Nondum enim viris litterarum fautoribus id expetituris aditus praecluſus eſt.

Digitized by Google

IO. LAMI
DE
MICHAELE GLYCA
EIVSQVE SCRIPTIS
DISSERTATIO.

M*ICHAEL* cognominatus eſt *Glycas*, quod ex *Glycetarum* familia eſſet, ut verſus, qui in variis Codicibus ejus Annalium MSS. occurrunt, manifeſte indicant: in iis enim habetur:

Ὅς ἐκ γένους ἔσχηκε γλυκετῶν λάχος
Ὁ συγγεγραφὼς Μιχαὴλ τὸ βιβλίον.
Qui ex genere habuit Glycetarum ſortem
Is, qui conſcripſit, Michael, hunc libellum.

Quare fallitur *Io. Alb. Fabricius*, qui cognomen illud ab eo adſcitum, quum monaſticum habitum induiſſet, nullo antiquitatis monumento, nulla hiſtoriae fide, arbitratur.

Sicŭlus autem natione fuit, quod ex Codicibus MSS. elucet: eum enim Σικελιώτην conſtanter adpellant, ut eruditiſſimus *Phil. Labbeus* in Annalium *Glycae* Praefatione teſtatur. Nec abluderet τοῦ γλυκᾶ cognomen, ſi qua is vixit aetate, Siculos Dorica adhuc dialecto uſos fuiſſe conſtaret; quod tamen cur non credamus nulla cauſa ſubeſt. *In Calabria enim, & in aliis Neapolitani regni regionibus, atque in Sicilia, ad proxima uſque ſaecula Graeca lingua obtinuit, ut non plebeio ſolum uſu, ſed etiam Eccleſiaſtico, in officiis ſuis Graeca lingua frequentaretur, donec Sixti IV juſſu ac decreto, omnibus ut Latine perſolverent officia proviſum eſt*; quae ſunt verba doctiſſimi *Montisfalconii Diar. Ital. Capite XV*. Simile tamen cognomentum etiam Byzantii fuit; nam *Ioannes Glycys* Byzantinus, huius urbis Patriarcha, claruit Anno MCCCXVI, de quo videndus *Rob. Gerius Append. ad Hiſt. Litter. Script. Eccleſ. Gul. Cavei*: quamquam *Ioannes Glycas*, *Dufreſnio* dicitur.

Privatus an in Magiſtratu, laudatus *Labbeus* inquit, *aut dignitate aliqua publica, militari, aulica, forenſive ornatus; coniugatus, an caelebs vixerit, plane neſcio: nec adſperſa ſingulis fere paginis υἱοῦ, τέκνου, καὶ ἀγαπητοῦ vocabula, patrem potius, quam ſe-*

ſeniorem ac magiſtrum, *diſcipuli aut amici juvenis gratia opus illud elucubrantem*, *deſignat*. Grammaticum tamen profeſſione fuiſſe argumento eſt inſcriptio Epiſtolae primae, ut in Codice Riccardiano, quo uſi ſumus, habetur; quae quidem ea eſt quae ſequitur: Γραμματικοῦ Μιχαὴλ τοῦ γλυκᾶ τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ καὶ στυλίτῃ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ σιναΐτῃ κτλ. *Michaelis Glycae Grammatici*, *ad maxime venerandum Monachum*, *& Stylitam Ioannem Sinaitam &c.* Quod quidem Grammatici nomen profeſſionis eſſe non eſt cur dubitemus, & quod, etiam poſtquam Monaſticam vitam amplexus eſſet, retinere potuit; ſiquidem eam umquam amplexus eſt: nam, ut dixi, omni hiſtoriae auctoritate deſtitutus id, una cum *Fabricio*, quis crederet. Et quidem Monachi paſſim, aliique in eminenti dignitate conſtituti, ſuper Theologicis, graviſſimiſque controverſiis, eum conſulebant, ut ex Epiſtolis, ſeu Diſſertationibus, quas edimus, certum exploratumque eſt. Quis autem facile opinetur, hominem ſacris & caſtioris alicuius ſectae inſtitutis minime addictum, ſed e medio populo, quum tot Epiſcopi, Eccleſiaſticique praeceptores, vulgo ſuppeterent, ab eis in Religionis, dogmatumque Chriſtianorum, negotio, conſultum adeo frequenter fuiſſe? Non me quidem la-

latet, mere etiam laicos aliquando in Eccleſia docuiſſe, & habuiſſe conciones, ut ex *Euſebio* de Origene adhuc iuvene liquet; & Proſper Aquitanus, multa, quae ipſis Eccleſiaſtici ordinis Magiſtris ardua, & ſalebroſa, videri poterant, in re Theologica docte, & praeclariter, pertractavit; attamen iſthuc ipſum in re tam obſcura & ambigua neſcio quid ſubſpicionis inducere diſſimulandum haudquaquam exiſtimo. Confirmari id etiam poſſet animadvertendo in Codice Caeſareo Κυρὸν *Glycan* adpellari; quo vocabulo contracto Monachi praeſertim, ſequioribus ſaeculis, indigetabantur: non ſecus quidem atque nos *Domnos* Monachos honoris cauſſa nuncupamus, quod latius ac dilucidius in ſcholiis ad Diſſertationem primam expedimus, & claſſicorum Scriptorum teſtimoniis in medium adductis comprobamus. Quid quod Codex MSS. Annalium *Glycae* Vallicellanus hujuſmodi titulum praefert? Τοῦ λογιωτάτου καὶ μακαριωτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ γλυκᾶ χρονικὸν, κτλ. *Eloquentiſſimi, & beatiſſimi domni Michaelis Glycae Chronicon &c.* qui forte non tam morum probitatem, & ſanctitudinem, quam Monaſticam profeſſionem, deſignare poſſe videatur. Codex quoque Monaſterii Fontisebraldenſis paucis mutatis ſic incipit: τοῦ σοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου &c. *Sapientiſſimi, & beatiſſimi &c.*

Quid-

Quidquid autem ſit, illud exploratae fidei eſt, Virum hunc litterarum ſtudiis maxime deditum, φιλόπονον καὶ φιλομαθῆ, fuiſſe, cunctiſque adeo fere diſciplinis eruditum: paſſim enim in ſuis operibus Theologum ſimul, ſacrarum litterarum interpretem, Medicum, naturaliſque ſcientiae indagatorem ſolertiſſimum, peritiſſimumque ſe prodit Hiſtoricum. Nec eloquentiae quidem laude caret, & facili quadam ac plana dicendi ratione Lectorem oblectat, ac detinet, ita ut eloquentia cum ingenii felicitate certare videatur. Itaque ob ejus doctrinae praeſtantiam merito λογιώτατος καὶ σοφώτατος adpellatus eſt, ut ex ejus Epiſtolarum generali inſcriptione in Codice Caeſareo apud *P. Lambecium Cod. Theolog. CLIX.* intelligitur, eſt enim ea, quae ſequitur: τοῦ σοφωτάτε καὶ λογιωτάτου Μιχαὴλ τοῦ γλυκᾶ κτλ. *Sapientiſsimi, & eloquentiſsimi Michaelis Glycae &c.* & ex inſcriptionibus Codicum Annalium Vallicellani, & Fontisebraldenſis, quas paulo ſuperius attulimus. Et quidem in magna ob doctrinam exiſtimatione fuiſſe indicant etiam luculenter ejus epiſtolae, quae Monachis paſſim, aliiſque, qui eum de quaeſtionibus difficillimis conſulebant, mittuntur, ut per ea tempora omnes fere ad eum doctrinae cauſſa, ſeu acceſſu, ſeu litteris, confluxiſſe videantur.

A 3 Qua

Qua aetate *Glycas* noſter vixerit, poſt novam eruditiſſimi *Leon. Allatii* opinionem, quam *Caſim. Oudinus* ſuo calculo comprobat, in ſententiis eſt. Plerique tamen omnes Saeculi XII Scriptorem eum exiſtimant, *Io. Zonarae*, *Georgii Cedreni*, *Conſt. Manaſſis* σύγχρονον, aliorumque ſimilium. Et quidem ſuam hiſtoriam, quam ab orbe condito exorditur, uſque ad obitum Alexii Comneni, & annum Chriſti MCXVIII, deducit. Heinc *a G. Io. Voſſio Lib. II. De hiſtor. Graec. Cap. XXVII* ad annum MCXX refertur; quemadmodum & a *Guliel. Caveo in Hiſt. Litter. Script. Eccleſ. Ph. Labbeo* veriſimile eſt, eum circa annum MCL floruiſſe: cui epochae alii quoque adſtipulantur, ſi *Allatium* & *Oudinum* laudatos exceperis. Ille enim *Glycam* ſaeculi XV Scriptorem eſſe, & anno MCCCCXXX ac deinceps claruiſſe, pertendit, ratioque, qua innititur, eſt, quod ex Glycae epiſtolis plures ad Maximum Smeniotem, & Eſaiam Cyprium Monachum, qui tunc temporis vivebant, ſcriptae ſunt. *Oudinus* addit *Glycae* ſyntagma hiſtoricum olere Graeciam recentiſſimam, quod ille vel morte vel negotiis occupatus ultra annum MCXIIX non extenderit. Itaque iuxta memoratos Scriptores *Glycas* σύγχρονος fuiſſet *Macarii Ancyrani Metropolitae*, *Nicolai Sclengiae*, *Io. Ducae*, alio-

rum-

Digitized by Google

rumque hujus aetatis virorum, qui lucubrationibus editis nomen ſuum poſteritati commendaverunt. Verum id, quod litem omnem dirimit, ſunt Epiſtolae *Glycae* XXXV, XXXVI, & XXXXI, quae ad Imperatorem Conſtantinum Palaeologum ſcriptae ſunt; conſtat autem ex verioribus Chronologis Conſtantinum Palaeologum non ante annum MCCCCXXXXV, vel iuxta alios MCCCCXXXXVIII imperium ſuſcepiſſe Orientis, quod anno MCCCCLIII, in Conſtantinopolitana clade extinctus, amiſit, quum annis VIII, vel iuxta alios V, etſi non integris, imperaſſet. Iam memoratarum Epiſtolarum inſcriptiones in alio volumine una cum aliarum titulis adferemus, & ex iis veritas illa, quam adſtruimus, evidenter elucebit. *Carol.* quidem *Dufreſnius* Vir doctiſſimus, in Praefatione, quam operibus *Io. Zonarae* praemiſit, quum in eam ſententiam diſceſsiſſet, quae vult haſce Epiſtolas eſse *Io. Zonarae* foetum, ut evincat eas, vel earum ſaltem aliquas, eſse ſcriptas ea aetate, qua ille vivebat, clarum perſpectumque eſſe ait, nonnullarum auctorem, ſi non omnium, vixiſſe ſub Manuele Comneno: nam Epiſtolam XXXVIII in indice Lambeciano Manuelis Comneni Imperatoris eſſe arbitratur, quare & ſubſequens *Antopologeticum*, quod quidem ſtatim ſubditur in Codice

Caeſareo & in Regio Pariſienſi, eodem tempore ſcriptum eſſe infert. Eam aetatem etiam arguit ex viris primariis Aulae Conſtantinopolitanae, quibus aliquot Epiſtolae inſcribuntur: atque in iis Ioanne Duca Magno Hetaeriarcha & Sebaſto, cuius prae ceteris mentio occurrit apud *Nicetam* in *Alexio Manuelis F.* & Manuele Comneno Sebaſto Oratore, qui non alius eſt ab eo, cuius pariter *Cinnamus* meminit *Lib. V.* Sed recte obſervat *Caſ. Oudinus* falſum eſſe *Dufreſnium*, dum cenſuit Epiſtolam XXXVIII ad Alypium Monachum eſſe Manuelis Comneni, quum vere *Glycae* ſit Monachum illum ab Aſtrologiae ſtudio dehortantis: concedit tantum *Antapologeticum* eſſe Manuelis Comneni, cujus quidem nomen praefert, & numero XXXVIIII collocatur. Quum enim Alypius in Aſtrologiae ſtudium toto pondere ferretur, nec *Glycae* conſiliis & hortationibus adquieſceret, ut ſtudium ſuum defenderet, nihil ipſe regeſſit, ſed aliena ſcriptione uſus eſt, mittens pro reſponſione *Antapologeticum* Manuelis Comneni ab annis circiter CCC in gratiam Aſtrologiae, qua delectabatur, conſcriptum; vel alium Manuelem Comnenum fuiſſe ſubſpicatur. Ad ea vero quae *Dufreſnius* de primariis Aulae Conſtantinopolitanae viris adducit, ita laudatus *Oudinus* reſpondet: *Non*

bis

his nominibus veteres hi intelliguntur, ſed recentiores ejusdem nominis, & dignitatis, qui anno circiter MCCCCL in Imperio Orientali ſub Conſtantino Palaeologo, ultimo Graecorum Imperatore, dignitatibus his fungebantur: ut conſtat ex Ioanne Duca, cujus hiſtoriam in manibus habemus: qui Michaelis Glycae σύγχρονοι quum fuerint, ad illos epiſtolas dediſſe nihil mirum videbitur. Atque ita quidem ille. Et, ut videtur, *Io. Ducas*, ille idem eſt, qui ſcripſit hiſtoriam Conſtantinopolitanam, quando Conſtantinopolis a Mahumete II Turcarum Rege expugnata eſt, eaque illis imperii eſſe ſedes coepit, quod fuit anno Hegirae DCCCLVII, Chriſti autem MCCCCLIII, quo vivebat ille *Ducas* ex inclita Ducarum familia oriundus. Hic de geſtis Turcarum adverſus Graecos, & Conſtantinopoli ſubacta, commentarius exſtat MSS. Graece in Bibliotheca Chriſtianiſſimi Francorum Regis, quem una cum interpretatione ſua Latina *Iſm. Bullialdus* in corpore Byzantinae hiſtoriae edendum curavit, & de quo *Ger. Io. Voſſius Lib. IV de Hiſtor. Graec. Cap. XIX.* Exſtant inter Epiſtolas *Michaelis Glycae* Epiſtolae duae ad hunc Ioannem Ducam nempe XXI & LII. De Ioanne autem Duca plura videnda apud *Caſ. Oudinum* ad annum MCCCCLX, & in *Io. Zonara*.

Ope-

Opera, quae *Glycas* ſcripſit, ſunt in primis Annales, Patriarcharum, Regum, atque Imperatorum res geſtas, hiſtoriamque omnem Iudaicam, Romanam, ac Conſtantinopolitanam, ita complectentes, ut eodem contextu controverſas inter Theologos, Philoſophoſque, quaeſtiones agitaverit, ac de rebus omnibus, quae in Coelo, Aere, Terra, ac Mari, fiunt, de avibus, piſcibus, animalibus, homine, atque Angelis, differuerit, ſequutus veterum Patrum *Euſtathii*, *Baſilii*, *Nyſſeni*, *Chryſoſtomi*, *Sinaitae*, *Piſidae*, aliorumque veſtigia ac pene verba: qui quidem omnes opus ſex dierum, quod Graeca voce Hexaemeron dicere ſolemus, ſingulari diligentia concinnarunt. Sed quia notatur a *Th. Dempſtero Lib. I. Paralip. ad Roſinum Cap.* I. quaſi leges hiſtorico praeſcriptas non ſervaverit, heic tempeſtive deſcribenda videntur verba *Leunclavii* Prooemio in *Glycae* Annales: *Quod ſi quis arbitratur*, inquit, *hiſce de rebus minime diſſerendum vel in hiſtoria, vel in adnotatione temporum: is ſciat, primum haec junioribus eſſe perſcripta, quorum animos rectis ſententiis (ut paulo ante ſignificabamus) imbui permagni refert. Deinde velim Glycae noſtro vel illam ob cauſſam ſit aequior, quod pleraque non ita prolixe, nec confuſe, tradiderit, ut Cedrenum & alios factitaſſe videmus: qui com*

pen-

pendia quaedam promittentes, volumina prorſus ingentia, quaeque ſine taedio perlegi nequeunt, poſteris reliquere. Huius Operis titulus in Codicibus Vallicellano, & Fontiſebraldenſi ita habet: Τοῦ λογιωτάτου καὶ μακαριωτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Γλυκᾶ χρονικὸν ἀπὸ κτίσεως κόσμου συνοπτικὸν, διεξιὸν κατ' ἐπιτομὴν περί τε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, περί τε τοῦ φωτὸς αὐτοῦ, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ὑπὸ Θεοῦ δημιουργηθέντων ἐν ἡμέραις ς'. περί τε τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδὰμ, καὶ τῶν λοιπῶν καθεξῆς. *Eloquentiſſimi, & beatiſſimi domni Michaelis Glycae Chronicon compendiarium ab orbe condito, breviter percurrens ea, quae attinent coelum, & terram, lucemque ejus, & omnia, ut uno verbo dicam, a Deo ſex diebus fabrefacta, Adamique fictionem, & cetera, quae deinceps contigerunt*. Sequuntur aliquot verſus cum titulo: στίχοι ἴαμβοι εἰς τὴν παροῦσαν βίβλον. *Verſus Iambi in praeſentem librum*. Qui quidem integre & emendate leguntur in Codice Claromontano, & quibusdam aliis, & ſunt qui ſequuntur.

Βίβλος χρονικὴ σύνθεσις τεχνουργίας
Εἰς τὸ γλυκὺ σύνταγμα χειρωθεῖσα
Ἔργοις παρέστω κλῆσις ἡ γεγραφότος
Ὃς ἐκ γένους ἔσχηκε γλυκεῖαν λάχος
Ὁ συγγεγραφὼς Μιχαὴλ τὸ βιβλίον
Θείων λόγων ἔννοιαν περιλαμβάνων.

Liber

Liber chronicus, compoſitio artificii
In dulcem contextum concinnata,
Re adeſto adpellatio ejus, qui ſcripſit,
Qui ex genere habuit Glycetarum ſortem,
Ille ſcilicet, qui conſcripſit, Michael, libellum,
Divinorum ſermonum intelligentiam comprehendens.

Omnium primus *Glycae* annales in Latinam linguam a ſe converſos edidit *Io. Leunclavius* Amelburnus, & eos quidem in quatuor partes diſtributos *Philip. Labbeus* deinde una cum primigenio textu Graeco, caſtigationibus, variantibus lectionibus, ſcholiis, & ſupplementis, Lutetiae Pariſiorum publici juris fecit. *Io. Meurſius* tertiam iſtorum Annalium partem ſeparatim edidit, ſub Hiſtoriae Romanae titulo, cum ſua Latina interpretatione & ſcholiis, & *Theodoro Metochitae* perperam attribuit. Qua de cauſa ita vir doctus falſus ſit, & multos in fraudem induxerit, difficile eſt expiſcari. Niſi forte a Graeculo quodam deluſus eſt, qui ipſi hoc *Glycae* fragmentum, aut *And. Schotto*, a quo ſe accepiſſe fatetur, tamquam a *Theod. Metochita* concinnatum, venditaverit: ſive poſſeſſoris nomen, quod titulus Θεοδώρου Μετοχίτου praeferebat, in veri Auctoris, quae, ut fere fit, in MS. forte deerat, adpellationem tranſierit.

Prae-

Praeter Annales ſcripſit *Glycas* Epiſtolas plurimas, interrogatus a diverſis ſuper variis quaeſtionibus Theologicis, dubiiſque ad coeleſtium Scripturarum enarrationem reſolvendis; quas ſolita dicendi facilitate, & multiiugis eruditionis illecebra, & amoenitate,conſcripſit. Quae quidem earum exſtant, quod ſciam, LVI numerum explent. *Lambecius* tamen in *Codice Theolog.* CCXXXIII. *Lib. V. Comm.* obſervat in hoc Codice aliter Epiſtolas *Glycae* diſponi, tam numero, quam ordine, adeo ut ea, quae in aliis Codicibus eſt XXXV, in hoc Codice ſit LXIIII & ultima. Hae omnes enim quinque Codicibus MSS. Bibliothecae Caeſareae continentur, ut apud *Pet. Lambecium Codicib. Theolog.* CLIX. CLX. CCXXXII. CCXXXIII.& CCCXXXIII videre eſt. *Glycae* quidem Epiſtolae magno in pretio habitae ſunt a Viris doctis, & plerique etiam publici iuris facere conati ſunt; ſed vel integris Codicibus deſtituti, vel morte praeventi, vel alia de cauſa impediti, id praeſtare non potuerunt. Earum quidem Codicem *Georg. Douſa* Conſtantinopoli attulerat, ſed recenti, & parum fida, manu, ut ipſe teſtatur, exſcriptum: immo & mutilum interdum, ut ex Epiſtola XIII, quam ex eo Codice *Bon. Vulcanius* edidit, patet. Nam *Bon. Vulcanius*, quum *Douſae* Codicem nactus eſſet, tres ex illis Epiſto-

ſtolis edidit una cum ſua Latina interpretatione in Notis ad *S. Cyrillum Contra Anthropomorphitas*, quum interim omnium harum Epiſtolarum editionem meditaretur, ut in laudatis Notis adfirmat. Tres autem Epiſtolae, quas typis mandavit *Vulcanius*, ordine ſunt x. xiii. xxxii. *Iac.* quoque *Pontanus* duas ex hiſce litteris, quas ab *Andrea Schotto* habuerat, Latine a ſe converſas excudendas curavit, quae hodie in *Maxima Patrum Bibliotheca*, & in Annalium *Glycae* editione Pariſienſi a *Philippo Labbeo* adornata, habentur; ſed nec textum Graecum adpoſuit, & alterius vix dimidia pars eſt, quam edidit, adeo mancum & detruncatum fuiſſe oportet Codicem, quo uſus eſt. Tandem *Leo Allatius De Conſenſu utriuſque Eccleſiae. Contra Creigthonem. De Libris Eccleſiaſticis Graecor. Lib. de Purgator. & Lib. adverſus Hottingerum*, haſce epiſtolas ſaepe laudat, & fragmenta plurima, nec contemnenda quidem, earum adducit; immo in quibusdam locis, nonnullas etiam integras deſcribit.

Nos igitur horum virorum praeſtantiſſimorum propoſitum laudabile ſequuti, nonnullas *Glycae* Epiſtolas in lucem edere animum induximus, noſtraeque ἀνεκδότων Collectionis velut in ipſa fronte conſtituere; cum ob argumentum nobile, & excellens, utpote Theologicum; tum in memoratorum

rum Scriptorum laudis & venerationis argumentum. Quum enim in MS. Bibliothecae Riccardianae, cui praeſum, Codicem quintodecimo quidem, ut videtur, ſaeculo, ſed egregie, exacteque, deſcriptum incidiſſem, quo harum Epiſtolarum quatuordecim continentur, has ſaltem publico non invidere mecum ipſe deliberavi, adeoque exſcripſi mea manu diligenter, & in Latinam linguam ſedulo pro virili, accurateque, converti. Huius autem meae editionis ſpecimen dederam in Appendice illorum Commentariorum, quibus *De recta Chriſtianorum in eo, quod Myſterium Divinae Trinitatis attinet, ſententia* titulum feci, memoratarum Epiſtolarum tertia Graece ac Latine publici iuris facta: ibique iam me olim ceteras quoque, quas habuiſſem, editurum receperam: quare nunc fidem libero. Inter has quidem non eas tantum proferam, quae *ἀνέκδοτοι* ſunt, ſed ut opus perfectum & abſolutum, quoad fieri poteſt, exſiſtat, iis ſuo loco & illas, quae ab aliis editae fuerunt, interſeram: fragmenta etiam, undecumque corradere licuerit, adiiciam: & ubi plus praeſtare non dabitur, ſaltem reliquarum nudos titulos, ut eos *Lambecius* recenſet & exhibet, in medium adducam. Quamquam & eas, quae alias editae fuere, *ἀνεκδότυς*, & nunc primum, in publicum pro-

prodire viſum iri prudentioribus ſpero; nam vel exactiores, & emendatiores; vel integriores; vel primigenia ſua lingua, qua exaratae fuerunt, emittentur. Ecce enim *Pontanus* Latine tantum, alteramque mutilam excudit: ipſe Graecum contextum adponam, & quaecumque deſunt ex Codice Riccardiano ſupplebo. *Bonavent. Vulcanius* Graece quidem ac Latine ſuas vulgavit, ſed mendoſo Codice uſus, unam etiam ἀκέφαλον edere coactus eſt: in hac editione & emendatae omnes, & integrae, perlegentur. Denique fragmentis earum, & titulis, illud novi ſaltem accedet, quod cum Latina interpretatione prodibunt. Adde quod opportuna ſcholia identidem adſcripſimus, & perpetuum prope commentarium attexuimus. Id quod novum ſaltem erit in iis, quas *Leo Allatius* edidit: nam eas & Graece & Latine, & caſtigatiſſimas, quae fuit viri diligentia & eruditio, evulgavit. Non quod noſtri propoſiti pars ſit, adeo frequentia, & prolixiora etiam, ſcholia ad ea opera, quae in Collectione noſtra publici iuris facturi ſumus, commentari: ſed in editione harum Epiſtolarum id neceſſarium eſſe arbitratus ſum. Quum enim *Glycas* noſter ſequioribus ſaeculis vixerit, & quando Graeci homines ſine nugis, & ineptiis, vix quidquam ſcribere adgreſſi ſunt, eius opinionum li-

licentiam, & τὸ παράδοξον, compeſcere interdum oportuit, ac certis fraenis coercere, Theologorum melius ſapientiuſque opinantium conſulta, e regione, ut ita dicam, ſtatuendo, tamquam adverſus eum aciem inſtructiſſimam, atque ita legentium rectae ſententiae, & ſecuritati, conſulere. Non enim ſemper optimas, rataſque ſententias, & antiquorum Patrum placita, ſeligere & amplexari videtur; ſed de regia opinionum via ita quaedam ad divortia deflectere aliquando, ut facile poſſit a delicatioribus quibusdam novitatis & αὐτομολίας inſimulari. Ad hoc igitur ſaltem meae obſervationes inſervient, ut recta *Glycae* ſententia apertius dilucidiuſque percipiatur, & non facile cuiuſcumque criminationibus, in his, in quibus minime meretur, obnoxius evadat. In quibuſdam excuſari aut defendi non poteſt, utpote Graeci ſchiſmatis homo, & erraticarum illius gentis opinionum aliquando propugnator, ut oſtendetur inferius. Non tamen ideo ſpernendus Auctor hic videatur, nam & ex his ſequioris aevi Scriptoribus Graecis magnam Catholicae Eccleſiae utilitatem provenire cognoſcitur, ſive ut hiſtoria Eccleſiaſtica locupletior exactiorque habeatur: ſive ut Graeci ſchiſmatis errores facilius refellantur: ſive ut noſtrorum temporum Sectarii falſarum opinionum, certorumque delira-

mentorum, rei manifeſte revincantur : id quod aperte elucet ex *Io. Morini*, *Leon. Allatii*, *Pet. Arcudii*, *Fr. Combefiſii*, aliorumque doctiſſimorum hominum lucubrationibus, quos inter memorandus praecipue *Nicol. Comnenus Pappadopolus*, qui anno MDCXCVII librum typis mandavit Patavii, ita inſcriptum: *Praenotiones Myſtagocicae ex Iure canonico, ſive Reſponſa ſex, in quibus una proponitur Eccleſiae utriuſque, Graecae, & Latinae, ſuffragium de iis, quae omnino praemittenda ſunt ordinibus ſacris, atque obiter & Graecia adverſus calumniatores defenditur, & praecipuae Photianorum ineptiae refelluntur.* Ibi innumeri Scriptores Graeci, proximioris praeſertim aetatis, in medium adferuntur, qui maxima pars ignoti nobis erant, ut ſcribit praeſtantiſſimus *Monsfalconius Diar. Ital. Cap.* XXVIII.

Ceterum nunc monendum eſt, in quibusdam Codicibus haſce Epiſtolas non *Michaeli Glycae*, ſed *Io. Zonarae* tribui, ut in Codice Regio, cujus meminit *Dufresnius*, quamquam recentiori manu ſcripto, anno ſcilicet Mundi iuxta Graecos MMMMMMDCCCCLXXXXVI (Chriſti MCCCCLXXXVIII) Indict. VI. Huncenim titulum praefert: Ἐπιϛολαὶ κυρȣ̃ Ἰωάννȣ Ζωναρᾶ καὶ πρωτοασηκρῆτις καὶ Δρȣγγαρίȣ τῆς Βίγλης. *Epiſtolae Domni Ioannis Zonarae, & Protoaſecretis, & Praefecti Vigilum. Zonarae* quoque has Epiſtolas adſcribebat Codex,

dex, quem *Georg. Douza* Conſtantinopoli attulerat, exſtatque modo in Bibliotheca Lugduno-Batava; quare & illae, quas ex eo edidit *Bonav. Vulcanius*, eidem *Zonarae* tribuuntur. *Zonarae* pariter vindicat Index Graecorum librorum ex Codice MS. Regio 2813. *Philippus* quoque *Labbeus Tom. I. de Scriptor. Eccleſ* in *Georg. Cedreno* haſce Epiſtolas *Zonarae* potius eſſe exiſtimat, quas exſtare tantum numero XLVI adfirmat, & ſubſpicatur eis additas aliquot fuiſſe alicuius Scriptoris *Glyca* recentioris Epiſtolas. *Qui enim fieri potuit*, inquit, *ut de Cedreno ne verbum quidem fecerit in Annalibus ſuis Glycas, qui Ioannem Scylitzen, Ioannemque Zonaram, tam ſaepe adpellat?* Quae quidem ratio mihi languidula videtur, ac futilis. *Labbeus* uſus videtur Codice MS. Claromontani Collegii Pariſienſis Societatis Ieſu, qui Epiſtolas XLVI continet *Zonarae* tributas. Hinc factum eſt, ut promiſcue haſce Epiſtolas ſub nomine *Zonarae*, aut *Glycae*, laudet *Allatius*; quamquam contra Creigthonum ſcribens in eam concedere ſententiam videtur, ut *Glycae* potius, quam *Zonarae* illas attribuat: ibi enim ita ſcribit: *Haec, & alia Michael Glycas, Epiſtola ſatis prolixa ad Ioannicium Monachum &c.* Et idem quoque facit paſſim in Opere *De perpetuo conſenſu utriuſque Eccleſiae &c.* & in

Diſſertationibus *De Libris Eccleſiaſticis Graecorum*, quoque ut plurimum *Glycae* eas vindicat. Et recte quidem, ut arbitror, ita ſentit vir ille doctiſſimus. Quomodo enim *Io. Zonarae* adſeri poſſunt illae Epiſtolae, quas Conſtantini Palaeologi aetate ſcriptas fuiſſe exploratae fidei eſt, ut ſuperius oſtendimus? *Zonaras* enim non ſub hoc Principe, neque ſaeculo XV, ſed ſub Alexio Comneno, XII videlicet ſaeculo, ab anno MCX ad MCXX floruit, ac paucis poſt annis Ioanne Alexii F. imperante naturae conceſſit. Inſuper duo Caeſarei Codices, quos *Lib. IV Commentariorum* laudat *Lambecius*, quorum prior Epiſtolas L, alter LVI continet, *Michaelem Glycam* auctorem praeferunt, hoc lemmate: Τȣ̃ *σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ* Μιχαὴλ *τοῦ* Γλυκᾶ *εἰς τὰς ἀπορίας τῆς θείας γραφῆς*. *Sapientiſſimi, & eloquentiſſimi domni Michaelis Glycae in divinae Scripturae dubitationes*. Et ad calcem Codicis poſterioris haec ſcribuntur: Τȣ̃το *βιβλίον ὑπάρχει* Μιχαὴλ *τοῦ* Γλυκᾶ. *Hic libellus eſt Michaelis Glycae*. Sed & Codex Riccardianus, quo utimur, ita inſcribitur: Γραμματικȣ̃ Μιχαὴλ *τοῦ* Γλυκᾶ. *Grammatici Michaelis Glycae*. Laudantur etiam a *Geſnero* ſub nomine *Glycae*, ut & ab *Hoeſchelio* ex Bibliotheca Auguſtana eodem titulo *Cod.* LXV. & a *Iac. Pontano*, qui prio-

res

res duas Latine convertit atque edidit. Sed & has ſub *Glycae* nomine citant *Caſaubonus Exercit. in Baron.* XVI. *n.* XLIX. *Antonius Poſſevinus Tom. II. Adparatus ſacri*, *&* *Io. Baptiſta Cotelerius* in Notis ad Opera SS. Patrum, qui temporibus Apoſtolicis floruerunt, ubi inquit: *Quae etiam citat Michael Glycas in libro poſteriore operis* εἰς τὰ ἄπορα τῆς γραφῆς *Cap.* XXXII. *Exſtat id opus MS. in Bibliotheca Thuana, compoſitumque eſt ex Orthodoxa fide S. Ioannis Damaſceni, adiectis nonnullis aliorum Patrum*. Sed & *Gul. Caveus* in *Ioanne Zonara* eas *Glycae* potius adiucandas exiſtimat. Ex his, quae hactenus diſſeruimus, conſtitit arbitror, non tantum has Epiſtolas genuinum eſſe *Michaelis Glycae* foetum; verum etiam, quem eae in diverſis Codicibus titulum praeferant. Quibus addi poteſt inſcriptio Codicis Auguſtani LVII. quae ita habet: *Michaelis Glycae explicationes obſcurorum locorum Sacrae Scripturae*.

Ceterum aliquot alios tractatus hactenus ineditos recenſet *Leo Allatius de Conſenſu utriuſque Eccleſiae Lib.* II. *Cap.* XVIII. nempe, *Librum ad Maximum Smeniotem de proceſſione Spiritus ſancti*, cuius fragmentum habet ibidem *Lib.* III. *Cap.* II. *Ad eumdem, an Chriſtus Azymo in ſuprema coena uſus ſit. Ad Eſaiam Monachum de animabus a corpore ſeparatis*. Verum hi omnes Tractatus,

nihil aliud mihi cum *Oudino* eſſe videntur, quam Epiſtolae *Michaelis Glycae*, in quibus Scripturae loca quaedam obſcura, vel controverſa, ille explicat.

Sed quia ad calcem Codicis Regii deſcribuntur eorum nomina, quorum auctoritate uſus eſt Epiſtolarum Scriptor, eam hic deſcribere operae pretium eſſe exiſtimavi. Συγγράφοντες καὶ συμμάρτυρες τῆς βίβλȣ αὐτοὶ, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος Νύσσης, Ἰωάννης ὁ χρυσορρήμων, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος, ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, Ἀναστάσιος ὁ Σιναίτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, Γρηγόριος ὁ Διάλογος, Ἀνδρέας Κρήτης, Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ Ἀπόστολοι, Νικηφόρος Πατριάρχης, σὺν τούτοις καὶ Μωσῆς καὶ Δαβὶδ, καί τις ὁ φωτίζων τȣτους, καὶ μάρτυς ἀψευδὴς, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. *Qui ſimul ſcripſerunt, ſimulque teſtes bujus libri fuere, ſunt bi: Gregorius Theologus, Magnus Baſilius, Gregorius Niſſenus, Ioannes Auriſluus, Magnus Athanaſius, Cyrillus, Magnus Epiphanius, Anaſtaſius Sinaites, Ioannes Damaſcenus, Gregorius Dialogus, Andreas Cretenſis, Petrus & Paulus Apoſtoli, Nicephorus Patriarcha, cumque bis Moſes & David, &, qui boſce illuminat, teſtiſque eſt mentiri neſcius, Spiritus ſanctus.*

Verum antequam de *Glycae* Epiſtolis agere deſinamus, de Codice Riccardiano Le-

Lectorem edocere fert animus. Codex hic Chartaceus eſt, notatus numero XIX. Pluteo K. Ordine I. inter Graeca Manuſcripta. Continet primum Epiſtolas *Glycae* nonnullas, deinde *Chriſtoduli* Monachi, ſeu *Ioannis Cantacuzeni*, Dialogos VIII adverſus Iudaeos manu diverſa exaratos. Primi autem titulus ita habet: Χριςοδούλου μοναχοῦ κατὰ Ἰουδαίων λόγος α΄. *Chriſtoduli Monachi adverſus Iudaeos Sermo I.* Incipit vero: Οὐκ οἶδ᾽ ὁπότερον κάλλιον φαῖεν ἄν τινες, ἐπιγράψας τῷ τοιούτῳ συντάγματι κατὰ Ἰουδαίων ἄρα, ἢ μᾶλλον ὑπὲρ αὐτῶν κτλ. Eſt in fine & aliud perbreve opuſculum, alia quoque manu, ut videtur, exſcriptum, cui praefigitur. Δόγματα ὀρθόδοξα, ἅπερ ἐξέθεντο οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πατέρες, καὶ οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι. *Dogmata Orthodoxa quae expoſuerunt Sancti Apoſtoli, & omnes Sancti Patres, & Oecumenici Doctores*. Initium autem eius eſt: Πιστεύομεν καθὼς ἐβαπτίσθημεν εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὸν ἕνα Θεὸν κτλ. Omnia tamen haec opera ſaeculo XV. deſcripta eſſe videntur, etſi nullibi anni, vel temporis, quo ſcripta fuerunt, adnotatio pareat. *Glycae* autem Epiſtolae omnes, quae hoc Codice habentur, XIV tantum ſunt, quarum prima ad Ioannem Sinaitam ſcripta eſt, prout in Indice Lambeciano, & ceterae etiam eodem ordine,

 ac

ac ſerie, qua in memorato Indice, progrediuntur. Vnum tantum ſingulare habet hic Codex, quod numeri adnotatio indicat, eam Epiſtolam non eſſe *Glycae* primam, ſed tertiam; ita ut quartadecima decimaſexta, numero adſcripto, ſignificetur. Ceterum eſt admodum correctus, & emendatus; integer quoque, & eleganter exaratus, ut plurimi faciendus eſſe videatur.

Sed iam in alia *Glycae* opera inquiramus, deque iis loquentem audiamus *Caſ. Oudinum* in *Glyca: Inter MSS. Codices*, inquit, *Bodleianae Oxonii in Anglia Bibliothecae Cod.* DCCXX. *in MSS. Codicibus Guillelmi Laudi litt. C. Cod.* 77. *Graece exſtant Michaelis Glycae ſermones varii: & ibidem Cod.* DCCXXIII *in Manuſcriptis Codicibus eiusdem ibidem Cod.* XCI. *n.* 2. *exſtat Michaelis Glycae Tractatus, qui in varia Capita dividitur &c. qui liber anno aerae Graecanicae* 6978 *ſcriptus eſſe dicitur, hoc eſt, anno Chriſti nati* 1470. *Denique in Catalogo Bibliothecae Marquardi Gudii, qui Regiae Maieſtatis Daniae Conſiliarius fuit in ſupremo Tribunali Ducatus Slesvvicenſis, anno* 1706 *Kilonii edito in* 4. *apud Bartholdum Reutherum pag.* 533. *inter MSS. Codices Graecos in* 4. *Cod. L. Michaelis Glycae ſermones, Chartaceo Codice bonae notae, quem titulus* σοφώτατον καὶ λογιώτατον *laudat, ubi*

ar-

argumenta ſermonum recenſentur ſummatim, ſingulis per ordinem operi praemiſſis. Haec quidem ille. Sed haec fere omnia, nil aliud mihi eſſe videntur, quam ipſae *Glycae* Epiſtolae, quae λόγοι *Sermones* interdum inſcribuntur, ut quidem aliquando fit in Codice Riccardiano. *Guil.* quidem *Caveus* in ſua *Litteraria Scriptorum Eccleſiaſticorum hiſtoria* ſcriptum reliquit, Codice Philoſophico CIII Bibliothecae Caeſareae, nonnulla *Glycae* Capita Philoſophica adſervari: ſed eius inimicus & inſectator acerrimus *Caſ. Oudinus*, id falſi arguit, adfirmatque, quum conſuluiſſet, nihil ſe tale reperiſſe.

Iam tempus, quum de *Glycae* ſcriptis late egerimus, perſcrutari, quibus ille Chriſtianae religionis dogmatis cenſendus ſit, quod quidem ex ipſius ſcriptis eruendum videtur. *Glycam* quidem Orthodoxum *Phil. Labbeus* arbitratur: ſed evidentia ipſa contrarium demonſtravit. Antiquum enim ſchiſma & ipſe fovens, quaedam contra Latinos compoſuit. Nam ſcripſit primum ad Maximum Smeniotem, εἰ χρὴ προσέχειν τοῖς λέγουσιν, ὅτι λαβὼν ὁ Χριστὸς ἄζυμον ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς μεγάλης πέμπτης ὡς τὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, τηνικαῦτα δῆθεν τοῖς οἰκείοις τὸ πάσχα ἐτέλησεν. *An dicentibus attendendum ſit Chriſtum veſpere magnae Feriae V, quum Paſcha celebraretur, accepiſſe Azymum, & ſic ſuis tum*

Pa-

Paſcha tradidiſſe. Principium autem eſt: Ὁ περὶ τῶν ἀζύμων λόγος, ὦ θεῖα καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ πολλοῖς ἔφθασε. Scripſit deinde eidem περί τινων χρήσεων, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, οὐ μὲν δὲ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται, καὶ ὅτι ἐ ταυτὸν ἀποστολὴ καὶ ἐκπόρευσις. *De nonnullis Patrum teſtimoniis, quibus probatur, ex ſolo Patre, non autem & ex Filio, Spiritum ſanctum procedere: & non eſſe idem miſſionem & proceſſionem.* Principium, τί δέ σοι καὶ περὶ τῆς ἀῤῥήτου τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως. Verum tamen eſt eum pro Latinis quoque contra ſuos Graecos ſcripſiſſe ad Eſaiam Monachum, περὶ τῶ ὁποῖον ἀπαντᾶ τέλος ταῖς ψυχαῖς χωριζομέναις τῶ σώματος, καὶ ὅπου αὗται ἀπέρχονται. *Quid ſit de animabus, poſtquam fuerint a corpore ſeparatae, & quo illae abeant?* Principium, Καὶ περὶ τῶν μὲν δικαίων, τί χρὴ καὶ λέγειν. Inibi probat luculentiſſime in coelum eas deferri, ideoque praeſentes Deum manifeſte intueri, atque ita ſumma beatitate gaudere: ut hinc arguas omnes Graecorum errores, ipſis etiam Graecis, qui ſchiſma foverunt, non eodem loco fuiſſe. Hic poſtremus Sermo decimae octavae Epiſtolae locum obtinet in Indice Lambeciano, a qua non multum diſſimilis argumenti videtur eſſe ea, quae ſequitur, undeviceſima, eidem Monacho ſcripta. Alii autem duo tra-

cta-

ctatus adverſus Latinos ſunt vigeſima ſeptima, & duodetrigeſima, Epiſtolae in Indice memorato, quem poſt Epiſtolas ad Operis calcem, ut iam diximus, cum aliis fragmentis, tempeſtive exhibebimus.

Jam vero quid de Glycae eruditione, iudicio, diligentia, & opinionibus, dicendum & ſentiendum ſit, alibi, licet perfunctorie & obiter, enunciavimus; quare haec in praeſentia pluribus diducere pro inutili ac ſupervacaneo haberi poſſet. Hic tantum adſcribere e re fore arbitror catalogum Auctorum, qui in *Glycae* operibus, cum Epiſtolis, tum Annalibus, citantur, & ex quibus omnia ſua collegiſſe compilans ille videtur,

Floriferis ut Apes in ſaltibus omnia libant.

Hunc quidem praeter brevem illum Auctorum, qui in Epiſtolis laudantur, quem paulo ſuperius deſcripſimus, alii quoque concinnarunt; ſed, quem ipſe contexui, copioſiorem abſolutioremque eſſe inficiabitur nemo.

AU-

AUCTORES, ET LIBRI

Tam editi, quam ἀνέκδοτοι, ex quibus Michael Glycas *ſua collegit*.

Aelianus
Alexander Monachus
Ambroſius Mediolanenſis
Amphilochius Iconienſis
Anabatianus. *S. Pauli Anabaticon*
Anaſtaſius Sinaites
Anaſtaſius Sinaites alter
Anaxagoras
Anaximander
Anaximenes
Andreas Cretenſis
Andromachus Medicus
Antoninus Auguſtus
Apollinarius Laodicenſis
Apollonius Tyaneus
Aquila
Arcadii Reſponſum
Ariſtoteles
Athanaſius
Athenodorus Philoſophus
Auctor Quaeſtionum ad Antiochum
Auguſtinus
Barlaamus
Barſanuphius
Baſilius Magnus
Baſilius Medicus

Cae-

Caeſarius Nazianzeni frater
Caius Hiſtoricus
Clemens Alexandrinus
Concilium Carthaginienſe
Coſmas Ieroſolymitanus Maiumae Epiſc.
Cyrillus Alexandrinus
Cyrillus Ieroſolymitanus
Damaſus Papa
Daniel Propheta
David Propheta
Democritus
Diodorus Tarſenſis
Diogenes Cynicus
Dionyſius Areopagita
Dionyſius Corinthius
Dioſcorides
Empedocles
Ephraemus
Epiphanius Epiſcopus
Epiphanius Presbyter
Euſebius Caeſarienſis
Euſtathius Antiochenus
Eutyches Haereticus
Eutychius Patriarcha
Galenus
Gennadius Patriarcha CP.
Georgius Cedrenus Chronographus
Georgius Syncellus
Germanus Patriarcha CP.
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Nyſſenus

Gregorius Magnus Papa
Gregorius II. Papa
Hadrianus Imperator
Heracleae Epiſcopus
Heraclitus
Hermes Triſmegiſtus
Herodotus
Hieronymus
Hippocrates
Hippolytus Martyr
Hippolytus Thebanus
Homerus
Iamblichus
Innocentius I. Papa
Ioannes Chryſoſtomus
Ioannes Climax
Ioannes Damaſcenus
Ioannes Scylitzes
Ioannes Xiphilinus
Ioannes Zonaras
Ioſephi Precatio
Ioſephus Flavius
Iſidorus Peluſiota
Iulianus Halicarnaſſeus Haereticus
Iulius Caeſar
Iuſtinus Martyr
Iuſtinianus Auguſtus
Iuvenalis Ieroſolymorum Antiſtes
Leo I. Papa
Leo Archiepiſcopus Theſſalonicenſis
Leo Sapiens Auguſtus

Liber

Liber De Baſilii miraculis, qui ab Amphilochio ſcriptus putatur
Libanius Sophiſta
Macarius Aegyptius
Manes
Marcus Monachus
Maximus Monachus
Methodius Patriarcha CP.
Michael Cerularius
Michael Parapinacius Imperator
Michael Pſellus
Nectarius Patriarcha CP.
Neſtorius Patriarcha CP.
Nemeſius Emeſenus
Nicander Colophonius
Nicephorus Patriarcha CP.
Origenes
Papias Hiſtoricus
Parva Geneſis
Patricius Pruſenſis
Paulus Samoſatenſis
Paulus Sinopenſis
Petrus ad Fauſtum
Philo Iudaeus
Philo Philoſophus Hiſtoricus Eccleſiaſticus
Philolaus
Photius
Pionius
Plato
Plotinus
Plutarchus

Por-

Porphyrius
Proclus
Procopius Caeſarienſis
Προσευχὴ τοῦ Ἰωσήφ
Pſellus. Vide, Michael
Ptolemaeus Alexandrinus
Pyrrhon Chronographus
Pythagoras
Rufus Scriptor Medicus
Sabellius Haereticus
Serapio Mathematicus
Severianus Gabalorum Epiſcopus
Severus
Simeon Metaphraſtes
Sophocles
Symmachus
Tertullianus
Theodoretus
Theodorus Mopſueſtenus
Theodorus Studita
Theophanes Confeſſor Chronographus
Theophilus Alexandrinus
Theophylaſtus
Thucydides
Timotheus Patriarcha Alexandrinus
Valens Aſtronomus
Valentinus Haereſiarcha
Xenophanes Philoſophus
Zoroaſtres

FINIS.

Digitized by Google

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΚΥΡΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΛΥΚΑ

ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

Εἰς τὰς ἀπορίας τῆς Θείας Γραφῆς

ΛΟΓΟΙ.

SAPIENTISSIMI ET ELOQUENTISSIMI

DOMNI MICHAELIS GLYCAE (1)

GRAMMATICI (2)

In Divinae Scripturae dubia

DISPVTATIONES, ſive EPISTOLAE.

Τῷ τιμιωτάτῳ Μοναχῷ, καὶ Στυλίτῃ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Σιναΐτῃ. Εἰ χρὴ συγκαταβαίνειν τοῖς πταίουσι καὶ μὴ κατὰ λόγον αὐτοῖς ἐπιτιμᾷν τὰ προσήκοντα.

Λόγος α.

Καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, τοῖς ἀρχαιοτέροις ἱςόρη-

Ad Domnum (3) Ioannem (4) Sinaiten (5) Monachum, & Stylitam (6) maxime venerandum. Utrum in peccatum lapſis condeſcendendum ſit, an, prout ratio poſtulat, increpandi ſint?

Diſputatio I.

Iac. Pontano S. I. Interprete.

Hoc etiam inter alia a veteribus conſignatum eſt literis, o ſacrum di-

(1) Titulus praefixus Glycae Epiſtolis in Codice Caeſareo.

ρηται, τὴν γλαῦκα τὸ ὄρνεον τὸ ἀμορφότατον ζῶον

divinumque caput(7), avem Noctuam, defor. miſ-

(2) Ita adpellatur in Codice Riccardiano, quo nos uſi ſumus.

(3) *Domnum Κυρόν.*] A Graecis ſequioris aevi Scriptoribus κυρὸς *pro* κύριος paſſim uſurpatur, quemadmodum κῦρ, & κύρις, & κύρης in eodem ſignificatu. Itaque legitur Κῦρ Κωνςαντῖνος apud Anonymum Combefiſianum *in Porphyrog. n.* 4. Κῦρ Λέων apud eumdem *Porphyrog. in Baſilio num.* 100. *Edit. Combef.* Κῦρ Ἀλέξιος in Pacto Boemundi apud *Annam Comnenam Lib.* XIII. qui eodem libro etiam Κυρὸς dicitur. Κῦρ autem indeclinabiliter uſurpabant, quare in *Typico S.Sabae Cap.* VII. legitur. χανὼν ὁ τοῦ Κῦρ Κοσμᾶ, καὶ Κῦρ Θεοφάνους. Κύρης occurrit non ſemel apud *Conſtantinum de Adm. Imp.* ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ Κύρης Ῥωμανός. Κῦρις autem legitur in *Act. X. Concilii Chalcedonenſis.* Κῦρις Εὐςάθιος λέγει, & alibi; *Apud S. Ephraem in Actis S. Abramii*; *Gregorium in Vita Baſilii Iunioris*; *Theophanem in Copronymo*, *& Conſtantino filio Irenes*; *Dorotheum Doctrin.* II. *Iohan. Moſchum in Limon. Euſtathium in Vita Eutychii Patriarchae Conſtantinopolitani*; *In Vita S. Nili Iunioris*; *in Apophthegmatis Patrum*; *In Actis S.Maximi Confeſſoris*; &, ut alios Scriptores brevitatis gratia praeteream, in *Vita MS. S. Euphroſynes*, ubi ita indigetantur Monachi. Apud *Montemfalconium Diar. Ital. Cap.* XV. in Cod. MS. Biblioth. Monaſt. S. Baſilii, femineo genere Κυρὰ Γουαζρίς. Videtur tamen & ab antiquioribus Graecis aliquid huic adfine eſſe dictum, & vox Κύριος non integra interdum eſſe prolata apud quosdam. *Heſychius* enim ſcribit

ζῶον μέγα τι χρῆμα οἴεται ὁ ἀετὸς καὶ παρά- missimum (8) animal, Aquilae (9) eximium C 2 quid-

bit Adonin a Laconibus *κῦρις*, & *κυρὶς* fuiſſe nuncupatum. Non aliter Latini vocem *Domnus*, ex *Dominus* contractam, ad teſtandam venerationem adhibuerunt. Sed audiamus quid Vir eruditiſſimus *Carolus Du-Freſnius* ſuper hoc in ſuo *Gloſſario* commentetur. *Apud Scriptores*, inquit, *aevi medii venerationem praecipuam debere adpellationem* Domni, *apice uno ex* Domini *voce rejecto*, *obſervarunt pridem Viri docti*, *& tribui vulgo Eccleſiaſtica dignitate fulgentibus*, *ac vitae ſanctitate inſignibus*. Ita paſſim Epiſcopis hanc tribuunt *Gregorius Magnus*, *Paulinus*, *Evodius*, *Fortunatus*, *Nicetius Trevirenſis*, *Avitus Viennenſis*, *Gregorius Turonenſis*, *Ennodius*, *Ivo Carnotenſis*, & alii. Summis primum Pontificibus peculiarem fuiſſe adpellationem contendit *Onuphrius*. *Conſtantinus Pogonatus* Imperator in VI Synhodo: *Σάκρα δόμνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης*. *Fulco Lib. I. Geſtorum viae Ieroſolymitanae*.

Proſpiceret Domnus ſapienti pectore Papa
Quid facto ſit opus.

Poſtea Abbatibus etiam & Clauſtralibus attributa *Domni* adpellatio. *Iohannes de Ianua: Domnus & Domna*, *per ſyncopen*, *proprie convenit Clauſtralibus: ſed Dominus*, *Domina*, *mundanis*. *Regula S. Benedicti Cap.* LXIII. *Abbas autem qui vices Chriſti creditur agere*, *Domnus*, *& Abbas*, *vocetur*. *Odilo* in *Vita S. Maioli*. *Et ab omnibus Domnus & Abba honoratur*. At ex Caſinenſibus Conſtitutionibus ad hoc Caput, aliis quoque Monachis communis erat &c. Id quod omne mirifice illuſtrat vocem illam *κυρός*.

ράδοξον· καὶ καθάπερ
τινὰ φύσιν θαύματος
ἀξίαν

quidpiam, & admi-
rabile videri: quam
ut

(4) Quis hic ſit Ioannes Sinaita me prorſus fugit. Alii certe fuerunt Ioannes Sinaitae, qui *Glycae* aetati minime conveniunt, ut Ioannes Sinaites, qui dictus eſt Climacus, & alius Ioannes Abbas Montis Sina, diverſus, ut volunt, a Climaco, & qui in MSS. Codicibus perhibetur auctor germanus Hiſtoriae SS. Barlaam, & Ioſaphat, ut ſcribit *Phil. Labbeus Diſſertat. De Scriptorib. Eccleſ.* Ioannis cuiusdam Sinaitae ſermones aſceticos MSS. in Bibliotheca Iuſtinianea Venetiis adſervari ſcribit *Monsfalconius Diar. Ital. cap.* XXVIII. Fuit quoque Ioannes Montis Sinai Monachus, qui anno 1084. floruit, de quo *Caveus;* niſi idem eſt cum proxime memorato.

(5) *Sinaiten*] In Monte Sina Monachorum Coenobia & Monaſteria erant, unde Anaſtaſius ille Sinaita celeberrimus, qui in eo monte vitam monaſticam agens philoſophabatur, ut loquitur *Nicephorus Lib.* XVII *Hiſt. Eccl. Cap.* XIX. *& Lib.* XVIII. *Cap.* XLIV Sed de Monachis & Monaſteriis Montis Sina videndi *Simeon Metaphraſtes* in *Vita Sanctorum Galactionis, & Epiſtemes* apud *Surium; Everwinus* Abbas Monaſterii Dolienſis in *Vita S. Simeonis* Monachi Trevirenſis, qui quum Monachus Sinaites fuiſſet, anno 1035 diem obiit; quae vita pariter habetur apud *Surium;* Sanctus *Nilus* Abbas libello *De interemtione Sanctorum Patrum, qui erant in Sina, & Rhaiti regione* apud laudatos *Metaphraſtem,&Surium*, quae quidem perſequutio anno IX Anaſtaſii Imperatoris indictione II contigit. Plura quoque de Sinaitis referet *Anaſtaſius* ille Monachus, cuius operis in *Cod. Colbertino* 4726 hic ex-

ſtat

Digitized by Google

ἀξίαν περιέπει ταύτην καὶ τέθηπε, καὶ ταῦτα	ut natura ſuſcipiendam honorabunda pro-

ſtat titulus: Ἀναστασίου Μοναχοῦ διηγήσεις διάφοροι περὶ τῶν ἐν Σινᾶ ἁγίων πατέρων. *Ammonius* etiam Monachus, qui narrationem de Sanctis Patribus Sinaitis a Barbaris peremtis, a doctiſſimo *Combefiſio* editam, conſcripſit. Saeculo XV quidem Monachi Sinaitae ſupererant, ut ex Operibus *Gennadii Scholarii* intelligere eſt. Quin Monaſteria quaedam adhuc in Monte Sina exſiſtunt, ut videre eſt apud *Thevenotium Lib.* II. *Itiner. Cap.* XXVI, *&* *ſeqq.* & clarum praecipue eſt Monaſterium Sanctae Catharinae, de quo laudatus *Thevenotius*, & *Monsfalconius Diar. Italic. Cap.* XV.

(6) *Stylitam.*] ϛυλίτη quidem deeſt in Codice Riccardiano, ſed Codex, quo *Pontanus* uſus eſt, illud habebat. Hoc nomine adpellatur Monachus, qui in columna vitam exigit. *Suidas:* ϛυλίτης ὁ ἐπὶ κίονος ἱϛάμενος. *Stylita, qui ſuper columnam ſtat.* Nam columna Graecis Grammaticis ϛύλος, & ϛήλη ab eadem origine, ſive etiam κίων dicitur. Unde *Georgius Hamartolus* in Conſtante Filio Conſtantini poſt *Heraclonem* illos monachos vocat κιονιτὰς, *Cionitas*, ideſt, *Columnarios*. Sed a ϛήλη etiam ϛηλῖται dicti ſunt, ut videre eſt in marginali nota Eclogae Vniverſi Iuris, quam *Leunclavius* edidit, *Lib.* VII. *Tit.* VIII. *Cap.* II. Huius inſtituti auctor fuit Sanctus *Simeon* cognomento *Stylita*. *Theodorus Lector Eccleſ.* I. Συμεὼν ἀπὸ κώμης ἣν Σιζὰν καὶ πρῶτος τῶν κιόνων ἐπιτήδευμα ἐπενόησεν. *Evagrius Lib.* I. *Cap.* XIII. de eodem S. Simeone: Πρῶτος τὴν ἐπὶ κίονος ϛάσιν ἐπιτηδεύσας διπήχυ μόλις ἐνδιαίτημα τὸ περίμετρον. Adde *Lib.* V. *Cap.* XXIII. Adeundi *Nilus Mo-*

na-

τα μηδέ τι ἕτερον οὖσαν, ἢ γλαῦκα, δυσει- | proſequatur, & obſtupeſcat; quum tamen

nachus Lib. II. *Epiſt.* CXIV *ad Nicandrum* ϛυλίτην, & *Epiſt.* CXV. *Vita S. Theodoſii Coenobiarchae. Vita S. Lucae Iunioris*, & *Ioh. Moſchus in Limon. Cap.* XXVIII. XXIX. XXXVI. CXVIII. CXXIX. *Niceph. Lib.* XIV. *Cap.* XV. *Eulogius Alexandrinus apud Photium Orat.* IX. *Theodorus Petraeorum Epiſcopus. Gregorius Turonenſis de Gloria Confeſſorum Cap.* XXXVI. *Suidas, Cedrenus.* Vixit Simeon hic ſub Theodoſio, & Leone Imperatoribus, mortuus eſt anno IV Imperii Leonis.

(7) Caput ſumitur pro perſona. *Euripides* in *Oreſte*.

Α'κουε δὴ νῦν, ὦ κασίγνητον κάρα,
Ε'ως ἐῶσί σ' ἀ' φρονεῖν ἐριννύες
Audi vero nunc, o frater,
Donec ſinunt te ſapere Erinnyes

Et ex intervallo:

Καὶ νῦν ἀνακάλυπτ', ὦ κασίγνητον κάρα,
Ε'κ δακρύωντ' ἄπελθε,
Et nunc retege, o Soror,
Et abi a lacrimis.

Et ibidem pariter:

Ω' πρέσβυ χαῖρε, ζηνὸς ὁμόλεκτρον κάρα.
Salve Senex, cum Iove eamdem coniugem habens.

Et mox:

Μενέλαε προσφθέγγῃ νιν ἀνόσιον κάρα
Menelae, adloqueris ipſum pollutum caput.

Idem in *Hippolyt. Coron.*

ὦ κακὸν κάρα
O ſceleſtum caput.

Et in *Rheſo.*

Α'πολ-

εἶδη, καὶ καταφρόνητον	men aliud nihil ſit,
τοῖς πολλοῖς. καὶ μή μοι	niſi turpis, & vulgo
λέγε	deſpi-

Ἄπολλον ὦ δῖα κεφαλὰ μόλε τοξήρης.
Apollo, o divinum Caput, venias
Arcitenens.

Et *Sophocles* in *Electra*.

Γέλωτι φαιδρῷ τοὐμὸν ὄψεται κάρα
Læta me videbit.

Eaden phraſis paſſim occurrit in divinis Scripturis, ut 1. *Reg. Cap.* II. *v.* 25. τὸ αἷμά σου ἔςαι ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου. *Sanguis tuus erit ſuper caput tuum.* iuxta LXX. II. *Reg. Cap.* I. *v.* 16. *Ezechielis Cap.* XXXIII. *v.* 4. *Actorum Cap.* XVIII. *v.* 6. Et Latinis etiam Auctoribus uſitata eſt. *Plaut. Epid. Act.* 1 *Sc.* 1.

Pæne hoc corruptum eſt caput.

Propertius Lib. II. *Eleg.* I.

Et ſumta, & poſita pace fidele caput.

Item Iuriſconſultis, dum tributa in capita imperaſe, ſuccedere, vel dividere in capita, dicunt. Eſt autem ſermo tropicus, ſynecdoche ſcilicet membri. Caput enim pars princeps, & veluti arx eſt corporis humani. Hic idem *Michael* Epiſtola inſequenti: ἐπίγνωθι οὖν ὦ ἱερὰ κεφαλή. *Franciſcus Philelphus* Epiſtola ad Andream apud *Montemfalc. Diar. Ital. C.* XXV. ἔῤῥωσον φιλτάτη μοι κεφαλή.

(8) De avis Noctuae deformitate lepidiſſimos *Gregorii* Nazianzeni Iambicos habemus *Carmine* XXII.

Τὴν γλαῦκ' ἐπέσκωπτέ τις. ἡ δὲ ἐφύγγανε
Τῶν σκωμμάτων ἕκαςον ἀςόχῳ λόγῳ.
Ὅσω κάρηνον! τοῦ διὸς δὲ πήλικον.
Ἡ γλαυκότης δέ! τοῦτο τῆς γλαυκώπιδος.
Φθέγγῃ δύσηχον. ἡ δὲ κίττα καὶ πλέον.

Τὸ

λέγε τὴν ἱϛορίαν εἶναι ψόλδη, μηδὲ πρὸς ἡδόνην

deſpicabilis Noctui: Nolim mihi obcurras,

Τὸ λεπτόπουν πῶς; ψὴρ δέ σοι τί φαίνεται;
Ἐπεὶ δὲ πάντα διέδρασε ῥαδίως,
Ἑνὶ κρατεῖται καὶ σοφὴ οὖσ' ὅμως.
Ἀλλ' ὡς σοφὴ, σκόπησον· ὡς τούτων μὲν ἓν
Ἑνὶ πρόεστι, σοὶ δὲ ἅπαντα καὶ λίαν·
Γλαυκὴ, δύσηχος, λεπτόπους, βαρύκρανος.
Τούτοις ἀπῆλθεν ἐντραπεῖσ' ἡ φιλτάτη.
Noctuam aliquis inridebat, illa autem eludebat
Unumquodque ſcommatum ſolerti ſermone.
Quale caput! Iovis autem caput quale eſt.
Glaucedo autem? Hoc Deae caeſiis oculis proprium.
Inſuaviter cantas. Pica etiam inſuavius.
Pedis tenuitas quomodo? De Sturno quid tibi videtur?
At poſtquam omnia facile diluiſſet
In uno victa eſt, quantumvis ſapiens.
Sed ut ſapiens animadverte, harum quidem ſingula
Singulis ineſſe, in te vero omnia, & ſupra modum;
Quum & glauca ſis, & cantu rudis, & pede tenuis, & capite gravis.
Ad quae verba pudore ſuffuſa abiit bona noctua.

(9) Unde id acceperit *Glycas* fieri non potuit ut reperirem. Sed certum & exploratum eſt, videri hanc volucrem ceteris avibus ſtupori eſſe, & admirationi. *Timo* Syllographus apud *Laertium*, & *Heſychium Illuſtrem* de *Arceſilao*.

Οἱ δὲ μὲν ἠύτε γλαῦκα περὶ σπίζαι τεροῦντο.
Illum autem mirabantur, at aviculae, quae noctuam circumſtant.

De

νὴν τῶν ἀκουόντων μυθοπλασθῆναι ταύτην ἀνέκαθεν. Ἐξ ἡμῶν γὰρ αὐτῶν ἐπιβεβαιοῦνται τὰ κατ᾽ αὐτὴν, καὶ τὸ αὐτὸ πίστον ἔχουσιν. ἴδου γὰρ ὁ ὑψιπέτης σὺ καὶ μετάρσιος ὁ δίκην ἀετοῦ τὸν ἀέρα τέμνων, ὁ τὸν αἰθέρα ταῖς νοηταῖς ὑπερπτάμε-

ras, narrationem hanc, falſam atque ad voluptatem audientium iam olim excogitatam eſſe fabulam: ex nobis enim ipſis, ſi alia argumenta deſint firmitatem, probabilitatemque, ſumit. Nam ecce altivolans (1) tu, & ſublimis

Dio Chryſoſtomus in *Olympico ſermone*: Οἱ δὲ ἄνθρωποί φασιν, ὅτι θαυμάζει τὴν γλαῦκα τὰ ὄρνεα. *Homines autem dicunt aves mirari noctuam. Ariſtoteles Lib. IX. hiſt. Animal. Cap. I.* τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται ὁ καλεῖται θαυμάζειν. *Ceterae aviculae noctuam circumvolant, quod mirari vocatur.* Hujus autem rei rationem prorſus fabuloſam adfert *Servius* in 1. *Georgicorum. Nyctimene, poſtquam cum patre concubuit, & adgnovit facinus, in ſilvis ſe abdidit, & lucem refugit, ubi Deorum voluntate converſa eſt in avem, quae tanto ſcelere omnibus avibus eſt admirationi.* Aliam cauſam ex AEſopo tradit *Dio* laudatus in citato ſermone, non minus fabuloſam. Heinc *Noctua* Ebraeis תנשמת *Thinſemeth* dicta eſt, tamquam *ſtupenda* & *mirabilis*, doctiſſimo *Sam. Bocharto* auctore. *Glycas* videtur hoc initio imitatus *Dionem Chryſoſtomum* in *Oratione Olympica*.

(1) Aquila volatu ſublimius ſeſe effert, quam ceterae aves, unde *altivolans* ὑψιπέτης, & ὑψιπετήεις Poetis dicta eſt, ut *Homero Iliad.* μ΄, & ν΄, & χ΄, &

μενος πτέρυξιν, ὁ πρὸς ὑπαντὴν τοῦ οὐρανοῦ ἐλελισσομένου πτώματος ἕτοιμος μέγα τι νομίζεις ἐμὲ, καὶ διὰ πολλοῦ τοῦ καύματος ἔχεις,

limis, qui inſtar Aquilae aërem tranas: qui pennis ſub intelligentiam cadentibus ad aethera (1) ſubvolas: qui ad occurſum cor-

& *Odyſs.* ὑ, & ὠ. & *Nonno Dionyſiacorum Lib.* XL. Heinc & oraculum de Athenienſibus editum,

Αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι

Aquila in nubibus fies.

Scholiaſtes *Ariſtophanis* in *Avibus* ſignificari ait illos τοσοῦτον αὐξηθήσεσθαι ὅσον αἰετὸς τῶν ἄλλων ὀρνέων ἐν ταῖς νεφέλαις προύχει. *Tantum augendos, quantum Aquila in nubibus ſupra ceteras aves eminet.* Apuleius *Lib. I. Floridorum. Aquila enimvero quum ſe nubium tenus altiſſime ſublimavit; evecta alis totum iſtud ſpatium, quo pluitur, & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo aetheris, & faſtigio biemis.* Et *Horus Lib.* II. *Cap.* LIII. de Aquila ſcribit: ὑψηλότερον πάντων τῶν πετεινῶν ἵπταται. *Omnium avium altiſſime volat.* qua de cauſa, ſi *Ariſtoteli Lib.* IX. *Hiſt. Cap.* XXXII. fides, eam homines avium ſolam divinam eſſe perhibuere. Non aliter de Aquila coeleſtes literae loquuntur. *Salomon Proverb.* XXIII. 5. *Vt Aquila volabit in coelum. Abdias* autem *verſ.* 4. Idumaeos adloquens munitionum ſuarum altitudine ſuperbientes: *Si extuleris tamquam Aquila, & inter ſtellas poſueris nidum tuum, inde deiiciam te, ait Dominus.*

(1) Codex Riccardianus ὑπεριπτάμενος. *ſupervolans.* *Pontanus* legiſſe videtur ὑφιπτάμενος.

χεις, καὶ καθάπερ τι χρῆ-	(1) corporis de (2) coelo-

(1) Codex Riccardianus habet πτώματος. *Cadaveris*. *Pontanus* legiſſe videtur σώματος.

(2) Ἀλληγορίαν, quam inceperat, continuans, de Domino olim ad iudicandum venturo loquitur, ac ſi de quodam corpore coelitus deſcenſuro loqueretur. Eſt enim quoddam Aquilarum genus, quod corporibus exanimis, aut cadaveribus, veſcitur, ut eſt Percnopterus, vel Gypaeetus, degeneris Aquilae genus vulturina ſpecie, quae ſola Aquilarum exanima eſt corpora, ut ex *Ariſtotele Lib.* IX. *Hiſt. Cap.* XXXII. habet *Plinius Lib.* X. *Cap.* III. Generatim enim Aquilae cadavera non guſtant, quare *Tzetzes Chil.* V. *Cap.* 9.

Λέοντες θῆρες σὺν αὐτοῖς καὶ ἀετῶν τὸ γένος
Νεκρῶν οὐκ ἀπογεύονται τὸ σύνολον σωμάτων.
Leones feræ, & cum ipſis Aquilarum genus
Mortua corpora plane non guſtant.

Quare de illis intelligenda veniunt, quae leguntur in *Iobo* de Aquila *Cap.* XXXIX. 30. *Et ubi ſunt confoſſi, ibi eſt*, hoc eſt, *confoſſorum*, vel *occiſorum* cadavera. Ad quem locum palam adludunt Chriſti verba *Matth.* XXIV. 28. & *Luc.* XVII. 37. *Vbicumque eſt cadaver, ibi congregabuntur & Aquilae*. Quae firmantur inſuper ex verbis *Salomonis Proverb.* XXX. 17. *Oculum, qui patrem deridet, matriſque diſciplinam ſpernit, hunc effodient Corvi vallis, & Aquilae pulli comedent*. Dixi autem eum ἀλληγορίαν continuare, quod aperte his verbis iuſtorum occurſum, quo Domino de coelo ad homines iudicandos deſcendenti iſti in aera obviam ibunt, ſignificet, iuxta illud *Apoſtoli I. Theſſalon. Cap. IV.* de Reſurrectione agentis,

χρῆμα ἐράσμιον, πανταχοῦ περιάγεις καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀκοὰς ξένοις τισὶ καταγοητεύεις ἀκούσμασι. καί συ μὲν οὕτω πρός με διακεισαι. ἐγὼ δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ γλαύξ εἰμι, ἀμορφίαντε τὴν ἐντὸς περικείμενος αὐτὸ τὸ τῆς ἡμέρας ἀμβλυώττων ἀπαύγασμα· ταύτῃ τοι καὶ πρὸς ἔργα φωτὸς ἤδη καλούμενος ὀκνῶ καὶ ἀναδύομαι· ἅτε τοῦ πράγματος ὑπὲρ ἐμὴν ὄντως καὶ φύσιν

lo quondam venturi paratus & expeditus es, me plurimi facis, & magnopere admiraris; nec ſecus atque amabile aliquid ubique circumfers, multorumque aures novis cuibusdam de me commemorationibus, ceu magico carmine delinis atque demulces. At tua quidem de me talis eſt opinio Ego vero plane nihil, praeter quam Noctua (1) ſum, intus de-

tis. *Nos, qui vivimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obviam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus.*

(1) Viden apertam *Dionis Chryſoſtomi* imitationem? In *Olympica* enim *oratione* ſic ait: ὡς δὲ καὶ ὑμεῖς τοσαῦτα θεάματα ἔχοντες τερπνά, τοσαῦτα δὲ ἀκούσματα, τοῦτο ῥήτορας δεινούς, τοῦτο δὲ ξυγγραφέας ἡδίστους ἐμμέτρων καὶ ἀμέτρων λόγων, τοῦτο δὲ ταῦς ποικίλους, τοῦτο δὲ ὡς πολλοὺς σοφιστὰς δόξῃ καὶ μαθηταῖς ἐπαιρομένους, οἷον πτεροῖς. ὑμεῖς δ' ἐμοὶ πρόσιτε καὶ βούλεσθε ἀκούειν τοῦ μηδὲ εἰδότος μηδὲ φάσκοντος εἰδέναι· ἆρ' οὐκ ὀρθῶς ἀπεικάζω τὴν σπουδὴν ὑμῶν τῷ περὶ τὴν γλαῦκα γιγνομένῳ, σχεδὸν οὐκ ἄ-

γευ

καὶ δύναμιν· μὴ τοίνυν πῶ περὶ ἡμᾶς φίλτρῳ νικώμενος, μέγα τι νόμιζε εἶναι τοὺς μηδὲν ὄντας ἡμᾶς. μηδὲ θειοτέρων ἅπτεσθαι νοημάτων ἀνάγκαζε, τούς τε βίον ἀκάθαρτον ἔχοντας, καὶ γλῶτταν ὡσαύτως ἐν τοῖς τοιού-

deformis undequaque, & ad ipſum hoc diei lumen caecutiens (1); quamobrem & nunc ad opera lucis invitatus tergiverſor, & negotium ſupra ingenium, ſupraque (2) vires meas, refugio. Quare noli amo-

νευ δαιμονίας τινὸς βουλήσεως; κτλ. Sic vos quoque, quum tot amoena habeatis ſpectacula, tot quoque auditiones, partim quidem vehementes rethores, partim autem conſcriptores iucundiſſimos & carminibus & proſa: partim autem varios pavones, nempe multos ſophiſtas, gloria & diſcipulis elatos, quaſi pennis; vos, inquam, his relictis me convenitis, & audire eum vultis, qui nihil ſcit, neque ſe ſcire adfirmat. An non recte adſimilo ſtudium veſtrum ei, quod noctuae accidere ſolet, fere haud abſque divina quadam voluntate?

(1) Noctuam interdiu omnino caecutire negat *Ioh. Ionſtonus Hiſt. de Avibus Tit.* VII. *Cap.* V. Diurno tamen ſplendore eius viſum hebetari non inficiandum, ut ſcribit *Ambroſius Lib.*V.*Hexaemeron. Cap.* XXIV. *Exorto autem die, & circumfuſo ſplendore Solis, viſus ejus hebetatur, quaſi quibusdam erret in tenebris.*

(2) *Horatius* in *Arte:*

Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, aequam
Viribus

Quare *Ovidius* II. *Triſt.*

Divitis ingenii eſt immania Caeſaris acta
Condere, materia ne ſuperetur opus.

τούτοις ἀπαίγδυτον φέροντας. μηδὲ γὰρ εἰς τοσοῦτον μανείημεν ὡς τίνες τε ἡμεῖς ἐσμὲν καὶ ὅπη κακῶν ἐληλάκει τὰ καθ' ἡμᾶς ἠγνοηκέναι παντάπασιν. ἐγὼ δέδοικα μὴ καθ' ἡμῶν ὁ προφητικὸς ἐκεῖνος ἐξενεχθείη λόγος ὁ λέγων. ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; ὅθεν ἐγκωμιάζειν ἡμᾶς ἄμεινον ἦν. οὐ μὴν ὅλως παριάζεσθαι καὶ τῶν ὑπὲρ ὑμᾶς ἀπερισκέπτως κατατολμᾶν· ἀλλ' ἵνα μὴ τὸ σὸν ἐπίταγμα

παρ

amore noſtri victus excellentes arbitrari, qui nihil ſumus: nec velis ad divinos ſenſus pertractandos compellere, quorum, & vita impura, & lingua ſimiliter ad res iſtiuſmodi explicandas imperita, invenitur. Haud enim eo inſaniae progrediemur, ut & (1) qui ſimus, & quo malorum peccando devenerimus, funditus neſciamus. Equidem metuo, ne adverſum nos propheticum illud proferatur. *Quare* (2) *tu*

enar-

(1) *Iuvenalis:*

De coelo deſcendit γνῶθι σεαυτόν.

Socrates mortalium ominum ſapientiſſimus Apollinis oraculo declaratus eſt, quod ſeipſum noſcens ſe nihil ſcire profeſſus ſit, ut ſcribit *Plato* in *Apologia*. *Perſius*.

Nec te quaeſiveris extra.

Hipparchus Piſiſtrati F. inter publica praecepta id reponebat, teſte *Platone* in *Hipparcho*.

(2) *Pſalm.* XXXXIX.

παρ' οὐδὲν θέμενοι τῷ τῆς ἀνηκοΐας ἐγκλήματι περιπέσωμεν, ἰδοῦ τῇ σῇ θαῤῥήσαντες ὁσιότητι, καὶ τῶν ἀνεφήκτων κατατολμῶμεν, καὶ ὡς δυνάμεις περὶ ὧν ἠρώτηκας ποιούμεθα τὴν ἀπόκρισιν· ἔνθεν τοι καὶ ἄκουε. Ὅτι μὲν οὖν, ὁσιώτατε, τοῖς ἐν ἁμαρτίᾳ ζῶσι πόρνῃ τυχὸν ἢ μοιχείᾳ συγκαταβαίνειν οὐκ ἔννομον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἐπιτιμήσεις ἐπάγειν αὐτοῖς, ἀφ' ὧν εἴωθε τὰ ψυχικὰ θεραπεύεσθαι τραύματα, δέδεικται μὲν ἀρκούντως ἀπό τε τῶν ἱερῶν γραφῶν. οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σωματικῶν ἰατρῶν ἐνερ-

enarras iuſtitias meas, & adſumis teſtamentum meum per os tuum? Itaque praeſtaret nos laudationes ſcribere, quam adeo libere, & abſolute, nihil recuſare, & inconſulto viribus ſuperiora ſuſcipere. Verumenimvero, ne, iuſſa tua aſpernantes, inobedientiae culpam commereamur, ne confiſi ſanctitate tua audemus adgredi, ad quae pertingere nequimus, & ut poſſumus, quaeſita tua diſſolvimus. Proinde heinc aures mihi da. In peccatis (1) ſe volutantibus, vir ſanctiſ-

(1) Vetus Eccleſiae diſciplina iuſtam in huiuſmodi homines ſeveritatem exercebat, nec iis tantum, qui frequenter in id genus peccata laberentur, ſed etiam illis, qui ſemel vel adulterium, vel homicidium, admiſiſſent, vel ad Deorum cultum defeciſſent, aut reconciliationem omnino denegabat, aut in morte tantum commmunionem concedebat, aut nonniſi ex-

ἐναργές σοι πρόκειται τὸ ὑπόδειγμα. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ τέμνουσιν οὗτοι κατὰ καιροὺς, εἴγε τέμνειν ἀνάγκη, καυτῆρί τε κέχρηνται, καὶ πι-

ctiſſime, ut in ſtupris, ut in adulteriis, protinus condeſcendere non eſſe fas: ſed tales potius iis reprehenſionibus conſectan-

expiatis longa poenitentia delictis reſipiſcentes abſolvebat. Negatam eſſe alicubi, & aliquando, reconciliationem, vel in ipſo mortis articulo, conſtat ex *D. Cypriano Epiſt.* LII. *ad Antonianum*, *ex Concilio Arelatenſi* I. *Canone ultimo*, *ex Innocentio* I. *Epiſt.* III. *ad Exſuperium Toloſanum Cap.* II. Et id quidem in uſu erat, non quod Novatiani deliramentis adquieverint, ſed ne Eccleſiaſtica diſciplina labefieret. *Non deſperatione indulgentiae*, *ſed rigore diſciplinae*, ut in ſimili cauſa loquitur *Auguſtinus Epiſt.* L. Quod ſecundo loco adſeruimus, liquet ex *Gregorio Nyſſeno Epiſtola Canonica ad Letoium Can.* I. *Ex Concilio Carthaginienſi* IV. *Can.* LXXVI *&* LXXVII, *ex Concilio Arauſicano* I. *Can.* III. *ex Concilio Epaonenſi Can.* XXXVI. ſed in primis ex *Concilio Illiberitano Can.* I. *&* II, quibus quidem Euchariſtia in vitae exitu denegatur, ſed non abſolutio interdicitur. De eo quod tertio loco pronuntiavimus, nemo dubitaverit, qui hiſtoriam Eccleſiaſticam ſaltem a limine ſalutaverit, & vel ſemel tot Canones poenitentiales, quorum celeber in antiqua Eccleſia uſus fuit, inſpexerit. Sed ex ipſis Haereſibus in Eccleſia exortis antiquae diſciplinae rigor elucet: niſi enim hunc nimis producere & ampliare voluiſſent, non adeo deſipuiſſet *Montanus*, & eius aſſecla *Tertullianus*; non adeo *Novatianus* deliraſſet; non adeo *Donatiſtae* inſaniviſſent; non exitiale ſchiſma *Lucifer* Calaritanus excitaſſet.

πικρὰ διδόασι φάρμακα· τῇ νόσῳτε πολλάκις ἀπαγορεύουσι καὶ τοῖς κάμνουσι μηνύουσι θάνατον· τίνος ἕνεκεν; ὥστε ποιῆσαι προσδεκτικοτέρους αὐτούς, καὶ μηδέν τοι τέως ἐξ ἀγνοίας πάθωσιν ἀπροσδόκητον. εἰ δὲ καὶ ἀταξίᾳ τούτους ἴδωσι καὶ ἀδιαφορίᾳ χρωμένους περὶ τὴν δίαιταν, τί χρὴ καὶ λέγειν, εἴτε πόῤῥω ποιοῦσιν αὐτοὺς ὡς ἰδιορύθμους ὄντας, καὶ μὴ κεχρῆσθαι πειθομένους ταῖς ἰατρικαῖς παραδόσεσι. πόῤῥω δὲ ποιοῦ-

ctandos, quibus animae vulnera ſanari conſueverunt, Sacra Scriptura ſatis ſuperque demonſtravit: & nihilominus idem corporum Medici evidenti documento oſtendunt. Vides enim illos ſecare(1) aliquando, quum neceſſitas ſectionem flagitat. Praeterea uſtiones, & amara medicamenta adhibent; valetudinem ſaepe deſperant, & aegrotis mortem augurantur. Cur tandem? ut eos in tuenda ſanitate in poſte-

D

(1) *Ovidius* I. *Metamorph.*

Sed immedicabile vulnus
Enſe recidendum eſt ne pars ſincera trahatur.

Iſidorus Lib. III. *de ſummo Bono Cap.* XLVI. *Cum dolore ſunt abſcindenda, quae leniter ſanari non poſſunt.* Egregie de more *Celſus Lib.* VII. in Prooemio de Chirurgo loquens. *Immiſericors ſic, ut ſanari velit eum quem accipit, non ut clamore eius motus, vel magis quam res deſiderat, properet, vel minus quam neceſſe eſt, ſecet; ſed perinde faciat omnia, ac ſi nullus ex vagitibus alterius adfectus oriatur.*

οὖσιν, ἵνα μὴ καὶ μῶμος αὐτοῖς ἐπιβείη ἅτε δὴ κακοτέχνοις, οὐ καὶ πονηρὸν ἐκ τούτου κτίσαιντο ὄνομα. διά τι τοῦτο καὶ ἐὰν τοῖς αὐτοῖς ἐπιϛαίη τις βαρείᾳ μὲν νόσῳ κάτοχος ὢν, ἀναγκάζων ἢ ὁμοίως αὐτοὺς οὐ καιρῷ δέοντι κερᾶσαι τι φάρμακον αὐτῷ, οὐ μόνον οὐ δέχονται τὴν αἴτησιν εὐμενῶς, ἀλλὰ καὶ ὡς μεμηνότα τοῦτον ἀποδιώκουσιν· εἰ γὰρ καὶ συγκαταβαίνουσίν ἐϛιν ὅτε τῷ κάμνοντι καὶ παραμυθίας αὐτὸν ἀξιοῦσιν, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ φονέως ὄνομα δέχεσθαι διάγε τὴν ἐκείνου ἄκαιρον αἴτησιν. ὅτι ἢ τὸ σωτήριον φάρμακον ὀλέθριον οἶδε ποιεῖν ὁ μὴ προσήκων καιρὸς, ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἔδειξεν οὕτως εἰπών· ἀκαιρίη ἐν μὲν ὑγείῃ νοῦσον ἤ-

νεγ-

ſterum cautiores efficiant, & ita nihil eis ignorantibus inopinum officiat. Quod ſi eos in victu nullum ſervare ordinem, & promiſcue quidvis edere aut bibere viderint, quid opus eſt verbis? Ab iis viſendis abſtinent, ut qui ad ſuos ipſorum numeros vivant, & auxilia medica uſurpare negligant. Ideo autem ſe ab illis removent, nequa labe ignominiae inurantur, quaſi artem male didicerint, & inde nomen eorum in contemtu ponatur. Quocirca ſiquis etiam ad eos acceſſerit, difficili morbo impeditus, & eos quamquam tempore parum opportuno medicamentum ſibi componere urgeat, non ſolum

pre-

νεγκεν· ἐν δὲ νούσῳ θάνατον. Εἰ δὲ τοιαύτη καὶ τοσαύτη πρόσεστι τοῖς τῶν σωμάτων ἡμῶν ἰατροῖς ἀκρίβεια, καὶ γὰρ οὐδέ ποτε συγκαταβαίνουσιν οὗτοι τοῖς κάμνουσιν, ἔνθα προφανὴς ὑπάρχει ὁ κίνδυνος. Πολλῷ μᾶλλον οἱ τῶν ψυχικῶν παθῶν ἰατροὶ καὶ ἀκριβείας ἀνθέξονται, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ πνεύματος τοὺς κακῶς ἔχοντας διαιτήσουσι. Καὶ οὕτω μὲν τῶν σωμα-

precibus eius benevole non adnuunt; verum etiam, ut amentem repellunt. Etſi enim nonnumquam indulgeant aegrotanti, eumque conſolatione deliniant, non tamen eo uſque id faciunt, ut propter intempeſtivam eius petitionem homicidae (1) audire velint. Salutarem porro medicinam peſtiferam poſſe reddi, ſi alieno tempore fiat, Sapiens ille

(1) Scribit *Plinius Lib.* XXIX. *Cap.* 1. inſcriptum infelicis cuiusdam monumento, Turba ſe Medicorum periiſse. Archagathum vero Medicum Peloponneſium, qui Romam anno V. C. DXXXV. venit, a ſaevitia ſecandi, urendique, Carnificem fuiſſe vocatum. De Medicis Graecis Cato; *Iurarunt inter ſe Barbaros necare omnes medicina.* Homicidae quidem paſſim Medici audiunt. *Plinius* loco laudato; *Diſcunt periculis noſtris, & per experimenta mortes agunt, Medicoque tantum hominem occidiſſe ſumma impunitas eſt.* Heinc de Themiſone *Iuvenalis:*

Quot Themiſon aegros autumno occiderit uno.

Lex Attica, de qua *Antiphon Orat.* XII., Medicum, ſi aegrum interfeciſſet, inſontem iudicabat.

ματικῶν παθῶν ἰατροὶ καὶ φρονοῦσι πάντα καὶ πράττουσι κατάτε τοὺς νόμους τοὺς ἰατρικοὺς, καὶ ταῦτα, σῶμα θεραπεύειν ἀγωνιζόμενοι, πολλῷ καταδεέστερον ὂν τῆς ψυχῆς. Ὁ δὲ Κηδεμὼν ἡμῶν καὶ Σωτὴρ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀριδηλότερον ἔδειξε εἴτε χρὴ συγκαταβαίνειν ἀνθρωπίνοις θελήμασιν, εἴτε καὶ μή. ἔφθασε γὰρ ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰπεῖν. Ἐὰν

ille docuit his verbis, ἀκαιρίη ἐν μὲν ὑγιείῃ νοῦσον ἤνεγκεν· ἐν δὲ νούσῳ θάνατον. *Intempeſtivitas in ſanitate morbum, in morbo mortem attulit.* (1) Iam ſi talis ac tanta diligentia a corporum Medicis praeſtatur (neque enim unquam indulgent aegrotis, ubi manifeſtum periculum cernunt) multo magis morborum ad animam pertinentium Medici, & curam

(1) *Ovidius De Remedio Amoris:*
Temporibus medicina valet: data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.

Divus *Auguſtinus* memoriae prodidit, quum quidam aegrotus pharmaco, quod Medicus dederat, ſumto convaluiſſet, eveniſſe ut, quum aliquanto poſt in eumdem morbum incidiſſet, ad idem remedium, inconſulto Medico, confugeret. Miranti autem quod morbo non levaretur, Medicum reſpondiſſe, idem quidem pharmacum, ſed non a ſe datum, ab aegroto ſumtum fuiſſe: atque ita inſinuavit Medicorum eſse dare pharmaca, qui norunt quando & quomodo danda ſint.

Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε τὸ αἷμα αὐτοῦ, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· καὶ τηνικαῦτα πολλοὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκ ἔτι περιεπάτουν μετ' αὐτοῦ λέγοντες. ὁ λόγος οὗτος σκληρός ἐστι, τίς δύναται ἀκούειν αὐτοῦ; καὶ οὕτω μὲν ἐκεῖνοι. Τί δὲ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐπὶ τούτοις; οὔτε τὸν λόγον πρὸς τὸ μαλακώτερον ἔστρεψεν, οὔτε τῶν ἀποπηδόντων ὅλως ἐφρόντισεν. ἀλλ' ἀφῆκεν αὐτοὺς ὑπάγειν, ὡς ὁ θεήγορος Ἰωάννης φησί. Τοῦτο δὲ πάντως ἐποίησεν, οὐχ ὅτι σωτηρίας ἐκείνους οὐκ ἤθελε τυχεῖν, ἀλλ' ὅτι τοιαύτης ἰατρείας δεόμενοι, καὶ μὴ συνιέντες, μηδὲ διδασκάλῳ πείθεσθαι μεμαθηκότες, ἀπελ-

ram praecipuam ſuſcipient, & ſecundum leges ſpiritus male habentium diaetam moderabuntur. Sic igitur corporeis adfectibus medentes & ſentiunt, & faciunt omnia ex medicinae praeceptis, idque ut corpus, quod multis partibus anima eſt inferius, ad ſanitatem ſuo labore perducant. Curator autem, & Salvator noſter Ieſus Chriſtus praeclarius oſtendit, num voluntatibus humanis condeſcendere oporteat, necne. Dixit enim, *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Tum vero *multi diſcipulorum eius abibant retro, nec amplius am-*

ἀπελθεῖν εἰς τὰ ὀπίσω καθῶς ἠρετίσαντο συνεχωρήθησαν. Ὅτι δὲ τοιαύτης ἰατρείας ἐχρήζομεν ὁμολογεῖται τοῦτο παντάπασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ πολυμήχανος δράκων διὰ ϛόματος ἡμῖν ἀρχῆθεν ἐνῆκε τὸν ὄλεθρον, διὰ ϛόματος αὖθις καὶ τὰ τῆς θεραπείας ἐπινενόηνται. Κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ πρὸς Ἰουδαίους ὁ κύριος ἔλεγεν. Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. τίνος ἕνεκεν; ὅτι τῷ τοῦ νοήτου ὄφεως ἰῷ νεκρωθῆναι πρὸ χρόνων ἐφθάκει-

τε

bulabant cum eo, dicentes, durus eſt hic ſermo; & quis poteſt illum audire? Atque illi quidem hoc modo. Quid ad haec Salvator noſter? neque mollius quidpiam loquutus eſt; & ſede ſerentes nihil curavit penitus; ſed eos abire ſivit, ut divinus *Ioannes* ait. Hoc autem fecit utique, non quod eos ſalutem adipiſci nollet: verum quod, quum tali medicina indigerent, nec intelligerent, nec magiſtro obedire didiciſſent, retro abire pro ipſorum arbitrio permiſſi ſunt. (1) In-

di-

(1) *Horatius.*

Ridebit monitor non exauditus, ut ille
Qui male parentem in rupem detruſit Aſellum
Iratus: quis enim invitum ſervare laboret?

Zeno cuidam dicenti, *Cur me unum omnium non corrigis? Non enim*, inquit, *tibi credo*. Subindicans ſibi non eſſe ſpem, illum, ſi conriperetur, fore meliorem, ut ſcribit *Laertius in Vita*. Vide paulo inferius.

τε· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, προκαθάρσεως ἀνάγκη λοιπόν· οἶδε γὰρ ἀκριβῶς ἡ σὴ ὁσιότης ὅτι καὶ οἱ θέλοντες λαβεῖν ἀντίδοτον, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τῷ φαρμάκῳ κέχρηνται· πρὶν ἢ δηλαδὴ τοὺς ἀπὸ μοχθέρας διαίτης ἐπισυναχθέντας οὐκ ἀγαθοὺς χυμοὺς ἐκκαθάρωσιν. ἀλλὰ προλεπτύνονται, καὶ τότε τὸ φάρμακον δέχονται. τοῦτο δὲ ποιοῦσι πάντως ἵνα μὴ ἀντὶ χρυσοῦ φαρμάκου δηλετήριος ἡ ἀντίδοτος εὑρηθήσεται. οὐκοῦν ἀσύμφορον ἐστι τοῖς μὴ φθάσασι προκαθαρθῆναι καλῶς τῆς ἱερᾶς ἀπογεύσασθαι κύλικος· ταῦτα δὲ λέγομεν οὐχ ἵνα ῥίψουσιν ἑαυτοὺς εἰς ἀπόγνωσιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς τρόπους διδάξωμεν. μᾶλλον, δι' ὧν ἡ ζωὴ καὶ ὁ θά-

digere autem nos iſta medicina, conſtat omnimodis. Poſtquam enim malorum multorum machinator Draco ille a principio exitium nobis in os immiſit, viciſſim curatio per os excogitata, & inventa eſt. Hoc enim ſenſu etiam Iudaeis Dominus dixit: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Quid ita? Quoniam Serpentis, quem mente percipimus, veneno ante tempus mortui eſtis. Quod quum ita ſit, de cetero praepurgatione opus eſt. Novit enim probe Sanctitas tua, & iam volentes antidotum recipere, eo non ſimiliter, & fortuito uti

θάνατος ἐπιφέρεσθαι εἴωθε. Εἰ μὲν οὖν ἐλέγομεν ὅτι καὶ μετὰ τὸ κενῶσαι τοὺς οὐκ ἀγαθοὺς χυμοὺς, ἐντεῦθεν ἐπιτηδείους ἑαυτοὺς ἀποκαταστῆσαι τοῦ ποτηρίου καταπολαύειν οὐ συγχωρούμεθα, τότε χώραν ὁμολογουμένως εἶχε τὰ τῆς ἀπογνώσεως. Εἰ δὲ τοιοῦτον μὲν οὐκ ἔστιν οὐδὲν, μανθάνει δὲ μόνον ὁ προσερχόμενος ὅπως δεῖ προσέρχεσθαι, καὶ ἵνα μὴ θάνατος αὐτῷ μᾶλλον ἀντὶ ζωῆς εἴη τὸ κέρδος ἐκεῖθεν. Κατὰ γὰρ τὸν μακάριον παῦλον διὰ τοῦτο ἐν ἡμῖν πολλοὶ ἀσθένεις τε καὶ ἄῤῥωστοι, καὶ κοίμονται ἱκανοὶ, ποία τούτων ἀπόγνωσις εἰ μὴ καὶ μᾶλλον σωτηρίας ἐλπὶς, ἣν ἡ τῆς ἀληθείας ἐπιφέρει ἐπίγνωσις. προσέχειν οὖν ἐπὶ τούτοις ἄξιον, ὅσον τῶν ἀγαθῶν, ἡ τοῦ δέο-

uti, priuſquam videlicet malignis humoribus, a vitioſa victus ratione collectis, ſeſe purgaverint: ſed attenuantur, & purgantur ante, & ſic demum pharmacum accipiunt. Quod ſine dubio idcirco faciunt, ne pro pharmaco utili, noxium accipiatur. Quare ſacrum guſtare calicem nihil prodeſt, niſi prius bene purgatus ſit. (1) Haec porro dicimus; non ut nos in deſperationem abiiciamus; verum ut modos potius, ac rationes doceamus, per quas vita, & mors, invehi ſolet. Quod ſi adfirmaremus, etiam eiectis humoribus vitioſis, & inde nobis aptitudine conciliata, nondum

(1) Apoſtolus I. *ad Corinth. Cap.* XI.

δέοντος εὕρεσις· τοσοῦτον αὖθις κακῶν, ἡ τοῦ συμφέροντος ἄγνοια. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ τῶν ἠῤῥωστηκότων οὐκ ὀλίγοι θανάτῳ περιπεσεῖν ἐκινδύνευσαν, ἐπειδὴ κακοτέχνοις ἐνκύρσαντες ἰατροῖς φάρμακα τῇ νόσῳ κατάλληλα οὐκ ἐδέξαντο. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, φείδεσθαί τινος οὐχ ὅσιον, εἴγε προφανῶς ὑπάρχει καὶ μᾶλλον ὁ κίνδυνος, αὐτῷ τε τῷ κακῶς ἔχοντι, καὶ τῷ τὰ φάρμακα ἐπιφέροντι. καὶ εἰ βούλει τῇ παραινέσει πρόσχες ἣν ὁ μέγας Βασίλειος ἱερεῖ παντὶ παραίνει λέγων· ὅρα μὴ πτοηθεὶς ἄνθρωπον εἰς πτῶσίν σου· μὴ παραδὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἰς χεῖρας ἀναξίων, μὴ ἐντραπῇς τινα τῶν ἐνδόξων τῆς γῆς ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν οἷς οἱ θεῖοι κανόνες

dum permitti nos ſacro poculo frui, tum ſequeretur ut deſperandum eſſet. Quod ſi nihil eſt huiuſmodi, & qui accedit, tantummodo diſcit quomodo accedendum ſit, ne inde mortem pro vita lucretur (nam iuxta beatum Paulum (1) *ideo inter nos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi)* qualis eſt iſta in hac re deſperatio? Immo potius ſalutis concipienda ſpes, quam veritatis cognitio parit. Quam ob cauſſam vigilandum eſt. Quantum enim habet boni eius quo facto opus eſt agnitio, tantum contra habet mali eius quod conducibile eſt ignoratio. Reputa enim te

(1) I. *Ad Corinth. Cap.* XI.

νες οὐκ ἐπιτρέπτουσι μὴ μεταδίδου· καὶ γὰρ ὡς ἔθνικοι εὐλογίσθησαν· εἰ δὲ μὴ ἐπιστρέψουσι, καὶ αὐτοῖς οὐαὶ, καὶ μεταδίδουσι αὐτοῖς. πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης οὕτως εὕρηται τοῖς τὰ θεῖα μεταχειριζομένοις δῶρα λέγων· εἰ γὰρ συνιδότες τινὶ πονηρίαν συγχωρήσετε ταύτης μετάσχειν τῆς τραπέζης, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν ζητηθήσεται. κἂν στράτηγος προσίῃ λοιπὸν, κἂν ὕπαρχος κἂν αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα περικείμενος, ἀναξίως δὲ προσίῃ, κώλυσον. μείζονα ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν ἔχεις. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, συγκαταβαίνειν ὡς οἶμαι οὐκ εὔλογον, ἔνθα ψυχικὸς ὑπάρχει καὶ μᾶλλον ὁ κίνδυνος· ἀλλ' ἐπιφέρειν ἐκεῖσε

τὰ

tecum, non paucos infirmorum adiiſſe mortis periculum, quia, quum in medicos inexercitatos incidiſſent, congruentia morbo remedia non ſunt adepti. Quod ſi iſtuc ita ſe habet, nulli rei parcere aequum videtur: ſi quid potius tum ipſi male valenti, tum pharmaca miniſtranti manifeſte periculum imminet. Ac ſi placet, admonitionem auſculta, qua *Baſilius* Magnus Sacerdotem unumquemque compellat, in haec verba. *Vide ne paveas hominem, ad lapſum, & delictum tuum, neve tradas filium Dei in manus indignorum. Ne revereare quemquam glorioſum terrae in bora illa. Et ut paucis*

com-

τὰ φάρμακα κατάγε τοὺς νόμους τοῦ πνεύματος, εἴγε καὶ μᾶλλον εὐπειθοῦσιν οἱ κάμνοντες. Οἱ δὲ σκληροί τινες οὗτοι καὶ ἰδιόρυθμοι ὄντες ἀπαρέσκονται τῇ θεραπείᾳ, δισὶν ἐπὶ τούτοις θάτερον· ἢ διορθοῦσθαι κατὰ μικρὸν αὐτοὺς, ἢ τῶν τοιούτων ἀφίστασθαι τέλεον· ἐπεὶ δὲ ἀπειθεῖ λάῳ καὶ ἀντιλέγοντι, κατά φησιν ὁ μέγας βασίλειος ἐκεῖνο χρὴ λέγειν τὸ, σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν. βαρὺς μὲν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἶναι δοκεῖ καὶ σκληρὸς καὶ ἀπότομος, ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἅπλως, ἐκείνοις δὲ μᾶλλον ὅσοι κατὰ Χριστὸν ἀθέλουσι ζῆν τὸν οὐ-

comprehendam, *quos ſacri Canones excludunt*, *ne illos fac participes*. Inſuper & *Ioannem aurea fundentem flumina* divina dona adminiſtrantes ſic affatum conſtat. *Si enim conſcii nequitiae cuiuſpiam*, *huius menſae eum participem fieri permiſeritis*, *ſanguis eius de manibus veſtris requiretur*. *Sive ergo dux acceſſerit*, *ſive praefectus*, *ſive ipſe diademate cinctus*, *indigne autem acceſſerit*, *prohibe*; *maiorem illo poteſtatem obtines*. (1) His poſitis non eſt, opinor, conſentaneum condeſcendere, ubi potius animae periculum

(1) Mirabile ſanctae huius ſeveritatis exemplum praebuit Ambroſius Mediolanenſis, Theodoſium Auguſtum ab Eccleſiae limine excludens, quod poenitentiam nondum impleſſet. Adi *Theodoretum Lib. V. Hiſtor. Eccleſ. Cap.* XVII.

οὕτω λέγοντα. Ὁ ζύγος μου χρηστός ἐστι καὶ τὸ φορτίον μου ἔλαφρον· εἴπερ οὖν ἔλαφρα τὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐντάλματα, τί ποιήσομεν ἡμεῖς εἴγε τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ βαρέα ταῦτα ποιοῦμεν καὶ φορτικά; μηδὲ τοῦτο κἂν ἐννοῆσαι δυνηθέντες ὅτι τῷ μὲν ἰατρῷ τῶν σωματικῶν παθῶν ἐν οὐδένι ἀντιλέγομεν, ἀλλὰ καὶ

lum eſt; ſed adhibendam illic medicinam, ſecundum leges ſpiritus, ſi modo etiam obtemperent aegroti. Sin autem praefati, & ſuo ipſorum ſe arbitratu regentes, curationem aegre ſuſtinent, alterum e duobus in his faciendum; ut vel pedetentim emendentur;(1) vel omnino (2) deſerantur. Nam ſuper

(1) Menander Comicus:

Πάντων ἰατρὸς τῶν ἀναγκαίων κακῶν
Χρόνος ἐστὶν, οὗτος καί σε νῦν ἰάσεται
Medicus omnium neceſſariorum malorum
Tempus eſt, quod tibi quoque nunc medebitur.

Ovidius IV. *Triſtium* VI. de tempore loquens

Hoc etiam ſaevas paulatim mitigat iras,
Hoc minuit luctus, maeſtaque corda levat.
Cuncta poteſt igitur tacito pede lapſa vetuſtas.

(2) Aliter tamen cenſuit *Philo*, qui libro *de Sacrificio Abelis, & Caini*, ſcripſit: *Conandum eſt, ut etiam certo perdendos a ſuis vitiis ſervemus quantum poſſumus, imitando bonos Medicos, qui quamvis videant haud poſſe aegros a ſe ſervari, tamen libenter omnem curationem admovent, ne per eorum negligentiam videatur res non ſucceſſiſſe ex ſententia.* Ceterum memo-

καὶ ὀδύναις ἑαυτοὺς ὑποβάλλομεν καὶ πικρῶν ἀνεχόμεθα πόσεων, καὶ σιδήριον ἐκπυρωθὲν κατὰ στομάχου δεχόμεθα, καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα καρτεροῦμεν πολλὰ διάγε τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος· τῷ δὲ πνευματικῷ ἡμῶν ἰατρῷ οὐδαμῶς ὑποκεῖσθαι καταδεχόμεθα· παντάπασι δὲ τὰ ἐκείνου περιεργαζόμεθα, βαρὺν αὐτὸν εἶναι τοῖς ἐπιτιμίοις λέγοντες καὶ σοβαρὸν αὖθις ἐν ὁμιλίαις καὶ φορτικόν. μὴ λογιζόμενοι καθ᾽ ἑαυτοὺς ὅτι κατὰ τὰ πρόσοντα ἡμῖν πάθη καὶ τὰς ἐμπλάστρους ὀφείλομεν δέχεσθαι. ὅτι μὲν γὰρ ὀφελεῖν οἶδε καὶ τὸ συγκαταβαίνειν ἐνίο-

per populo incredulo, & contradicente, ut ait Magnus *Baſilius*, illud dicendum; *Servans ſerva animam tuam*. Moleſta quidem adparet haec oratio, & dura, & ſevera; at non omnibus prorſus: verum illis magis, qui ſecundum Chriſtum nolunt vivere, ita dicentem, *Iugum meum ſuave, & onus meum leve*. Si ergo levia ſunt Servatoris noſtri mandata, quid faciemus nos, qui ea per noſtram ſegnitiem gravia, & odioſa, reddimus? Nec iſtuc ſaltem cogitare poſſumus, nos Medicis corporum nuſquam repugnare. Quin

moriae proditum eſt *D. Benedictum*, quum Monachos ſalutaribus monitis minime parentes adſpiceret, & de eorum emendatione deſperaret, eos reliquiſſe. Vide *Gregor. Magnum Dialog.* II. *Cap.* III.

ἐνίοτε, τοῦτο καὶ ἡμῖν ὁμολογεῖται, πλὴν οὐκ ἐπὶ πᾶσιν καὶ διὰ πάντων τὸ ὀφέλιμον, ἴστι μὴ τῆς αὐτῆς ἕξεως ὑπάρχουσιν ἅπαντες. τῷ μὲν γὰρ ἑτοίμως ἔχοντι καὶ ὑπείκειν ἐστὶν ὅτε καὶ ὑποστρέφειν ἡνίκα καιρὸς, συμφέρει πάντως ἡ συγκατάβασις, ἐπὶ πλέον γὰρ τὸν τοιοῦτον ἐφέλκεται καὶ ῥαδίως τῷ τοῦ πνεύματος ὑποβάλλει ζυγῷ. Τῷ δὲ ἰδιορύθμῳ καὶ ἀνυποστρόφῳ καὶ πρόσγε τὰ φάρμακα παντάπασιν ἀηδῶς ἔχοντι καὶ λίαν ἐστὶ τὸ συγκαταβαίνειν ἀσύμφορον. παρασύρεσθαι γὰρ ἐπὶ πλέον ποιεῖν καὶ κατολισθαίνειν αὐτὸν, ἐπὶ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κύ-

Quin doloribus nos ipſos ſubiicimus, & amaras potiones patienter haurimus, & cauterium in cervicibus perferimus, & alia huius generis, propter curationem corporis, multa toleramus; (1) ſpirituali vero Medico noſtro neutiquam ſubdi volumus, omnibus modis res eius curioſe perſcrutantes; dictitantes eum poenis infligendis rigidum; rurſus in congreſſibus adrogantem, & inſolentem, eſſe; non videntes, ſecundum ulcera quibus laboramus, emplaſtra quoque nobis imponenda. Scio enim aliquando utile eſſe condeſcendere, hoc, in-

(1) *Horatius Lib.* II. *Epiſt.* II.
Quae laedunt oculos feſtinas demere, ſiquid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?

κύριος πότε μὲν ἔλεγεν. ἵνα μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, βάλλε ἄγκυστρον εἰς τὴν θάλασσαν· πότε δὲ τῶν σκανδάλων ὑπερορῶν ἔλεγε. φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου οὐράνιος ἐκριζωθήσεται. ἔδειξε γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι συμφέρει καὶ οὐ συμφέρει πολλάκις ἡ συγκατάβασις. Ἐφ' ᾧ καὶ τῶν οὐκ εὐλόγως ἐπ' αὐτῷ σκανδαλιζομένων ὑπερορῶν ἔλεγε. φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ἐκριζωθήσεται. προσέχειν οὖν ἐπὶ τούτοις ἄξιον. εἰ γὰρ ὁ τῶν σωματικῶν παθῶν ἰατρὸς οὐκ εἴωθεν τὰ τῆς νόσου μεταχειρίζεσθαι καθ' οἷον δή τινα τρόπον ἕτερον ἢ μήγε κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ἰατρικοὺς, εἰ καὶ βαρυαλγῶν ἐνίοτε ὁ

νο-

inquam, nos quoque confitemur. Verumtamen non in ſingulis, & per omnia utile eſt, quoniam nec eiusdem habitus ſunt omnes. Nam qui promtus eſt, & cedere aliquando, & referre pedem, quando id tempus poſtulat, huic plane conducit condeſcenſio, talem quippe trahit amplius, & facile iugo ſpiritus ſubiicit. Aſt pro ſua libidine viventi, & retrogredi minime volenti, & pharmaca penitus averſanti, ei condeſcenſio multum incommodat. Facit enim amplius tranſverſum agi, & labi. Ob hoc enim Dominus nunc dixit, *ut autem non ſcandalizemus eos, accipe hamum, & vade*

in

νοσῶν ἀπαρέσκεται, πολλῷ μᾶλλον τὸν πνευματικὸν ἰατρὸν οὐ χρὴ συγκαταβαίνειν ἀνθρωπίνοις θελήμασιν. Εἴγε καὶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ζητηθήσεται τὸ αἷμα αὐτῶν ἐξ ἀμελείας ψυχικῷ περιπεσόντων θανάτῳ. Ἢ τὴν γλῶτταν ἔπεχε τέλεον, εἴγε καὶ μᾶλλον οἱ κάμνοντες ἐπαγόμενα φάρμακα παντάπασιν ἀποστρέφονται· τηνικαῦτα γὰρ οὐκ ἀπὸ τῶν σῶν χειρῶν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων αὐτῶν τὸ αἷμα αὐτῶν ἐκζητηθήσεται. καὶ ἄκουε τί φησι διὰ Ἐζεκιὴλ ὁ θεός. Ἐὰν ὁ σκοπὸς σαλπίσῃ τῇ σάλπιγγι καὶ σημανεῖ τῷ λαῷ καὶ ἄκουσε ὁ ἀκούων τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος καὶ μὴ φυλάξηται, καὶ ἐπέλθῃ ἡ ῥομφαία καὶ καταλάβῃ αὐ-

in mare: nunc autem ſcandalum flocci pendens, inquit, *plantatio, quam non plantavit pater meus coeleſtis, eradicabitur*. Demonſtravit namque hinc, & prodeſſe, & non prodeſſe frequenter condeſcenſionem. Quare & eos qui immerito in eo offendebantur parvi faciens, aiebat, *plantatio, quam non plantavit pater meus, eradicabitur*. His de cauſis caute agendum eſt. Si enim Medicus corporalis non conſuevit tractare morbum alio quocumque modo; ſed tantum ex decretis Medicorum, quamvis interdum aegrotus iraſcatur; quanto magis ſpiritualem Medicum, humanis cupiditatibus condeſcendere non oportet; ſiquidem

αὐτὸν τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔσται· ὅτι τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος ἀκούσας οὐκ ἐφυλάξατο. ταῦτα ἐκ πολλῶν ὀλίγα, πλείω καὶ γὰρ ὁ καιρὸς λέγειν οὐ συγχωρεῖ.

dem de eius manibus in primis eorum ſanguis requiretur, qui ex negligentia illius in perniciem animae incurrerint? Aut igitur ut noſti medere, aut linguam contine omnino; præſertim ſi aegroti adhibita medicamenta indignantur. Tunc enim non de tuis, ſed de ipſorummet manibus eorum ſanguis requiretur. Audi quid per Ezechielem dicat Deus. *Si ſpeculator cecinerit tuba, & ſignificaverit populo, & audierit audiens vocem tubae, & irruerit romphaea, & comprehenderit eum, ſanguis eius in capite eius erit, quia vocem tubae audivit, & non ſe cuſtodivit.* Haec ex paucis multa, plura enim per anguſtias temporis non licuit.

Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ Μαξίμῳ τῷ Σμενιώτῃ, εἰ χρὴ προσέχειν τοῖς λέγουσιν ὅτι πρόσκαιρον εἶχε τὸ σῶμα κατ᾽ ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι φυσικοῖς ὑπέκειτο καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως πάθεσι, καὶ ὅτι βρῶσιν αἰσθητὴν ἐν παραδείσῳ ἤσθιε. καὶ ὅτι συκῆ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἦν, ὡς ἐκεῖνοί φασι.

Ad venerabilem in primis Monachum Domnum Ioannem (1) *Smeniotam*. (2) *Vtrum audiendi ſint dicentes, hominem a principio caducum corpus habuiſſe: & paſſionibus, ſive incommodis naturalibus, etiam ante tranſgreſſionem obnoxium fuiſſe: cibumque ſenſibilem in paradiſo adhibuiſſe; & lignum ſcientiae, ficum exſtitiſſe.*

Λόγος β΄.

Diſputatio II.

Eodem Pontano Interprete.

Ὅτι μὲν οὖν (3) ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄνθρωπος θανάτου καὶ φθορᾶς ὑπέρτερος ἦν

Primum(4) quidem hominem illum ab interitu & corruptione initio liberum,

(1) Falſus eſt *Pontanus* adpellando *Ioannem*, quem *Maximum* dicere debuerat, ut habet Codex Caeſareus Theol. CLIX. apud *Lambecium Lib.* IV. *Com.* Quis autem ſit hic *Maximus Smeniotes* ignoro prorſus, & an idem ſit cum Maximo illo Monacho, qui Quaeſtiones ſacras miſcellaneas ad Nicephorum magnae Eccleſiae CP. Chartophylacem ſcripſit, de quo agit *Lambecius Lib.* VI. *Comment. Cod. Iurid.* XVII. In Co-

ἢν ἀπ' ἀρχῆς, θανάτῳ δὲ κατεκρίθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑποπεσεῖν, πρὸ τῶν ἄλλων ὁ σοφὸς ἔδειξεν σολομῶν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτως εἰπών· ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε κατ'

rum, poſt prolapſionem in peccatum, morte damnatum eſſe, ante alios ſapiens Salomon (5) docuit in libro Sapientiae ſuae ad verbum ita loquens. *Deus mortem non fecit: ſed in incorruptione creavit hominem, ad imaginem pro-*

Codice Riccardiano deeſt, *Ioannes*, & *Maximus*, tantumque habetur; τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ τῷ Σμενιώτῃ.

(2) In aliis duobus Codicibus harum Epiſtolarum MSS. Caeſareis pro Μαξίμῳ τῷ Σμενιώτῃ legitur, Μαξίμῳ τῷ Ἀσμενιώτῃ.

(3) *Lambecius Cod.* CLIX. habet, Ὅτι μὲν γὰρ &c.

(4) Haec eadem diſputat *Glycas Part. I. Annal.* ubi diſſertatio haec prope integra habetur.

(5) Sapientiae liber ſub Salomonis olim nomine circumferebatur, ſed recentioris quidem auctoris eſt, Iudaei ſcilicet cujuſdam Helleniſtae foetus. Scriptum enim Graeca lingua fuiſſe vix dubitandum videtur, quidquid ſecus doctiſſimus *Grotius* cenſuerit. Adeantur, ſi vacat, *Nourrius Adpar. ad Bibliothec. Max. Patrum. Lib.* III. *Differt.* II. *Cap.* III. *art.* III. *Simonius Lib.* I. *Hiſt. Crit. V. T. Cap.* VIII. *Calmetius in Praefatione in hunc Lib.* & pluria de eodem nos commentati ſumus *Lib.* IV. *De recta quoad Trinitatem Sententia Cap.* III. ut *Nat. Alexandrum* omittam *Hiſt. V. T. Aet.* VI. *Diſſert.* VII. *Art.* VI.

Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ Μαξίμῳ τῷ Σμενιώτῃ, εἰ χρὴ προσέχειν τοῖς λέγουσιν ὅτι πρόσκαιρον εἶχε τὸ σῶμα κατ᾽ ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι φυσικοῖς ὑπέκειτο καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως πάθεσι, καὶ ὅτι βρῶσιν αἰσθητὴν ἐν παραδείσῳ ἤσθιε. καὶ ὅτι συκῆ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἦν, ὡς ἐκεῖνοί φασι.

Ad venerabilem in primis Monachum Dominum Ioannem (1) *Smeniotam*. (2) *Vtrum audiendi ſint dicentes, hominem a principio caducum corpus habuiſſe: & paſſionibus, ſive incommodis naturalibus, etiam ante tranſgreſſionem obnoxium fuiſſe: cibumque ſenſibilem in paradiſo adhibuiſſe; & lignum ſcientiae, ficum exſtitiſſe.*

Λόγος β΄.

Diſputatio II.

Eodem Pontano Interprete.

ΟΤι μὲν οὖν (3) ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄνθρωπος θανάτου καὶ φθορᾶς ὑπέρτερος ἦν

Primum (4) quidem hominem illum ab interitu & corruptione initio liberum,

(1) Falſus eſt *Pontanus* adpellando *Ioannem*, quem *Maximum* dicere debuerat, ut habet Codex Caeſareus Theol. CLIX. apud *Lambecium Lib.* IV. *Com.* Quis autem ſit hic *Maximus Smeniotes* ignoro prorſus, & an idem ſit cum Maximo illo Monacho, qui Quaeſtiones ſacras miſcellaneas ad Nicephorum magnae Eccleſiae CP. Chartophylacem ſcripſit, de quo agit *Lambecius Lib.* VI. *Comment. Cod. Iurid.* XVII. In Co-

ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς, θανάτῳ δὲ κατεκρίθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑποπεσεῖν, πρὸ τῶν ἄλλων ὁ σόφος ἔδειξεν σολομῶν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτως εἰπῶν· ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ᾽ ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε κατ᾽

rum, poſt prolapſionem in peccatum, morte damnatum eſſe, ante alios ſapiens Salomon (5) docuit in libro Sapientiae ſuae ad verbum ita loquens. *Deus mortem non fecit: ſed in incorruptione creavit hominem, ad imaginem pro-*

E 2 *priae*

Codice Riccardiano deeſt, *Ioannes*, & *Maximus*, tantumque habetur; τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ τῷ Σμενιώτῃ.

(2) In aliis duobus Codicibus harum Epiſtolarum MSS. Caeſareis pro Μαξίμῳ τῷ Σμενιώτῃ legitur, Μαξίμῳ τῷ Ἀσμενιώτῃ.

(3) *Lambecius Cod.* CLIX. habet, Ὅτι μὲν γὰρ &c.

(4) Haec eadem diſputat *Glycas Part. I. Annal.* ubi diſſertatio haec prope integra habetur.

(5) Sapientiae liber ſub Salomonis olim nomine circumferebatur, ſed recentioris quidem auctoris eſt, Iudaei ſcilicet cujusdam Helleniſtae foetus. Scriptum enim Graeca lingua fuiſſe vix dubitandum videtur. quidquid ſecus doctiſſimus *Grotius* cenſuerit. Adeantur, ſi vacat, *Nourrius Adpar. ad Bibliothec. Max. Patrum. Lib.* III. *Diſſert.* II. *Cap.* III. *art.* III. *Simonius Lib.* I. *Hiſt. Crit. V. T. Cap.* VIII. *Calmetius in Praefatione in hunc Lib.* & pluria de eodem nos commentati ſumus *Lib.* IV. *De recta quoad Trinitatem Sententia Cap.* III. ut *Nat. Alexandrum* omittam *Hiſt. V. T. Aet.* VI. *Diſſert.* VII. *Art.* VI.

κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ· φθόνῳ δὲ τοῦ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κοσμὸν εἰσῆλθεν. εἴπερ οὖν ὁ θεὸς ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ, πῶς αὐτὸν εἴπομεν ὅλως ὑποκεῖσθαι φθορᾷ καὶ θνητότητι; καὶ ταῦτα τοῦ θεοῦ θάνατον, ὡς εἴρηται, μὴ ποιήσαντος ἀπ' ἀρχῆς. Εἰ γὰρ εἴπωμεν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐκείνου καὶ φθορᾷ κατά τινα τρόπον ὑπέκειτο, οὐδέν τι παριστῶμεν ἕτερον ἢ ὅτι παρὰ θεοῦ τηνικαῦτα τὸ καταρχεῖν ἡμῶν ἔσχε ἥτε φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ὅτι μηδὲ θανάτου, καθὰ δὴ καὶ προείρηται, ποιητὴς ὁ θεός· ἀμφιβάλλειν γὰρ ἐπὶ τού-
τοις

priae aeternitatis fecit illum; invidia autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum. Si igitur Deus hominem in incorruptione condidit, ad ſimilitudinem aeternitatis ſuae, quonam tandem modo corruptioni, & mortalitati ſubiectum adſeremus, idque quum Deus, ut audiſti, mortem ab initio non fecerit? Nam ſi dicimus corpus illud Adami corruptioni aliquo modo obnoxium fuiſſe, nihil aliud dicimus, quam corruptionem ac mortem tunc a Deo dominatum in nos habuiſſe. Atqui aliter, aliter inquam res eſt; quoniam, ut iam dicebamus, Deus mortem non fecit. Quocirca de hoc dubitare nefas. Etenim ſi,
que-

τοις οὐχ ὅσιον. Εἰ γὰρ ὡς ἐκεῖνοί φασι θνητὸς ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως ὁ πρῶτος Ἀδὰμ, πότε λοιπὸν ἐδέξατο τοῦ θανάτου τὰ ἐπιτίμια; πότε δὲ καὶ τοὺς δερματίνους ἠμφιέσατο χιτῶνας, εἴπερ ἐκτίσθη παρὰ θεοῦ θνητὸς

quemadmodum illi volunt, etiam ante praevaricationem Adam primus homo mortalis erat, quid illi poſtea inrogatum mortis ſupplicium? quid pelliceam (1) indutus eſt tunicam, ſiquidem a primordio eum Deus mortalem pro-

(1) *Lud. Thomaſinus Tom.* II. *Theolog. Dogm. Lib.* I. *Cap.* XX. §. 2. *Primus parens ubi a viſione, & fruitione Dei, refrixit, non in corpus, ſed in tunicas pelliceas, ideſt in corpus corruptibile, & obliviosum, praecipitatus eſt &c.* Glycas noſter *Par.* I. *Annalium* ubi περὶ χρεωδαισίας agit, ſecundum literam accipit illud: *Induit eos tunicis pelliceis*. Poſtea vero pellicearum tunicarum nomine mortale corpus ἀλληγορικῶς intelligit. Ab Origenis tamen ſententia longe recedit. Eadem enim *Part.* I. *Annal.* quum Chryſoſtomi verba de pelliceis tunicis retuliſſet, eiuſque rationem probaſſet, ſcribit ἐντεῦθεν οὖν ὁ κατάρατος Ὠριγένης ἀποπνιγόμενος φαίνεται μᾶλλον ἐν οἷς ἐκενολόγησεν ἀσώματον τὸν Ἀδάμ. *Quae ratio Origenem illum exſecrabilem quaſi ſuffocatum maniſeſte perimit, ſimulque vanam ipſius orationem, qua corporis expertem Adamum fecit. Macarius* tamen *Magnes Serm.* XVII. *in Geneſin* indoctos brutoſque adpellat eos, qui cenſent tunicas pelliceas, tales vere fuiſſe; pertendit enim harum nomine ſignificari

τὸς κατ' ἀρχάς; Διὰ τί καὶ φύλλα συκῆς ἔῤῥαπται, καὶ ἀπὸ θεοῦ κρύπτεσθαι ἤθελεν; εἰ μήγε θεώσεως ἐλπίδι δελεασθεὶς ἀφῃρέθητε τὴν πρώτην στολὴν, καὶ θνητὸς ἐξ ἀθανάτου παραχρῆμα ἐγένετο. καὶ ἄκουε τί φησιν ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Ἰωάννης ὁ δαμασκηνός. περὶ ταῦτα γὰρ καὶ οὗτος οὕτω που λέγων εὕρηται. κατ' ἀρχὰς ὁ παμπόνηρος ἐλπίδα θεώσεως ἐνέσπειρε τῷ Ἀδάμ, καὶ οὕτως αὐτὸν εἰς τὸν τῶν ἀλόγων κατήγαγε θάνατον. εἰπάτωσαν οὖν που πρότερον ὄντα καὶ πόθεν αὐτὸν εἰς τὸν

procreaverat. Cur etiam folia ficus conſuit, & Deum latere conatus eſt, ſi non divinitatis adipiſcendae ſpe illectus, primam ſtolam perdidit, & pro immortali mortalis repente evaſit? Accipe quod in rebus divinis egregie verſatus *Ioannes* Damaſcenus ſuper hoc alicubi ſcriptum reliquit. *Principio nequiſſimus ille Diabolus ſpem conſequendae divinitatis Adamo iniecit*, *atque ita eum ad conditionem moriendi, more animantium brutorum deiecit*. Doceant igitur iſti, ubi prius quum eſſet, & unde ipſum ad interi-

ri corpus, poſt hominis in peccatum lapſum, gravius ac craſſius effectum: quae quidem communis opinio fuit inter antiquos, ſed reiecta, & confutata, a *Clemente* Alexandrino in haeretico Iulio Caſſiano, & poſt eum ab aliis: quare mirandum quod *Origenes* in eadem haereſi fuerit.

τὸν τῶν ἀλόγων κατήγαγε θάνατον, ἢ πάντως ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἀθανασίας ἣν εἶχε πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς. διὰ παρακοῆς λοιπὸν ὁ γενάρχης ὑπέπεσε καὶ φθορᾷ καὶ θνητότητι, διὰ παρακοῆς ἐνδύσασθαι κατεκρίθη δερματίνους ἐκείνους χιτῶνας, διὰ παρακοῆς ἡ ταλαίπορος αὕτη καὶ πολυπαθὴς εἰσῆλθε διαγωγή. ἐπειδὴ γάρ φησι τοῦτο ἐποιήσας ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν. εἴγε θνητὸς ἐκτίσθη κατ᾽ ἀρχὰς ὁ Ἀδὰμ, οὐκ ἂν αὐτὸν ἁμαρτήσαντα θανάτῳ κατεδίκασεν ὁ θεός. πῶς γὰρ εἴγε καὶ καταδίκης ἄνευ ὁ θάνατος εἴωθε φυσικῶς ἕπεσθαι τοῖς θνητοῖς οὐ-

teritum cum beſtiis communem deiecerit. Ab ſublimitate immortalitatis utique, qua ante mandatum ab ſe violatum praeditus erat. Per inobedientiam igitur generis noſtri auctor ad corruptionem, & neceſſitatem ſubeundae mortis, redactus: per inobedientiam ad induendam pelliceam illam tunicam damnatus eſt: per inobedientiam calamitoſa haec, & variis expoſita incommodis, vita introivit. Ait enim, *quia hoc feciſti, ſpinas, & tribulos terra pariet tibi*. Quid multa? ſi primitus Adam ita fuiſſet conditus, non eum peccato iam irretitum morte condemnaſſet Deus. Qui enim condemnaſſet? nam

οὐκοῦν ἄφες αὐτοὺς, εἴγε καὶ μᾶλλον ἐν καρθαγένῃ * σύστασα ταῦτα σύνοδος ἐπιβεβαιοῖ τὰ εἰρημένα ἐν ἑκατοστῷ ἐννάτῳ κανόνι αὐτῆς οὕτω λέγου-

nam vel citra condemnationem mors mortales ſequi conſuevit. Quamobrem nihil tibi cum illis ſit; praeſertim quando Carthagine (1) congre-

* Veteres Graeci Καρχήδονι dixiſſent. Sic Hiſpani novam Carthaginem *Carthagenam* adpellant.

(1) Coeleſtius Pelagii diſcipulus, & auditor, inter alios errores, quos una cum praeceptore docuit, & illum in primis praedicabat, Adam mortalem factum, qui ſive peccaret, ſive non peccaret, moriturus fuiſſet: peccatum Adae ipſum ſolum laeſiſſe, non genus humanum: parvulos, qui naſcuntur, in eo ſtatu eſſe, in quo fuit Adam ante praevaricationem. Igitur Roma profectus Carthaginem adpulit, ibique haec aliaque perniciosa ac virulenta dogmata diſſeminare auſus eſt. Huius impietati Patres Africani ut obſiſterent, varios conventus celebravere, quatuorque in primis Carthagine, quorum primus Anno Chriſti CCCCXI & inſequenti, ſecundus CCCCXVI, tertius denique, & quartus CCCCXVIII. coacti ſunt. Horum conciliorum geſta intercidere, & primi quidem vix fragmentum ſupereſt apud *Auguſtinum Lib.* II. *De gratia Chriſti*, *& Peccato Originali*. Secundi vero exſtat tantum Epiſtola Synodalis ad Innocentium Papam, & Innocentii ad eamdem Synodum Reſcriptum. Tertium, & quartum, quorum meminit *Auguſtinus Epiſtola* CXV. alias XLVII. praeter XIX. canones plenarii, ſolida interiere. Heinc videri poſſet ignotum quot capita, vel quot Canones, in his Synodis cuſi fue-

γοῦσα κατὰ λέξιν. Εἴ τις λέγει τὸν Ἀδὰμ θνητὸν πλασθῆναι παρὰ θεοῦ καὶ μὴ μετὰ τὴν

gregataSynodus quae dicta ſunt confirmat; cuius illa verba canone centeſimo nono legun-

fuerint, vel ad quam Synodum Canon hic CIX. a *Glyca* laudatus referendus ſit, niſi iam ex Codice Eccleſiae Africanae Concilii plenarii eſſe conſtaret. Ceterum *D. Auguſtinus* citato *Libro* II. *De Gratia*, *&* *Cap.* V. haec habet inter alia ex I. Synodo. *Aurelius Epiſcopus dixit*; *Rogo quid conlegerim ego ex huiuſmodi obiectione, dico, Adam conſtitutus in Paradiſo, quod ante dicatur inexterminabilis factus, poſtea poſt tranſgreſſionem praecepti factus ſit corruptibilis. Hoc dicis Frater Pauline? Paulinus Diaconus dixit: Hoc Domine.* Sed nonnullis viſus eſt Canon etiam quidam I. Concilii Milevitani Anno CCCCXVI. ob eamdem cauſam coacti ita concipi: *Placuit ergo omnibus Epiſcopis, qui fuerunt in hac ſancta Synodo, conſtituere haec, quae in praeſenti Concilio definita ſunt, ut quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturae, anathema ſit.* Verum cenſent, ut innuimus, viri longe doctiſſimi celebres Canones contra Pelagianos, quorum CIX. a *Glyca* noſtro laudatur, Synodo Carthaginienſi plenariae, ut eam vocat *Auguſtinus*, & quam diximus Anno CCCCXVIII. coactam, adſcribendos eſſe; & Canonem illum, quem modo retulimus, & Concilio Milevitano II. a multis, & a *Gratiano* in primis *Diſt.* IV. *De Conſecrat.* tribuitur, eſſe huius Concilii Carthaginienſis; & id notant *Labbeus*, *&* *Coſſartius*, & pluribus probat

τὴν ἁμαρτίαν ἐλθεῖν εἰς φθορὰν, ἤτω ἀνάθεμα. οὕτω μὲν οὖν, ὁσιώτατε, καὶ ὅσοι τὸν Ἀδὰμ, μέσον ἀθανασίας εἶναι καὶ θνητότητος, λέγουσι, πόῤῥω που πίπτουσι τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ. καὶ διστάζειν ἐπὶ τούτοις οὐ δέον σοι. εἰ μὲν γὰρ ὅτε παρῆγε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς, τότε πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· ᾗ δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ θανάτῳ ἀπο-

guntur. *Si quis dicit Adamum mortalem a Deo formatum, & non poſt peccatum corruptioni factum obnoxium, anathema eſto*. Sic etiam, vir ſanctiſſime, quotquot Adamum medium inter immortalitatem, & mortalitatem, conſtituunt, procul a vera ratione diſcedunt. Quapropter tibi dubitandum non eſt. Etenim ſi Deus, quum pro-

bat *Paſchaſius Queſnellius Diſſert.* XIII. *addita Tom.* II. *Operum D. Leonis*. Et quidem in Codice Canonum Eccleſiae Africanae, quem *Chriſtophorus Iuſtellus* primum edidit, ac deinde alii eruditi viri, & praecipue *Phil. Labbeus* laudatus Graece ac Latine (Graece enim converſus fuerat a Graecis) ſuae conlectioni Conciliorum inſeruit, laudatus Canon ſub numero CIX. Concilio plenario Carthaginienſi vindicatur, & eſt idem Canon qui a *Glyca* citatur. Sed de hoc praeter Scriptores modo citatos conſulatur etiam *Van-Eſpen Tract. Hiſtorico-Canonico Par.* II. *Cap.* III. §. X. Idem iam definiverat contra eumdem Pelagium Synodus Palaeſtina, ut docet *Auguſtinus Lib. De Geſtis Pelagii Cap.* III. Idem etiam ſanxit *Synodus Tridentina Seſſ.* V. *Canon.* I.

ἀποθανεῖσθε. εἶχον ἂν τι καὶ λέγειν οἱ θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀποθάνατον ἀρχῆθεν αὐτὸν εἶναι δοξάζοντες. ἐπεὶ δὲ πολλῷ μετὰ τὴν αὐτοῦ παραγωγὴν ὕστερον ἐδίδοτο τὰ τῆς ἐντολῆς, ἀφ' ἧς ἄρα καὶ χώραν ὁ θάνατος ἐλάμβανε καθ' ἡμῶν, ἐὰν γὰρ φάγητε φησι θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, πολυπραγμονεῖν ὅλως οὐκ ἔπρεπε περὶ τοῦ πρωτοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἐρευνητικῶς τέως ἐπερχομένους τὴν ἁγίαν γραφήν· ἀκριβῶς ἰδότας ἐντεῦθεν ὁποῖος ἐπλάσθη τὸ κατὰ φύσιν ὁ κατ' εἰκόνα δηλαδὴ γεγενημένος θεοῦ. πρόδηλον γὰρ, ὅτι τιμῆσαι βουλόμενος ὁ θεὸς τῶν ἰδίων χειρῶν τὸ πλασούργημα ἐκ προιμίων αὐτίκα καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς τῇ

produceret hominem, tunc illi dixiſſet, *quo die comederitis de arbore, morte moriemini*, attuliſſent iſti aliquid, qui principio mortalem eum ſimul & immortalem fuiſſe opinātur. Quia vero multo poſt eius creationem mandatum dedit, unde & mors occaſionem contra nos nacta eſt, (ait enim *ſi comederitis morte moriemini.*) curioſius indagare primi hominis conditionem prorſus non decebat eos, qui Sacram Scripturam interim legunt, & per ſcrutātur: quum hinc perfecte ſcirent quali natura eſſet conditus qui ſecundum imaginem Dei ſcilicet factus eſſet. Patet enim, Deum manuum ſuarum figmentum hono-

τῇ ἀφθαρσίᾳ τετίμηκε· καὶ βεβαιοῖ τὸν λόγον ὁ τῶν ἁγίων ἅπας χορός· ἀλλὰ μὴ ἀπιστεῖ τοῖς λεγομένοις ἐπειδὴ καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἠβουλήθη πάντων τῶν ἐπιγείων ἄρχοντα καταστῆσαι τὸν ἄνθρωπον, τούτου χάριν, ὥς ὁ χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης φησὶ, τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο· βουλόμενος ἐντεῦθεν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ διηνεκές. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ ψυχὴν ἐδέξατο παρὰ Θεοῦ νοερὰν ὁ Ἀδὰμ, οὐδέν τι ἔμελλεν εἶναι κατάγε τὸν θειότατον Ἰωάννην, ἅτε δὲ πλασθεὶς ἀπὸ χοὸς ὅθεν ἄρα

norare volentem, a primordiis ſtatim atque ab ipſo principio illud incorruptionis munere condecoraſſe. Atque huic univerſus Sanctorum chorus adſtipulatur; nec tu fidem dictis non adhibe. Quoniam namque Deus hominem omnium terrenorum principem conſtituere voluit ob id (ut *auream orationem fundens Ioannes* inquit) animae eſſentiam illi largitus eſt, hinc ipſum etiã iugiter immortalem eſſe volens. Nam ſi hoc non fuiſſet, ſi animum mentis compotem a Deo Adamus non accepiſſet, nihil (1) erat futurus,

(1) *Perſius :*

Gigni
De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.
Non nihil igitur erat futurus, ſed in ea, quibus conſtabat, principia reſolvendus.

ἄρα καὶ τὰ ἄλογα ζῶα παρήχθεσαν· ἐπίγνωθι οὖν ὦ ἱερὰ κεφαλὴ ὅτι διὰ πολλὴν ἀγαθότητα τοῦ τὰ τοιαῦτα δωρουμένου Θεοῦ ἡ ἀφθαρσία ἐδίδοτο. τηνικαῦτα πλαττομένῳ τῷ πρώτῳ Ἀδὰμ, καὶ ἦν ἡ χάρις εὐθέως ἐν αὐτῷ τελείατε ἅμα καὶ ἀπηρτισμένη παντάπασι. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ὁ θεῖος αὐτῷ παράδεισος ἐδίδοτο πρὸς κατοίκησιν· οὐκ ἂν ἐδίδοτο τιμῆς ἕνεκεν ἢ κατὰ πάντων τῶν ἐπι-

rus, juxta diviniſſimum *Ioannem*; utpote formatus de pulvere, unde nimirum beſtiae quoque procreatae ſunt. Intellige igitur, o ſacrum caput, ex multa bonitate Dei talibus munerantis, incorruptionem tunc Adamo, quem primum finxit, impertitam eſſe, & gratiam ſtatim in ipſo perfectam ſimul, & omnibus numeris conſummatam penitus, fuiſſe. Alioqui non ille ſacer paradiſus(1) ad ha-

(1) Liber cui titulus eſt λεπτὴ γένεσις dicit Adamum poſt XL. dies Paradiſum eſſe ingreſſum, Evam vero poſt LXXX. ut refert *Glycas* III. *Par. Annal.* Multum diſcrepant inter ſe divini Interpretes dum, quid nomine Paradiſi intelligatur, expedire volunt. Audiatur *Auguſtinus Lib.* VIII. *De Geneſi ad literam Cap.* I. *Non ignoro de Paradiſo multos multa dixiſſe. Tres tamen de hac re quaſi generales ſunt ſententiae. Una eorum, qui tantummodo corporaliter Paradiſum intelligi volunt. Alia eorum, qui ſpiritualiter tantum. Tertia eorum, qui utroque modo Paradi-*

ἐπιγείων ἀρχὴ, οὐκ ἂν ἐδίδοτο τηνικαῦτα

τὸ

habitandum contigiſſet: non ei honoris

ergo

diſum accipiunt, alias corporaliter, alias autem ſpiritualiter. Breviter ergo ut dicam, tertiam mihi fateor placere ſententiam. In hac ſe eſſe opinione *Auguſtinus* fatetur etiam *Lib. de Geneſi contra Manichaeos, & Lib.* XIII. *De Civit. Dei Cap.* XXI. In eadem quoque fuere *Ambroſius Lib. De Paradiſo, & Hieronymus Epiſtola* LXI. *ad Pammachium, & Comment. ad Cap.* X. *Danielis, & De locis Ebraicis*, ut de *Methodio, Chryſoſtomo, Epiphanio, Theodoreto, Beda*, nihil dicam. Ceterum *Philo* Iudaeus, & *Origenes*, memoratam ſecundo loco ſententiam amplexi ſunt, quibus licet alibi paulo iniquior *Hieronymus*, tamen in Libro *De locis Ebraicis* ita ſcribit: *Euphrates fluvius Meſopotamiae in Paradiſo oriens. Porro Saluſtius, Auctor certiſſimus, adſerit tam Tigris quam Euphratis in Armenia fontes demonſtrari. Ex quo animadvertimus, aliter de Paradiſo, & fluminibus eius, intelligendum.* Heinc inventus eſt qui noſtra etiam aetate hanc opinionem temere defendere auſus ſit. Sed quoniam Apocryphi libri deliramenta quaedam ſuperius adduximus, & aliud polymatheias gratia ſubdere non pigeat Iudaeorum ſomnium, Paradiſum videlicet, ante coelum, & terram, a Deo conditum fuiſſe, ut *Lib.* IV. *Eſdrae Cap.* III. legitur. De quo tamen haec habentur apud eruditiſſimum *Hieronymum* in *Quaeſtionibus Ebraicis: Ex quo manifeſtiſſime comprobatur, quod priuſquam coelum, & terram, Deus faceret, Paradiſum ante condiderat, ſicut & legitur in Ebraeo: Plantaverat autem Deus Paradiſum in Eden, a principio.* Vide quae de Paradiſo inferius ex *D. Auguſtino* pariter adnotantur.

τὸ τῆς ἀθανασίας ἀξίωμα κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ Θεοῦ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ἐδίδοτο χάριν ὡς εἴρηται παρὰ Θεοῦ τῷ Ἀδάμ. ἡ δὲ θεία ἐκείνη φωνὴ ἡ νομοθετοῦσα μὴ φαγεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, ἵνα μὴ θανάτῳ ἀποθάνῃ, πολλῷ μετὰ τὴν αὐτοῦ παραγωγὴν ἐδίδοτο ὕστερον, ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν. ἐδίδοτο δὲ καθ' οὓς οἶδε λόγους ἐκεῖνος ὁ τὰ πάντα εἰδὼς καὶ πρὶν γενέσεως αὐτῶν. οὐκοῦν ἄφες αὐτούς· μὴ συναρπάζου τοῖς λόγοις καὶ σὺ τῶν πολλῶν· ἔκτισε μὲν γὰρ ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς, τοῦτ' ἐστὶν, ἄφθαρτον αὐτὸν αὐτίκα παρήγαγε, καὶ τούτου χάριν ἀμφι-

ergo in omnia terrena imperium datum eſſet: non illi tunc amplitudo, ſecundum imaginem aeternitatis, Dei collata fuiſſet. Verum haec quidem a principio ipſo ex gratia Adamo a Deo conceſſa ſunt, ut diximus. Divina autem vox illa, ne comederet de ligno ſcientiae, ne morte moreretur, multo poſt creationem iſtam ei legem impoſuit, ut ſupra meminimus. Impoſuit autem iis de cauſis, quas novit ille, *qui novit omnia, etiam antequam fiant*. Quamobrem ſine illos: noli tu quoque ſermone imperitorum ſimul auferri. Creavit enim Deus hominem in incorruptione, hoc eſt illico incorruptibilem ipſum

φιβάλλειν οὐκ εὔλογον· εἰ γὰρ ἔκτισε τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἀπ᾽ ἀρχῆς ὁ Θεὸς ὡς ἤδη προείρηται κατ᾽ εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ. τί χρὴ καὶ λέγειν ὁποῖον ἐκεῖνον ἔκτισε κατὰ φύσιν, εἰ γε κατ᾽ εἰκόνα τῆς αὐτοῦ τέως ἀϊδιότητος ἐκεῖνον ἔκτισε, ἢ πάντως φθορᾶς ἁπάσης ὑπέρτερον, ὡς ὁ λόγος μικρὸν ὕϛερον ἀριδηλό-

ipſum produxit. Atque idcirco a ratione alienum dubitare. Si enim Deus, ut iam ſignificavimus, primum hominem ſecundum imaginem aeternitais ſuae (1) ab initio condidit, quid quaeſo dicere attinet, qualem ſecundum imaginem aeternitatis ſuae illum tunc condidit? quae quidem ab omni corruptione extranea

(1) Noſter *Glycas* ſentire videtur hominis cum Deo ſimilitudinem in eius quoque immortalitate conſiſtere: & corpus etiam, quatenus corruptionis expers permanſit, aliqualem Dei imaginem retuliſſe, quod quidem recte dici poteſt, nec ideo in Antropophormitarum errores prolabi periclitamur. Nam nec magnus *Auguſtinus De diverſis Quaeſtionibus Octoginta tribus Quaeſt.* II. divinam quamdam imaginem in humano corpore conſiderari aliquo modo poſſe inficiatur. Eius verba ſunt. *Non modo qua eſt, & in quantum eſt, utique bonum eſt* (ſcilicet hominis corpus) *ſed etiam quia tale eſt, ut ad contemplandum coelum ſit aptius, magis in hoc ad imaginem & ſimilitudinem Dei, quam cetera corpora animalium, factum iure videri poteſt.* Videndus *Ovidius* I. *Metam.*

λότατα παρίστησι τῇ σῇ ὁσιότητι. μὴ θαύμαζε οὖν, εἴγε καὶ τὸν Συναίτην ἔχει θεῖον Ἀναστάσιον ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ περὶ τούτων οὕτω λέγοντα. καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς, κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. πρώτη ποίησις αὕτη, ἅπλη, ἄζυγος, ἄφθαρτος. εἴπερ οὖν ἡ πρώτη ποίησις ἄφθαρτος ἦν ὥστε διαληφθεὶς ἔφη ἀνὴρ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τί χρὴ καὶ λέγειν, ἄφθαρτον μὲν γὰρ αὐτὸν ὁ θεὸς αὐτίκα παρήγαγεν, ὡς ἤδη προείρηται, καὶ δὲ καὶ ἀθα-

να

nea eſt, ut oratio paulo infra Sanctitati tuae luculentiſſime demonſtrabit. Ne itaque mireris, quandoquidem & divinum *Anaſtaſium* (1) Sinaitam habes, cuius in oratione *De reſurrectione* haec ſunt adverbum: *Et fecit Deus hominem, ad imaginem ſuam fecit illum. Prima eſt haec fictio, ſimplex, omni iugo ſoluta, incorruptibilis.* Si ergo prima creatio corruptione vacabat, ut divinus vir de primo homine differens dixit, quid requirimus amplius? incorruptibilem enim illum iam tum Deus

F pro-

(1) *Anaſtaſius* Sinaita, Patriarcha Antiochenus, qui quinque Orationes dogmaticas ſcripſit, inter quas & illa *De reſurrectione Chriſti* reperitur, videtur fuiſſe iunior Anaſtaſius, qui ſub initium ſaeculi XI. floruit, ut conſtare poteſt conſulenti *Caſ. Oudinum De Scriptoribus Eccleſiaſticis*.

νασίᾳ τετίμηκε. καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα. ὁ θειότατος Ἀνδρέας Κρήτης ἐν τῷ εἰς τοὺς κεκοιμημένους λόγῳ αὐτοῦ περὶ τούτων οὕτω εὕρηται λέγων. πλάσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀξίωμα δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τὸ λογικόν τε, καὶ νοερὸν, καὶ ἀθάνατον, καὶ ἀνόλεθρον. εἴπερ οὖν ἀξίωμα δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀθάνατον ὁ Θεὸς, ὡς ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ εἰπεῖν ἔφθασε, πόθεν ἐκεῖνοι λοιπὸν ἢ ποίῳ διδασκάλῳ χρώμενοι, καὶ θνητότητα τῷ ἀθανάτῳ παραμίγνυσι

produxit, ut iam docuimus: quin & immortalitate cohoneſtavit. Nec mea iſthaec verba ſunt: ſanctiſſimus *Andreas* (1) Cretenſis, ſermone *De defunctis* ita loquutus reperitur. *Ficto ab ſe homini Deus rationis, & intelligentiae, & immortalitatis, & immunitatis ab interitu, ornamenta contulit*. Iam ſi Deus homini immortalitatis ornamenta praebuit, ut divinus hic vir adfirmavit, unde poſtea diſputatores illi, aut quali tandem magiſtro

(1) *Andreas* Cretenſis, natus Damaſci, Ierosolymis Monachi vitam egit, antequam Conſtantinopolim adſciſceretur anno DCLXXX. Varia ſcripſit, quae videri poſſunt apud *Lambecium*, *Combefiſium*, *Caveum*, *Oudinum*, *Fabricium*, alioſque. Huius Homiliam quamdam, tamquam ἀνέκδοτον Graece, ac Latine, excudi fecit *Ang. Maria Riccius*, quum tamen integro prope ſaeculo ante doctiſſimus *Combefiſius* edidiſſet. Ea eſt *De B. Virginis nativitate*.

σι καὶ ταυτὶ πρὸ τοῦ δοθεῖναι τὴν ἐντολὴν αὐτῷ παρὰ Θεοῦ, τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων ἀξιοῦμεν μαθεῖν. εἰ γὰρ ὡς ἐκεῖνοί φασι θανάτου δεκτικὸς ἐπλάσθη παρὰ Θεοῦ κατ' ἀρχὰς ὁ Ἀδὰμ, ἐπὶ δὲ φθορᾷ καὶ θνητότητι μετὰ βραχὺ περιέπεσεν, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τοῦτο πάντως εἰπεῖν· ὅτι τοὺς ἐκπεσόντας ἀγγέλους οὐ λαμπροὺς ἐδημιούργησε μόνον ὁ Θεὸς ὥσπερ δὴ καὶ πάσας τὰς ἄνω ϛρατίας· ἀλλὰ σκότους ὁμολογουμένως αὐτοὺς ἐποί-

ſtro uſi, mortalitatem immortali adimiſcuerint, idque, priuſquam ei mandatum daretur a Deo, hoc ante omnia diſcere poſtulamus. Si enim Adam, quod adſeverant, mortis capax a Deo formatus eſt principio, non, poſtquam paulo poſt ad corruptionem, mortalitatemque redactus eſt, hoc quoque dicamus prorſus neceſſe eſt, etiam, lapſos Angelos non ſolum non lucidos fabricaſſe Deum, ſicuti (1) omnes ordines coeleſtes; ſed tene-

 bra-

(1) Angeli omnes boni creati ſunt, mali ſua voluntate evaſerunt. *Petrus Lombardus Lib.* II. *Diſt.* III. *D. Thom.* I. I. *Q.* LXII. *Art.* III. *Auguſtinus* lucis nomine Angelos intelligit apud Moyſen, ubi de creatione agit, ut videre eſt in Libris *De Geneſi ad literam*, *De Civitate Dei*, *&* *Confeſſionum*, quam opinionem amplexus eſt etiam *Rupertus Abbas Lib.* I. *De Trinitate*, *&* *Operibus eius Cap.* X.

ποίησε δεκτικούς. ἐπὶ γὰρ τούτου καὶ πᾶσα ἡ προσοῦσα φαιδρότης αὐτοῖς ἠλλάγητε παραχρῆμα, καὶ σκότος ὅλη ἐγένετο. ἀλλ' οὔτε τοῦτο ἦν ἀπ' ἀρχῆς, οὔτ' ἐκεῖνο, καθὼς δοκεῖ τοῖς ἀμαθέσι τέως ἡμῖν. ὁ γὰρ θεὸς ὁ δοὺς μὲν ἀξίωμα τῷ ἀνθρώπῳ κατ' ἀρχὰς τὸ ἀθάνατον, ἀγγέλοις τοῖς ἐκπεσοῦσι φῶς ἄῤῥητον ἐν ἀρχῇ χαρισάμενος, ἐκεῖνος αὖθις αὐτοὺς ἀπεστέρησε καὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χαρίσματος. τίνος ἕνεκεν; ἐπειδὴ τὰ ὑπὲρ αὐτοὺς ἐφαντάσθησαν. ἐπειδὴ μίζω τῆς οἰκείας ἀξίας ἔλαβον ἔννοιαν, ὡς ἡ

brarum (1) convenienter eos capaces feciſſe. In his enim omnis quem poſſidebant ſplendor ſubito mutatus, in tenebras totus conceſſit. Sed neque hoc ab initio fuit, nec illud; quamquam id nobis adhuc indoctis videatur. Deus enim, qui hominem a principio immortalitate exornavit, & Angelis lapſis lumen inexplicabile principio largitus eſt, ille rurſum eos, & loco, & chariſmate, ſpoliavit. Quam ob cauſam? quia maiora & ultra captum ſuum conceperunt, (2) & de dignitate ſua cogitarunt, ut ſacra Scri-

(1) Veteres quidam Iudaei perperam cenſuerunt ſecunda die Daemones, & Inferos, a Deo productos fuiſſe. Quare liquet eos opinatos Daemonas malos a Deo fuiſſe conditos, quod & alii cenſuere.

(2) Vide *D. Thom.* I. I. Q. LXIII. *Art.* III.

ἡ ἁγία διέξεισι περὶ τούτου γραφή. καὶ ἄκουε τί πρὸς αὐτὸν ἔλεγε τέως τὸν Σατανὰν διὰ αὐτοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ ὁ Θεός. Ἅμα τῷ ὑψωθεῖται τὴν καρδίαν σου ἐπὶ τῷ κάλλει σου, καὶ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου Θεός εἰμι ἐγὼ, θᾶττον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δι᾽ αὐτοῦ χερουβὶμ ἔῤῥιψά σε, καὶ διεφθάρη ἡ ἐπιστήμη σου μετ᾽ αὐτοῦ κάλλους σου. οὕτω μὲν οὖν, ὁσιώτατε, καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἄφθαρτος ἐκτίσθη παρὰ Θεοῦ καὶ ἀθάνατος· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐφαντάσθη, Θεός τε γένεσθαι ἤλπισε, διὰ

Scriptura teſtatur. Audias licet, quid ad ipſum, Satanam nempe, per (1) Ezechielem Deus. *Simul atque exſaltatum eſt cor tuum, propter pulcritudinem tuam, & dixiſti in corde tuo, Deus ſum ego, repente de Coelo de Cherubim proieci te, & periit ſcientia tua, cum pulcritudine tua*. Ergo primus homo, vir ſanctiſſime, corruptionis, & interitus expers a Deo creatus eſt. Ceterum ubi ſe maiora meditatus, divinitatem ſibi promiſit, caſtigans illum Deus, ne quid tale poſthac animo verſaret, corruptibilem,

(1) Cap. XXVIII. Tamen eo capite de Tyro agitur: quare haec nonniſi ἀλληγορικῶς ad Diabolum transferuntur, quemadmodum éa, quae habet *Eſaias Cap.* XIV. ut docet etiam *Auguſtinus. Lib.* XI. *De Geneſi ad litteram.*

διὰ τοῦτο σωφρονίζων αὐτὸν ὁ Θεὸς ἵνα μὴ καὶ εἰς ἔτι τοιαῦτα φαντάζηται, φθαρτὸν ἐξ ἀφθάρτου, καὶ θνητὸν ἐξ ἀθανάτου πεποίηκεν· οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραδείσου ἐξόριστον αὐτίκα ποιεῖ τὸν Ἀδάμ. εἰ καὶ χάριν αὐτοῦ τὸ θεῖον ἐκεῖνο τέμενος φιλοτιμώτερον ἔκτισε. καὶ τί λέγω παραδείσου ἔκπτωσιν, ὅπουγε καὶ ἣν ἔσχε παρὰ Θεοῦ ἐξ-

lem ex incorruptibili, & mortalem ex immortali reddidit. Neque hoc ſolum; ſed inſuper e Paradiſo ſine mora exterminavit, tametſi eius gratia ſacrum illum hortum exquiſite plantaverat. Sed quid ego exterminationem e Paradiſo memoro, quando, & poteſtatem in animantes rationis inopes a Deo ſibi tributam mox (1) amiſit,

&

(1) Vide inferius *Epiſt* IV. *&* V. *&* *Iſidorum* Peluſiotam. Animalia, & feras, homini initio terrori, & nocumento, non fuiſſe, ſed poſt praevaricationem, videtur innuere *Theodoretus Interrogatio.* XVIII. *in Geneſin*. *Adae*, inquit, *priuſquam peccaſſet, adſiſtebant beſtiae obſequium deferentes, &c. Et Auguſtinus Lib.* III. *De Geneſ. ad liter. Cap.* XV. *Potuerunt ergo iſta etiam creata nihil nocere ſi cauſſa non exſtitiſſet, vel terrendorum puniendorumque vitiorum, vel probandae perficiendaeque virtutis, &c. Glycas* noſter *Part.* I. *Annalium* : καὶ τοῦτο δὲ ζητοῦσιν, ἀγαπητὲ, τίνος ἕνεκεν ἤγαγε τὰ ζῶα πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν ὑπο-

τα-

ἐξουσίαν ἐπίγε τοῖς ἀλόγοις ζώεις ἀφῃρέθητε παραχρῆμα, καὶ δεδοιμένιαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα κατεδίκαζε δι' αὐτὴν παράβασιν; ὅρα γὰρ ὅτι καὶ λέων αὐτοῦ κατεφρόνησε, καὶ πάρδαλις ἀπεπήδησε, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα τὴν ὑποταγὴν ἀρνησάμενα πόρρω που διέστησαν ἀπ' αὐτοῦ. πρόσεχε οὖν, εἰ γὰρ καὶ ἤγαγε ταῦτα πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς, εἰ καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ κάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ

& propter tranſgreſſionem damnatus eſt ita, ut quas ſub iure ſuo haberet, eas formidaret? Vides enim quomodo & Leo ipſum contemnat, & Pardalis fugiat, & ceterae omnes ſubiectionem recuſantes, longius ab eo recedant. Adverte igitur animum. Tametſi animalia Deus ad ipſum adduxit; tametſi omnia ſub pedibus eius ſubiecit, ut eſt apud *Davidem*; nihilo minus peccatum,

ταγὴν αὐτῶν ἐπιγνωσθῆναι, καί γὰρ ὡς δοῦλα παρίσαντο ἅπαντα. *Sunt etiam dilecte qui ſcire velint, quamobrem animalia Deus ad Adamum deduxerit? Vt heinc ſcilicet eorum obedientia cognoſceretur, quippe circumſtabant ipſum omnia tamquam eius mancipia. Pſeudo-Abdias Lib.* VII. de Paradiſo agens: *Famulantur ibi hominibus Leones, & Tigrides, & Pardi: & quidquid iuſſerit homo avibus aut feris, quaſi cariſſimo, & dilecto Dei, mox obtemperant cum reverentia iuſſionis eius...... Nullus ibi eſt latratus Canum, nullus Leonum rugitus: omnia blanda ſunt, omnia manſueta, omnia quieta.*

τοῦ καθὰ φησι καὶ Δαβὶδ, ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία καὶ ταύτης αὐτὸν ἀπεστέρησε τῆς ἀρχῆς. ἐστέρησε δὲ πῶς; οὐχ ὅτι καὶ ἀναρχίας ἦν ἡ τοιαύτη ἀρχὴ δεκτικὴ, καθάπερ οἱ πλείους δοξάζουσιν· ἀλλ' ὅτι τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παραβὰς ἐντολὴν ὁ Ἀδὰμ πάντων ἐκείνων ἐξέπεσε τῶν ὑπὸ Θεοῦ κατὰ χάριν ἐγχειρισθέντων αὐτῷ. οὕτω μὲν, ὁσιώτατε, καὶ ἐπὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς ἐστιν ἰδεῖν. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι πάντα ποιεῖ καὶ μετασκευάζει ὁ Θεὸς οἰκείῳ βουλήματι, καθὰ δὴ περὶ τούτου φησὶ καὶ ὁ προφήτης Ἀμῶς, πιστεύειν ἐξ ἀναγκῆς ὀφείλομεν, ὅτι καὶ θνητὸν ἐξ ἀθανάτου ποιεῖ, καὶ ἀθάνατον αὖθις ἀπὸ θνητοῦ καὶ ἀφθάρτου. μη-

tum, hoc etiam principatu, illum privavit. Quomodo autem privavit? non quod illa ἀρχὴ etiam ἀναρχίας ſuſceptiva erat, ut plerique exiſtimant: ſed quod Adamus datum ſibi mandatum tranſgreſſus, omnibus illis a Deo ipſi per gratiam traditis excidit. Idem in immortalitate quoque cernere eſt. Si enim credimus, Deum omnia proprio conſilio, & voluntate facere, & commutare, quod Propheta *Amos* canit, efficitur omnino, ut credere debeamus, illum quoque mortalem ex immortali, rurſumque immortalem ex mortali, & corruptibili facere. Quare nemo dicat, Adamum a principio morti obno-

μηδεὶς λεγέτω λοιπὸν ὅτι θανάτου δεκτικὸς ἐκτίσθη κατ᾽ ἀρχὰς ὁ Ἀδάμ· εἴγε φθορᾷ μετὰ βραχὺ καὶ θανάτῳ ὑπέπεσεν. ἀφὲς αὐτοὺς ἐπειδὴ παίζουσι προδήλως ἐν οὐ παικτοῖς. Ἅμα γὰρ παρέβη τὴν ἐντολὴν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἅμα

noxium eſſe conditum, etſi paulo poſt in corruptionem, & mortem,incidit. Mitte illos, quandoquidem manifeſte ludunt, in quibus ludendum non eſt. Simul enim violavit mandatum Adamus, & ſimul (1) poſſe mori

(1) Mori non poterat ab initio Adamus, non quod corpus ſui natura mortale non ſit, atque ſolubile, ſed quia Dei voluntas fortius eſt cuiuſque rei vinculum, quam ut ulla de cauſa diſſolvi poſſit iuxta auream *Platonis* doctrinam in *Timaeo*, ubi Deum conditorem ita Deos adloquentem inducit: *Haec vos, qui Deorum ſatu orti eſtis attendite: quorum operum ego parens, effectorque ſum, non ſunt diſſolubilia me invito: quamquam omne colligatum ſolvi poteſt. Sed haud quaquam boni eſt ratione vinctum velle diſſolvere. Sed quoniam orti eſtis, immortales vos quidem eſſe, aut indiſſolubiles, non poteſtis. Neutiquam tamen diſſolvemini, nec vos ulla mortis fata periment, nec fraus valentior, quam conſilium meum: quod maius eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quam illa, quibus eſtis tum, quum gignebamini, colligati*, ut *Platonis* verba Latine vertit *M. Tullius*. Ceterum quod *Glycas* ait, Adamum poſt peccatum poſſe mori coepiſſe, non liberam voluntatem reſpicit, ſed corporis conditionem; nam & ante peccatum

ἅμα θανάτου γέγονε δεκτικός. Καὶ βεβαιοῖ τὸν λόγον ἡ ἁγία γραφὴ λέγουσα· ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ γε κατ' ἀρχὰς ἐκτίσθη θανάτου δεκτικὸς ὁ Ἀδὰμ, οὐκ ἂν ὁ Σολομῶν ἔλεγε θάνατον ὁ θεὸς οὐκ ἐποίησε. ταῦτα γὰρ σύμφωνά εἰσι καὶ πανυ προσάλληλα. φαίνεται οὖν ἐντεῦθεν ὅτι ἅμα παρέβη τὴν ἐντολὴν, καὶ ἅμα γέγονεν ὅπερ οὐκ ἦν. τί δὲ τοῦτό ἐστι; ἦν

ri coepit. Confirmat hoc Scriptura Sacra. *Quacumque die comederitis de arbore moriemini*. Quid plura? ſi a princıpo ita conditus eſſet Adamus, ut morti deberetur, non diceret Salomon *Deus mortem non fecit*. Iſta enim non cohaerent, & parum inter ſe congruunt. Claret igitur hinc, ſimul fregiſſe mandatum, & ſimul factum quod non erat. Quid porro iſthuc eſt? Mors in Adamum principio minime cadebat: ſed ubi de ligno comedit, tum cecidit. *Quacumque*

catum ſuo arbitrio mori poterat, peccando ſcilicet, & in mortalem conditionem decidere. Videatur *Petrus Lombardus Lib.* II. *Sent. Diſt.* XIX. *&* *Thomas* I. I. *Q.* XCVII. *Art.* I. ubi oſtenditur Adamum fuiſſe immortalem Dei munere tantum, non ſui natura, quod didicerunt ex *Auguſtino Lib.* XIII. *De Civ. Dei Cap.* XX. *&* XXIII. *Lib.* VIII. *De Geneſ. ad Lit. Cap.* IV. *&* V., *&* *Auctore Quaeſtionum Veteris, &* *Novi Teſtamenti Quaeſt.* XIX.

θανάτου δεκτικὸς οὐκ ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ἀδάμ; ἀλλὰ φαγὼν ἀπὸ τοῦ ξύλου θανάτου τηνικαῦτα γέγονε δεκτικός· ᾗ γὰρ ὥρᾳ φησὶ φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Καὶ μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν. εἰ γὰρ καὶ ψυχῆς αὐτῷ μετέδωκεν νοερᾶς ὁ θεὸς ὡς ἐντεῦθεν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ διηνεκὲς καὶ πιστοῖ τὸν λόγον ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς· ἀλλὰ τῆς ἐντολῆς ἡ παράβασις ὡς προείρηται καὶ ἀθανασίας αὐτὸν ἐγύμνωσε καὶ παραδείσου ἐξώρισε· καὶ εἰς γῆν ἀποστραφῆναι πάλιν ὅθεν ἐλήφθη πεποίηκε. καλῶς οὖν ὁ προφήτης Ἀμῶς ἔλεγεν ὅτι πάντα ποιεῖ καὶ μετασκευάζει ὁ θεὸς οἰ-

que enim hora comederitis, inquit, *de ligno*, *morte moriemini*. Noli porro iſtuc mirari. Quamvis enim animam intelligentem ei Deus indidit,ut inde aeternitate augeretur; (& fidem facit ille *Lingua aureus*) tamen,ut iam dictum eſt, mandati tranſgreſſio, & immortalitate ipſum nudavit, & Paradiſo expulit, & in terram, de qua ſumtus erat, reverti fecit. Recte igitur Propheta *Amos*, Deum omnia facere, & tranſmutare arbitratu ſuo ad utilitatem noſtram dicebat. Cognoſce itaque. *Si e*nim ut copioſe probavimus, & incorruptibilis, & immortalis, a Deo Adamus creatus eſt, unde quaeſo illi prorumpentes,

οἰκείῳ βουλήματι, πρόσγε τὸ συμφέρον ἡμῖν· ἐπίγνωθι οὖν. εἰ γὰρ ὡς ὁ λόγος ἐκ πολλῶν ἔδειξε καὶ ἄφθαρτος ἐκτίσθη παρὰ θεοῦ καὶ ἀθάνατος ὁ Ἀδὰμ, πόθεν ἐκεῖνοι λοιπὸν ὁρμώμενοι μέσον αὐτὸν ἀθανασίας εἶναι καὶ θνητότητος, ὅλῃ ψυχῇ διισχυρίζονται καὶ οὐ παντάπασι τὸν Ἀδὰμ ἀθάνατον ἀποφαίνονται, κατὰ τὸ δω-

θὲν

tes, (1) medium ipſum inter immortalitatem, & mortalitatem, fuiſſe toto pectore contendunt, & non omnimodis immortalem ſecundum dignitatem ei ante peccatum impertitam pronuntiant? Ad haec reſpondeant velim. Atqui nihil adferre queant. Neque, ut noſti, tantummodo mediam ipſum inter

haec

(1) Recte videtur dici poſſe Adamum ante peccatum inter mortalitatem, & immortalitatem, fuiſſe medium: immortalis enim erat Dei munere, mortalis natura, & conditione: immortalis, ſi obediens permanere voluiſſet: mortalis, ſi in Deum peccando deliquiſſet. Egregie *Petrus Lombardus Lib.* II. *Sentent. Diſt.* XIX. *Primus ergo homo ſecundum naturam corporis terreni, immortalis fuit quodammodo, ſecundum aliquid, quia potuit non mori: & mortalis quodammodo, quia potuit mori. In illo namque primo ſtatu habuit poſſe mori, & poſſe non mori.* Ideo de eo dicit *Auguſtinus Lib.* XIII. *De Civit. Dei Cap.* XXIII. *Non immortalitate illa abſoluta atque indiſſolubili, ſed ligno vitae a mortis neceſſitate prohibebatur.* Mirari igitur ſubit, quod *Glycas* haec tam manifeſta impugnare non vereatur. Vide paulo inferius.

θὲν αὐτῷ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἀξίωμα; δότωσαν ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν. ἀλλ' οὐκ ἔχοιεν ἄν τι καὶ λέγειν. Ἐκεῖνοι γὰρ, ὡς ὁρᾷς, οὐ μέσον αὐτὸν εἶναι δισχυρίζονται μόνον, ἀλλὰ καὶ πάθη φυσικὰ προσάπτειν οὐ παραιτοῦνται τῷ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἀφθάρτῳ καὶ ἀνολέθρῳ καὶ ἀπαθεῖ. Καὶ ταῦτα χωρὶς ἀποδείξεως ὡς εἴρηται γραφικῆς. ἀλλὰ

haec duo extrema naturam habuiſſe adfirmant: ſed inſuper etiam (1) perpeſſiones naturales adfingere, eidem non pertimeſcunt, qui ante peccatum a corruptione, interituque liber, nec pati poterat. Nec ſententiam e Scripturis probant, ut diximus. Sed tu ne timueris. Tali namque natura fuiſſe hominem ab initio, incorru-

(1) Homo ante peccatum eo ſenſu dicitur naturalibus perpeſſionibus minime obnoxius fuiſſe, ut intelligatur iis adfectibus non fuiſſe perturbatum, quibus natura labefactatur, ſed eas habuiſſe paſſiones, quibus natura vel abſolvitur potius, vel reficitur, ut docet *Thomas* 1. 1. Q. XCVII. art. II. Heinc Magnus *Auguſtinus Lib.* XIV. *De Civit. Dei Cap.* X. de Protoplaſtis ſcribit: *Quam igitur felices erant, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum laedebantur incommodis: tam felix universa ſocietas eſſet humana, ſi nec illi malum quod etiam in poſteros traiicerent; nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret, quae damnationem reciperet.* Non diſcrepat *Chryſoſtomus Homil.* XVI. & XVII. *in Geneſ.*

λὰ μὴ δέδοιθι τούτου ἕνεκεν. ὅτι μὲν γὰρ τοιαύτης ὑπῆρχε φύσεως ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ἀρχῆς, ἀφθάρτου δηλαδὴ καὶ ἀπαθοῦς. καὶ ὅτι καθοῖον δή τινα τρόπον ἐκεῖνος οὐκ ἔπασχε φθορᾶς ἁπάσης ὑπέρτερος ὢν, ἔδειξεν μὲν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἐν τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον ἕπτα καὶ δεκάτῃ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ λέγων. ὅτι τοιαύτην ἀπάθειαν εἶχε πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος, ὁποῖαν ἔχουσι καὶ ἄγγελοι· καὶ ὅτι δόξης μέτοχος ἀφάτου· ἔδειξε δὲ πολλῷ πλέον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἀνδριάντων σαφέστερον, ἅτε δὴ τὸν περὶ τούτου λόγον ποιούμενος. ἐπειδὴ

ruptibili puta, & impaſſibili, & nullo modo paſſum, ab omni corruptione remotum, *Lingua aureus*, Homilia (1) decimaſeptima in *Hexaemeron*, ſive *Sex dies* id docuit, ubi ait, hominem ante peccatum, adeo ſegregatum, & liberum a perpeſſionibus fuiſſe, ut ſunt Angeli, gloria perfruentem ineffabili. Et longe fuſius in libro *De ſtatuis*, ubi hac de re dilucidius verba facit. Quum enim corpus hoc corruptibile (2) tantopere quidam calumniarentur, ut etiam divina fabricatione indignum dictitarent (aiebant enim, ſi

(1) Legendum, ut videtur *ſextadecima*, in qua Homilia eiuſmodi habentur.

(2) Vt apud *Tertullianum De Reſurrect. Carnis* Haeretici quidam.

δὴ γὰρ τὸ σῶμα τȣ̃το τὸ φθαρτὸν διασύροντες ἐπὶ τοσοῦτον ἦσάν τινες ὥστε καὶ ἀνάξιον αὐτὸν τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἀποκαλεῖν. ἔλεγε γὰρ ὡς εἴγε πλᾶσμα τῶν θείων ὑπῆρχε χειρῶν οὐκ ἂν οὕτω μυρίοις ὑπέκειτο πάθεσι, τοίοις δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐκεῖνος λόγοις ἐχρήσατο· μή μοι τὸν ἄνθρωπον τουτωνὶ λεγέτω τις πρὸς τὸν κεκρουκότα, τὸν καταδικασθέντα, τὸν ἠτιμωμένον· ἀλλ' εἰ βȣ́λεσθε μαθεῖν ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ἔπλασε τὸ σῶμα ἡμῶν ὁ θεὸς, ἐπὶ τὸν παράδεισον ἔλθωμεν, καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς γενόμενον ἄνθρωπον ἴδωμεν· οὐ γὰρ οὕτως τὸ σῶμα ἐκεῖνο φθαρτὸν καὶ ἐπίκαιρον ἦν, ἀλλὰ καθάπερ τις χρυσοῦς

ſi plaſma divinarum manuum eſſet, non ita innumeris malis ſubiiceretur) ſic eos eſt adgreſſus. *Ne quis mihi hominem hunc dicat, qui offendit, qui damnatus eſt, qui ignominia adfectus. Sed ſi noſcere quaeritis, quale a principio corpus noſtrum finxerit Deus, Paradiſum ingrediamur, & ab initio hominem conditum inſpiciamus. Non enim, ut nunc, corpus illud corruptibile, & fluxum, erat: ſed tamquam aurea quaedam ſtatua, recens e conflatorio educta, & clare fulgens, ita omni corruptione vacabat: non labor moleſtabat, non ſudor labefactabat, non ſolicitudines incumbebant, non triſtitiae obſidebant, non ſordes, non lacrimae, non aliud quid-*

σοῦς Ἀνδρίας ἀπὸ χονευτηρίου προελθὼν καὶ λαμπρὸς ἀποςίλβων οὕτω πάσης φθορᾶς τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἀπήλλακτο· καὶ οὔτε πόνος ἠνόχλει οὔτε ἱδρῶς ἐλυμαίνετο, οὐ φροντίδες ἐπεβούλευον, οὐκ ἀθυμίαι ἐπολιόρκουν· οὐ ῥύπος, οὐ δάκρυον, οὐδ᾽ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐλύπει παθῶν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἐξύβρισε, θεός τε γένεσθαι ἤλπισε, καὶ μείζω τῆς οἰκείας ἀξίας ἔλαβεν ἔννοιαν· τότε δὴ τότε σωφρονίζων αὐτὸν ὁ θεὸς φθαρτὸν ἐποίησε καὶ θνητόν· καὶ ταῖς πολλαῖς ταύταις ἀνάγκαις κατέδησε. ταῦτα μὲν οὖν ὁ θειότατος Ἰωάννης. ἐφ᾽ ᾧ καὶ ἄφθαρτον ἐκεῖνο τὸ σῶμα δικαίως ὁ λόγος ἐκάλεσε. τὸ γὰρ

οἷχ

quidpiam malorum ſimilium. Verum poſtquam in benefactorem ſe contumelioſe geſſit, & Deum fieri ſe poſſe ſperavit, excellentioraque quam pro dignitate ſua meditatus eſt, tunc nimirum, tunc ſapiens Deus adhibita illi correctione, corruptibilem, mortalemque fecit, & his tam multis neceſſitatibus adligavit. Hactenus *Iohannes* ille diviniſſimus. Ergo incorruptibile illud corpus iure vocavit. Quod enim quaſi corruptioni cuidam expoſitum non eſt, pro certo incorruptibile eſt. Quod ſi incorruptibile quomodo obſecro, & qua ratione patiebatur? diſcere iſthuc cupimus. Nos enim per noſmet cogitando conſequi non poſſumus, quo

pa-

δή τινι φθορᾷ μὴ ὑποκείμενον ἄφθαρτον, πῶς ἄρα καὶ τίνα τρόπον ἔπασχε, τοῦτο μαθεῖν ἀξιοῦμεν. ἡμεῖς γὰρ ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἐννοῆσαι πῶς ὑπόπιπτε πάθεσι σῶμα πάσης ἀπηλλαγμένον φθορᾶς, οὐκ ἔσμεν ἱκανοὶ, καὶ διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν μαθεῖν. οὕτω μὲν οὖν ὁσιώτατε καὶ τὰ τοῦ Ἡρακλείας, εἰ καὶ θεῖα σοφὸς ἦν ὁ ἀνὴρ, ἀμφιβολίαν ἡμῖν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐνίησι. ταύτῃ τοι καὶ προσφέρειν αὐτὸν ἐπὶ μέσου τόγε νῦν ἔχον οὐκ ἔπρεπε· τίνος ἕνεκεν; ὅτι τοὺς λόγους ἐκεῖνος

ἐπε

pacto corpus ab omni corruptione alienum pati, & adfici potuerit, atque ideo doceri rogamus. Porro, ſanctiſſime vir, etiam ab Heracleae Epiſcopo, (1) quamquam in divinis rebus ſapiente, diſputata dubitationem non vulgarem nobis iniiciunt. Quapropter illum in praeſens adducere in medium non decebat. Quae eſt igitur illa dubitatio? Quoniam ille explanans, quae de homine diſſeruit celebris in Theologia *Gregorius*, (2) quomo-

G do

(1) Epiſcopus, ſeu Metropolita Heracleae in Thracia; *Nicetas* ille eſt, qui antea Serrarum in Macedonia Epiſcopus fuerat, & qui anno MLXXVII. clarus in *Gregorii* Nazianzeni Orationes XVII. commentarium elucubravit.

(2) Ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας. *Magnus Theologus*. Sic *Euripides Iphigen. in Tauris*.

Ἔστι δή σοι τοῦτο ἐν ἡδονῇ μαθεῖν;

Eſt

ἐπεξηγούμενος ἐν οἷς ἔφθασε περὶ τοῦ ἀνθρώ- do ſcilicet ab initio efficctus ſit a Deo, & qua-

Eſt ne tibi iucundum hoc ſcire?

Item in *Hecuba*.

Ψευδῆ δοκοῦντας δαιμόνων εἶναι γένος,
Τύχην δὲ πάντα τἀν βροτοῖς ἐπισκοπεῖν.
Falſo exiſtimantes eſſe deorum genus,
Fortunam vero omnia mortalia gubernare.

Idem in *Electra*.

Ἐπεὶ νῦν ἐξήμαρτες ἐν σμικροῖσιν ὤν.
Quando nunc peccaſti, homo exiſtens tenuis.

In *Hippolyto* pariter *coronat*.

τῆς νόσου δέ σοι
Ζητοῦσά γ' εὗρον φάρμακα, οὐχ ἃ βουλόμην.
Εἰ δ' εὖγ' ἔπραξα, κάρτ' ἂν ἐν σοφοῖσιν ἦν.
Morbi vero tibi
Quaerens remedia, inveni non quae volui.
Si vero feliciter rem geſſiſſem, valde ſapiens
fuiſſem.

Sic *Petrus* Apoſtolus II. C. II. 7. δίκαιον λὼτ καταπονούμενον ὑπὸ τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφῆς ἐρρύσατο. *Et iuſtum Lotum, laſciva nefariorum converſatione fatigatum, eripuit. Paulus* autem I. *Corinth.* C. II. 7. ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν τοῦ θεοῦ ἐν μυστηρίῳ. *Sed loquimur ſapientiam Dei in myſterio*, hoc eſt, *myſticam*. Vide quoque ſis eamdem phraſin II. *Corinth. Cap.* III. 7. & I. *Corinth. Cap.* XV. 52. 53. Modus autem hic loquendi cum Arabibus, tum Ebraeis maxime vulgaris eſt. Et ſic quoque exponendum autumant viri docti illud Pſalmi LI. *Ecce enim in iniquitatibus formatus ſum: & in peccatis concepit me mater mea.* Hoc eſt. *Ecce enim iniquus formatus ſum, & peccatorem concepit me mater mea.*

θρώπου διαλαβεῖν ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος. πῶς τε τὴν πλάσιν ἔσχηκε κατ' ἀρχὰς ἐκ θεοῦ καὶ οἵας αὐτίκα μετείληχε φύσεως· ὁποῖός τε ἦν, καὶ μετὰ τὴν ἔκπτωσιν γέγονε, καὶ οἵας ἔτυχε καὶ μετὰ ταῦτα λήξεως· ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον ᾖ. διὸ ταῦτα δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν· ἢ ὅτι τῶν θεολογικῶν ἰχνῶν ἀκολουθῆσαι κατόπιν ἐκεῖνο οὐκ ἔφθασεν, εἰ καὶ τολμηρὸν ἡμᾶς οὕτως εἰπεῖν, ἢ ὅτι τὸ πολλῷ τολμηρότερον, αὐτὸς ἑαυτῷ λοιπὸν ἐναντιούμενος ἦν ὁ μέγας Γρηγόριος. ἀλλὰ χαλεπαίνειν ἐπὶ τούτοις οὐχ ὅσιον. εἰ γὰρ καὶ φορτικοὺς ἡμᾶς οἱ πλείους ἡγοῦνται καὶ δὴ ἀσυνέτους ἀποκαλοῦσι τοιαῦτα δῆθεν ἀποφαι-

qualem mox naturam ſortitus, qualiſque poſt caſum factus ſit, & qualem deinde ſortem adeptus, ne malum foret (1) ſempiternum, haec duo nobis cogitanda reliquit; aut ſe Theologicis veſtigiis non inſtitiſſe (etſi hoc audacius a nobis dicitur) aut, quod longe audacius eſt, magnum hunc *Gregorium* ipſum ſibi contradicere. Verum, idcirco mihi ſuccenſere haud aequum eſt. Licet enim plures nos pro ſuperbis habeant, & inſipientes vocent, qui haec nimirum ad fidem, ut videtur, difficiliora adfirmemus; tamen ſiquis accurate inquiſierit, quomodo & qua ratione Theologicas

G 2 *Gre-*

(1) Vide inferius.

φαινομένους οὐκ εὐμαθῶς τὸ δοκεῖν. ἀλλ᾽ εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσιεν πῶς ἄρα καὶ τίνα τρόπον ἐπεξηγήθη τὰ θεολογικὰ ταῦτα ῥητὰ, τὸ πρᾶγμα κἀκεῖνος θαυμάσιε· κἀντεῦθεν ἡμᾶς ἀπολύσει τῆς αἰτιάσεως. καλῶς οὖν ὁ μακάριος ἔλεγε Παῦλος, ὁ λαλῶν γλώσσῃ προσευχέσθω ἵνα καὶ διερμηνεύῃ. ὅρα γὰρ ὅτι ποτὲ μὲν ἐκεῖνος ἐν τῷδε τῷ λόγῳ πρόσκαιρον εἶναι ἔλεγε κατάγε τὸ σῶμα πρὸ τῆς ἁμαρτίας τὸν ἄνθρωπον· ποτὲ δὲ φθορᾶς ὁμοῦ καὶ τῆς ἀφθαρσίας, ὥσπερ οὖν ἀθανασίας καὶ θνητότητος μέσον εἶναι διετείνετο τὸν πρῶτον ἐκεῖνον Ἀδὰμ καὶ τοῖς φυσικοῖς ὑπέκειτο πάθεσιν, ὡς ἂν οὕτω πάσχῃ, καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παι-

δευ-

Gregorii ſententias expoſuerit, admirabitur, & inde nos accuſare deſinet. Bene igitur beatus *Paulus: Qui loquitur linguis, oret ut interpretetur.* Ecce enim in hoc libro aliquando dixit, hominem eſſe temporarium ſecundum corpus, ante peccatum; aliquando inter corruptionem ſimul, & incorruptionem, ſicut inter mortalitatem, & immortalitatem medium, primum illum Adamum, & naturalibus paſſionibus ſubiectum fuiſſe contendit, ut ita patiens admoneretur, & de praeſtantia mentis ſuperbiens emendaretur. Aliquando ſummam ipſum apathiam habuiſſe, & corpus eius, omni corruptio-

ne

δεύνηται τῷ μεγέθει τοῦ νοὸς ἐπαιρόμενος. ἐνίοτε δὲ πάλιν ἄκραν ἔχειν αὐτὸν ἀπάθειαν ἔλεγε. καὶ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ φθορᾶς ἁπάσης ὑπέρτερον ἦν ἅτε δὲ τῆς κατὰ χάριν ἀθανασίας οὐκ ἀμοιρεῖν ὅθεν οὐκ εὐπαράδεκτα ταῦτα τοῖς ἀκριβῶς τὰ θεῖα κατεξετάζουσι κρίνεται.

καὶ

ne ſuperius, utpote immortalitatis ſecundum gratiam minime expers, fuiſſe dixit. Haec, divina accuratius perpendentibus, nequaquam admittenda cenſentur. Cave autem adroganter hoc a me dictum exiſtimes. Si enim neque hoc erat primus homo, (1) neque

G 3

(1) Quo ſenſu haec vera eſſe poſſint iam ſuperius animadvertimus *pag.* 92. Et lubet heic ſubdere quae de Adamo ſcribit, numquam ſine laude memorandus *Auguſtinus* etiam *Lib.* I. *De peccatorum meritis & Remiſſione Cap.* III. *Sicut enim*, inquit, *haec ipſa caro, quam nunc habemus, non ideo non eſt vulnerabilis, quia non eſt neceſſe ut vulneretur: ſic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat neceſſe ut moreretur.* Ambroſius *De Paradiſ. Cap.* V. *Non tamen incorruptae inviolabiliſque naturae, utpote qui poſteà peccato lapſus eſt.* Laudatus pariter *Auguſtinus Lib.* VI. *De Geneſ. ad litter. Cap.* XXV. *Illud quoque ante peccatum, & mortale ſecundum aliam, & immortale ſecundum aliam cauſam dici poterat, ideſt, mortale quia poterat mori, immortale, quia poterat non mori .... Neque enim immortale, quod mori omnino non poſſit, erit niſi ſpiritale, quod nobis futurum in reſurrectione promittitur.* Conſule adnotata inferius *pag.* 109. & 116.

καὶ μή μοι τὸν λόγον ἡγοῦ τουτονὶ φορτικόν. εἰ γὰρ οὔτε τοῦτο ἦν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος οὔτε ἐκεῖνο, τοῦτ᾽ ἐςὶν, οὔτε φθαρτὸς, οὔτε ἄφθαρτος· οὔτε θνητὸς οὔτε ἀθάνατος, ὡς ἐκείνῳ δοκεῖ, πῶς αὖθις αὐτὸν ἄκραν ἔχειν ἀπάθειαν ἔλεγε τῆς τε κατὰ χάριν οὐκ ἀμοιρεῖν ἀθανασίας αὐτόν; ἔγωγε τέως ἀμηχανίᾳ συνέχομαι, πῶς εἰς τοσοῦτον ἐλύληθε διαφωνίας ὁ θαυμαςὸς ἐκεῖνος ἀνήρ. πῶς αὐτὸς ἑαυτῷ κατὰ τὸ δοκοῦν τέως ἡμῖν ἐναντιούμενος φαίνεται. εἰ γὰρ οὔτε φθαρτὸς ἦν ὁ πρῶτος Ἀδὰμ, οὔτε μὲν ἄφθαρτος, πῶς ἔπασχε λοιπὸν ὑπομνήσεως ἕνεκα καὶ παιδεύσεως; τὸ πάσχον ἐξ ἀνάγκης φθαρτόν. εἰ δὲ φθαρτὸς ὁ Ἀδὰμ ἐπειδὴ πάσχων ἦν, πῶς αὖθις

que illud; ideſt, nec corruptibilis, nec incorruptibilis, nec mortalis, nec immortalis, ut illi placet, quomodo rurſus eumdem ſummam habuiſſe apathiam, & ſecundum gratiam immortalitatis non expertem fuiſſe adſerit? Equidem prae ſtupore vix me capio; quomodo admirandus ille vir in tantam diſcrepantiam devenerit: quomodo, ut nobis quidem videtur, ipſe ſecum pugnet. Si enim nec corruptibilis erat primus homo, nec incorruptibilis, quomodo igitur admonitionis, & caſtigationis cauſa patiebatur? Pati, neceſſario eſt corruptibilis. Si autem corruptibilis Adamus, quoniam patieba-

θις αὐτὸν ἀφθάρτου τε καὶ φθαρτοῦ μέσον εἶναι διισχυρίζονται φύσεως; ἀσυλλόγιστα ταῦτα καὶ λίαν εἶναι δοκοῦσι τοῖς ἀμαθέσι τέως ἡμῖν· εἰ γὰρ ὡς ἐκεῖνοί φασι μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος τοῦτ᾽ ἐστὶν ἀθανασίας καὶ θνητότητος τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ὁ θεῖος ἔφη Γρηγόριος, πῶς αὐτὸ προλαβὼν ὁ μέγας οὗτος ἐπωνόμασε πρόσκαιρον, δότωσαν ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν. εἰ γὰρ πρόσκαιρον ἦν εὔδηλον ὅτι καὶ θνητόν. εἰ δὲ θνητὸς Ἀδὰμ, ἐπειδὴ πρόσκαιρον εἶχε τὸ σῶμα, πῶς αὐτὸ μετὰ ταῦτα μέσον εἶναι ἔλεγε μεγέθους καὶ ταπεινότητος; ἐπίγνωθι οὖν, ὦ ἱερὰ κεφαλὴ, ὅτι περὶ τῆς καινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ὀλίγα τινὰ διεξελθὼν ὁ θεῖος Γρηγό-

batur, qui tandem ipſum incorruptibilis, & corruptibilis naturae, medium fuiſſe probare adnituntur? Haec nobis indoctis male concluſa ab illis videntur. Si enim, ut illi autumant, medium inter magnitudinem, & humilitatem, hoc eſt, inter immortalitatem, & mortalitatem, corpus Adami fuiſſe divinus *Gregorius* docet, quid eſt, quod idem vir magnus antea temporaneum vocavit? Huic oppoſitioni reſpondeant. Si enim temporaneum erat, patet etiam mortale fuiſſe. Si mortalis Adamus, quoniam corpus ad tempus durans gerebat, quomodo ipſum poſtea medium inter magnitudinem,

γόριος ἀφορμὴν οὐκ οἶδ' ὅπως ἔδωκε τῷ διαληφθέντι πατρὶ περὶ τοῦ πρώτου τὰ τοιαῦτα διειληφέναι Ἀδάμ· οὕτω μὲν οὖν ὁσιώτατε καὶ τὸ μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, οὐ περὶ φθορᾶς ὡς οἶμαι καὶ ἀφθαρσίας ὁ μέγας ἐξέδωκεν, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς πάντως καὶ σώματος. ψυχὴ καὶ γὰρ ἀνθρώπου πάντως διὰ τοῦ θείου ἐμφυσήματος τὸ εἶναι λαβοῦσα μείζων ὁμολογουμένως τοῦ πηλίνου τοῦδε καθέστηκε σώματος. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν. εἴγε καὶ τὰς θεολογικὰς συλλαβὰς ἀκριβῶς ἐπέλθῃς, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐκδοθεῖσαν ἐξήγησιν, τότε μαθεῖν ἔχεις ὁποία ἐστι παρ' αὐτοῖς ἡ διαφορά. καὶ ὅτι τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ καὶ λίαν

& humilitatem fuiſſe ait. Scito igitur, o ſacrum caput, de communi hominum natura pauca quaedam differentem *Gregorium*, occaſionem neſcio quo pacto dediſſe patri huic exiſtimandi, de primo homine iſta differuiſſe. Sic igitur, Sãctiſſime, & medium magnitudinis atque humilitatis, non de corruptione, ut arbitror, & incorruptione magnus ille ſcripſit: ſed univerſe de anima, & corpore. Etenim anima cuiuſque, per divinam inſufflationem, ut eſſet, conſequuta, maior ſine dubio luteo iſto corpore fuit. Et quid plura attinet? nam ſi verba Theologica attente legas, deinde expoſitionem ſuper ipſa

αν ἐναντιοῦσθαι δοκεῖ τὰ τοιαῦτα ἐπεξηγήσεως· αὐτίκα γὰρ τὸ πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, καὶ τὸ εἶναι ἵνα πάσχῃ, καὶ πάσχων ὑπομεμνήσκηται καὶ παιδεύηται, καὶ τὸ ζῶον ἐντεῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιςάμενον, οὐ μὲν οὖν οὐδαμῶς ἐφαρμόσει τις τῷ γενάρχῃ ἐκείνῳ καὶ πρώτῳ Ἀδάμ· εἰ μή που καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως εἴπωμεν ὑποκεῖσθαι φθορᾷ καὶ θνητότητι, τὸν ἐπ' ἀφθαρσίᾳ κτισθέντα κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ θεοῦ. ταῦτα καὶ σιωπᾷν ἐπὶ τούτοις ἄμεινον ἦν. εἴ γε καὶ μᾶλλον αὐτὸν τὸν θεῖον Γρηγόριον οὐδέν τι τοιοῦτον εἰπόντα διέγνωμεν ἐπείγε τῷ πρώτῳ τέως Ἀδάμ. πῶς γὰρ εἴγε παρακατειὼν καὶ σῶμα δί-

ipſa conſideres, tunc, tunc, inquam, diſces, quantum diſcrepent, & a pia cogitatione hanc explicationem mirum in modum abhorrere diſces. *Ne longe abeamus, temporarium & immortale: & ut patiatur, & patiens admoneatur & erudiatur. Et animal ſit conſtitutum, & alio poſtea converſum, neutiquam generis noſtri principi illi, & primo Adamo, quiſpiam accomodaverit, niſi in incorruptione, & ſecundum imaginem aeternitatis Dei creatum, etiam ante praevaricationem corruptioni, & mortalitati debitum fuiſſe fateamur.* Quae quum ita ſint, praeſtabat ſilere, quum praeſertim ipſum beatum *Gregorium* ſuper primaevo homine nihil tale tum dixiſſe videa-

δίδωσιν αὐτῷ φθορᾶς ἁπάσης ὑπέρτερον. καὶ βεβαιοῖ τὸν λόγον ἐν οἷς οὕτω κατὰ λέξιν ἔλεγε· καὶ δίχα παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος· τοιοῦτον γὰρ ἔπρεπε εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς; ἐφ' ᾧ καὶ προσέχειν ἄξιον. εἰ γὰρ ἔπρεπε τοιοῦτον εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς, ἀνενδεᾶ δηλαδὴ παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος, ἄκρα δὲ τοῦτο πάντως ἀπάθεια, πρόδηλον ὅτι τὸ πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, καὶ

τὸ

deamus. Quomodo enim, ſi pergens etiam corpus illi dat a quacumque corruptione invictum, & confirmat ſententiam his verbis; *& ſine omni tegumento, & munimento. Talem quippe conveniebat eſſe, qui primus conderetur?* Attentione digna res. Si enim decebat talem eſſe, qui primus fuit conditus, (1) non egentem videlicet ullo tegumento, aut munimento (eſt autem haec perfecta apathia)

(2) Sic *Plato* in *Politico* ſcribit aureo ſaeculo homines nudos, nulliſque ut plurimum ſtragulis ſub dio paſſim egiſſe. *Nudi quinetiam, & expediti*, inquit, *& errabundi, ut plurimum paſcebantur. Nam temperies illis innoxia, mollia quoque paſſim parata cubilia, &c.* Lucretius *Lib.* V.

Nec dum res igni ſcibant tractare, neque uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum.
Sed nemora, atque cavos montes, ſilvaſque colebant,
Et frutices inter condebant ſqualida membra, &c.

τὸ εἶναι ἵνα πάσχῃ καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται, περὶ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων ἔλεγε φύσεως, ὡς ἤδη προείπομεν. ἀδύνατον γὰρ αὐτὸν ἑαυτῷ τὸν μέγαν ἐναντιοῦσθαι Γρηγόριον, ποτὲ μὲν ἀπαθὲς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ λέγοντα, ποτὲ δὲ πάθεσι φυσικοῖς ὑποκείμενον, καὶ ταῦτα πρὸ τῆς παραβάσεως. Ὅτι δὲ τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ μὴ δεόμενον οὐδένος ἐπικαλύμματος, ἄφθαρτον εἶναι καὶ ἀθάνατον ὡμολόγηται, καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἀριδηλότερον ἔδειξεν· ἐν γὰρ τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον πέντε καὶ δεκάτῃ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ καὶ τάδε διέξεισι. φυσικαῖς ἀνάγκαις ἐν πα-

thia (1).) liquet, *temporarium*, & *immortale*, & *ut patiatur*, & *patiens, admoneatur* & *erudiatur*; iſta, inquam, de communi hominum natura accipienda, ut iam monuimus. Fuit enim impoſſibile a ſe diſſidere magnum *Gregorium*, nunc impaſſibile adfirmantem corpus Adami, nunc paſſionibus naturalibus, idque ante tranſgreſſionem, ſubiectum. Quod porro corpus illud non egens ullo tegumento incorruptibile & immortale ſine controverſia fuerit, luculentius etiam *Ioannes Chryſoſtomus* tradit. Nam concione decima quin-

(1) Non tantum quoad animum, quam Stoici invehere conabantur; ſed etiam quoad corpus. De apathia Stoicorum vide quae adnotamus inferius ad hanc eamdem Epiſtolam.

παραδείσῳ οὐδαμῶς συνείχοντο οἱ πρωτόπλαστοι· ἀλλὰ δι' ὅλου κτισθέντες ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι οὐδὲ τῆς τῶν ἱματίων ἐδέοντο περιβολῆς. εἴπερ οὖν ἀγάπητε δι' ὅλου Ἀδὰμ ἄφθαρτος ἐκτίσθη καὶ ἀθάνατος, πῶς ἐκεῖνοι μέσον αὐτὸν ἀθανασίας εἶναι καὶ θνητότητος λέγουσι; δέδεικται οὖν ἐκ πολλῶν ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἀθάνατος ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, τοῦ μεγαλοδώρου τηνικαῦτα χαρισαμένου τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ. καὶ πείθου τῷ χρυσορρήμονι κἀνταῦθα Ἰωάννῃ λέγοντι· μηδὲν εἰσηνέγκων εἰς τὸν βίον ὁ ἄνθρωπος, ἀθανασίαν αὐτίκα ἐδέξατο, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐν παραδείσῳ ἀπόλαυσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῆς θείας εὑρέθη παρήκοος ἐντο-

quinta in *Hexaemeron* inter cetera ſic loquitur. *Naturae neceſſitatibus in Paradiſo nequaquam conſtringebantur protoplaſti, prorſus incorruptibiles, & immortales creati, neque veſtimentorum amictu egebant*. Si igitur, dilecte, Adam prorſus incorruptibilis, & immortalis, eſt procreatus, quomodo illi medium inter immortalitatem, & mortalitatem, ſtatuunt? Multis itaque demonſtratum eſt hominem ab initio immortalem eſſe formatum, tunc ei immortalitatem donante Deo qui magna donare conſuevit. Et fidem habe etiam hic Ioanni Oris aurei dicenti *Quum nihil intuliſſet in vitam homo, mox immortalitatem, omnem-*

τολῆς, ἀφερεῖται τὴν ἀθανασίαν αὐτίκα καὶ θνητὸς ὁ ἀθάνατος γίνεται. ἐν ᾗ γὰρ ὥρᾳ φησὶ φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. καὶ περὶ μὲν τούτου οὕτως· ὅτι δὲ ἄφθαρτον ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ ἀθάνατον ἦν καὶ ὁ μακάριος ἔδειξε Κύριλλος, ἐν τῷ εἰς τὴν δη-

omnemque aliam in Paradiſo voluptatem accepit. Sed ubi divino mandato inobediens factus eſt, illico immortalitate ſpoliatus, ex immortali mortalis eſt redditus. Quacumque enim hora comederitis, inquit, de arbore, morte moriemini. Ac de iſtis quidem ita (1) dictum

(1) Quaecumque hactenus *Glycas* diſſeruit, corpus Adami natura immortale, & corruptionis expers, fuiſſe nequaquam oſtendunt, ſed vi & virtute arboris vitae, quae immortalitatem illi, ut ita dicam, ſuppeditabat, ut praeclariter docent *Auguſtinus* locis ſupra laudatis, & *Auctor Quaeſt. V. & N. T. Quaeſt.* XIX. ubi ita infit. *Quandiu enim creatoris lege duravit, dignus fuit edere de arbore vitae ut mori non poſſet. Nec enim corpus tale erat, quod diſſolvi impoſſibile videretur. Sed guſtus arboris vitae corruptionem corporis inhibebat. Denique etiam poſt peccatum potuit indiſſolubilis manere, ſi modo permiſſum illi eſſet edere de arbore vitae. Nam quomodo immortale corpus habebat, quod cibo ſubſtentabatur, &c.* Et hos ſequitur *Thomas* I. I. Q. XCVII. *Art.* III. *Pſeudo-Abdias* Lib. VII. in aliam cauſam reiicit Adami immmortalitatem; de Paradiſo enim agens ait: *Non labor fatigationibus ſubiacet, non infirmitas aliqua ſanitati ſuccedit: triſtitia, & fletus, & mors ibi penitus locum non habent.*

δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου λόγῳ κατὰ λέξιν οὕτω εἰπῶν. ἐπεποίητο μὲν ἀπὸ γῆς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ, ἄμεινον δὲ θανάτου καὶ φθορᾶς ἦν. ἐνεφύτευσε γὰρ αὐτῷ τὴν ζωὴν ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος αὐτὸ παριστῶν ἔλεγε· πλάσας τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς αἰωνίου ζωῆς ἀπόλαυσιν αὐτῷ ἐχαρίσατο. πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ θειότατος Βαρλαὰμ οὕτω πρὸς Ἰωάσαφ ἔλεγε· τὸν ἀπ' ἀρχῆς αὐτεξουσιότητι καὶ ἀθανασίᾳ τιμήσας βα-

ctum eſto. Fuiſſe autem incorruptibile, & immortale corpus illud, docuit etiam beatus *Cyrillus*, in oratione de fabricatione hominis, ubi ad verbum ſic eſt. *Creatum eſt quidem corpus Adami e terra, a corruptione autem, & morte, invictum. Auctor enim, & ſuppeditator vitae, illi vitam inſeverat.* Quin & Magnus *Baſilius*. *Quum finxiſſet hominem Deus*, inquit, *aeternae vitae fruitionem illi donavit.* Praeterea diviniſſimus (1) *Barlaam* ſic ad

bent. Aureae enim, quae ibi ſunt, blandiuntur potius quam perflant, & aeternitatem naribus inferunt. Nam ſicut thymiamatis fumus excludit putores, ita nares ibi vitam expirant aeternam, quae non permittit hominem neque fatigationem incurrere, nec dolorem; ſed ſemper aequalem, ſemper iuvenem, ſemper laetum, & ſemper immobilem, permanere.

(1) *Barlaamus* ſcilicet apud *Io. Damaſcenum*: nam is Hiſtoriae illius, quae *Ioſaphati, & Barlaami* inſcribitur,

βασιλέα πάντων τῶν ἐπιγείων κατέστησεν. ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης αὐτὸ τοῦτο παρίστησι διεξιὼν οὑτωσὶ κατὰ λέξιν ἐν τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον εἰκοστῇ πρώτῃ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ· δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἠβουλήθη πάντων τῶν ὁρωμένων τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν. ἐπὶ γὰρ τοῦτο καὶ ἔλεγε. ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν· ποιήσωμεν ἄνθρωπον ἄρχοντα πάντων τῶν ἐπιγείων. καὶ γὰρ οὐδὲν ἕτερον ὑποφαίνει τὸ κατ' εἰκόνα, ἀλλ' ἢ τὸν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς δεσποτείας λόγον. ὥσ-

ad Ioſaphat. *Primum hominem Deus poteſtate arbitrii ſui, & immortalitate honoratum, regem omnium terrenorum declaravit.* Idem *Ioannes Chryſoſtomus*, ſic ad verbum differens concione viceſima prima in Hexaemeron. (1) *Fabricatum a ſe hominem Deus omnium, quae ſub aſpectum cadunt, principatum habere voluit: Propter hoc enim dixit; faciamus hominem ad imaginem noſtram. Faciamus hominem principem terrenorum univerſorum. Etenim nihil aliud illud ſecundum imaginem, niſi prin-*

tur, auctor eſſe perhibetur. Conſulendus *Caveus*, *Oudinus*. *Labbeus* tamen ſcribit in MSS. Codicibus *Ioanni* cuidam *Sinaitae* eam vindicari, ut ſuperius etiam *pag.* 4. obſervavimus.

(1) Haec eadem refert ex *Chryſoſtomo* noſter *Glycas* *Part.* I. *Annalium*.

ὥσπερ γὰρ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἔχει, τῶντε ὁρατῶν, τῶντε ἀοράτων δημιουργὸς ἁπάντων ὑπάρχων· οὕτω καὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν δημιουργήσας ἠβουλήθη πάντων τῶν ὁρωμένων τὴν

principatum, (1) *& dominationem ſignificat. Sicut enim univerſitatis Dominus in omnia imperium obtinet, adſpectabilia, & inadſpectabilia, ut omnium conditor: ſic quum animal hoc mente, & conſilio praeditum, condi- diſ-*

(1) *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. adverſus Anthropomorphitas Cap.* V. οὐκ ἀπίθανόν γε καὶ κατὰ τὸ ἀρχικὸν ἐνεῖναι λέγειν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς Θεόν. δέδωται γὰρ αὐτῷ τὸ ἄρχειν ἁπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. *Neque vero diſſentaneum veritati fuerit dicere, etiam ratione principatus homini ſimilitudinem cum Deo ineſſe. Datum enim illi eſt imperium in omnia, quae in terra ſunt.* Theodoretus *Interrogat.* XX. *in Geneſin: Nonnulli dixerunt, ad imaginem Dei creatum eſſe hominem, ſecundum facultatem dominandi, argumento clariſſimo uſi, ex eo quod creator ſubiunxit: Et dominetur piſcibus maris, & volatilibus coeli, & beſtiis, & univerſae terrae, & omnibus reptilibus repentibus ſuper terram. Quemadmodum enim ipſe omnium tenet imperium: ita dedit homini dominium animalium irrationalium.* In hac ſententia fuere ipſe *Theodoretus in Cap.* I. *Epiſt.* I. *ad Corinthios; Iſidorus Peluſiota Lib.* III. *Epiſt.* XCV. *Ioannes Chryſoſtomus Homil.* X. *in Geneſ. & Diodorus Tarſenſis apud Theodoretum.* Nec ab ea abhorrere videtur *Auguſtinus Lib.* I. *De Geneſi contra Manichaeos Cap.* XVII.

τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν· διὸ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο. βουληθεὶς αὐτὸν εἶναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὰ διηνεκές. ἀλλὰ μὴ ἀπίστει τοῖς λεγομένοις· εἴγε καὶ ὁ Σολομὼν αὐτὸ τοῦτο παρίστησι λέγων. ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἔκτισε κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ· καὶ εἶχε μὲν ἂν οὕτω τὰ κατ' αὐτὸν διηνεκές· ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ ῥαθυμίαν ὤλισθε καὶ παρέβη τὴν δωθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν, οὐδὲ οὕτως ἀποστράφη τέλεον αὐτὸν, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀθανασίας ἀπεστέρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας ἐπὶ τῆς αὐτῆς αὐτὸν ἀφῆκε σχεδὸν εἶναι ἀρχῆς. Εὔδηλον οὖν

diſſet, id omnibus quae oculis ſentiuntur praeeſſe voluit. Quare & animae eſſentiam illi donavit, quo duraret aevo ſempiterno. Tu noli dictis diffidere; Si quidem & *Salomon* hoc ipſum indicat. *In incorruptione*, inquit, *Deus hominem creavit, & ſecundum imaginem aeternitatis ipſius*. Et eſſet quidem ita ſempiternus; ſed quia per ſocordiam lapſus eſt, & praeſcriptum ſibi mandatum violavit, nec ſic quidem omnino ab eo ſe removit; ſed immortalitate quidem exutum, & morte damnatum, in eodem ferme imperio reliquit. (1) Planum eſt igi-

H

(1) *Iſidorus* Peluſiota *Epiſt.* XCV. *Lib.* III. Adami imperium docet poſt peccatum mutilatum quidem fuiſſe, non vero ablatum omnino. Καὶ πάσης μὲν οὐκ

φῦν, ὅτι πρὸ τῆς βρώσεως ἀθάνατος ὑπῆρχεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ὐκ ἂν

gitur, hominem antequam de vetito ligno veſceretur, a morte liberum fuiſſe; non enim

οὐκ ἐξεβλήθη, ἵνα μὴ ἕωλος ἡ χάρις εὑρεθῇ, ἠκρωτηριάσθη δή. οὐ γὰρ δίκαιον ἦν τὸν ἡττηθέντα καὶ στεφανωθῆναι, ἀλλὰ τῷ φόβῳ τῶν θηρίων σωφρονισθῆναι. *Neque enim omni imperio eſt eiectus, ne irrita plane & caſſa eſſet gratia, ſed truncata. Neque enim aequum erat eum, qui victus eſſet, etiam coronari, ſed metu ferarum caſtigari.* Sic *Glycas* noſter *Part.* I. *Annalium.* Ἀλλὰ καὶ παραβάντα τὴν ἐντολὴν, οὐκ ἀπεστράφη τέλεον, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀθανασίας ἀπεστέρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἀφῆκεν εἶναι. διὰ γὰρ τοῦ πρόσοντος αὐτῷ λόγου καὶ τήμερον πάλιν κρατεῖ. εἰ γὰρ καὶ θῆρας ἀγρίους ὁρῷς αὐθαδείᾳ χρωμένους ἐστὶν ὅτε καὶ ὁρμῶντας ἀναιδῶς κατ' αὐτοῦ, μὴ θαύμαζε· ὅτι καὶ τοῦτο κατὰ θείαν πάντως οἰκονομίαν, ὡς ἐντεῦθεν τῆς ἁμαρτίας ἐπιμεμνῆσθαι καὶ ἄκοντας, δι' ἣν δεδοικέναι καὶ τρέμειν ὑποχείρια καταδικάσθημεν. *Quin etiam mandatum ipſius transgreſſum non omnino averſatus, ſed immortalitate ſpoliatum, & ad mortem condemnatum, prope in eodem imperio reliquit. Nam homo per rationem, qua praeditus eſt, etiam hodie cuncta in poteſtate ſua retinet. Quamquam enim feras agreſtes nonnumquam pro lubitu ſuo videmus in hominem inruere: id tantopere mirari non debemus, quando conſilio divino accidit, ut hoc modo vel inviti de peccato admoneamur, cuius cauſſa nobis hoc contigit ſupplicii, ut ſubiectos imperio noſtro metuamus.* Haec eadem docet *Io. Chryſoſtomus Hom.* IX. *in Geneſ.*

Egre-

ἂν ἐν τάξει τιμωρίας, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐν τῇ ἓξ καὶ δεκάτῃ φησὶν ὁμιλίᾳ, ἐπήγαγεν αὐτῷ μετὰ τὴν βρῶσιν τὸν θάνατον. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα προσέχειν ἄξιον. οὐδὲ γὰρ ἠβουλήθη μόνον ὁ θεὸς βασιλέα καταστῆσαι πάντων τῶν ὁρωμένων αὐτόν· ἀλλὰ καὶ ἔργοις αὐτοῖς ἀπηρτισμένην ἔδειξε τὴν ἀρχήν. ἤγαγε γὰρ τὰ ζῶα πάντα τηνικαῦτα πρὸς αὐτὸν καίτοι γε τὸ μέλλον οὐκ ἀγνοῶν, καὶ οὕτω τὰ πάντα δουλικῷ παριστάμενα σχή-

enim pro ſupplicio, ut *Chryſoſtomus* in decima ſexta homilia docet, mortem ei poſt eſum inflixiſſet. Verum hoc loco advertendus eſt animus. Non ſolum omnium, quae adſpectu percipiuntur, regem eum conſtituere Deo placuit: ſed & opere ipſo imperium eius abſolutum plane demonſtravit. Omnia enim tunc animantia ad illum adduxit; tametſi quid futurum eſſet non ignoraret. Atque ita omnia ſervo-

Egregie *Ambroſius* Lib. VI. *in Hexaemeron. Videbatur nihil Elephantis creatura habere robuſtius, nihil tam terribile vel procerum: nihil tam ferum, quam Leones, vel Tigrides ſunt: & haec ſerviunt homini, & naturam ſuam humana inſtitutione deponunt: obliviſcuntur, quod nata ſunt: induunt, quod iubentur. Quid multa? Docentur ut parvuli, ſerviunt ut infirmi, verberantur ut timidi, corriguntur ut ſubditi: in mores tranſeunt noſtros, quoniam motus proprios perdiderunt.*

σχήματι παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπονυμίας ἐδέχοντο. οὕτω μὲν οὖν ἔφθασε διάγε τῆς νοερᾶς ψυχῆς καὶ ἀθανασίας τιμήσας αὐτόν· εἰ γὰρ καὶ τὴν γενησομένην αὐτοῦ μετ' οὐ πολὺ παρατροπὴν οὐκ ἦν ἀ-

vorum ſpecie illi repraeſentata, adpellationes ab eo ſuſceperunt. Sic igitur per intelligentem animam(1) immortalitate eum honoravit. Quamquam enim, & futuram non multo poſt

(1) Non tantum quoad animam homo fuit immortalis, verum ipſa etiam anima, ante primi hominis peccatum, erat corporis immortalitatis effectrix, ut docet *Thomas* I. I. *Quaeſt.* XCVII. *Art.* I. Scribit enim: *Non enim corpus eius erat indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem: ſed inerat animae vis quaedam ſupernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione praeſervare, quandiu ipſa Deo ſubiecta manſiſſet.* Quod docet etiam *Art.* III. At ſi vitae arbor immortalitatem corpori conferebat, quadam inſpiratione ſalubritatis occulta, ut *Auguſtinus* ait, num ille animae vigor ex fructus guſtu producebatur, ita ut ligni illius comeſtio ſignum eſſet coeleſtis virtutis animae a Deo adflatae ut corpori perpetuitatem impertiret? Certe *Bonaventura in* II. *Sentent. Diſt.* XVII. ita ſcribit: *Ergo ſicut ſacramenta noſtra non creant gratiam, ſed divina virtus ipſis adſiſtens, in eorum legitima perceptione, gratiam infundit; ſic fructus eius arboris non dabat immortalitatem, ſed divina virtus, quum fructus ille comedebatur, immortalitatem homini largiebatur.* Sed de his alii viderint; & conſulendum ſuperius *pag.* 109.

ἀγνοῶν. ἀλλ' ἐπειδὴ καταδικάζειν ἐκ μόνης οὐ θέλει προγνώσεως τὴν ἑαυτοῦ βουλὴν ἐπ' αὐτοῦ θεοπρεπῶς ἐκπληροῖ καὶ ψυχῆς αὐτοῦ καθὰ δὴ καὶ προείρηται μεταδίδοσι νοερᾶς, ὡς ἐντεῦθεν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ διηνεκές· εἴπερ οὖν ὁσιώτατε ἄνερ ἐν ἀθανασίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε, καθὰ δὴ προείρηται, σφάλουσιν προφανῶς ἐκεῖνοι λοιπὸν, ὅσοι καὶ θνητότητα τῇ ἀθανασίᾳ ἐκείνου παραμιγνύουσιν. οὐ μικρῶς γὰρ ἐντεῦθεν ἀμβλύνουσί τε καὶ ὑποτέμνουσι τὴν δωθεῖσαν ἐν ἀρχῇ παρὰ θεοῦ τῷ ἀνθρώπῳ τιμήν. ἐφ' ᾧ καὶ θνητότητα τῷ ἀθανάτῳ παραμιγνύειν αὐτοὺς ὅλως οὐκ ἔπρεπεν· εἴγε τοῦ χρυσορρήμονος Ἰωάννου τέως ἤκουσαν, οὔ-

poſt praevaricationem ipſius praenoſſet, tamen ex ſola praeſcientia eum damnare nolens, ſuam voluntatem in eo, ut Deo dignum fuit, explevit, & anima ipſum, ut iam dictum eſt, impertivit per quam in perpetuum immmortalis eſſet. Si ergo immortalitate hominem cohoneſtavit, manifeſto in errore verſantur, quicunque mortalitatem illius immortalitati admiſcent. Non parum enim hinc honorem homini a Deo in principio collatum obſcurant, & imminuunt. Vnde & mortalitatem cum immortali confundere prorſus non decebat: ſiquidem *Ioannem Chryſoſtomum* prius dicentem audi-

οὕτω λέγοντος. ὥσπερ τις χρυσοῦς ἀνδριὰς ἀπὸ χωνευτηρίου προελθὼν ἄρτι καὶ λαμπρῶς ἀποστίλβων· οὕτως ἐκεῖνο τὸ σῶμα φθορᾶς ἁπάσης ἀπήλλακτο· διὸ δὴ καὶ θνητότητα τῷ ἀθανάτῳ παραμιγνύειν οὐκ ἔπρεπεν· εἴγε καὶ παραδείγματι τοιούτῳ οὕτω καὶ μᾶλλον ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν ἐχρήσατο. δέδεικται γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο θανάτου καὶ φθορᾶς ἄμεινον ἦν, ὥσπερ προελθὼν ἄρτι χρυσοῦς ἀνδριὰς καὶ λαμπρῶς ἀποστίλβων, ῥύπου παντὸς ὑπέρτερος ἐξ ἀνάγκης εἶναι ὅτι οὕτως ὁμολογεῖται καὶ πιστεύεται· ἄφθαρτος μὲν οὖν ἀπὸ θεοῦ παρήχθη κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀθάνατος. εἰ δὲ καὶ θανάτῳ κατεδίκασεν αὐτὸν

ὕστε-

verunt: *Sicut aurea ſtatua, modo de conflatorio educta, & clare fulgens; ſic illius corpus ab omni corruptione liberum erat.* Quare & mortalitatem cum immortali coniungere fas non erat: quandoquidem *Aurea lingua* exemplo hoc potiſſimum uſa eſt. Declarat quippe hinc corpus eius morte, & corruptione, fuiſſe maius: ut prodeuntem modo ſtatuam, & clare fulgentem, omni labe vacare neceſſario confitendum, & credendum eſt. Incorruptibilis igitur, & immortalis in principio homo; quem etſi poſtea morte damnavit, tamen non diu ſine conſolatione reliquit. Audi quid de hoc ſcribit magnus

gnus

ὕστερον· ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ἀπαραμύθητον εἶναι μέχρι πολλοῦ. Καὶ ἄκουε τί περὶ τούτου φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ εἰς τὴν ἀνάληψιν λόγῳ αὐτοῦ. Θάνατος μὲν εἰσῆλθε διὰ τὴν παρακοὴν, κολύων δὲ ὅμως τὴν τῆς ἀπειλῆς ἀκμὴν ὁ Θεὸς, ἐλπίδα εὐθὺς ἀθανασίας ἀνατέλλει τῷ γένει, καὶ τὸν Ἐνὼχ ἐκ μέσου ἁρπάζει, κἀντεῦθεν τὴν θνητὴν ἐδίδασκε φύσιν ὅρους ἀθανασίας ἐκδέχεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντες· ὅτι τὴν ἀπαφθάρτησιν ἡμῶν καὶ πολυζωίαν τὰ κατὰ τὸν Ἐνὼχ καὶ Ἠλίαν ἐναργῶς παριστᾶ.

gnus *Athanaſius*, ſermone *De Adſumptione*. *Mors quidem ingreſſa eſt per inobedientiam. Tamen laxans minarum vigorem Deus ſtatim ſpem immortalitatis humano generi praebet, & Enoch* (1) *de medio rapit, & hinc mortalem naturam terminos immortalitatis ſuſcipere docet*: Haec etiam diſcipuli Chriſti confirmantes aiunt, incorruptionem, & diuturnitatē vitae noſtrae exemplis Enoch, & Eliae, evidenter ſtabiliri. Per translationem enim ipſorum ſpem immortalitatis, mortali huic naturae mirabiliter admodum ingeneravit. Et idcirco

(1) De raptu, & translatione Enochi, & Eliae, vide quae diſputat doctiſſimus *Nat. Alexander Hiſt. Vet. Teſt. Tom.* I. *Act.* I. *Diſſert.* V. *Prop.* I. & *Tom.* II. *Act.* V. *Diſſert.* VI.

στᾶ. διὰ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτῶν ἀθανασίας ἐλπίδα τῇ θνητῇ ταύτῃ φύσει καὶ πάνυ θαυμαμασίως ἐνέσπειρε. καὶ τούτου χάριν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἔλεγεν, ὅτι καὶ τὸν Ἠλίαν ἁρπάζει, καὶ ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρει ἀφέντα κάτω τὸν θάνατον. οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης οὕτω πρὸς αὐτὸν εὕρηται λέγων. τὸ ἐξᾶραν ἅρμα σε τὸ πυρίπνοον χάριν σοι τῶν θαυμάτων παρέσχεν, Ἠλία Θεσβῆτα, ἀφθαρτίσαν σε τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον ἕως ἂν κηρύξῃς τὴν τῶν πάντων συντέλειαν. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως· ὁ δὴ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἀριδηλότερον ἔδειξε, ὅτι τὴν ἀφθαρσίαν ταύτην ὁ πρῶτος ἐκεῖνος εἶχεν ἄνθρωπος, οὕτω καὶ

eo magnus *Athanaſius* dixit, Eliam rapi, & velut in coelum ſubvehi, mortem infra relinquentem. Damaſcenus praeterea *Ioannes* ſic eum adfatur: *Currus in ſublime te tollens igneus gratiam miraculorum tibi dedit, Elia Thesbita, incorruptum te faciens, ut non videas mortem donec praedicaveris omnium conſummationem*. Et hi quidem ſic. *Ioannes* autem illud *Os aureum*, hanc incorruptionem primum illum hominem habuiſſe, illuſtrius docet, cuius verba recitabo. *Placuit Enoch, & transfertur. Vide Domini bonitatem. Quum enim inveniſſet virum virtutis officia præſtantem, non eum privavit digni-

κατὰ λέξιν εἰπών. εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ Θεῷ καὶ μετατίθεται. καὶ ὅρα δεσπότου ἀγαθότητα. εὑρὼν γὰρ ἄνδρα κατωρθωκότα τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῆς ἀξίας, ἣν τῷ προτοπλάστῳ ἐχαρίσατο πρὸ τῆς παραβά-

gnitate, qua protoplaſtum ante mandati tranſgreſſionem cumulaverat. (1) Quae porro illa dignitas, quam primo homini principio Deus donavit? incorruptibilem, immortalem, exitii expertem eſſe, ut liquido

(1) Haec eadem docet etiam ὁ πάνυ *Auguſtinus Lib.* 1. *De Peccatorum meritis, & remiſſione Cap.* III. adfirmans Enochum, & Eliam, non aliter adhuc vivos permanere, quam primus homo, & eius poſteri, ſi minus ille peccaſſet, immortales futuri erant. *Si enim Deus*, inquit, *Iſraelitarum veſtimentis, & calceamentis praeſtitit quod per tot annos non ſunt obtrita; quid mirum ſi obedienti homini eiusdem potentia praeſtaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quemdam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annorum, tempore quo Deus vellet, a mortalitate ad immortalitatem ſine media morte venturus? Sicut enim haec ipſa caro, quam nunc habemus, non ideo non eſt vulnerabilis, quia non eſt neceſſe ut vulneretur: ſic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat neceſſe ut moreretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali, etiam illis, qui ſine morte hinc translati ſunt, fuiſſe conceſſam. Neque enim Enoch, & Elias, per tam longam aetatem ſenectute marcuerunt, nec tamen eos credo iam in illam ſpiritalem qualitatem corporis commutatos, qualis in reſurrectione promittitur, &c.*

βάσεως τῆς ἐντολῆς· ἀλλὰ γάρ τις ἡ ἀξία ἣν ἐχαρίσατο τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ κατ' ἀρχὰς ὁ Θεὸς, τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ ἀνόλεθρον, ὡς ὁ λόγος ἤδη φθάσας ἀριδηλότερον ἔδειξε· ἣν δὴ ἀξίαν ἔλαβε μὲν ὁ Ἀδὰμ, ἀφῃρέθη δὲ ὅμως αὐτὴν, ἐπειδὴ παρέβη τὴν ἐντολὴν, ἐπειδὴ κακοβούλως ἥψατο τοῦ φυτοῦ. ἀμέλει καὶ ἵνα μὴ παντελῶς ἀπόγνωμεν, ὡς οὐκέτι τὴν ἀθανασίαν ἐκείνην ἀποληψόμενοι, μετατίθησι τὸν Ἐνὼχ, ἀφθαρσίας τε αὐτὸν ἀξιοῖ, καὶ οὕτω ζῆν εἰς αἰῶνας παρασκευάζει, διδάσκων

do. oſtenſum eſt. Quam dignitatem accepit quidem Adamus, perdidit tamen ſimul ac mandatum neglexit, perverſoque conſilio arborem tetigit. Itaque ut non penitus deſperemus, quaſi immortalitatem illam numquam recuperaturi, trãsfert Enoch, & immortalitate eum dignatur, perque multa ſaecula vitam ei producit: hinc ſignificans (1) mortalem naturam noſtram terminos immortalitatis illius expectare, qua per tranſgreſſionem Adamus excidit. Quod ſi haec ita ſunt, quid plu-

(1) Enochi, & Eliae, tranſlationem futurae eſſe reſurrectionis imaginem, & argumentum, docent *Tertullianus De Reſurrectione carnis*, *Auguſtinus Lib.* XV. *De Civ. Dei Cap.* XIX. *Paulinus Poem.* V. *Theodoretus Interrogatione* XLV. *in Geneſin*, *Thomas in Cap.* II. *Epiſtolae ad Ebraeos.*

σκων ἐκ τούτου τὴν θνητὴν φύσιν ἡμῶν, ὅρους ἀθανασίας ἐκείνης ἐκδέχεσθαι, ἧς ἐξέπεσε διὰ τὴν παράβασιν· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τί χρὴ καὶ λέγειν; εἰ γὰρ ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄνθρωπος τὴν ἀπαφθάρτησιν εἶχε ταύτην, ἣν ἐκδέχεσθαι τὴν φύσιν ἐδί-

plura attinet dicere? Si enim primus ille homo hanc incorruptionem habuit, quam expectare Deus mortalem naturam docuit, Enoch transferendo, adparet plane, talem a Deo hominem ab initio conditum, qualem(1) ex mortuis reſur-

(1) Fallitur profecto *Glycas*, & procul a vera ratione recedit, ſi doctiſſimis Theologis fides, ut quidem videtur, habenda eſt. Vnus prae cunctis loquatur magnus *Auguſtinus*. Hic *Lib.* XIII. *De Civ. Dei Cap.* XX. ita de corpore Sanctorum in ultima reſurrectione reſtituto agens infit. *Non ſolum enim non erit tale, quale nunc eſt in quavis optima valetudine; ſed nec tale quidem, quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non eſſent, niſi peccaſſent, alimentis tamen ut homines utebantur, nondum ſpiritualia, ſed adhuc animalia corpora terrena geſtantes.* Capite autem XXIII. ſcribit: *Primus autem homo de terra terrenus in animam viventem factus eſt, non in ſpiritum vivificantem: quod ei per obedientiae meritum ſervabatur. Ideo corpus eius, quod cibo ac potu egebat, ne fame adficeretur, ac ſiti, & non immortalitate illa abſoluta, atque indiſſolubili, ſed ligno vitae a mortis neceſſitate prohibebatur, atque in iuventutis flore retinebatur, non ſpi-*

ἐδίδασκε μετατεθεὶς ὁ Ἐνὼχ, φαίνεται πάντως ὅτι τοιοῦτος ὑπὸ θεοῦ παρήχθη κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος ὁποῖον ἐκ νεκρῶν ἐγερθῆναι τὰ θεῖα φάσκει-

ſurrecturum divina praedicant oracula. Ne igitur haeſita. Cogita tecum, quod etiam divinus *Anaſtaſius* Sinaita, in oratione *De Reſurrectione* de

ſpirituale, ſed animale fuiſſe non dubium eſt, nequaquam tamen moriturum, niſi in Dei praedicentis, minantiſque, ſententiam delinquendo conruiſſet. Et ex intervallo: *In corpore ergo animali primum hominem factum, ut Apoſtolus loquitur. Volens enim ab ſpirituali, quod in reſurrectione futurum eſt, hoc, quod nunc eſt, animale diſcernere, Seminatur, inquit, in corruptione, ſurget incorruptibile; Seminatur in contumelia, ſurget in gloria; Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute; Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale. Deinde ut hoc probaret, ſi eſt, inquit, corpus animale, eſt & ſpirituale. Et ut quid eſſet corpus animale oſtenderet, ſic, inquit, ſcriptum eſt, Factus eſt primus homo in animam viventem. Iſto igitur modo voluit oſtendere quid ſit corpus animale, &c.* Et mox: *Prius eſt enim animale corpus quale habuit primus Adam, quamvis non moriturum niſi peccaſſet, &c. Poſtea vero ſpirituale quale iam praeceſſit in Chriſto tamquam in capite noſtro, ſequuturum eſt autem in membris eius ultima reſurrectione mortuorum. Adiungit deinde Apoſtolus duorum iſtorum hominum evidentiſſimam differentiam dicens: Primus homo de terra terrenus; ſecundus homo de coelo coeleſtis.* Hinc corrigendus *Glycas* etiam in inſequentibus litteris, in quibus talia habet ad faſtidium. Conſulenda quoque ſuperius adnotata *pag* 101. 109. & 116.

σκοῦσι λόγια· μὴ οὖν ἀπίϛει τοῖς λεγομένοις. Ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ Σιναΐτης Ἀναϛάσιος ἐν τῷ περὶ ἀναϛάσεως λόγῳ αὐτοῦ τὸν περὶ τούτου λόγον ἀριδηλότερόν σοι ποιεῖται καὶ οὕτω φησί. τοιοῦτον ἐκ νεκρῶν ἐγείρεται τὸ σῶμα τὸ πεσὸν, ὁποῖον ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς, ἀποβαλλόμενον ἅπαν ὅπερ ἔφθασε δι᾽ αὐτὴν ἁμαρτίαν ἐπισυμβῆναι αὐτῷ. πρόσεχε οὖν. εἰ γὰρ τοιοῦτον ἐγείγερται ὁποῖον ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς· τὸ δὲ ἐγειρόμενον ἐκεῖνο τότε σῶμα θανάτε καὶ φθορᾶς ἄμεινον ἐγερθῆναι ὁμολογεῖται, καὶ βεβαιοῖ τὸν λόγον ὁ πάμμεγας Παῦλος οὕτω λέγων. δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν,

de his clariſſime poſuit in hunc modum.(1) *Tale e mortuis excitatur corpus exanime, quale erat a principio, reiectis omnibus, quae illi propter peccatum contigerant*. Attende igitur. Si tale reſurgit, quale a principio erat: reſurgens autem tunc corpus certum eſt morte, & corruptione ſuperius reſurrecturum, id quod maximus ille *Paulus* teſtatur, *Oportet*, inquit, *corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem*: manifeſtum fit & corpus illud, primum videlicet a Deo creatum, vere immortale fuiſſe, & incorruptibile, quod toties iam di-

(1) *Anaſtaſii* Sinaitae ſermones tres *De Reſurrectione* MSS. Graece adſervantur in celebri Bibliotheca Laurentiana.

σίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν· εὔδηλον πάντως ὅτι καὶ σῶμα ἐκεῖνο, λέγω δὲ τὸ πρώτως ὑπὸ θεοῦ ποιηθὲν, ἀθάνατον ἀληθῶς ὑπῆρχε καὶ ἄφθαρτον, ὡς ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν. αὐτὸ τοῦτο παρίστησι καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος, ἡνίκα καὶ μᾶλλον εὕρηται τὸ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ θεῖον ῥητὸν ἐπεξηγούμενος τὸ διαλαμβάνον οὕτως ἐν λέξεσι. τί τὸ γεγονός; αὐτὸ τὸ γενησόμενον. καὶ τί τὸ πεποιημένον; αὐτὸ τὸ ποιηθησόμενον. λέγει γὰρ ὅτι χειρὶ θεοῦ πεποιημένος ὁ ἄνθρωπος οὐχ ὁ νῦν ἐστι διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἤγουν τρεπτὸς καὶ φθαρτὸς τοῦτο ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλ' ὁ ποιηθήσεται ὕστερον, ἄτρεπτος δηλονότι καὶ ἄφθαρ-

diximus. Id ipſum quoque docet Nyſſae Epiſcopus Sanctus *Gregorius*, praeſertim ubi divinum Eccleſiaſtae dictum exponit, nempe iſtuc. *Quid eſt quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quid quod factum eſt? ipſum quod faciendum eſt.* Ait enim manu Dei factum hominem, non eſſe, qui nunc eſt propter peccatum, ſive mutabilem, & corruptibilem. Si igitur, *in incorruptione Deus hominem fecit ſecundum imaginem, aeternitatis ſuae*; ut *Salomon* ait: ſi in eo declaravit ſtudium erga illum ſuum, quod animam ratione praeditam illi immiſit, ut eſſet etiam immortalis iugiter, ſicut *Chryſoſtomus* inquit: ſi igitur aeternae

θαρτος. εἴπερ οὖν ὁ θεὸς ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε κατ᾽ εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ κατά φησι Σολομῶν. εἴπερ ἔδειξε τὸ οἰκεῖον φιλότιμον μεταδοὺς αὐτῷ ψυχῆς νοερᾶς ὡς εἶναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ διηνεκὲς, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶττάν φησιν. εἴπερ οὖν αἰωνίου ζωῆς ἀπόλαυσιν ἐχαρίσατο τῷ ἀνθρώπῳ κατ᾽ ἀρχὰς ὁ θεὸς, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. εἴπερ οὖν ἡ πρώτη ποίησις τοῦ Ἀδὰμ ἄφθαρτος ἦν ὡς ὁ Σιναίτης φησὶ θεῖος Ἀναστάσιος. εἴπερ οὖν σῶμα δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ κατ᾽ ἀρχὰς ὁ θεὸς τὸ ἀθάνατον καὶ ἀνόλεθρον ὡς ὁ θεῖος Ἀνδρέας εὕρηται λέγων. εἴπερ οὖν αὐτεξουσιότητι καὶ ἀθανασίᾳ τιμήσας τὸν ἄνθρωπον

nae vitae fruitionem donavit ab initio homini Deus, ut ait magnus *Baſilius:* ſi igitur prima creatio Adami incorruptibilis erat, ut divinus *Anaſtaſius* Sinaita ſcribit: ſi igitur dignitatem dedit principio homini Deus, nempe exitii expertem eſſe, ut Sanctum *Andream* Cretenſem dixiſſe patet: ſi igitur libertate voluntatis, & immortalitate quum decoraſſet hominem Deus, regem omnium terrenorum inſtituit, ut Beatus *Barlaam* dixit: quomodo adhuc mortalem a Deo productum adſeremus? prorſus impoſſibile opinor eſse. Quidni? quando & Theologiae doctiſſimus *Gregorius* non ſinit de primo ho-

πον ὁ Θεὸς βασιλέα πάντων τῶν ἐπιγείων κατέστησε καθάπερ ὁ μακάριός φησι Βαρλαάμ. πῶς λοιπὸν αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον καὶ θνητὸν ὑπὸ Θεοῦ παραχθῆναι εἴπωμεν ἀνένδεκτον ὡς οἶμαι τοῦτο καὶ λίαν ἐστί. καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἀνένδεκτον εἴγε καὶ ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος οὐκ ἐᾷ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοιαῦτα φαντάζεσθαι, παντὸς γὰρ ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος ἀνενδεᾶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς εἶνει εἰπὼν ἔδειξε προφανῶς ὅτι στόλην ἀθανασίας ἀμφιεσμένος ἦν ὁ πρῶτος ὑπὸ Θεοῦ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. καὶ γὰρ καὶ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἡ ἐσχάτη τῶν σωμάτων ἔγερσις ἐπάνοδος εἶναι ἐλέγετο προσ

homine talia cogitando concipere. Nullius enim tegumenti, & munimenti indigum primum hominem quum adfirmaſſet, ſtola immortalitatis veſtitum eſſe, qui primus a Deo eſt fabricatus, haud obſcure admonet. Etenim ſi ſecus eſſet, extrema illa corporum reſurrectio ad veterem illam, & primam vitam reverſio eſſe non diceretur. (1)

Hactenus Iac. Pontani interpretatio, cetera Io. Lamius edidit, & Latine vertit.

Et fidem habe in praeſentia magno *Paulo* dicenti: *Seminatur in corruptione, reſurgit in incorruptione,*

(1) Vide inferius *Epiſt.* III.

πρόσγε τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πρώτην διαγογήν. καὶ πείθου κἀνταῦθα τῷ μεγάλῳ Παύλῳ λέγοντι. σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ, ἣν ἐχαρίσατο αὖθις ὁ κύριος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διάγε τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ παραδόξου ἐγέρσεως. καὶ ἄκουε τί φησιν ὁ θεῖος Ἀναστάσιος ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφείσῃ θείᾳ βίβλῳ ἧ τὸ ὄνομα Ὁδηγός· ἐν ἀρχῇ ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος ὑπὸ θεοῦ γεγονὼς ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἁμαρτίας γέγονε φθαρτὸς καὶ θνητὸς καὶ ὑλικὸς καὶ ῥευστός. ἀμέ-

ne, (1) quam iterum humanae naturae per admirabilem ſuam a mortuis reſurrectionem elargitus eſt Dominus. Audi quoque quid adſerat *Anaſtaſius* ille divinus in ſuo divino libro, quem *Viae Ducem* (2) inſcripſit. *Principio*, inquit, *immortalis*, & *corruptioni minime obnoxius a Deo factus eſt homo; per peccatum vero corruptioni obnoxius*, & *mortalis*, & *materiatus*, & *fluxus*, *evaſit*. *Itaque quum eius Deus miſertus eſſet*, & *ideo hominem induiſſet*, *haud indignum putavit na-*

I *tu-*

(1) Vide inferius *Epiſt.* V. & VI.

(2) Liber qui ὁ δηγὸς ſeu *Dux viae* inſcribitur, non eſt foetus ſenioris *Anaſtaſii* Sinaitae, ſed iunioris cuiusdam, qui floruit initio XI. Saeculi, ipſe etiam Patriarcha Antiochenus, de quo egimus ſuperius *pag.* 81. ut ſcribit *Caſ. Oudinus De Scriptor. Eccleſiaſt.* Alii tamen, aliter cenſent.

μέλει κατοικτείρας αὐτὸν ὁ θεὸς καὶ γεγονὼς ἄνθρωπος, τὰ φυσικὰ καὶ ἀδιάβλητα πάθη, πεῖναν λέγω, καὶ δίψαν, κόπον, ὕπνον, ἱδρῶτα καὶ ὅσα ἄλλα μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰσήλθεσαν, οὐκ ἀπηξίωσεν ἀναδέξασθαι· τίνος ἕνεκεν; ἵνα ταῦτα πάντα τῷ πυρὶ τῆς θεότητος ἀναχωνεύσας ἐκκαθάρῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀποκαταστήσῃ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς ἀφθαρσίας καὶ ἀρευσίας καὶ ἀθανασίας ἀξίωμα. διὸ δὴ καὶ σαρκούμενος οὐκ ηὐδόκησε τὸ σῶμα φορῆσαι τοῦ πρώτου Ἀδάμ· ἐκεῖνο γὰρ ἄφθαρτον ὄν, ὡς ὁ διαληφθεὶς θεῖος ἀνὴρ, ἰατρείας οὐκ ἔχρηζε. διὸ δὴ τὸ νοσήσαν ἀνέλαβε καὶ παρατραπέν μου σαρκίον, ἵνα θεραπεύ-

turales illos, & irreprehenſos adfectus, famem, inquam, & ſitim, laborem, ſomnum, ſudorem, & quaecumque alia poſt praevaricationem humanae vitae contigerunt, ſuſcipere. Qua de cauſa? Vt quum omnia haec iterum Divinitatis igne conflaſſet, hominem purgaret, & in antiquam incorruptionis, & minime fluxae conditionis, & immortalitatis, dignitatem reſtitueret. Porro hac de cauſa etiam, quum humanam carnem adſumſiſſet, Adami illius primi corpus ferre illi haudquaquam adriſit. Illud enim corruptionis expers, iuxta divinum illum virum laudatum, medicinae non indigebat. Ideo vero aegrotan-

πεύσῃ αὐτὸ καὶ ἀπαλλάξῃ παθῶν οἷς ὑπέπεσε μετὰ ἁμαρτίαν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἵνα ῥεύσαντας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ εὖ εἶναι διὰ κακίαν, ὡς ὁ Θεολόγος φησὶ θεῖος Γρηγόριος πρὸς αὐτὸ πάλιν ἐπαναγάγῃ διὰ σαρκώσεως· χρηματίζει τοίνυν ὡς εἴρηται καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ποιεῖ τε πάντα καὶ πάσχει διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ὅσα τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις διειλῆπται, τελευταῖον σταυρῷ προσηλοῦται, θανατοῦται, ταφῆς ἀξιοῦται κατὰ νόμον ἰουδαϊκόν. εἶτα τί γυμνὸς ἐκ τάφου ἐγείρεται καταλιπὼν ἐκεῖ τὰ ἐντάφια; τοῦτο δὲ πάντως ἐποίησε, δεῖξαι θέλων ὅτι τὸ πανάγιον αὐτοῦ σῶμα μετεστοιχειώθη πρός γε τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον, καὶ ὅτι τοι-

tantem, & ab integra conditione delapſam meam carnem adſumſit, ut illam curaret, & adfectibus incommodiſque liberaret, quibus poſt peccatum homo ſuccubuit, & ut nos per malitiam a beata vita delapſos, ut ille Theologus divinus *Gregorius* ait, ad eamdem illam felicitatem per noſtrae carnis ſuſceptionem iterum reduceret. Fuit igitur, ut dictum eſt, homo non ſecus ac nos; & ea omnia, quae ſacris Evangeliis continentur, propter noſtram ſalutem fecit, & perpeſſus eſt. Poſtremum in crucem actus eſt, mortuus, & ſecundum Iudaeorum conſuetudinem ſepultus. Deinde cur nudus e ſe-

τοιοῦτον ἐγένετο ὁποῖον ἦν ἀπ' ἀρχῆς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ, ἡνίκα δηλαδὴ γυμνὸν ὂν ἐπικαλύμματος οἵου δή τινος οὐκ ἦν ἐνδεὲς, ἐπειδὴ τῆς κατὰ χάριν ἀθανασίας οὐκ ἀμοιροῦν. οὕτω μὲν οὖν ὁσιώτατε καὶ τὸ σῶμα τὸ κυριακὸν ἐπειδὴ φθορᾷ πρὸ τοῦ πάθους ὑπέκειτο σκέπης ἐξ ἀνάγκης τῆς ἀπὸ τῶν ἀμφίων ἐδέετο. μετὰ δὲ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἄφθαρτον γεγονὸς οὐκέτι σκέπης οἵας δή τινος ἔχρηζε. μετεστοιχειώθη δὲ καὶ ἄφθαρτον ὡς εἴρηται γέγονε διὰ τῆς ἐνοικούσης αὐτῷ τοῦ λόγου θεότητος. ἵνα καὶ πά-

ſepulcro reſurrexit funebres ibidem veſtes (1) relinquens? Iſthuc quidem procul dubio fecit ut oſtenderet ſuum ſanctiſſimum corpus in illud corruptionis exſors, & immortale transformatum fuiſſe, & tale effectum, quale fuit (2) Adami corpus a principio: quum ſcilicet nudum exſiſtens alicuius integumenti non indigebat, utpote non exſors immortalitatis, quam divino munere acceperat. Ita quidem igitur, vir ſanctiſſime, etiam Dominicum corpus quandoquidem ante paſſio-

(1) Vide inferius *Epiſt.* VI.

(2) Contraria, & bene quidem ac ſapienter docet ὁ πάνυ *Lib.* XIII. *De Civit. Dei Cap.* XXIII. Multum enim intereſt inter corpus Chriſti reſurgentis, & corpus Adami nondum delinquentis, ut late ſuperius expedivimus *pag.* 101. 109. 116. 121., & inferius etiam obſervabimus.

πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀφθαρσίας ἐκεῖθεν μετάσχῃ καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπανέλθῃ τῆς ἀθανασίας ἀξίωμα. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ συντριβέντα διὰ τῆς ἁμαρτίας τὸν ἄνθρωπον ἀνακαινίσαι καὶ αὖθις ἤθελε καὶ ἀποκαταστῆσαι τοιοῦτον ὁποῖον ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς, τί ἀλλὸ λοιπὸν ἦν τὸ καταναγκάσαν αὐτὸν γενέσθαι καθ᾽ ἡμᾶς ἄνθρωπον, ποιῆσαί τε πάντα καὶ παθεῖν ὅσαπερ ὁ εὐαγγελικὸς ἐδίδαξε λόγος ἡμᾶς; οὐκοῦν ἄφες αὐτούς. Ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ θεόλογος Γρηγόριος αὐτὸ τοῦτο παρίστησι διεξιὼν οὑτωσί. κεφάλαιον ἓν τῶν Χριστοῦ μυστηρίων ἡ ἐμὴ τελείωσις, καὶ ἀνάπλασις, καὶ πρὸς τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἐπάνοδος. εἴπερ

ſionem corruptioni erat obnoxium, indumentorum tegminis neceſſario indigebat; poſt paſſionem vero, & reſurrectionem, quum corruptionis expers evaſiſſet, nullo amplius integumento opus habuit. Tranſmutatum enim eſt, & omni corruptione, ut diximus, expers evaſit propter illam, quae in eo inerat, Verbi divinitatem; ut omnis etiam humana natura incorruptione inde participet, & ad antiquam immortalitatis dignitatem regrediatur. Etenim niſi ita res ſe habuiſſet; niſi contritum propter peccatum hominem renovare iterum, &, qualem ab initio fuerat, reſtituere voluiſſet;

εἴπερ οὖν ὁσιώτατε διὰ σαρκὸς ἐλήλυθε πρὸς ἡμᾶς ὁ θεὸς ὅπως ἀναπλάσῃ συντριβέντα τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅπως αὐτὸν ἀνακαινίσῃ παλαιωθέντα τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ ὅπως αὐτὸν ἀναγάγῃ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα, τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο δηλαδὴ καὶ ἀνόλεθρον, ὡς ὁ λόγος ἄνω διείληφε, σφάλλουσι λοιπὸν οἱ δογματίζοντες οἴκοθεν ἕτερα καὶ μὴ τὸ τῆς ἐκκλησίας δόγμα ὀρθοδόξῳ στοιχοῦντες φρονήματι. οὐκοῦν ἄφες αὐτοὺς. εἴγε καὶ εἰσέτι τῷ ἰδίῳ παρασυρόμενοι λογισμῷ, πειθαρχεῖν ὅλως οὐ θέλουσι τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος. ἄφες αὐτοὺς, εἴ γε καὶ εἰσέτι θνητὸν ἐκεῖνον ἡγοῦνται τὸν ἐπ' ἀφθαρσίᾳ κτισθέντα κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ θεοῦ· ἄφες αὐ-

ſet; quidnam aliud reliquum erat, quod illum hominem nobis ſimilem fieri, & ea omnia facere & perpeti, quae nos Evangelica docuit hiſtoria, compelleret? Sine igitur illos. Vide enim Theologum etiam *Gregorium* iſthuc ipſum ita diſſerentem adfirmare. *Unum Chriſti myſteriorum caput mea perfectio, & reformatio, & ad primum illum Adamum regreſſus.* Si igitur, Vir ſanctiſſime, ad nos carne ſuſcepta Deus acceſſit ut contritum hominem reformaret, & inveteratum ob peccatum renovaret, & ut illum ad priſtinam dignitatem redigeret, illam immortalitatem videlicet, & exitii expertem condi-

αὐτοὺς, εἴγε καὶ ὁ μακάριος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐν εἰκοςῇ δευτέρᾳ τῶν αὐτοῦ κατηχήσεων ἄφθαρτον ὑπὸ Θεοῦ τὸν ἀπ' ἀρχῆς ὑπεσημαίνατο ἄνθρωπον, περὶ τοῦ κοινοῦ καὶ γὰρ ἀναγνωρισμοῦ τὸν λόγον ἐκεῖσε ποιούμενος, ἔφθασε καὶ τάδε κατὰ λέξιν εἰπεῖν· οἱ πρωτόπλαστοι καὶ ἄφθαρτοι ὄντες ἐν παραδείσῳ, ἀλλήλους ἐγνωρίζων· καὶ φθαρτοὶ δὲ γεγονότες μετὰ τὴν παράβασιν, γνωρίζειν ἀλλήλους οὐκ ἐκωλύοντο· εἰ καὶ τρόπῳ μὲν ἄλλῳ πρὸ τῆς παραβάσεως, ἑτέρῳ δὲ μετὰ τὴν παράβασιν. οὐκοῦν ἄφες αὐτούς. εἴγε καὶ εἰς ἔτι πρὸς οὕτω φανερὰν

ditionem, ut ſuperius, differebamus; reliquum eſt ut toto coelo aberrent, qui diverſa privatim ſentiunt, neque Eccleſiae dogma orthodoxa cogitatione coniiciunt. Sine igitur illos, ſi & adhuc propriis ratiociniis abrepti, divini ſpiritus doctrinae adſentiri prorſus repugnant. Sine illos, ſi & adhuc mortalem illum hominem fuiſſe exiſtimant, qui corruptioni minime obnoxius ad imaginem aeternitatis Dei creatus fuit. Sine illos, ſiquidem beatus etiam *Theodorus*(1) ille Studites in ſua XXII. *Catecheſi*, corruptionis expertem

(1) *S. Theodorus* Studita, Abbas, ſub Leone Armenio, & Michaele Balbo, floruit, & vitae ſanctimonia, multiſque voluminibus ſcriptis, inluſtris habetur.

ρὰν ἀλήθειαν ἀντιφθέγγεσθαι θέλουσι. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; αὐτὰ καὶ πρὸ τοῦ λόγου τὰ πράγματα πείθειν ἡμᾶς ἱκανὰ φθορᾶς ἁπάσης ἡγεῖσθαι ὑπέρτερον τὸν πρῶτον ἐκεῖνον Ἀδάμ. εἰ γὰρ ὁ φθορᾷ ὑποκείμενος οὗτος ἄνθρωπος χωννύμενος τῇ γῇ καὶ σηπόμενος, ἄφθαρτος ἐκεῖθεν ἐγείγερται καὶ ἀθάνατος, καὶ πιστοῖ τὸν λόγον ὁ μακάριος Παῦλος οὕτω λέγων· σαλπίσει γὰρ ἡ σάλπιξ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι· ἔυδηλον πάντως ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ἐκεῖνος Ἀδὰμ τοιοῦτος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἄφθαρτος δηλαδὴ καὶ ἀθάνατος· καὶ μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν. εἴ γε καὶ σπέρμα τῇ γῇ καταβαλλόμενον τοιοῦτον ἀναδίδοσθαι εἰω-

tem primum hominem a Deo conditum fuiſſe ſignificavit. Etenim de communi illa recognitione verba faciens ibidem, & iſthaec ad verbum dicere potuit: *Protoplaſti &, quum corruptionis expertes eſſent in Paradiſo, ſe invicem cognoverunt, &, quum corruptioni obnoxii poſt praevaricationem evaſiſſent, ſe invicem cognoſcere non prohibebantur, etſi alio quidem modo ante tranſgreſſionem, alio vero poſt tranſgreſſionem.* Sine igitur illos, ſiquidem adhuc contra veritatem adeo manifeſtam obloqui non verentur. Et quid multis opus eſt verbis? Res quoque ipſa magis quam ſermo perſuadere nos poteſt ut primum illum Ada-

εἴωθεν ὁποῖον ἄρα καὶ πρότερον ἔτυχεν εἶναι. εἴ τε γὰρ σίτου κόκκον εἴπῃς, εἴτε κριθῆς εἴτε σπέρμα οἷον δή ποτε ἕτερον, ἐκεῖσε πάντως ἐπανέρχεσθαι εἴωθεν ὅθεν δηλονότι ἐκπέπτωκεν. ἀλλὰ μὴ μῦθον ἡγοῦ τὰ λεγόμενα. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀποδεῖξαι θέλων ὅτι ἐξ ἀφθάρτου φθαρτοὶ γεγόναμεν, καὶ ὅτι ἀπὸ φθαρτοῦ πάλιν ἄφθαρτοι ἀνεστάμεθα, τῷ τοῦ κόκκου ὑποδείγματι καὶ μάλα προσφυῶς ἐχρήσατο πρὸς Ἀντίοχον οὕτως εἰπών. ὡς ἐπὶ τοῦ κόκκου στάχυν ἐποίησεν ἀπ' ἀρχῆς ὁ θεός, τοῦ δὲ στάχυος συντριβέντος γέγονεν ὁ κόκκος, καὶ πάλιν ὁ κόκκος σπειρόμενος ἀναβλαστάνει στάχυν, οὕτως καὶ ἄνθρωπος ὑπὸ θεοῦ γέγονεν ἄφθαρτος· εἶτα

διὰ

damum quacumque corruptione ſuperiorem fuiſſe exiſtimemus. Si enim corruptioni ita obnoxius homo, terra obrutus & putrefactus, corruptionis inde expers immortaliſque reſurget, quod beatus *Paulus* confirmat ita dicens: *Clanget enim tuba, & corruptionis exſortes mortui reſurgent*: patet omnino illum etiam Adamum ante peccatum, huiuſmodi ab initio fuiſſe, corruptionis expertem videlicet, atque immortalem. Neque hac de cauſa obſtupeſcas. Siquidem & ſemen terrae commiſſum tale reddi ſolet, quale utique prius etiam fuerat. Sive enim tritici granum dixeris, ſive hordei, ſive quod-

cum-

διὰ τῆς παρακοῆς συνετρίβη καὶ φθορᾷ περιέπεσε· σπειρόμενος δὲ δι᾽ αὐτοῦ θανάτου καὶ τῇ γῇ καταχωννύμενος ἀναβλαστάνει καὶ γίνεται ὥσπερ ἦν ἄφθαρτος ἀπ᾽ ἀρχῆς· καὶ μή μοι λέγε, ὡς εἴγε τέως ἀθάνατος ἦν, πῶς ὑπέπεσε μετὰ ταῦτα φθορᾷ καὶ θνητότητι; ἄφες τὸ πῶς. θεὸς ἦν ὁ εἰπών· ᾗ δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. καὶ σὺ λέγεις πῶς ὁ ἀθάνατος ἐγεγόνει θνητός; ἄφες τὸ πῶς. ὁ χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης ἐν τῷ εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀδὰμ λόγῳ αὐτοῦ

τὴν

cumque aliud ſemen, inde prorſus reſurgere conſuevit, ubi ceciderat. At ne fabulam, quae dicuntur, putato. Vide enim& magnum *Athanaſium*, quum demonſtrare vellet ex corruptionis expertibus corruptioni nos obnoxios evaſiſſe, & ex corruptioni obnoxiis corruptionis iterum expertes eſſe reſurrecturos, grani exemplo, & valde quidem apte, uſum fuiſſe, ita ad Antiochum (1) dicentem: *Quemadmodum ex grano ab initio Deus ſpicam* (2) *fecit, ſpica au-*

tem

(1) Quaeſtiones ad Antiochum opus eſt ὑποβολιμαῖον. Vide *Bellarminum*, *Labbeum*, *Nat. Alexandrum*, *Caveum*, & *Montisfalconii* editionem Operum Athanaſii, ubi hae Quaeſtiones primum editae ſunt.

(2) Hac ſimilitudine primum Apoſtolus uſus eſt I. *Corinth.* XV. quae quidem aptiſſima, rem mi-

ra-

τὴν ἀπορίαν ἐπιλύσει σοι ταύτην οὕτω λέγων. παρέβη τὴν ἐντολὴν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἔφαγεν ἀφ' οὗ παρηγγέλθη μὴ φαγεῖν, καὶ τούτου χάριν ὁ ἀθάνατος ἐγεγόνει θνητός. ἄφες τὸ πῶς. ἵνα μὴ ἐπὶ τῷδε τῷ θνητῷ σώματι πλείονι συχέθῃς ἀπορίᾳ, πῶς ἀναστήσεται, λέγων, ἀθάνατον ἐκ νεκρῶν, εἴγε φύ-

tem contrita granum exſtitit; atque iterum ex grano ſato ſpica germinat: ita etiam homo corruptioni minime obnoxius a Deo creatus eſt: deinde per inobedientiam contritus eſt, & corruptioni ſuccubuit: ſatus vero per ipſam mortem, & terra obrutus, repullulat: &, ut ab initio erat, corruptionis expers evа-

rabiliter inluſtrat, ac comprobat. Hac eadem deinde omnes Patres, qui de Reſurrectione diſſeruere, Chriſtianum placitum confirmaverunt, & *Clemens* in primis *Epiſt. ad Corinthios* §. XXIV. & *ſeqq. Athenagoras De Reſurrectione*, *Tertullianus De carnis Reſurrectione*, *Hieronymus in Marcum*, *Rufinus in Symbolum*, *Chryſoſtomus Homil. De Reſurrectione*, *Gregorius magnus Lib.* VI. *Moral. cap.* VI. *Ioannes Damaſcenus De Fide Orthodoxa Lib.* IV. Sed praeclara atque elegantia Q. *Septimii* verba, digniſſima quae legantur, quibus naturam univerſam Reſurrectionis praeconem exhibet libro laudato. At non mirum huiuſmodi a Chriſtianis Sapientibus diſputari: mirandum magis a *Platone*, Ethnico homine, non multo aliter Socratem in *Phaedone*, & in *Politico*, diſſerentem induci, dum vivos ex mortuis fieri comprobare pertendit.

φύσει θνητόν ἐςι καὶ φθαρτόν; ὁ γὰρ ἀμφιβάλλων ἐπ' ἐκείνῳ πῶς ἀθάνατος ἐγεγόνει θνητός; δὲ ἀνάγκης ἀπορήσειε καὶ ἐπὶ τούτῳ, πῶς ἀναςήσεται. λέγων ἄφθαρτον εἴγε φθορᾶς ὑπάρχει καὶ θνητότητος μέτοχον; οὐκοῦν ἄφες αὐτούς. εἴγε καὶ μάλιςα τῷ οἰκείῳ παρασυρόμενοι λογισμῷ πρὸς ἴδιον ἐκλαμβάνουσι θέλημα. ἔλεγε Παῦλος ὁ μακάριος τὰ τῆς ἁγίας γραφῆς καλῶς οὖν, ὅτι ὁ ψυχικὸς οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. καὶ πρόσεχε εἰ βούλῃ, τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ λόγου. σωφρονίζων ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ ἵνα μὴ καὶ εἰς ἔτι φαντάζηται ὑπὲρ αὐτῶν, θνητὸν δὲ ἀθανάτου, καθάπερ ἄνωθεν εἴρηται παραχρῆμα πεποίηκε. τὸ δ' ὅθεν αὐτῷ πρὸ τῆς ἁμαρ-

vadit. Nec mihi dixeris, ſi paulo ante erat immortalis, quomodo deinde in corruptionem, & mortalitatem, hic incidit? Abiice illud Quomodo. Deus fuit, qui dixit: *Quacumque die de planta illa comederitis, morte moriemini*. Et tu dicis: Quomodo immortalis mortalis evaſit. Procul eiuſmodi. Aureo eloquentiae flumine manans *Johannes* in ſuo *De Adami exſilio* ſermone hanc tibi difficultatem diſſolvet ita, dicens: *Tranſgreſſus eſt praeceptum Adamus, & ex eo comedit, quod ne comederet illi mandatum fuerat, & eapropter immortalis mortalis effectus eſt*. Longe haec: ne circa iſtud mortale corpus

ἁμαρτίας ἀξίωμα. καὶ πάνυ δικαίως ἀφελόμενος ἐξ αὐτοῦ καὶ τοιοῦτον ἀποκαταστήσας αὐτὸν, ἁπαῖος ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς καὶ δῆλον ἐξ ὧν οὕτω πρὸς αὐτὸν ἔλεγε. γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· πρόσεχε οὖν, εἰ γὰρ καὶ ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἔκτισε κατ᾽ εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ καὶ φησι Σολομῶν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν ἐπελάθετο τοῦ ἀπηγορευμένου τε, κακόβουλος ἥψατο, καὶ θεὸς ἐκ τούτου γενέσθαι ἤλπισε τῇ τοῦ ὄφεως συμβουλῇ, ἀφῃρέθη τηνικαῦτα τὸ δοθὲν αὐτῷ τῆς ἀφθαρσίας ἀξίωμα, κατηνέχθητε καὶ αὖθις ἐκεῖσε ὅθεν ἀνελήφθη παρὰ θεοῦ. βούλῃ μαθεῖν; ἡ ἁγία σε διδάξει γραφὴ λέγουσα. καὶ ἔλαβε

pus maiori dubitatione tenearis, quomodo reſurget, dicens, a mortuis immortale, ſi natura mortale eſt, & corruptioni obnoxium? Qui enim in illo ſe ambiguum traducit, quomodo ſcilicet immortalis mortalis evaſit; dubitet quoque neceſſe eſt ſuper hoc, quomodo, inquiens, reſurget immortale, ſiquidem corruptionis & mortalitatis eſt particeps? Dimitte igitur illos, & maxime ſi propriis ratiociniis abrepti ſuo haec arbitratu interpretantur. Bene igitur beatus *Paulus* de ſancta Scriptura dicebat, *animalis*, videlicet, *non recipit ea, quae ſunt ſpiritus*. Et animum intende, ſodes, ad ea, quae

βε χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ Θεὸς καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον. ἐπεὶ γὰρ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλεγε. γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπολεύσῃ. μάνθανε οὖν ὅτι τὸν ἀπὸ χοὸς ἐπ' ἀφθαρσίᾳ κτισθέντα κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνον ἡ φθορὰ καὶ αὖθις ἐδέξατο εἰς γῆν ἀποστραφέντα κατὰ τὴν θείαν ἀπόφασιν. ἐφ' ᾧ καὶ θαυμάζειν οὐκ εὔλογον εἴπερ ἀθάνατος ὢν ὁ Ἀδὰμ θνητὸς ἐγεγόνει δι' αὐτὴν παράβασιν. ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ τὸν ἀπατεῶνα διάβολον ἀξιοπιστότερον ἡγήσατο τοῦ πεποιηκότος αὐτὸν ἀπὸ χοὸς ἄφθαρτον κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ. τούτου χάριν ἐξέπεσε τῆς δοθείσης αὐτῷ ἀφθαρσίας, ἵνα μὴ καὶ εἰς ἔτι αὐτὰ φαντάζηται. κατὰ γὰρ τοῦτο

καὶ

quae ex ſermone conſequuntur. Caſtigans Deus Adamum ne amplius de his cogitaret, mortalem ex immortali, quemadmodum ſuperius dictum eſt, illum extemplo fecit, quum datam illi ante peccatum dignitatem, & omnino quidem iuſte, ab eo abſtuliſſet, & talem ipſum, qualis ab initio fuerat, reddidiſſet. Et id quidem liquet ex iis, quae illi ita dixit: *Terra es, & in terram abibis*. Attende igitur: ſi enim hominem corruptionis expertem ad ſuae aeternitatis imaginem, ut *Salomon* ait, Deus creavit: & quoniam eius, qui illum fecerat, oblitus, temere ac ſtulte, quod fuerat vetitum, adtigit,

&

καὶ ἤκουσε. γῆ εἶ, καὶ εἰς γὴν ἀπελεύσῃ. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἀπὸ φθαρτοῦ γέγονε κατὰ χάριν ἄφθαρτον διάγε τῆς ἐμπνευθείσης αὐτῷ ζωτικῆς δυνάμεως, θαυμαστὸν πάντως οὐδὲν εἴγε καὶ ἐξ ἀφθάρτου φθαρτὸν ἐγεγόνει διὰ τὴν παράβασιν· μὴ οὖν ἐπὶ πλέον ἀμφίβαλλε. εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ θεὸς ἀπὸ χοὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἄφθαρτον, πολλῷ μᾶλλον ἠδύνατο καὶ ἐξ ἀφθάρτου ποιῆσαι φθαρτὸν ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν; καὶ μή μοι λέγε ὡς ἤδη φθορᾷ καὶ θνητότητι διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος ὑπέπεσε, διὰ τί μὴ καὶ ἐκπεσόντες ἄγγελοι τὰ αὐτὰ τῷ πρωτοπλάστῳ πεπόνθασι. διὰ τί μὴ

& Deus ob hoc ipſum ſerpentis conſilio circumventus fieri ſperavit, tunc data ei conditionis corruptioni minime obnoxiae dignitas ablata eſt, & eo iterum deductus eſt, unde principio a Deo ſumtus fuerat? Si vero, unde a Deo ſumtus fuerit, cognoſcere expetis, ſancta te Scriptura docebit ita dicens: *Et accepit pulverem de terra Deus, & hominem finxit.* Propterea enim hoc inſuper illi dixit: *Terra es, & in terram abibis.* Diſce igitur illum de pulvere, corruptionis expertem, ad Dei aeternitatis imaginem creatum, a corruptione iterum exceptum fuiſſe, quum iuxta divinam ſententiam eſset revo-

μὴ κἀκεῖνοι φθαρτοὶ
γεγόνασι καὶ θνητοὶ
διὰ τὴν ἔκπτωσιν.
ἄφες εἰ βούλῃ, τοιοῦτόν
τι λέγε μηδέν· ὁ γὰρ
Ἀδὰμ ἐκεῖνος οὐχ ἁ-
πλοῦς ἀλλὰ διπλοῦς
ἐτύγχανε κατὰ φύσιν,
ἀπότε ψυχῆς καὶ σώ-
ματος κεκτημένος τὴν
σύνθεσιν. καὶ κατὰ
μὲν τὴν ψυχὴν ταῖς
αὔλοις ᾠκείωτο καὶ ἀο-
ράτοις δυνάμεσι κατὰ
δὲ τὸ σῶμα τῷ ὑλικῷ
τούτῳ κόσμῳ καὶ ὁρα-
τῷ, ταύτῃ τοι καὶ τὴν
θείαν παραβὰς ἐντο-
λὴν θανάτῳ μὲν ὑπέ-
πεσε κατάγε τὴν θείαν
ἀπόφασιν, ἀλλ᾽ οὐ κατ᾽
ἄμφω τὰ μέρη. κατὰ
δὲ τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ
παρὰ θεοῦ ληφθὲν
ἀπὸ γῆς, οὕτω γὰρ
ἤκουσε. γῆ εἶ καὶ εἰς
γῆν ἀπελεύσῃ· ἡ μέν-
τοι ψυχὴ, θνητὴ μὲν
οὐ γέγονε παραπλη-
σίως τῷ σώματι ὅτι
μηδὲ

volutus in terram.
Quamobrem admira-
tione percelli abſo-
num, ſi quum eſſet
immortalis Adamus,
mortalis per ipſam
praevaricationem ef-
fectus eſt. Eo quod e-
nim ſeductorem Dia-
bolum fide dignio-
rem, quam eum,
qui illum corruptio-
nis expertem ad ſuae
aeternitatis imagi-
nem de pulvere fece-
rat, exiſtimavit, hac
de cauſa data illi mi-
nime corruptioni ob-
noxia conditione ex-
cidit, ne amplius haec
cogitaret. Propterea
enim, & illud audiit:
*Terra es, & in ter-
ram abibis*. Sed quid
prolixiori ſermone
opus eſt? Si enim ab
ipſo initio corpus A-
dami ex corruptioni
obnoxio, per adfla-
tam ipſi vitalem vir-
tu-

μηδὲ τὴν γένεσιν ἀπὸ γῆς ἔσχηκε, πάθεσι δὲ μυρίοις ὑπέπεσε καθὰ δὴ καὶ χρυσορρήμονι περὶ τούτου δοκεῖ. τίνα δὲ ταῦτα; λήθη, ἄγνοια, λῦπαι, φροντίδες, ἀθυμίαι, μερίμναι, καὶ ὅσα ταῦτα. ὅθεν ἀμφιβάλλειν ἐπὶ πλέον οὐκ ἔπρεπε. φαίνεται γὰρ ὡς εἴγε καὶ ἡ τῶν ἐκπεσόντων ἀγγέλων πληθὺς σύνθετος ἦν, ἀπότε σώματος καὶ πνεύματος, κεκτημένη τὴν σύνθεσιν, τὰ αὐτὰ τῷ πρωτοπλάστῳ πέπονθεν ἄν. μὴ λέγε λοιπὸν ὡς εἴπερ ἀθάνατος ἦν ὁ Ἀδὰμ, πῶς ἐγεγόνει θνητὸς, πῶς ἐγεγόνει φθαρτός; ἄφες τὸ πῶς· ὅπου θεὸς, ἐκεῖσε χώραν οὐκ ἔχει τὸ πῶς. ἔπλασε μὲν γὰρ ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἄρχοντα τῶν ἐπιγείων πάντων κα-

tutem, Dei beneficio corruptionis expers evaſit; nihil profecto mirandum ſi etiam ex corruptionis experte, per praevaricationem corruptioni ſuccubuit. Ne igitur amplius dubita. Si enim a principio Deus fecit de pulvere hominem corruptionis expertem, multo magis potuit ex corruptionis experte, corruptioni obnoxium efficere, ut iam praevertentes ediximus. Nec mihi dixeris: ſi corruptioni iam & mortalitati per peccatum Adamus ille ſuccubit, qua de cauſa Angeli etiã, qui ceciderunt, eadem ac protoplaſtus perpeſſi non ſunt? Cur non illi etiam corruptioni obnoxii, & mortales per illam rui-

κατέστησε, διηνεκῆ δέδωκε τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ καθάπερ ἄνω διείληπται, καὶ εἶχε μὲν εἰς αἰῶνας τὰ κατ' αὐτὸν οὕτω, ὅτι καὶ ἀμεταμελήματα τὰ θεῖα χαρίσματα. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἁμαρτίαν αὐτὸν ὁ θεὸς ἑώρακε ὀλι-

ruinam effecti ſunt? Apage ſi lubet, huiuſmodi nihil eloquere. Ille enim Adamus non ſimplex, ſed duplex erat ſecundum naturam, ex anima, & corpore conſtans. Et ſecundum animam quidem (1) inma-

(1) Angelos, Daemonaſque, incorporeos eſſe cenſet quoque *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. adverſ. Anthropomorphitas Cap.* XVII. & *Nemeſius*, qui laudatur etiam a *Glyca* noſtro *Part.* I. *Annal.* aliique. Ceterum veteres Patres ferme omnes corporeos eſſe Angelos arbitrati ſunt, ut *Irenaeus*, *Iuſtinus Martyr*, *Tatianus*, *Athenagoras*, *Clemens Alexandrinus*, *Methodius*, *Euſebius Caeſarienſis*, *Athanaſius*, *Baſilius Magnus*, *Caeſarius Gregorii Nazianzeni frater*, *Ioannes Theſſalonicenſis*, quibus addere iuvat Iudaeum Hiſtoricum *Ioſephum*, & Chriſtianum Philoſophum *Michaelem Pſellum*. Inter Latinos vero in hac ſententia fuere, *Caecilius Cyprianus*, *Lactantius*, *Hieronymus*, *Auguſtinus*, *Severus Sulpitius*, *Claudianus Mamertus*, *Gregorius Magnus*, *Bernardus Abbas*, *Thomas Caietanus*, *Io. Bodinus*, quibus recte adiunxeris *Tertullianum*, *Hilarium*, *Ioannem Caſſianum*, *Fauſtum Regienſem*, *Gennadium*, *Paſchaſium Diaconum*, *Rupertum*, *Raimundum Lullum*, qui Angelos non tantum corpore inſtructos, ſed totos etiam corporeos praedicarunt. Vide quae de Angelis adnotamus etiam ad Epiſtolas IV. & VI.

ὀλισθαίνοντα κἀντεῦθεν ἐκπίπτοντα τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης καὶ ἰσαγγέλου διαγωγῆς, παραχωρεῖ διὰ τοῦτο, καὶ λαμβάνει κατ᾽ αὐτοῦ χώραν ὁ θάνατος. ὅτι μηδὲ συνέφερεν ἐκ τότε διηνεκῆ προσεῖναι τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ. ταύτῃ τοι καὶ τοῦ φυτοῦ μετάσχων καὶ γεγονὼς ἐκ τούτου θνητὸς, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶττάν φησι, τοῦ παραδείσου τε τηνικαῦτα ἐκβάλλεται καὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἅψασθαι συμφερόντως ἀπείργεται. τίνος ἕνεκεν; ἵνα μὴ ἁμαρτάνῃ ἀθάνατα τῇ μεταλήψει τοῦ ξύλου γεγονὼς καὶ αὖθις ἀθάνατος, καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἡ ἁγία λέγει γραφὴ, καὶ νῦν μή ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. ταῦ-

materiatis, & inadſpicuis poteſtatibus ſimilis erat, ſecundum corpus vero materiato huic mundo, & adſpectabili: heinc eſt quod divinum transgreſſus mandatum morti divina ſententia ſuccubit, ſed non quoad utramque partem. Etenim quoad illam partem, quae a Deo de terra ſumta fuerat, haec audiit: *Terra es, & in terram abibis*. Anima vero non, prout corpus, mortalis effecta eſt, quia nec ortum de terra habuit; ſed in ſexcentas perturbationes incidit, quemadmodum *Aureo eloquio mananti* de hoc ipſo videtur. Quae nam vero hae? oblivio, ſtultitia, triſtitiae, curae, deſperationes, mo-

ταῦτα δὲ πάντως ἔλεγεν. ἐπειδὴ καὶ εἰς ἔτι τὰ τῆς ἀθανασίας πεπτωκότι προσεῖναι τῷ Ἀδὰμ οὐ συνέφερε, παραχωρεῖ τοιγαροῦν ὁ Θεὸς καὶ χωρεῖ κατὰ τοῦ ἀθανάτου ὁ θάνατος. καὶ γὰρ εἰ μὴ γέγονέ τι τοιοῦτον, εἰ μὴ συγχώρησις ἐκεῖθεν ἐδίδοτο φιλανθρωπίας ἕνεκεν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾖ τὸ κακὸν, οὐκ ἂν ἐκείνῳ τῷ πρώτῳ Ἀδὰμ, τῷ ἐπ' ἀφθαρσίᾳ κτισθέντι κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ Θεοῦ προσήγγισε θάνατος, οὐκ ἂν ὑπέπεσε φθορᾷ τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ θανά-

του

molestiae, & quaecumque id genus alia. (1) Vnde amplius dubitare non decet. Elucet enim, ſi Angelorum etiam, qui ceciderunt, multitudo compoſita fuiſſet, & corpore & ſpiritu conſtitiſſet, eadem ac protoplaſtum paſſuram fuiſſe. Ceterum neve dicito, ſi immortalis erat Adamus, quomodo mortalis evaſit, quomodo obnoxius corruptioni? Apage illud *Quomodo*. Quandoquidem ubi Deus; ibi locum non habet illud *Quomodo*. Forma-

(1) *Auguſtinus Lib.* XIV. *De Civitate Dei Cap.* X. primos homines in Paradiſo nullis perturbationibus obnoxios fuiſſe arbitratur, & ait: *Felices erant, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporis laedebantur incommodis*. Sed in has incurriſſe ait poſt peccatum *Cap.* XII. Ceterum hominis in Paradiſo tranquillitatem, & felicitatem, late exponit & explicat *Cap.* XXV. eiuſdem libri.

του καὶ φθορᾶς ἄμεινον ὑπάρχον τὸ πρότερον, ὡς ὁ θεῖος ἔλεγε Κύριλλος. ἀλλ᾽ ὅρα κἀνταῦθα, καὶ τοῦτο γὰρ ἄξιον εἰδέναι τὴν σὴν ὁσιότητα, κατὰ δύο ταῦτα ὡς πρώτῳ ἀνθρώπῳ τὸ κατ᾽ εἰκόνα ὁ θεὸς ἐχαρίσατο, κατάγε τὸ ἄρχειν ὡς ὁ χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης φησὶ, καὶ κατ᾽ αὐτὸ τὸ ἀθάνατον ὡς Σολομῶν εὕρηται λέγων ἐν τῇ σωφίᾳ αὐτοῦ. ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ γάρ φησι τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἔκτισε· κατ᾽ εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, σφάλλουσι προφανῶς ἐκεῖνοι λοιπὸν ὅσοι καὶ θνητότητα παραμιγνύουσι τῷ ἐπ᾽ ἀφθαρσίᾳ κτισθέντι κατ᾽ εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ θεοῦ. πρόσεχε οὖν· εἰ γὰρ καὶ θανάτῳ κατεδίκασεν αὐτὸν ὕστε-

mavit enim hominem Deus corruptionis expertem,& principem eum terrenorum omnium conſtituit. Perpetuam dedit illi immortalitatem, ut ſupra jam differuimus, & ejus omnia ita ſe habitura erant in aeternum, quia irrevocabilia ſunt dei munera. Sed poſtquam illum vidit Deus in peccatum delapſum, & eapropter ſublimi illa & Angelica conditione excidiſſe, adnuit hac de cauſa ut mors contra ipſum invaleſceret.Quia neque expediebat exinde perenni illum immortalitate vigere. Ita quum planta etiam participaſſet, adeoque mortalis evaſiſſet, ut *Linguam Aureus* ait, & de Paradiſo tunc

ςερον. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο χαλεπαίνειν ἡμᾶς οὐχ ὅσιον. ἵνα γὰρ μὴ ἀθανάτου μείναντος αὐτοῦ μετὰ τὴν παράβασιν, μένῃ σὺν αὐτῷ καὶ τὸ κακὸν ἐξ ἀνάγκης ἀθάνατον, διὰ τοῦτο θανάτῳ καταδικάζει, καθὰ δὴ καὶ προείρηται, τὸν ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον. ὅτι δὲ ἀθάνατος ἔμελλεν εἶναι καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὁ ἄνθρωπος εἰ μὴ γέγονέ τις οἰκονομία θεία, ὥστε μὴ καὶ ἡμᾶς ἀθάνατα πάσχειν κατὰ τοὺς ἐκπεσόντας ἀγγέλους, ὁ θεῖος Γρηγόριος τοῖς ἀμαθέσι δίδωσι τέως ἡμῖν ἐννοεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ἀπηγορευμένοις φησὶ γεγόνασιν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, καὶ τῆς μακαριότητος ἐκείνης ἀπεγυμνώθησαν, χιτῶνας δερματίνους ἤ-

γουν

eiicitur, & vitae lignum attingere utiliter prohibetur. Cur? Ne peccet aeternum ligni participatione & ipſe aeternus effectus; & hoc eſt quod ſanctaScriptura dicit: *Et ne forte modo manum extendat, & de vitae ligno capiat, & vivat aeternum.* Iſthaec vero omnino dicebat, quia immortalitatem prolapſoAdamo adhuc ineſſe non expediebat. Concedit igitur Deus, & mors illum invadit. Etenim niſi quid hujuſmodi factum eſſet; niſi conceſſio ibidem humanitatis gratia data fuiſſet, ne malum eſſet aeternum, ad illum primum Adamum, corruptionis expertem, ad Dei aeternitatis imaginem conditum, mors

uti-

γουν τὴν ἀπὸ τῶν ζώων νεκρότητα οἰκονομικῶς ἐνέθηκε τῇ εἰς ἀθανασίαν κτισθείσῃ φύσει, ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον ᾖ. καλῶς δὲ εἶπεν οἰκονομικῶς ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ. κηδόμενος γὰρ ἡμῶν ὁ θεὸς ὥστε μὴ ἁμαρτάνειν ἀθάνατα, καὶ ὥστε μὴ συμπαραμένειν εἰς αἰῶνας τῇ ἐπωδύνῳ ταύτῃ καὶ μοχθηρᾷ βιοτῇ, καθὰ δὴ καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησι, παραχωρεῖ τῷ θανάτῳ κατὰ τοῦ ἀθανάτου χωρῆσαι, καὶ γίνεται τούτῳ τῷ τρόπῳ θνητὸς ὁ ἀθάνατος καὶ φθαρτὸς ὁμοίως ὁ ἄφθαρτος. καὶ πειθέτω ἡμᾶς ἐπὶ πλέον ὁ μέγας Βασίλειος οὕτω περὶ τούτου λέγων. οὐκ ἐκώλυσε τὸν θάνατον

ὁ

utique non acceſſiſſet; non corruptioni ſuccubuiſſet corpus illud, quum morte & corruptione praeſtantius in anteceſſum fuiſſet, ut divinus inquit *Cyrillus*. Sed vide deinde, & hoc enim dignum quod Sanctitas tua cognoſcat. Secundum duo haec primo homini imaginem ſuam Deus largitus eſt (1), & ſecundum principatum, ut *aureo flumine manans Ioannes* ait, & ſecundum ipſam immortalitatem, ut *Salomon* in *Sapientia* adfirmare deprehenditur. *Corruptionis* enim *expertem*, inquit, *Deus hominem creavit ad ſuae aeternitatis imaginem.* Si vero haec ita habent, reliquum eſt ut manifeſte illi

K 4 er-

(1) Vide adnotata ad *Ep.* XIII. & ſuperius *pag.* 112.

ὁ θεὸς, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἡμῖν τὴν ἀῤῥωςίαν τηρήσῃ· ἐπὶ κέρδει λοιπὸν ὁ θάνατος, καὶ ἐπ᾽ εὐεργεσίᾳ ἡ τιμωρία δίδοται κατὰ τὸν ἐν θεολογίᾳ μέγαν Γρηγόριον, ἐφ᾽ ᾧ καὶ σκυθρωπάζειν ἐπὶ τούτοις οὐκ εὔλογον. εἰ γὰρ καὶ εἰς γὴν ὅθεν ἐλήφθημεν ἀποςρεφόμεθα κατὰ τὴν ἀρὰν ἐκείνην τὴν λέγουσαν, γῆ εἶ, καὶ εἰς γὴν ἀπελεύσῃ, ἀλλ᾽ ἐκεῖθεν ὡς ὁ χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης φησὶ καὶ αὖθις ἀναλαμβανόμεθα. κἀντεῦθεν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταςοιχειούμεθα καὶ τοιοῦτοι γενόμεθα πάλιν, ὁποῖοι καὶ πρότερον ἦμεν, ἄφθαρτοι δηλαδὴ καὶ ἀθάνατοι. ἀλλὰ μὴ θορυβοῦ διὰ τοῦτο μηδὲ λέγε καὶ σὺ κατὰ τοὺς πολλοὺς,

πῶς

errent, quicumque corruptionis experti, & ad Dei aeternitatis imaginem condito mortalitatem admiſcent. Attende igitur. Si enim illum damnavit morte noviſſime, nos propter hoc indignari nefas eſt. Etenim ne immortali eodem permanente poſt tranſgreſſionem, malum etiam neceſſario immortale cum ipſo permaneret, propterea morte, uti iam praedictum eſt, immortalem & inexterminabilem damnat. Immortalem vero hominem etiam poſt peccatum futurum fuiſſe, niſi quaedam divina diſpenſatio extitiſſet, ne nos quoque, quemadmodum prolapſi Angeli, immortalia pateremur,

divi-

πῶς ἀπὸ χοὸς ὑποκειμένου φθορᾷ πλάσιν ἐσχήκαμεν ἄφθαρτον; ἔχεις εἰ βούλῃ καὶ πάνυ ῥᾳδίαν πρὸς αὐτοὺς ἀπάντησιν. εἰ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὦ ἱερὰ κεφαλὴ τῆς ἐν τῷ τάφῳ κειμένης λεπτῆς κόνεος ἄφθαρτοι ἐγειρόμεθα κατάγε τὴν ἐσχάτην ἐκείνην ἡμέραν, ὥς φασιν αἱ γραφαὶ, θαυμαστὸν πάντως οὐδὲν εἴγε κατ' ἀρχὰς ἀπὸ χοὸς χερσὶ ταῖς θείαις ἐπλάσθημεν ἄφθαρτοι· ἀλλ' ὅρα κἀνταῦθα δεσπότου φιλανθρωπίαν. ἀπὸ χοὸς ἔπλασε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὡς ἤδη προείρηται· διὰ τί καὶ τίνος ἕνεκεν; ὁμοῦ μὲν καὶ τὸ φύσημα καταστέλλων ἡμῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ διδοὺς ἐντεῦθεν ἀναστάσεως ἐλπίδα καθὰ

δὴ

divinus *Gregorius* Nyſſenus nobis indoctis interea dat intelligere. *Poſtquam enim*, inquit, *primi homines interdicti fuere, & beatitate illa denudati, pelliceas tunicas, hoc eſt, eam, quae mutarum pecudum eſt, mortalitatem, naturae ad immortalitatem conditae certo conſilio, ne malum immortale eſſet, impoſuit*. Recte autem *certo conſilio* dixit divinus hic vir. Nobis enim proſpiciens Deus, ne in aeternum peccaremus; & ne aeternum in hac triſti & laborioſa vita permaneremus; quemadmodum etiam *Linguam Aureus* dicit, conceſſit morti, ut contra immortalem praevaleret. Et hoc modo fit mortalis, qui erat immortalis,

δὴ καὶ τῷ χρυσορρήμονι περὶ τούτου διείληπται. ἐπειδὴ γὰρ προίδει ὅτι τὸ ζῶον τοῦτο μέλλει τελευτᾷν καὶ εἰς χοὸν καταντᾷν προλαβὼν ἐν τῇ δημιουργίᾳ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δίδωσι. λαμβάνει οὖν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ἵνα ὅταν ἴδῃς χοῦν ἐν τάφῳ μηδαμῶς ἀπελπίσῃς τὴν ἐκ νεκρῶν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν, ἀκριβῶς εἰδὼς ὅτι ὁ πλάσας ἀπὸ χοὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπ' ἀρχῆς ἐκ ἀδυνατοῖ καὶ αὖθις ἀπὸ χοὸς ἀναστῆσαι αὐτόν. πρόσεχε οὖν. εἰ μὴ γὰρ ἄφθαρτος ἀπὸ τοῦ χοὸς ὁ πρῶτος ἐπλάττετο ἄνθρωπος, οὐκ

talis, & corruptioni ſuccumbit, qui corruptionis expers pariter fuerat. Et perſuadeat nos amplius magnus *Baſilius* ita de hoc verba faciens: *Non prohibuit mortem Deus, ne immortalem nobis infirmitatem ſervaret.* Ad lucrum igitur, & ex beneficio poena (1) mortis data eſt ſecūdum magnum illum Theologum *Gregorium*. Quamobrem & triſtari ſuper his eſt abſurdum: ſi enim in terram, unde ſumti fuimus, revertimur iuxta maledictionem illam dicentem, *Terra es, & in terram abibis*: inde etiam, ut *Au-*

(1) De poena mortis conſule egregie de more ſuo differentem *Auguſtinum Lib.* XIII. *De Civitate Dei*, ubi etiam Philoſophos confutat, qui id negant: quamquam ex hac poena beneficium nobis oriri minime inficiatur, & praecipue *Cap.* IV. & VI.

οὐκ ἂν ἑτοιμῶς οὕτω παρεδεχόμεθα τὴν ἀνάστασιν. εἴγε αὐτὴ μεταστοιχειωθήσεται καθά φασιν αἱ γραφαί, πρόσγε τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον. ἀμφιβάλλειν οὖν ἐπὶ τούτοις οὐ δίκαιον. εἴγε καὶ μᾶλλον οἱ θεῖοι πατέρες οὐδέν τι ἕτερον ἐπαγγέλλεσθαι λέγουσι τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάστασιν· καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ἡ ἐν εὐαγγελίοις τοῦ πλανομένου παραβολὴ καὶ ἡ τῆς ἀπολυμένης ὡσαύτως δραχμῆς, αὐτὴν ὑποφαίνουσι πάντως τὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλάνην καὶ ἔκπτωσιν καὶ τὴν εἰς τὸ αὐτὸ πάλιν ἐπι-

Aureo fluvio manans Johannes ait, iterum reſumimur, atque heincin melius transformamur, & tales rurſus efficimur, quales antea fueramus, corruptionis expertes videlicet & immortales. Sed ne ob hoc ipſum turbator, neque tu etiam ſequutus multitudinem (1) dicito, quomodo de pulvere corruptioni obnoxio, corruptionis expers figmentũ habuimus? Habes enim, ſi vis, quo facile prorſus illis occurras. Si enim ex ipſo, o ſacrum caput, qui in ſepulcro iacet, tenui pulvere corruptionis expertes illa extrema die reſurgemus, ut Scripturae

(1) Seneca. *Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum peſſimi turba eſt.*

ἐπιστροφὴν καὶ ἀνάκλησιν· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ κλίνας οὐρανοὺς ὁ Θεὸς καταβέβηκε καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος γέγονε, ποιῆσαί τε πάντα καὶ παθεῖν οὐκ ἀπηξίωσε. τίνος ἕνεκεν; ἵνα τὸν Ἀδὰμ εἰς φθορὰν ὀλισθέντα μεταστοιχειώσῃ καὶ αὖθις πρὸς ἀφθαρσίαν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν τε καὶ πρώτην ἐπαναγάγῃ τιμήν· ἀλλὰ μὴ ἀμφίβαλλε. εἰ μὴ γὰρ ὡς ἤδη προείπομεν ἐπὶ τὴν πρώτην ἀνήγαγε τὸν ἐκπεσόντα τιμήν· εἰ μὴ, βασιλικὴν ὥσπερ εἰκόνα, φωτὶ καὶ πάλιν ἀφθαρσίας ἀστράπτοντα ἔδειξεν, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς εὕρηται λέγων· οὐκ ἂν ἐπιστρέψας ὁ ἄσωτος ἤκουσεν. ἐνδύσατε αὐτὸν

rae adfirmant; haud prorſus mirari ſubit, ſi a principio de pulvere divinis manibus formati ſunt homines. Sed vide heinc Domini benignitatem. De pulvere finxit primum hominem, ut iam dictum eſt, verum ad quid, & cuius rei gratia? Simul quidem ut ſuperbiam noſtram reprimeret, & ſpem ſimul reſurrectionis daret, prout iam ab *Aurea eloquia fundente* de hoc diſputatum eſt. Nam quia praeſentiebat animal hoc eſſe moriturum, & in pulverem reverſurum, anticipans ſpem dat reſurrectionis in opificio. Accipit igitur pulverem de terra, ut quum pulverem in ſepulcro videris, nullo modo cor-

τὸν τὴν πρώτην στολήν. εἰ δὲ καὶ λέγουσί τινες ἀθάνατον μὲν ἀπὸ Θεοῦ πλασθῆναι τὸν ἄνθρωπον, δυνάμει δὲ καὶ θνητὸν εἶναι τοῦτ᾽ ἐστὶ δύνασθαι θνητότητι περιπεσεῖν, εἰ μή γε φύλαξ ἔσεται τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐντολῆς, δεχόμεθα τὸν λόγον αὐτῶν εἰ καὶ μὴ πανταπασιν εὐπαράδεκτος, ὅτι μηδὲ τοιοῦτος ἀπ᾽ ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ ὑπὸ Θεοῦ πλασθῆναι δοκεῖ τοῖς γε κατεξετάζουσι τέως ἐν ἀκριβείᾳ τὰ γραφικὰ ταῦτα καὶ θεῖα ῥητά. πάσχειν δὲ ὅλως αὐτὸν τοῦτ᾽ ἐστὶν οἵῳ δή τινι φυσικῷ ὑποκεῖσθαι παθεῖ πρὸ τῆς παραβάσεως, οὐδαμοῦ τοῦτο παραδεχόμεθα·

corporum a mortuis reſurrectionem deſperes, probe noſcens eum, qui de pulvere hominem ab initio formavit, de pulvere etiam eum iterum excitandi poteſtate non carere. (1) Niſi enim corruptionis expers de pulvere primus homo formatus fuiſſet, haud equidem ita promte reſurrectionem illam expectaremus. Siquidem & ipſe transformabitur, quemadmodum Scripturae dicunt, in immortalitatem, & conditionem corruptionis exſortem. Dubitare igitur de his haud par eſt. Et eo magis, quod divini Patres nihil aliud eſſe dicunt a mortuis reſurrectionem,

(1) Haec egregie diſputantur adverſus incredulos a magno *Auguſtino* *Lib.* XXII *De Civit. Dei Cap.* XX.

θα. πῶς γὰρ εἴγε τινὰ τῶν πατρῶν τοιοῦτόν τι περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διεξιόντα οὐχ εὕρομεν, αὐτίκα γὰρ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἄκραν ἔχειν ἀπάθειαν ἔλεγε τὸν πρὸ τῆς παραβάσεως ἄνθρωπον, πεῖνα γὰρ καὶ δίψα, κόπος, ὕπνος, καὶ ἱδρὼς, ὡς ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐν ἑξηκοστῷ ἐννάτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ λέγων εὕρηται, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰσέλθησαν. ἀλλὰ καὶ ὁ Σιναίτης θεῖος Ἀναστάσιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ τὰ ἀδιάβλητα ταῦτα πάθη τῇ τῆς κακίας εἰσόδῳ συνεπακολουθῆσαι ἡμῖν ἔλεγεν, ἐν τῇ τοῦ δερματίνου χιτῶνος πε-

nem, quam eorum, qui ceciderunt in integrum reſtitutionem(1). Et quid multis opus eſt verbis, ſi in Evangeliis & errantis illius parabola, & illa pariter drachmae deperditae, hunc omnino ſubindicant hominis & errorem, & ruinam, & in idem iterum reverſionem atque revocationem? Ad hoc enim quum coelos Deus inclinaſſet deſcendit, & homo nobis ſimilis fuit, et cuncta facere ac perpeti non eſt dedignatus. Cuius rei gratia? Vt Adamum in corruptionem labſum in conditionem corruptioni minime obnoxiam transformaret, & in antiquam prioremque illam digni-

(1) Vide ſupra, & infra *Epiſt.* III.

περιβολῇ· οὐδὲ γὰρ συμπεφυκὼς οὕτως τῇ λογικῇ φύσει καθὼς τοῖς ἀλόγοις ἐγένετο· ἀλλ᾽ ὕστερον ἐπετέθη κολάζων ἐκεῖνον τὸν ἐν τίμῃ μὲν ὄντα μὴ συνιόντα δέ· κἀντεῦθεν εἰς ὑπόμνησιν αὐτὸν ἄγων ὧν ἐξέπεσεν ἀγαθῶν· ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσοῤῥήμων Ἰωάννης τὸ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου περιστὸν ἀπαθὲς ἔλεγεν. ἐννόησόν μοι μακαριότητος ὑπερβολήν. ὅτι καὶ ἐν σώματι ὄντες οἱ πρωτόπλαστοι τὰ τῶν σωμάτων οὐχ ὑπέμειναν· οὔτε γὰρ στέγης, οὔτε ὀρόφου, οὔτε ἱματίων, οὔτε ἄλλου τοιούτου τινὸς ἐδέοντο· ὅτι δὲ φυσικῶν

gnitatem reſtitueret. At ne dubita. Niſi enim, ut iam diximus, ad priorem illam dignitatem eum, qui ceciderat, reduxiſſet; niſi, regiam veluti imaginem, immortalitatis iterum luce radiantem oſtendiſſet, (1) ut Damaſcenus ait, haud profecto, quum reverſus eſſet, Aſotus ille audiiſſet: *Induite eum ſtola illa priori*. (2) Si vero dicant nonnulli, immortalem quidem a Deo formatum fuiſſe hominem, poteſtate vero mortalem fuiſſe; potuiſſe ſcilicet mortalitati ſuccumbere, niſi datum ſibi praeceptum ſervaret; (3) eo-

(1) vide inferius *Epiſt.* III.

(2) Adi ſuperius adnotata *pag.* 123.

(3) Conſule, ſi lubet, adnotata ſuperius *pag.* 89. 92. 101. 109. 116. 121.

κῶν παθῶν ὁ ἄνθρωπος ἀνώτερος ἦν ἐν ἐκείνῳ δηλαδὴ τῷ πρώτῳ καιρῷ καὶ ὁ μέγας ἔδειξε Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ κατὰ ῥῆμα διεξιὼν οὑτωσί. ὥσπερ εἰ ἦμεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς οὐκ ἂν ἐπινοίας καὶ μόχθου γεωργικοῦ προσεδεήθημεν· οὕτως εἰ ἦμεν ἐν ἀπαθείᾳ κατάγε τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα οὐδὲν ἂν τῶν ἐξ ἰατρικῆς πρὸς παραμυθίαν ἐχρήζομεν. εἴπερ οὖν ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα εἶχε πρὸ τοῦ παραπτώματος ἀπαθείας ὁ ἄνθρωπος πῶς εἴπωμεν

οἷῳ

eorum ſermonem recipiamus, quamvis, per omnia facile recipiendus non eſſet, quia neque eiuſmodi ab initio Adamus a Deo formatus fuiſſe videtur iis, qui olim diligenter haec Scripturae divinae dicta ac penſiculate examinaverunt. Pati vero ipſum omnino, hoc eſt, naturali alicui perturbationi ante praevaricationem obnoxium fuiſſe, nullo modo recipiamus (1). Quomodo enim, ſi nullum ſanctorum Patrum tale aliquid de primo homine adfirmantem invenimus? Statim enim Damaſcenus *Ioannes* ſummam (2) dicit

ha-

(1) In memoriam revocanda, quae obſervavimus ſuperius *pag.* 95.

(2) Ἀπάθεια non omnes adfectus generatim excludit, ſaltem illa, quam Stoici inducere conabantur,

vel

οἵῳ δή τινι φυσικῷ πάθει περιπίπτειν αὐτὸν ἐν τῷ τῆς ἀπαθείας ἐκείνῳ καιρῷ; ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Μάξιμος τὰ πάθη ταῦτα λύπην, ἡδονὴν, ἐπιθυμίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει πρόσεστι σήμερον, ἐκ τῆς τῶν ἀλόγων ἔλεγε μοίρας ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον εἰσδραμεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ὁμοιωθῆναι κατεδικάσθη τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι κατὰ γένεσιν, ἐκεῖθεν ἂν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ πάθη ταῦτα εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο.

habuiſſe apathian ante tranſgreſſionem hominem. Fames enim, & ſitis, labor, ſomnus, & ſudor, ut hic divinus vir in LXIX. *Capite* dicere reperitur, poſt praevaricationem in humanam vitam introiere. Sed & Sinaita divinus *Anaſtaſius* in ſuo *De Reſurrectione* ſermone inreprehenſibiles has perturbationes malitiae ingreſſum conſequutas eſſe nobis dicebat; quum pellicea tunica homo circumamictus eſt. Non ita enim ra-

vel nos nominibus ludunt. Conſule *Gellium Lib.* XIX. *Noct. Attic. Cap.* I. Nam dum *εὐπάθειας* adprobant, rectos ſaltem adfectus admittunt. Adeatur *Auguſtinus Lib.* XIV. *De Civ. Dei Cap.* VIII. Igitur Apathia talis erat in primo homine ut laudatus Theologus praeſtantiſſimus *Cap.* X. docuit: alias enim, ut recte idem *Cap.* IX. ait, *ſi apathia illa dicenda eſt, quum animum contingere omnino non poteſt ullus adfectus, quis hunc ſtuporem non omnibus vitiis iudicet eſſe peiorem?* Adiſis ſuperius *pag.* 93.

σατο. οὐδὲν γὰρ προηγουμένως συνεκτίσθη ταῦτα τῷ ἀνθρώπῳ, καθὼς ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐν τοῖς πρὸς Θαλάσσιον ἔλεγε, διὰ τὴν τῆς τελειότητος ἔκπτωσιν ἐπεισῆλθε τῷ ἀλογωτέρῳ μέρει προσφυέντα τῆς φύσεως. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς εἴπομεν ἐν αὐτῇ τῇ τελειότητι πάσχειν; ὅλως τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον; ἀλλὰ καὶ ὁ θειότατος Βαρσανούφιος ἐρωτηθεὶς πόθεν ἔσχε τὰ πάθη ὁ ἄνθρωπος; ἔλεγεν ὅτι καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀπαθῆ κατ' ἀρχὰς ἔκτισεν ὁ θεὸς, διὰ δὲ τῆς παρακοῆς εἰς πάθη ἐξέπεσε. δέδεικται οὖν ἐκ πολλῶν ὅτι πρὸ τῆς παραβά-

tionali naturae id congenitum erat, quemadmodum expertibus ratione animantibus; ſed deinde Deus hoc addidit, puniens illum, qui in honore quidem fuerat, & non intellexerat, atque heinc illum in eorum bonorum, quibus excidit, recordationem adducens. Sed & *aureo flumine manans Ioannes* excellentem primi hominis apathian inſinuaturus dicebat. *Cogita mibi beatitatis exceſſum*. *Quia & quum in corpore primi parentes exſiſterent, ea, quae corporum propria ſunt, minime ſubſtinuere, neque enim domus, neque tecti, neque veſtium, neque alicuius id genus alius indigebant* (1). Supra autem naturales pertur-

(1) Conſule ſuperius *pag.* 106.

βάσεως οἵῳ δή τινι φυσικῷ οὐχ ὑπέκειτο πάθει ὁ ἄνθρωπος, ἅτε δὴ τῆς κατὰ χάριν ἀθανασίας οὐκ ἀμοιρῶν. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἔπασχεν; εἰ γὰρ ἔπασχε, καὶ θνητῆς ἂν ἐξ ἀνάγκης ὑπῆρχε φύσεως καὶ φθαρτῆς. ἀλλ' ἡμᾶς οὕτω φρονεῖν

turbationes hominē fuiſſe, priori ſcilicet illo tempore, *Magnus* etiam *Baſilius* in ſuis Aſceticis operibus oſtendit, ita ad verbum dicens: *Quemadmodum ſi in Paradiſo fuiſſemus, nec alimentorum curae, nec agriculturae laboris, indiguiſſemus* (1); *ita ſi eſſemus*

(1) Iſthuc ipſum in omnium populorum notitiam quadam communi traditione devenerat: quare illa aetas aurea excogitata, qua, ut *Heſiodus* ait,

ἐσθλὰ δὲ πάντα
Τοῖσιν ἔην. καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
Αὐτομάτη, πολλόν τε καὶ ἄφθονον.

Quae ſic verti poſſunt.

Sed bona cuncta
His aderant, fructum foecundaque Terra ferebat
Sponte ſua, multum, atque immenſum.

Cuius veſtigiis inſiſtens *Ovidius* 1. *Metamorph.* cecinit.

Ipſa quoque immunis, raſtroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per ſe dabat omnia tellus:
Contentique cibis nullo cogente creatis
Arbuteos foetus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, & in duris haerentia mora rubetis,
Et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mu-

νεῖν ἐπὶ τούτοις κωλύει μὲν καὶ ὁ τῶν διαληφθέντων ἁγίων χορός· κωλύει δὲ πλέον ἡ ἐν Καρθαγένῃ συστᾶσα σύνοδος οὕτω λέγουσα· εἴ τις λέγει τὸν Ἀδὰμ θνητὸν πλασθῆναι παρὰ θεοῦ, καὶ μὴ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐλθεῖν εἰς φθορὰν, ἤτω ἀνάθεμα. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ὁ θεῖος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἐν ἐπιστολαῖς αὐτοῦ δεῖξαι θέλων ὅτι παντάπασιν ἀπαθὴς ἐτύγχανε πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος

mus in apathia ſecundum illud ante lapſum in creatione donum, nullis nos medicamentis ad conſolationem indigeremus. Si igitur in creatione, ante lapſū, apathiae donum homo habuit, quomodo dicemus alicui illum naturali perturbationi illo apathiae tempore ſuccubuiſſe? Sed & magnus *Maximus* (1) perturbationes has triſtitiam, voluptatem, concupiſcentiam, & quaecumque alia id genus humanae naturae hodie inſunt, ex mutarum pe-

Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.
Mox etiam tellus fruges inarata ferebat:
Nec renovatus ager gravidis canebat ariſtis, &c.

Sed conſulenda quae inferius ex *Auguſtino* diſputamus.

(1) *Maximus* Conſtantinopolitanus, natus anno DLXXX. anno DCXLV. iam Monachus claruit, eiuſque ſunt *Quaeſtiones* LXV. *in locos difficiles ſacrae Scripturae ad Thalaſſium Monachum*. Naturae conceſſit anno DCLVII.

πος, οὕτως ἔλεγε κατὰ λέξιν. οὐ πῦρ αὐτοῦ κατίσχυεν, οὐχ ὕδωρ αὐτὸν ἐπότιζεν, οὐ θηρίον ἐλυμαίνετο, οὐκ ἰοβόλον ἐν αὐτῷ ἐνέργει, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων αὐτὸν ἔβλαπτε. μετὰ δὲ τὸ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν, μετὰ τὸ τοὺς δερματίνους ἐνδυθῆναι χιτῶνας, τὴν παχυτέραν σάρκα δηλαδὴ καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον, τότε δὴ τότε μυρίοις ὑπέπεσε πάθεσιν, ὑπομνήσεως ἕνεκα καὶ παιδεύσεως· ἀντιλέγειν οὖν ἐπὶ πλέον οὐκ εὔλογον. εἰ γὰρ πρόσκαιρος ἦν ὁ Ἀδὰμ, εἰ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὑπῆρχε θνητὸς, οὐκ ἂν ὁ πάμμεγας ἔλεγε Παῦλος, ὀψώνιον τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος. ἔ-

pecudū ſorte, inquiebat, in hominem inrepſiſſe. Etenim quoniam condemnatus eſt ut ſimilis fieret iumentis inſipientibus ſecundum generationem, heinc utique neceſſario has quoque perturbationes in ſe ipſum attraxit; neque enim principio haec una cum homine creata ſunt, quemadmodum divinus hic vir in libris ad Thalaſſium dicebat, ſed per caſum ab illa perfectione, irrationali naturae parti adnata ſubintroiere (1). *Si* vero haec ita ſe habent quomodo dicemus in ipſa perfectione primum illum hominem his paſſionibus obnoxium fuiſſe? Sed & diviniſſimus

(1) Adi *Auguſtinum Lib.* XIV. *De Civit. Dei Cap.* X.

δειξε γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἀθάνατος ἦν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ πασῶν λοιπῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ὁ τοιοῦτος ὑπέρτερος, ὡς εἶναι δῆλον ἐντεῦθεν ὅτι καὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἄγευστος ἦ ὁ ἄνθρωπος ἀπ᾽ ἀρχῆς· εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐν παραδείσῳ φυτῶν ἐπέτρεψε τῷ Ἀδὰμ ὁ Θεὸς, ἀλλ᾽ οὐ μὲν οὖν ἐκεῖσε καὶ βρῶσις ἦν αἰσθητὴ καὶ ῥευστή· καὶ τοῦτο προιὼν ὁ λόγος ἀριδηλότερον δείξει σοι. εἰ γὰρ ὡς ὁ μέγας φη-

Barſanuphius(1)interrogatus unde homo perturbationes habuiſſet? corpus & animam perturbationibus minime obnoxiam creaſſe Deum a principio dixit, per inobedientiam vero in perturbationes incidiſſe. Multorum igitur auctoritate demonſtratum eſt hominem ante praevaricationem nec uni alicui naturali perturbationi obnoxium fuiſſe, ſiquidem nec eius, quae ex Dei gratia (2) provenit, im̃ortalitatis exſors fuit. Et quidem ſi hoc erat,

(1) *Barſanuphius* AEgyptius Anachoreta, qui circa annum DXLVIII. claruit, Aſcetica quaedam, & Paraeneſin, ſcripſit. Adeundus *Caveus*.

(2) Recte ex Dei gratia. Natura enim ſolus Deus eſt immortalis, *qui ſolus habet immortalitatem*, ut ait Apoſtolus. Vide *Platonem* in *Timaeo*, & *Auguſtinum Lib.* XIII. *De Civit. Dei Cap.* XVI. & adnotata ſuperius *pag.* 89.

φησὶ πρὸς Ἀντίοχον Ἀθανάσιος, ἄφθαρτά εἰσι τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ φυτὰ, καὶ πῶς ὀδοῦσι ἐτέμνοντο; πῶς ἐβιβρώσκοντο; τὸ γὰρ ἄφθαρτον οὔτε τέμνεσθαι πέφυκεν, οὔτε βιβρώσκεσθαι· εἰ καὶ φθαρτὰ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ καθά τινες ὑποπτεύουσι, καὶ πῶς αὐτὰ τροφὴν ὁ Ἀδὰμ ἐποίητο; δότωσαν ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν· εἰ γὰρ τὸ προσὸν αὐτῷ τηνικαῦτα σῶμα διαπνεόμενον ἦν, ἅτε φθορᾷ καὶ ῥεύσει ὑποκείμενον, καὶ πει-

erat, quomodo pati poterat? Si enim paſſionibus agitabatur, & mortalis neceſſario,& corruptioni obnoxiae naturae ille fuit. Sed prohibet nos ita de his sẽtire laudatorum Patrum chorus: prohibet inſuper Synodus, quae Carthagine coacta eſt, ita dicens: *Si quis dixerit Adamum mortalem a Deo formatum fuiſſe, & non poſt peccatum corruptioni obnoxium evaſiſſe, anathema ſit* [1]. Sed quid opus eſt multis? Divinus ille *Macarius* AEgyptius [2] quum in ſuis Epiſto-

(1) Adiſis ſuperius *pag.* 72.

(2) *Macarius* AEgyptius Senior, Monachus Scetenſis fuit, & magni Antonii diſcipulus. Claruit circa annum CCCLXXIII. Eius Epiſtolae apud Scriptores *Hiſt. Litter. Eccleſ.* non memorantur. Fuit & alius *Macarius* AEgyptius, magni Antonii pariter diſcipulus, qui *Iunior*, & πολιτικὸς, dictus eſt; ſed nec inter eius opera Epiſtolae a viris doctis recenſentur.

πειναν δὲ ἀνάγκης ἦν. εἰ ἀδιάπνευστον ἔμενεν ὡς ἄρευστον ὑπάρχον καὶ ἄφθαρτον, καὶ τί τὰ καταναγκάζον αὐτὸν αἰσθητῆς ἅπτεσθαι βρώσεως; ἀλλ' οὐκ ἔχοιεν ἄν τι καὶ λέγειν. εἴγε καὶ μᾶλλον ἀνώτερος ἦν ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶττάν φησι. πεῖνα γὰρ, καὶ δίψα, κόπος, ὕπνος, ὀδύνη καὶ φθορὰ, καθὰ δὴ καὶ προείρηται, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰσῆλθεσαν. ὅρα λοιπὸν νσυνεχῶς καὶ μὴ τοῖς ἔνθεν κἀκεῖθεν εὑρισκομένοις καὶ ἄλλα διηγουμένοις ἀπερισκέπτως ὑπάνοι-

ſtolis oſtendere vellet hominem ante peccatũ cuiuſvis perturbationis expertem fuiſſe, ita ad verbum dicebat : *Non ignis adverſus illum praevalebat , non aqua illum rigabat , non beſtia perdebat , non venenatum aliquid in illo operabatur , non aliud id genus quidquam illi nocebat . Poſtquam vero mandatum tranſgreſſus fuit, poſtquam pelliceas tunicas, craſſiorem videlicet carnem , & mortalem, & ſolidam, indutus eſt* (1), *tunc quidem tunc ſexcentis paſſionibus, & aegritudinibus, ſuccubuit admonitionis caſtigationiſque cauſa*. Abſurdum igitur adhuc contradicere. Si enim caducus fuit Adamus, ſi mortalis exſtitit ante

(1) Vide ſuperius *pag.* 153.

νοιγε σὴν ἀκοὴν, ἀπο-
ςρέφου δὲ μᾶλλον
αὐτὰ, καὶ ὡς οὐδὲν
ἡγοῦ καὶ ἀπόῤῥιπτε,
καθὰ δὴ πρὸ ὀλίγου
καὶ ἡμεῖς ἐποιήσα-
μεν. πολλὰ γὰρ
τοιαῦτα καὶ εὕρομεν
καὶ ἀνέγνωμεν καὶ
μετὰ τῶν μύθων
ἐτάξαμεν. τίνος ἕνε-
κεν; ὅτι τοῦ ὀρθοδό-
ξου τῶν πατρῶν
φρονήματος πόῤῥω
που πίπτοντα ταῦ-
τα διέγνωμεν· μὴ
τοίνυν ἐν παραδείσῳ
βρῶσιν εἶναι ῥευςὴν
ὑπολάμβανε, μηδὲ
ξηρὲς οὕτω ταῖς
γραφικαῖς πρόσεχε
λέξεσιν· εἴγε καὶ
μᾶλλον ἕτερα δι' ἑ-
τέρων ἡ ἁγία πολ-
λαχοῦ διδάσκει γρα-
φή. ὁποῖον δὴ καὶ
τὸ, ἔπλασε τὸν ἄν-
θρωπον ὁ θεὸς
χοῦν

ante peccatum, haud profecto maximus *Paulus* diceret: *Stipendium peccati mors*. Quibus verbis ſignificavit immortalem fuiſſe hominem ante peccatum (1). Si vero hoc, & ſupra ceteras omnes corporales neceſſitates homo eiuſmodi fuit; ita ut ex hoc manifeſtum ſit, nec ſenſilem cibum hominem ab initio guſtaſſe. Si enim ut ex omnibus Paradiſi plantis veſceretur Deus Adamo permiſit, non tamen ibi ſenſilis cibus erat & fluxus: & hoc ſermonis decurſus apertius tibi demonſtrabit. Si enim, ut magnus *Athanaſius*, in *Quaeſtionibus ad Antiochum* ait, corruptionis ex-
per-

(1) Haec eadem totidem verbis habet *Glycas Part.* I. *Annal.*

χοῦν λαβὼν ἀπὸ γῆς καὶ τὸ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ τὸ περιπάτει ὁ Θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ κατὰ τὸ δειλινόν. ταῦτα μὲν οὖν ἀνοίκεια τῷ ἀσωμάτῳ πάντως Θεῷ. λέγει δὲ ὅμως ἡ ἁγία ταύτη γραφὴ ταῖς ἡμῶν ἀσθενείαις συγκαταβαίνουσα. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο δώσομεν πολλὰ ἡμῖν ἐπακολουθήσει τὰ ἄτοπα: σῶμα γὰρ αὐτῷ περιθήσομεν, χεῖρας τε καὶ πόδας καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. καὶ γὰρ εἰ μὴ χεῖρας εἶχε, πῶς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; εἰ μὴ στόμα, πῶς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; εἰ μὴ πόδας εἶχε, πῶς ἡ γραφὴ λέγει περι-

pertes Paradiſi plantae erant, quomodo nam dentibus ſecabantur, quomodo edebantur? Natura enim comparatum eſt, ut quidquid corruptionis expers eſt., nec ſecari nec comedi poſſit. Si vero corruptioni obnoxia, quaecumque in Paradiſo erant, ut quidam ſubſpicantur, quomodo ea ſuum cibum faciebat Adamus? Reſpondeant ſuper his. Si enim corpus, quod ille tunc habebat, facile perſpirabili cute evaporatum alimenta digerebat, corruptioni ſiquidem & fluxae conditioni ſubiectum, ut eſuriret etiam neceſſe erat. Si vero non evaporabatur, utpote minime fluxum, & corruptionis expers, quidnam illum ſenſi-

ρι- les

ριπατεῖν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ κατὰ τὸ δειλινόν; ἀλλ' οὐκ ἔςι τοῦτο οὐκ ἔςιν. ἔφθασε γὰρ ὁ τῶν ἁγίων ἅπας χορὸς ἐπανελθεῖν τὰ τοιαῦτα ῥητὰ καὶ διδάξαι ἡμᾶς ὅπως ἐκλαμβάνειν αὐτὰ χρὴ καὶ μὴ τῷ ἰδίῳ θελήματι παρασυρομένους ἄλλεσθαι τε κατὰ κρημνῶν, καὶ τῆς εὐθείας πόρρω που φέρεσθαι. οὕτω μὲν οὖν καὶ περὶ τοῦ φυτοῦ ἐκείνου τοῦ ξύλου δηλονότι τῆς γνώσεως, διανόεισθαί σε ἄξιον. εἴγε καὶ διαφωνίαν ἐπὶ τούτοις παρεμπίπτουσαν ἔχομεν. αὐτίκα γὰρ ὁ θεῖος Γ'ισίδωρος ὁ Πηλουσιώτης οὕτως εὕρηται περὶ τούτου διεξιών. καταρᾶται μὲν τὴν συκὴν ὁ Χριςὸς, ἵνα δεί-

les cibos attingere, compellebat? Sed quid dicant utique non habebunt. Si autem ſuperior potius erat corporalibus omnibus neceſſitatibus homo, qui ad Dei imaginem conditus eſt, ut *Linguam aureus* inquit; fames enim & ſitis, labor, ſomnus, dolor, & corruptio, prout iam dictum eſt, poſt praevaricationem in humanam vitam introiere; reliquum eſt ut prudens caveas ne heinc inde inventis, & alia diſſerentibus inconſiderate aures advertas: averſare vero potius illa, & pro nihilo reputa, ac abiice; quemadmodum & nos nuper fecimus. Multa enim eiuſmodi & invenimus & cognovimus, & in fabularum al-

δείξει τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι καὶ κολάζειν δύναται· ἅμα δέ τις τούτῳ καὶ ἀπόῤῥητος συμπλέκεται λόγος παρὰ γερόντων σοφῶν εἰς ἡμᾶς διαφοιτήσας· ὅτι τὸ ξύλον τῆς παραβάσεως τοῦτο ἦν, οὗ καὶ τοῖς φύλλοις οἱ παραβάντες εἰς σκέπην ἐχρήσαντο, καὶ κατηράθη παρὰ Χριστοῦ φιλανθρωπῶς μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν αἴτιον ἁμαρτίας. ὁ δὲ τὰ θεῖα σοφὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς βρῶσιν ἐπὶ παραδείσου τὴν θείαν εἶπεν ἐπίγνωσιν. δίδωσι μὲν γὰρ ὁ θεὸς ἐξουσίαν τῷ Ἀδὰμ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν, πλὴν οὐ βρώσεως ἕνεκεν, ἀλλ' ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐντεῦθεν τὸν δημιουργὸν ἐπανάγηται. ἀπὸ με-

album miſimus. Qua de cauſa? Quia cognovimus haec ab orthodoxa Patrum ſententia procul recedere. Ne igitur fluxum cibum in Paradiſo fuiſſe exiſtimato; neque adeo ieiune ſanctae Scripturae verbis inhaereto. Quandoquidem ſaepius aliis per alia ſancta Scriptura nos inſtruit. Quale profecto illud: *Quum accepiſſet Deus pulverem de terra formavit hominem?* Et illud: *Inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitae?* Illud etiam: *Ambulabat Deus in Paradiſo poſt meridiem?* Haec igitur incorporali prorſus Deo inconvenientia. Loquitur vero ſimili ratione ſancta haec Scriptura noſtrae ſe accommodans imbecilli-

lita-

μεγέθους γὰρ καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ὥς που φησὶ Σολομῶν, ὁ δημιουργὸς αὐ-

litati (1). Etenim, niſi res ita ſe haberet, multa nos abſurda consequerentur. Os enim

(1) Id quum non animadvertiſſet *Audaeus*, qui, Syrae gentis homo, anno circiter CCCXXV. Anthropomorphitarum haereſim invexit; turpiſſime lapſus eſt, & Deum ἀνθρωποειδῆ fecit, ut videre eſt apud *Nicephorum Lib.* XI. *Hiſtor. Eccleſ. Cap.* XIV. ut *Epiphanium*, *Auguſtinum*, & *Theodoretum* ſilentio tranſiliam. Vnde ſectatores Audaeani dicti, *L. Ariani Cod. de Haeret. & Manich.* & paſſim Ἀνθρωπομορφῖται, adverſus quos ſingularem libellum ſcripſit *Cyrillus* Alexandrinus. Sopitam hanc haereſin poſtea denuo excitarunt *Ammonius*, *Dioſcorus*, *Euſebius*, & *Euthymius*, germani fratres, qui ob proceritatem corporis *Longi Monachi* ſunt vocati. Eam autem originem huius erroris fuiſſe, quam dixi, *Peluſiotes Iſidorus* Epiſtola XCV. Libri III. teſtatur his verbis: ἐπειδὴ τοῖς συγκαταβατικῶς εἰρημένοις περιπλέκονται, καὶ οὐδὲν θειότερον ἔννοιαν ἀνέχονται. *Quod videlicet eis, quae Deus dixit condeſcendens ad noſtrum captum, adhaereſcentes, nihil divinius animo concipiant*. Eadem dicit *Cyrillus* Alexandrinus Epiſtola ad Caloſirium, et iam *Epiphanius* ſubindicaverat. Et quidem Scripturarum morem minus cognoſcentibus mirandum videtur, quod incorporeo Deo membra, & id genus alia, tribuantur; quo permotus *Ariſtobulus* Iudaeus explanationem legis Moſaicae in Ptolemaei Philometoris haec requirentis gratiam conſcripſit, ut tradit *Euſebius Lib.* VIII. *προπαρασκ. Cap.* X. Serapionis Anthropomorphitae di-

αὐτῶν ἐπιγινώσκεσθαι εἴωθε· καὶ ὅρα πῶς ἐκλαμβάνει τὰ παραδείσου ὁ θεῖος οὗτος Ἰωάννης. καὶ τί φησιν ἐπ' αὐτοῖς ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρῶσιν φάγεις. διὰ πάντων λέγων τῶν κτισμάτων ἐπ' ἐμὲ τὸν ποιήτην ἀναβιβάσθητι, καὶ ἵνα καρπὸν ἐκ πάντων κάρ-

enim illi tribuemus, & manus, & pedes, & quaecumque id genus alia. Etenim niſi manus haberet, quomodo hominem finxiſſet? Niſi haberet os, quomodo in faciem eius inſpiraſſet? Niſi vero pedes, quomodo diceret Scriptura in Paradiſo eum ad veſperam poſt meridiem ambulaſſe? At res aliter

dictum deridiculum habes apud *Caſſianum Collat* XI. *Cap.* III., ubi eadem Haereſeos origo, ac ab *Iſidoro*, traditur. Egregie *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. adverſus Anthropomorphitas Cap.* I. εἰδὲ μορίων ἤτοι μερῶν ἡ θεία γραφὴ μέμνηται τὰ περὶ αὐτοῦ λαλοῦσα πρὸς ἡμᾶς, ἰστέον ὅτι ἐξ ὧν ἴσμεν τε, καὶ εἶναι πεφύκαμεν πρὸς ἡμᾶς διαλέγεται. οὐ γὰρ ἑτέρως ἦν ἡμᾶς δύνασθαι νοεῖν τὰ περὶ θεοῦ, κτλ. *Si vero partium ſive membrorum ſacra Scripura meminit de rebus divinis ad nos loquens: ſciendum eſt ex iis, quae in intellectum noſtrum cadunt, & ex quibus conſtare ſolemus, nobiſcum loqui. Neque enim aliter fieri poterat, ut res divinas intelligeremus, &c.* Epicurei quidem, ut apud *Ciceronem* I. *De Naturæ Deor.* videre eſt, Deos humana forma eſſe docebant, & omnes alii, ut videtur, qui eos ſub humana figura colebant.

κάρπωσαι ἐμὲ τὴν ὄντως ζωήν. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἀμφιβάλλειν οὐ δεόν σε. εἰ μὴ γὰρ εἴπωμεν αἰσθητῆς ἅπτεσθαι βρώσεως ἐν παραδείσῳ τὸν Ἀδάμ, οὐδέν ἐστι τὸ κωλῦον ἡμᾶς μὴ καὶ φθαρτῆς αὐτὸν εἶναι φύσεως ἡγεῖσθαι καὶ θνητῆς εἴγε καὶ μᾶλλον ἀδύνατον ἄφθαρτον διαμένειν, ὡς ὁ διαληφθεὶς Ἰωάννης φησί, τὸν αἰσθητῆς βρώσεως ἐν μετουσίᾳ γενόμενον, πάντα σοι ζωὴν καρποφορεῖτο καὶ τὴν ἐμὴν μέθεξιν ποιοῦ τῆς οἰκείας ὑπάρξεως σύστασιν. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. ὁ δὲ θειότατος Γρηγόριος ὁ Νύσσης οὕτω κατὰ ῥῆμα διέξεισιν. ὅτι τὸ ἀπηγορευμένον ἐκεῖ-

ter ſe habet, aliter prorſus. Praevenit enim omnis Sanctorum chorus, & eiuſmodi dicta relegens docuit nos quomodo illa accipere oporteret, & non propria libidine abreptos in praecipitii crepidine ſaltare, & a recta via aberrantes longe ferri. Ita igitur & de planta illa, ligno videlicet ſcientiae, te cogitare par eſt: etſi diſſonantiam in his interrepentem habeamus. Statim enim divinus *Iſidorus* Peluſiota (1) ita de hoc diſſertare reperitur. *Maledicit ficoChriſtus ut punire poſſe Iudaeis oſtendat. Una vero cum hoc arcanus connectitur ſermo, qui ab antiquis Sapientibus ad nos uſque pervenit,*

(1) *Lib.* I. *Epiſt.* LI.

κεῖνο τῇ βρώσει ξύλον. οὔτε συκὴν ὥς τινές φασιν οὔτε τὸ ἀβροδρύον. ἕτερον εἶναι πεπείσμεθα. εἰ δὲ καὶ περὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἐνταῦθα δοκεῖ λέγειν ὁ θεόπτης Μωσῆς· ἀλλ' ἐγώ φησι τῆς ἁγίας ἀκούω γραφῆς. οὐ μόνον σωματικὴν ἐπίσταμαι βρῶσιν ἀλλά τινα καὶ ἑτέραν οἶδα τροφὴν, ἧς ἡ ἀπόλαυσις ἐπὶ μόνην τὴν ψυχὴν διαβαίνει. φάγετε γὰρ τὸν ἐμὸν ἄρτον ἡ σοφία τοῖς πεινῶσι παρακελεύεται, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος τὴν τῶν Σαμαρειτῶν ὑποφαίνων σωτηρίαν ἔλεγε: βρῶσιν ἔχω φα-

nit, hoc ſcilicet lignum (1) *praevaricationis fuiſſe, cuius etiam foliis tranſgreſſores ad ſe tegendos uſi fuerint, & miſericorditer a Chriſto maledictum illi eſſe, ne fructum amplius ferret peccati cauſam.* Divinarum vero rerum conſultiſſimus *Joannes* Damaſcenus, Paradiſi cibum divinam cognitionem fuiſse dixit. Dedit enim Deus Adamo omnium plantarum, quae in Paradiſo erant poteſtatem; verumtamen non alimenti gratia, ſed ut exinde ad opificem ipſum reduceretur. A magnitudine enim & pulcritudine creaturarum, ut ait *Salomon*

(1) In hac eadem ſententia eſt *Theodoretus Interrogatione* XXVIII. *in Geneſin*, *Moſes Bar-Cepha*, aliique ab ipſo laudati Scriptores Eccleſiaſtici, & inter alios *Philoxenus Mabugenſis*.

φάγειν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· καὶ ἀλλαχοῦ ὁ δίψων ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω. οὐκοῦν τῆς φυτείας τῶν ἐν Ἐδὲμ, τρυφὴ δὲ ἡ Ἐδὲμ ἑρμηνεύεται, ἄξιόν τινα τὸν καρπὸν ἐννοῆσαι προσήκει, καὶ τρέφεσθαι διὰ τούτου μὴ ἀμφιβάλλειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὴ πάντως τὴν παροδικὴν καὶ ἐπίῤῥυτον ταύτην τροφὴν ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐννοεῖν. οὕτω μὲν καὶ ὁ θειότατος Ἀναστάσιος νοερὰν εἶναι βούλεται τὴν βρῶσιν ἐκείνην, οὐ μὴν αἰσθητήν τε καὶ σαρκικήν. εἰ γὰρ τοιαύτην ἐσήμανε βρῶσιν τὰ θεῖα ῥητὰ, καὶ σαρκικῶς ἂν ἀπέθνησκον οἱ ταύτης ἀπογευόμενοι. νοερῶς οὖν ἡμερτηκότες τὸν τῆς ψυχῆς αὐ-

mon, earum opifex cognoſci conſuevit. Et vide quomodo accipit ea, quae in Paradiſo erant, divinus iſte *Ioannes* & quid inquit ſuper his: *De omni ligno quod eſt in Paradiſo veſceris: Per omnes creaturas dicens ad me creatorem adſcende, & unum ex omnibus fructum cape me, qui vere ſum vita*. Sed de his ambigere te non oportet. Niſi enim dicamus ſenſilem cibum in Paradiſo Adamum attigiſſe, nihil eſt quod nos arbitrari prohibeat eum nec corruptioni obnoxiae neque mortalis fuiſſe naturae. Siquidem magis impoſſibile corruptionis expertem permanere, ut laudatus *Ioannes* ait, eum qui ſenſili

νεῖν ἐπὶ τούτοις κωλύει μὲν καὶ ὁ τῶν διαληφθέντων ἁγίων χορός· κωλύει δὲ πλέον ἡ ἐν Καρθαγένῃ συστᾶσα σύνοδος οὕτω λέγουσα· εἴ τις λέγει τὸν Ἀδὰμ θνητὸν πλασθῆναι παρὰ θεοῦ, καὶ μὴ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐλθεῖν εἰς φθορὰν, ἤτω ἀνάθεμα. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ὁ θεῖος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἐν ἐπιστολαῖς αὐτοῦ δεῖξαι θέλων ὅτι παντάπασιν ἀπαθὴς ἐτύγχανε πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος

mus in apathia ſecundum illud ante lapſum in creatione donum, nullis nos medicamentis ad conſolationem indigeremus. Si igitur in creatione, ante lapſũ, apathiae donum homo habuit, quomodo dicemus alicui illum naturali perturbationi illo apathiae tempore ſuccubuiſſe? Sed & magnus *Maximus* [1] perturbationes has triſtitiam, voluptatem, concupiſcentiam, & quaecumque alia id genus humanae naturae hodie inſunt, ex mutarum pe-

Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.
Mox etiam tellus fruges inarata ferebat:
Nec renovatus ager gravidis canebat ariſtis, &c.

Sed conſulenda quae inferius ex *Auguſtino* diſputamus.

(1) *Maximus* Conſtantinopolitanus; natus anno DLXXX. anno DCXLV. iam Monachus claruit, eiuſque ſunt Quaeſtiones LXV. *in locos difficiles ſacrae Scripturae ad Thalaſſium Monachum*. Naturae conceſſit anno DCLVII.

πος, οὕτως ἔλεγε κατὰ λέξιν. οὐ πῦρ αὐτοῦ κατίσχυεν, οὐχ ὕδωρ αὐτὸν ἐπότιζεν, οὐ θηρίον ἐλυμαίνετο, οὐκ ἰοβόλον ἐν αὐτῷ ἐνείργει, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων αὐτὸν ἔβλαπτε. μετὰ δὲ τὸ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν, μετὰ τὸ τοὺς δερματίνους ἐνδυθῆναι χιτῶνας, τὴν παχυτέραν σάρκα δηλαδὴ καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον, τότε δὴ τότε μυρίοις ὑπέπεσε πάθεσιν, ὑπομνήσεως ἕνεκα καὶ παιδεύσεως· ἀντιλέγειν οὖν ἐπὶ πλέον οὐκ εὔλογον. εἰ γὰρ πρόσκαιρος ἦν ὁ Ἀδὰμ, εἰ πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὑπῆρχε θνητὸς, οὐκ ἂν ὁ πάμμεγας ἔλεγε Παῦλος, ὀψώνιον τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος. ἔδει-

pecudū ſorte, inquiebat, in hominem inrepſiſſe. Etenim quoniam condemnatus eſt ut ſimilis fieret iumentis inſipientibus ſecundum generationem, heinc utique neceſſario has quoque perturbationes in ſe ipſum attraxit; neque enim principio haec una cum homine creata ſunt, quemadmodum divinus hic vir in libris ad Thalaſſium dicebat, ſed per caſum ab illa perfectione, irrationali naturae parti adnata ſubintroiere (1). *Si* vero haec ita ſe habent quomodo dicemus in ipſa perfectione primum illum hominem his paſſionibus obnoxium fuiſſe? *Sed* & diviniſſimus *Bar-*

(1) Adi *Auguſtinum Lib.* XIV. *De Civit. Dei Cap.* X.

δεῖξε γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἀθάνατος ἦν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ πασῶν λοιπῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ὁ τοιοῦτος ὑπέρτερος, ὡς εἶναι δῆλον ἐντεῦθεν ὅτι καὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἄγευστος ἦ ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ἀρχῆς· εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐν παραδείσῳ φυτῶν ἐπέτρεψε τῷ Ἀδὰμ ὁ Θεὸς, ἀλλ' οὐ μὲν οὖν ἐκεῖσε καὶ βρῶσις ἦν αἰσθητὴ καὶ ῥευστή· καὶ τοῦτο προϊὼν ὁ λόγος ἀριδηλότερον δείξει σοι. εἰ γὰρ ὡς ὁ μέγας φη-

Barſanuphius(1) interrogatus unde homo perturbationes habuiſſet ? corpus & animam perturbationibus minime obnoxiam creaſſe Deum a principio dixit, per inobedientiam vero in perturbationes incidiſſe. Multorum igitur auctoritate demonſtratum eſt hominem ante praevaricationem nec uni alicui naturali perturbationi obnoxium fuiſſe, ſiquidem nec eius, quae ex Dei gratia (2) provenit, im̄ortalitatis exſors fuit. Et quidem ſi hoc erat,

(1) *Barſanuphius* AEgyptius Anachoreta, qui circa annum DXLVIII. claruit, Aſcetica quaedam, & Paraenefin, ſcripſit. Adeundus *Caveus*.

(2) Recte ex Dei gratia. Natura enim ſolus Deus eſt immortalis, *qui ſolus habet immortalitatem*, ut ait Apoſtolus. Vide *Platonem* in *Timaeo*, & *Auguſtinum Lib.* XIII. *De Civit. Dei Cap.* XVI. & adnotata ſuperius *pag.* 89.

φησὶ πρὸς Ἀντίοχον Ἀθανάσιος, ἄφθαρτά εἰσι τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ φυτὰ, καὶ πῶς ὀδοῦσι ἐτέμνοντο; πῶς ἐβιβρώσκοντο; τὸ γὰρ ἄφθαρτον οὔτε τέμνεσθαι πέφυκεν, οὔτε βιβρώσκεσθαι· εἰ καὶ φθαρτὰ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ καθά τινες ὑποπτεύουσι, καὶ πῶς αὐτὰ τροφὴν ὁ Ἀδὰμ ἐποίητο; δότωσαν ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν· εἰ γὰρ τὸ προσὸν αὐτῷ τηνικαῦτα σῶμα διαπνεόμενον ἦν, ἅτε φθορᾷ καὶ ῥεύσει ὑποκείμενον, καὶ πει-

erat, quomodo pati poterat? Si enim paſſionibus agitabatur, & mortalis neceſſario,& corruptioni obnoxiae naturae ille fuit.Sed prohibet nos ita de his ſẽtire laudatorum Patrum chorus: prohibet inſuper Synodus, quae Carthagine coacta eſt, ita dicens: *Si quis dixerit Adamum mortalem a Deo formatum fuiſſe, & non poſt peccatum corruptioni obnoxium evaſiſſe, anathema ſit* [1].Sed quid opus eſt multis? Divinus ille *Macarius* AEgyptius [2] quum in ſuis Epi-

(1) Adiſis ſuperius *pag.* 72.

(2) *Macarius* AEgyptius Senior, Monachus Scetenſis fuit, & magni Antonii diſcipulus. Claruit circa annum CCCLXXIII. Eius Epiſtolae apud Scriptores *Hiſt. Litter. Eccleſ.* non memorantur. Fuit & alius *Macarius* AEgyptius, magni Antonii pariter diſcipulus, qui *Iunior*, & πολιτικὸς, dictus eſt; ſed nec inter eius opera Epiſtolae a viris doctis recenſentur.

πεινᾶν ἐξ ἀνάγκης ἦν. εἰ ἀδιάπνευστον ἔμενεν ὡς ἄρευστον ὑπάρχον καὶ ἄφθαρτον; καὶ τί τὸ καταναγκάζον αὐτὸν αἰσθητῆς ἅπτεσθαι βρώσεως; ἀλλ᾽ οὐκ ἔχοιεν ἄν τι καὶ λέγειν. εἴγε καὶ μᾶλλον ἀνώτερος ἦν ὁ κατ᾽ εἰκόνα θεοῦ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶττάν φησι. πεῖνα γὰρ, καὶ δίψα, κόπος, ὕπνος, ὀδύνη καὶ φθορὰ, καθὰ δὴ καὶ προείρηται, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰσῆλθεσαν. ὅρα λοιπὸν νσυνεχῶς καὶ μὴ τοῖς ἔνθεν κἀκεῖθεν εὑρισκομένοις καὶ ἄλλα διηγουμένοις ἀπερισκέπτως ὑπάνοι-

ſtolis oſtendere vellet hominem ante peccatũ cuiuſvis perturbationis expertem fuiſſe, ita ad verbum dicebat: *Non ignis adverſus illum praevalebat, non aqua illum rigabat, non beſtia perdebat, non venenatum aliquid in illo operabatur, non alind id genus quidquam illi nocebat.* *Poſtquam vero mandatum tranſgreſſus fuit, poſtquam pelliceas tunicas, craſſiorem videlicet carnem, & mortalem, & ſolidam, indutus eſt* (1), *tunc quidem tunc ſexcentis paſſionibus, & aegritudinibus, ſuccubuit admonitionis caſtigationiſque cauſa.* Abſurdum igitur adhuc contradicere. Si enim caducus fuit Adamus, ſi mortalis extitit ante

(1) Vide ſuperius *pag.* 153.

νοίγε σὴν ἀκοὴν, ἀποςρέφου δὲ μᾶλλον αὐτὰ, καὶ ὡς οὐδὲν ἡγοῦ καὶ ἀπόῤῥιπτε, καθὰ δὴ πρὸ ὀλίγου καὶ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καὶ εὕρομεν καὶ ἀνέγνωμεν καὶ μετὰ τῶν μύθων ἐτάξαμεν. τίνος ἕνεκεν; ὅτι τοῦ ὀρθοδόξου τῶν πατρῶν φρονήματος πόρρω που πίπτοντα ταῦτα διέγνωμεν· μὴ τοίνυν ἐν παραδείσῳ βρῶσιν εἶναι ῥευςὴν ὑπολάμβανε, μηδὲ ξηρὲς οὕτω ταῖς γραφικαῖς πρόσεχε λέξεσιν· εἴγε καὶ μᾶλλον ἕτερα δι' ἑτέρων ἡ ἁγία πολλαχοῦ διδάσκει γραφή. ὁποῖον δὴ καὶ τὸ, ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς χοῦν

ante peccatum, haud profecto maximus *Paulus* diceret: *Stipendium peccati mors*. Quibus verbis ſignificavit immortalem fuiſſe hominem ante peccatum (1). Si vero hoc, & ſupra ceteras omnes corporales neceſſitates homo eiuſmodi fuit; ita ut ex hoc manifeſtum ſit, nec ſenſilem cibum hominem ab initio guſtaſſe. Si enim ut ex omnibus Paradiſi plantis veſceretur Deus Adamo permiſit, non tamen ibi ſenſilis cibus erat & fluxus: & hoc ſermonis decurſus apertius tibi demonſtrabit. Si enim, ut magnus *Athanaſius*, in *Quaeſtionibus ad Antiochum* ait, corruptionis exper-

(1) Haec eadem totidem verbis habet *Glycas Part.* I. *Annal.*

χοῦν λαβὼν ἀπὸ γῆς καὶ τὸ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ τὸ περιεπάτει ὁ Θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ κατὰ τὸ δειλινόν. ταῦτα μὲν οὖν ἀνοίκεια τῷ ἀσωμάτῳ πάντως Θεῷ. λέγει δὲ ὅμως ἡ ἁγία ταύτη γραφὴ ταῖς ἡμῶν ἀσθενείαις συγκαταβαίνουσα. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο δώσομεν πολλὰ ἡμῖν ἐπακολουθήσει τὰ ἄτοπα· σῶμα γὰρ αὐτῷ περιθήσομεν, χεῖράς τε καὶ πόδας καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. καὶ γὰρ εἰ μὴ χεῖρας εἶχε, πῶς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; εἰ μὴ στόμα, πῶς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; εἰ μὴ πόδας εἶχε, πῶς ἡ γραφὴ λέγει περι-

ρι-

pertes Paradiſi plantae erant, quomodo nam dentibus ſecabantur, quomodo edebantur? Natura enim comparatum eſt, ut quidquid corruptionis expers eſt., nec ſecari nec comedi poſſit. Si vero corruptioni obnoxia, quaecumque in Paradiſo erant, ut quidam ſubſpicantur, quomodo ea ſuum cibum faciebat Adamus? Reſpondeant ſuper his. Si enim corpus, quod ille tunc habebat, facile perſpirabili cute evaporatum alimenta digerebat, corruptioni ſiquidem & fluxae conditioni ſubiectum, ut eſuriret etiam neceſſe erat. Si vero non evaporabatur, utpote minime fluxum, & corruptionis expers, quidnam illum ſenſi-

les

ριπατεῖν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ κατὰ τὸ δειλινόν; ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστιν. ἔφθασε γὰρ ὁ τῶν ἁγίων ἅπας χορὸς ἐπανελθεῖν τὰ τοιαῦτα ῥητὰ καὶ διδάξαι ἡμᾶς ὅπως ἐκλαμβάνειν αὐτὰ χρὴ καὶ μὴ τῷ ἰδίῳ θελήματι παρασυρομένους ἅλλεσθαί τε κατὰ κρημνῶν, καὶ τῆς εὐθείας πόῤῥω που φέρεσθαι. οὕτω μὲν οὖν καὶ περὶ τοῦ φυτοῦ ἐκείνου τοῦ ξύλου δηλονότι τῆς γνώσεως, διανόεισθαί σε ἄξιον. εἴγε καὶ διαφωνίαν ἐπὶ τούτοις παρεμπίπτουσαν ἔχομεν. αὐτίκα γὰρ ὁ θεῖος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης οὕτως εὕρηται περὶ τούτου διεξιών. καταρᾶται μὲν τὴν συκὴν ὁ Χριστὸς, ἵνα δεί-

les cibos attingere, compellebat? Sed quid dicant utique non habebunt. Si autem ſuperior potius erat corporalibus omnibus neceſſitatibus homo, qui ad Dei imaginem conditus eſt, ut *Linguam aureus* inquit; fames enim & ſitis, labor, ſomnus, dolor, & corruptio, prout iam dictum eſt, poſt praevaricationem in humanam vitam introiere; reliquum eſt ut prudens caveas ne heinc inde inventis, & alia diſſerentibus inconſiderate aures advertas: averſare vero potius illa, & pro nihilo reputa, ac abiice; quemadmodum & nos nuper fecimus. Multa enim eiuſmodi & invenimus & cognovimus, & in fabularum al-

δείξει τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι καὶ κολάζειν δύναται· ἅμα δέ τις τούτῳ καὶ ἀπόῤῥητος συμπλέκεται λόγος παρὰ γερόντων σοφῶν εἰς ἡμᾶς διαφοιτήσας· ὅτι τὸ ξύλον τῆς παραβάσεως τοῦτο ἦν, οὗ καὶ τοῖς φύλλοις οἱ παραβάντες εἰς σκέπην ἐχρήσαντο, καὶ κατηράθη παρὰ Χριστοῦ φιλανθρωπῶς μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν αἴτιον ἁμαρτίας. ὁ δὲ τὰ θεῖα σοφὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς βρῶσιν ἐπὶ παραδείσου τὴν θείαν εἶπεν ἐπίγνωσιν. δίδωσι μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἐξουσίαν τῷ Ἀδὰμ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν, πλὴν οὐ βρώσεως ἕνεκεν, ἀλλ' ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐντεῦθεν τὸν δημιουργὸν ἐπανάγηται. ἀπὸ με-

album miſimus. Qua de cauſa? Quia cognovimus haec ab orthodoxa Patrum ſententia procul recedere. Ne igitur fluxum cibum in Paradiſo fuiſſe exiſtimato; neque adeo ieiune ſanctae Scripturae verbis inhaereto. Quandoquidem ſaepius aliis per alia ſancta Scriptura nos inſtruit. Quale profecto illud: *Quum accepiſſet Deus pulverem de terra formavit hominem?* Et illud: *Inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitae?* Illud etiam: *Ambulabat Deus in Paradiſo poſt meridiem?* Haec igitur incorporali prorſus Deo inconvenientia. Loquitur vero ſimili ratione ſancta haec Scriptura noſtrae ſe adcommodans imbecilli-

lita-

μεγέθους γὰρ καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ὥς που φησὶ Σολομῶν, ὁ δημιουργὸς αὐ-

litati (1). Etenim, niſi res ita ſe haberet, multa nos abſurda conſequerentur. Os enim

(1) Id quum non animadvertiſſet *Audaeus*, qui, Syrae gentis homo, anno circiter CCCXXV. Anthropomorphitarum haereſim invexit; turpiſſime lapſus eſt, & Deum ἀνθρωποειδῆ fecit, ut videre eſt apud *Nicephorum Lib.* XI. *Hiſtor. Eccleſ. Cap.* XIV. ut *Epiphanium*, *Auguſtinum*, &*Theodoretum* ſilentio tranſiliam. Vnde ſectatores Audaeani dicti, *L. Ariani Cod. de Haeret. & Manich.* & paſſim Ἀνθρωπομορφῖται, adverſus quos ſingularem libellum ſcripſit *Cyrillus* Alexandrinus. Sopitam hanc haereſin poſtea denuo excitarunt *Ammonius*, *Dioſcorus*, *Euſebius*, & *Euthymius*, germani fratres, qui ob proceritatem corporis *Longi Monachi* ſunt vocati. Eam autem originem huius erroris fuiſſe, quam dixi, *Peluſiotes Iſidorus* Epiſtola XCV. Libri III. teſtatur his verbis: ἐπειδὴ τοῖς συγκαταβατικῶς εἰρημένοις περιπλέκονται, καὶ οὐδὲν θεότερον ἐννοεῖν ἀνέχονται. *Quod videlicet eis, quae Deus dixit condeſcendens ad noſtrum captum, adhaereſcentes, nihil divinius animo concipiant.* Eadem dicit *Cyrillus* Alexandrinus Epiſtola ad Caloſirium, et iam *Epiphanius* ſubindicaverat. Et quidem Scripturarum morem minus cognoſcentibus mirandum videtur, quod incorporeo Deo membra, & id genus alia, tribuantur; quo permotus *Ariſtobulus* Iudaeus explanationem legis Moſaicae in Ptolemaei Philometoris haec requirentis gratiam conſcripſit, ut tradit *Euſebius Lib.* VIII. προπαρασκ. *Cap.* X. Serapionis Anthropomorphitae di-

αὐτῶν ἐπιγινώσκεσθαι εἴωθε· καὶ ὅρα πῶς ἐκλαμβάνει τὰ παραδείσου ὁ θεῖος οὗτος Ἰωάννης. καὶ τί φησιν ἐπ' αὐτοῖς ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρῶσιν φάγεις. διὰ πάντων λέγων τῶν κτισμάτων ἐπ' ἐμὲ τὸν ποιήτην ἀναβιβάσθητι, καὶ ἵνα καρπὸν ἐκ πάντων κάρ-

enim illi tribuemus; & manus, & pedes, & quaecumque id genus alia. Etenim niſi manus haberet, quomodo hominem finxiſſet? Niſi haberet os, quomodo in faciem eius inſpiraſſet? Niſi vero pedes, quomodo diceret Scriptura in Paradiſo eum ad veſperam poſt meridiem ambulaſſe? At res aliter

dictum deridiculum habes apud *Caſſianum Collat* X. *Cap.* III., ubi eadem Haereſeos origo, ac ab *Iſidoro*, traditur. Egregie *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. adverſus Anthropomorphitas Cap.* I. εἰ δὲ μορίων ἤτοι μερῶν ἡ θεία γραφὴ μέμνηται τὰ περὶ αὐτοῦ λαλοῦσα πρὸς ἡμᾶς, ἰστέον ὅτι ἐξ ὧν ἴσμεν τε, καὶ εἶναι πεφύκαμεν πρὸς ἡμᾶς διαλέγεται. οὐ γὰρ ἑτέρως ἦν ἡμᾶς δύνασθαι νοεῖν τὰ περὶ θεοῦ, κτλ. *Si vero partium ſive membrorum ſacra Scripura meminit de rebus divinis ad nos loquens: ſciendum eſt ex iis, quae in intellectum noſtrum cadunt, & ex quibus conſtare ſolemus, nobiſcum loqui. Neque enim aliter fieri poterat, ut res divinas intelligeremus, &c.* Epicurei quidem, ut apud *Ciceronem* I. *De Natura Deor.* videre eſt, Deos humana forma eſſe docebant, & omnes alii, ut videtur, qui eos ſub humana figura colebant.

καρπῶσαι ἐμὲ τὴν ὄντως ζωήν. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἀμφιβάλλειν οὐ δεόν σε. εἰ μὴ γὰρ εἴπωμεν αἰσθητῆς ἅπτεσθαι βρώσεως ἐν παραδείσῳ τὸν Ἀδάμ, οὐδέν ἐστι τὸ κωλῦον ἡμᾶς μὴ καὶ φθαρτῆς αὐτὸν εἶναι φύσεως ἡγεῖσθαι καὶ θνητῆς· εἴγε καὶ μᾶλλον ἀδύνατον ἄφθαρτον διαμένειν, ὡς ὁ διαληφθεὶς Ἰωάννης φησί, τὸν αἰσθητῆς βρώσεως ἐν μετουσίᾳ γενόμενον, πάντα σοι ζωὴν καρποφορεῖτο καὶ τὴν ἐμὴν μέθεξιν ποιοῦ τῆς οἰκείας ὑπάρξεως σύστασιν. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. ὁ δὲ θειότατος Γρηγόριος ὁ Νύσσης οὕτω κατὰ ῥῆμα διέξεισιν, ὅτι τὸ ἀπηγορευμένον ἐκεῖ-

(1) *Lib.* I. *Epiſt.* LI.

ter ſe habet, aliter prorſus. Praevenit enim omnis Sanctorum chorus, & eiuſmodi dicta relegens docuit nos quomodo illa accipere oporteret, & non propria libidine abreptos in praecipitii crepidine ſaltare, & a recta via aberrantes longe ferri. Ita igitur & de planta illa, ligno videlicet ſcientiae, te cogitare par eſt: etſi diſſonantiam in his interrepentem habeamus. Statim enim divinus *Iſidorus* Peluſiota (1) ita de hoc diſſertare reperitur. *Maledicit ficoChriſtus ut punire poſſe Iudaeis oſtendat. Vna vero cum hoc arcanus connectitur ſermo, qui ab antiquis Sapientibus ad nos uſque pervenit,*

κεῖνο τῇ βρώσει ξύλον. οὔτε συκὴν ὥς τινές φασιν οὔτε τὸ ἀβροδρύον ἕτερον εἶναι πεπείσμεθα. εἰ δὲ καὶ περὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἐνταῦθα δοκεῖ λέγειν ὁ θεόπτης Μωσῆς· ἀλλ' ἐγώ φησι τῆς ἁγίας ἀκούω γραφῆς. οὐ μόνον σωματικὴν ἐπίσταμαι βρῶσιν ἀλλά τινα καὶ ἑτέραν οἶδα τροφὴν, ἧς ἡ ἀπόλαυσις ἐπὶ μόνην τὴν ψυχὴν διαβαίνει. φάγετε γὰρ τὸν ἐμὸν ἄρτον ἡ σοφία τοῖς πεινῶσι παρακελεύεται, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος τὴν τῶν Σαμαρειτῶν ὑποφαίνων σωτηρίαν ἔλεγε· βρῶσιν ἔχω φα-

nit, hoc ſcilicet lignum (1) *praevaricationis fuiſſe, cuius etiam foliis tranſgreſſores ad ſe tegendos uſi fuerint, & miſericorditer a Chriſto maledictum illi eſſe, ne fructum amplius ferret peccati cauſam.* Divinarum vero rerum conſultiſſimus *Ioannes* Damaſcenus, Paradiſi cibum divinam cognitionem fuiſse dixit. Dedit enim Deus Adamo omnium plantarum, quae in Paradiſo erant poteſtatem, verumtamen non alimenti gratia, ſed ut exinde ad opificem ipſum reduceretur. A magnitudine enim & pulcritudine creaturarum, ut ait *Salomon*

(1) In hac eadem ſententia eſt *Theodoretus Interrogatione* XXVIII. *in Geneſin*, *Moſes Bar-Cepha*, aliique ab ipſo laudati Scriptores Eccleſiaſtici, & inter alios *Philoxenus Mabugenſis*.

φάγειν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· καὶ ἀλλαχοῦ ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω. οὐκοῦν τῆς φυτείας τῶν ἐν Ἐδὲμ, τρυφὴ δὲ ἡ Ἐδὲμ ἑρμηνεύεται, ἄξιόν τινα τὸν καρπὸν ἐννοῆσαι προσήκει, καὶ τρέφεσθαι διὰ τούτου μὴ ἀμφιβάλλειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὴ πάντως τὴν παροδικὴν καὶ ἐπίῤῥυτον ταύτην τροφὴν ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐννοεῖν. οὕτω μὲν καὶ ὁ θειότατος Ἀναστάσιος νοερὰν εἶναι βούλεται τὴν βρῶσιν ἐκείνην, οὐ μὴν αἰσθητήν τε καὶ σαρκικήν. εἰ γὰρ τοιαύτην ἐσήμανε βρῶσιν τὰ θεῖα ῥητὰ, καὶ σαρκικῶς ἂν ἀπέθνησκον οἱ ταύτης ἀπογευόμενοι. νοερῶς οὖν ἡμερτηκότες τὸν τῆς ψυχῆς αὐ-

mon, earum opifex cognoſci conſuevit. Et vide quomodo accipit ea, quae in Paradiſo erant, divinus iſte *Ioannes* & quid inquit ſuper his: *De omni ligno quod eſt in Paradiſo veſceris: Per omnes creaturas dicens ad me creatorem adſcende, & unum ex omnibus fructum cape me, qui vere ſum vita.* Sed de his ambigere te non oportet. Niſi enim dicamus ſenſilem cibum in Paradiſo Adamum attigiſſe, nihil eſt quod nos arbitrari prohibeat eum nec corruptioni obnoxiae neque mortalis fuiſſe naturae. Siquidem magis impoſſibile corruptionis expertem permanere, ut laudatus *Ioannes* ait, eum qui ſenſili

αὐτίκα δέχονται θάνατον. οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος τὸ φυτὸν ἐκεῖνο, τὸ ξύλον δηλονότι τῆς γνώσεως, θεωρίαν

ſili cibo participet(1). Omnia tibi vitam fructificent, & mei participium fac propriae ſubſtantiae conſtitutionem (2). Atque ita qui-

(1) Non video quid repugnet, comedere, & eſſe immortalem. Daemones comedunt, & patiuntur, & ſunt immortales, ſecundum quoſdam veteres Theologos, & Philoſophos. *Auguſtinus* etiam, ut *pag.* 100. 116. 123. obſervavimus, non dubitat quin homo immortalis comeſturus fuiſſet. Haec vero *Lib.* III. *De Geneſ. ad literam Cap.* XXI. addit: *Quomodo autem homo immortalis factus ſit, & acceperit eſcam cum aliis animalibus herbam pabuli ferentem ſemen, & lignum fructiferum, & herbam viridem, difficile eſt dicere. Si enim peccato mortalis effectus eſt; utique ante peccatum non indigebat talibus cibis. Neque enim poſſet illud corpus fame corrumpi . . . . Sed non etiam hoc quiſquam dicere audebit, ciborum indigentiam, quibus reficiebantur, niſi mortalibus eſſe non poſſe.*

(2) Ipſe quidem non dubito quin verba haec, Διὰ πάντων λέγων τῶν κτισμάτων ἐπ' ἐμὲ τὸν ποιητὴν ἀναβιβάσθητι, καὶ ἕνα καρπὸν ἐκ πάντων καρπῶσαι ἐμὲ τὴν ὄντως ζωήν, habuerint ſtatim connexa & inſequentia, illa πάντα σοι καρποφορείτω, uſque ad σύστασιν. Nam apte coniunguntur. Separata autem orationem confundunt, aliorumque verborum interpoſitu, miſcere omnia deprehenduntur. Igitur, niſi Librarii incuria interceſſiſſet, legendum videbatur, *Per omnes creaturas dicens ad me creatorem adſcende, & unum ex omni-*

ρίαν ἔφησεν εἶναι, τοῦτ' ἐστὶ, γνῶσιν τελεωτέραν τινὰ ἧς ἐπιβαίνειν οὐκ ἀσφαλὲς τοῖςγε λιχνοτέροις τὴν ἔφεσιν. μὴ τοίνυν ἐν παραδείσῳ τὸν ἄνθρωπον αἰσθητῆς ἐμφορεῖσθαι νόμιζε βρώσεως, ὅτι μηδὲν χρείαν εἶχε ταύτης ἐκεῖσε διάγε τὴν αὐτῷ τηνικαῦτα προσοῦσαν ἀπάθειαν· εἰ δὲ καὶ λέγουσί τινες ὡς εἴγε βρῶσιν αἰσθητὴν ἐν παραδείσῳ ἐσθίειν ὁ Ἀδὰμ οὐκ ἔμελλεν, τίνος ἕνεκεν ἐπέτρεπεν αὐτῷ ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων ἐσθίειν τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν; ἀνθυποφέρειν ἔχεις

καὶ

quidem hi. Diviniſſimus vero *Gregorius* Nyſſenus ita ad verbum diſſertat. *Lignum illud de quo veſci interdictum fuerat, neque ficum, ut quidam adfirmant, neque aliam delicatam arborem fuiſſe perſuaſi ſumus.* Etſi autem de ſenſili cibo videatur heic loqui Dei contemplator Moſes, *Aſt ego*, inquit, *ſanctam Scripturam audio: non ſolum corporalem ſcio cibum, ſed quoddam quoque aliud novi nutrimentum, cuius fructus ſolam animã pervadit. Comedite enim panem meum, Sapientia eſurientibus praecipit, &*

M 2 bibi-

omnibus fructum cape me, qui vere ſum vita. Omnia tibi vitam fructificent, & mei participium fac propriae ſubſtantiae conſtitutionem. Nos autem in contextu verba illa ita diſiecta diſiunctaque reliquimus, ne primitivi Exemplaris MS. quidquam immutaremus.

καὶ σὺ πρὸς αὐτοὺς εἴπερ οὐκ ἔμελλον ἐν παραδείσῳ συμπλέκεσθαι σαρκικῶς οἱ πρωτόπλαστοι, τίνος ἕνεκεν ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεὸς, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν; ἐπίγνωθι οὖν. εἰ γὰρ ἤσθιον ἐν παραδείσῳ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν, ὡς ἐκεῖνοί φασι καὶ σαρκικῶς ἀλλήλους συνεπλέκοντο ἄν. οὐκοῦν ἄφες αὐτούς. οὐκ ἦν ἐν παραδείσῳ βρῶσις αἰ-

bibite vinum quod miſcui vobis. Et Dominus ſalutē Samaritanorum oſtendens ait : Cibum habeo edere, quem vos neſcitis. Et alibi, Qui ſitit, ad me veniat, & bibat. Plantationis igitur (1) arborum quae erant in Edem, (delicias autem Edem ſignificat) alium dignum fructum intelligere non convenit, nec dubitare hoc hominem fuiſſe nutritum, nec omnino tranſitorium & fluxum alimentum vitae,

(1) *Auguſtinus Lib.* XIII. *De Civitate Dei Cap.* XXI. *Nonnulli totum illum Paradiſum ubi primi homines parentes generis humani ſanctae Scripturae veritate fuiſſe narrantur, ad intelligibilia referunt, arboreſque illas, & ligna fructifera, in virtutes vitae moreſque convertunt, tamquam viſibilia & corporalia illa non fuerint, ſed intelligibilium ſignificandorum cauſa eo modo dicta vel ſcripta ſint. Quaſi propterea non potuerit eſſe Paradiſus corporalis, quia poteſt etiam ſpiritualis intelligi, &c.* Adi *Natal. Alexandrum Tom.* I. *Hiſt. Eccleſ. Prim. Aetat. Diſſert.* II. *Artic.* I. *Propoſ.* I. & adnotata ſuperius *pag.* 77.

Se-

αἰσθητὴ καὶ ῥευστὴ, καὶ μὴ θαύμαζε διὰ τοῦτο. καθάπερ γὰρ τὸ αὐξάνεσθε, καὶ τὸ ἰδοῦ δέδωκα ταῦτα πάντα ὑμῖν εἰς βρῶσιν καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ἔλεγε

tae, quae in Paradiſo agitabatur, cogitare(1). Ita igitur & diviniſſimus *Anaſtaſius* intelligibilem fuiſſe vult cibum illum, non autem ſenſibilem & carnalem. Si enim

M 3 hunc

(1) Secus, & recte mea ſententia arbitratur magnus *Auguſtinus Lib.* XIII. *De Civ. Dei Cap.* XX. De corpore enim poſt Reſurrectionem loquens ait: *Non ſolum enim non erit tale quale nunc eſt in quavis optima valetudine; ſed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum. Qui licet morituri non eſſent, niſi peccaſſent, alimentis tamen ut homines utebantur, nondum ſpiritualia, ſed adhuc animalia corpora terrena, geſtantes. Quae licet ſenio non veteraſcerent, ut neceſſitate perducerentur ad mortem, qui ſtatus eis de ligno vitae, quod in medio paradiſi cum arbore vetita ſimul erat, mirabili Dei gratia praeſtabatur: tamen & alios ſumebant cibos praeter unam arborem, quae fuerat interdicta, &c. Alebantur ergo aliis quae ſumebant, ne animalia corpora moleſtiae aliquid eſuriendo, & ſitiendo, ſentirent. De ligno autem vitae propterea guſtabatur ne mors eis undecumque ſubreperet, vel ſenectute confecta decurſis temporum ſpaciis interirent; tamquam cetera eſſent alimento, illud Sacramento.* Conſule etiam *Caput* XXIII. eiusdem libri. Sed quamquam ipſe *Glycas* ſuperius *pag.* . . Adamum non negat ex arboris vitae eſu fuiſſe immortalem, & inferius etiam concedit ex aliis Paradiſi plantis comeſturum fuiſſe, tamen id vult eum modo quodam ſpirituali facturum fuisse.

λεγε τὸ μὲν ἐν παραδείσῳ, μετὰ ταῦτα δὲ ὁμῶς ἔσχε τὸ ἔργον, μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι δηλαδὴ τοῦ παραδείσου κατὰ τὸν Καισαρείας θεῖον Ἀκάκειον. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς βρώσεως ταύτης ἐννοῆσθαί σε ἄξιον. οὐ γὰρ ὡς ἐνδεῆ τηνικαῦτα ὄντι τῷ Ἀδὰμ ἀπὸ πάντων ἐσθίειν, εἴγε καὶ περὶ αἰσθητῆς τέως ἐνομοθέτη βρώσεως, ἀλλ' ὅπως εἰδέναι ἔχεις, ἐπειδὰν ἐνδεὴς γένηται, τίνωντε χρὴ ἅπτεσθαι, καὶ τίνων οὐ χρή. καὶ γὰρ εἰ μὴ θεία τις ἐδίδοτο συγχώρησις ἐπί τε τῇ γαμικῇ συναφείᾳ καὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἐδηδομένων, οὐκ ἂν εἰς πλῆθος μετὰ ταῦτα τὸ γένος ἐλήλυθε τὸ ἀνθρώπινον. ἀλλὰ καὶ

hunc cibum divina eloquia ſignificarunt, & carnaliter utique moriebantur, qui hunc guſtabant. Qui intelligibiliter igitur peccaverunt, animae ſtatim mortem accipiunt. Ita igitur etiam Theologus *Gregorius* plantam illam, lignum videlicet ſcientiae, contemplationem eſſe dixit, hoc eſt, abſolutiorem quãdam ſcientiam, ad quam minime tutum eſt adſcendere iis, qui avidiori ſunt deſiderio. Ne puta igitur hominem in Paradiſo ſenſili cibo ſaturari ſolitum, quando nullum eo opus habebat ibidem propter illam tranquillitatem perturbationibus omnibus vacuam, qua tunc gaudebat & fruebatur. Si vero di-

κἀνταῦθα προσέχειν ἄξιον· εἰ γὰρ καὶ φάγειν ἀπόγε τοῦ ἀπηγορευμένου ἐκείνου φυτοῦ τοὺς πρωτοπλάστους ἡ ἁγία φησὶ γραφὴ, μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν· εἶγε καὶ φθάσας ὁ λόγος ἀριδηλότερον ἔδειξε τίς τε κατὰ φύσιν ὁ Ἀδὰμ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ὁποίας ἐδέετο τηνικαῦτα βρώσεως· εἰ γάρ ὡς οἱ πλείους ᾠήθησαν αἰσθητῆς ἥψατο βρώσεως, καὶ πεινῶν ἐξ ἀνάγκης ἦν· εἰ δὲ τοῦτο καὶ ῥευστῆς ὁμολογουμένως φύσεως ἦν ἐκεῖνος λοιπόν. ἀλλ' οὔτε τοῦτο ἦν, οὔτε ἐκεῖνο. πεῖνα γὰρ καὶ δίψα, κόπος, ὕπνος, καὶ ἱδρὼς, καθὰ δὴ καὶ προείρηται, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς ἀνθρώπινον βίον εἰς-

dicant quidam, ſi ſenſilem cibum in Paradiſo Adamus manducaturus non erat, qua de cauſa permiſit ei Deus ex omnibus Paradiſi plantis comedere? E regione & tu illos interrogare potes: ſi Protoplaſti in Paradiſo carnaliter commiſceri non debuerant, qua de cauſa dixit illis Deus: *Creſcite & multiplicamini & implete terram?* Intellige igitur. Si enim comedebant in Paradiſo iuxta Domini dictum, ut illi aiunt, carnaliter quoque invicem coniungebantur profecto (1). Miſſos igitur illos facito. Non erat in Paradiſo cibus ſenſilis & fluxus; neque mirare propterea. Sicut enim, *Cre-*

M 4 *ſcite*

(1) Vide quae adnotavimus inferius ad Epiſt. VI.

εἰσήλθεσαν. εἴπερ οὖν ἐν παραδείσῳ πεῖνα πρὸ τῆς ἁμαρτίας οὐκ ἦν, ὅτι μηδὲ σῶμα τηνικαῦτα τοῦ Ἀδὰμ κενούμενον ἦν, τί ἄλλο λοιπὸν ἐτύγχανε τὸ καναγκάζον ἐκεῖσε τὸν ἄνθρωπον αἰσθητῆς ἅπτεσθαι βρώσεως; καλῶς οὖν ὁ λόγος ἔλεγε προλαβὼν ὅτι ἕτερα δι' ἑτέρων ἡ ἁγία διδάσκει γραφή, καθὰ δὴ καὶ φθάσαντες εἴπομεν. ὅθεν οἱ πάθεσι φυσικοῖς ὑποκεῖσθαι τὸν Ἀδὰμ πρὸ τῆς παράβασεως λέγοντες, ἀπὸ πάντων ἅτε δὴ τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν ἐσθίοντα κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φω-

ſcite, & multiplicamini; etiam illud: *Ecce dedi haec omnia vobis in cibum, & cunctis beſtiis terrae*; dictum eſt quidem in Paradiſo, poſtea vero actio ipſa conſequuta eſt: poſtquam ſcilicet e Paradiſo expulſus fuiſſet. Secundum igitur divinum *Acacium* Caeſarienſem [1] ita de hoc cibo ſentire te dignum eſt. Non enim Adamo, tamquam ex omnibus veſci tunc opus haberet, de ſenſili alimento aliquid interea praeſcriptum fuit, ſed, ut intelligere potes, poſtquam eius indigus evaſiſſet, quaeque attingere oporteret, &

(1) *Acacius* Caeſarienſis Euſebii diſcipulus, & eius in Epiſcopatu ſucceſſor, quam religione varius & inconſtans, tam ingenio & ſcriptis voluminibus clarus, anno CCCXL. floruit, & circa CCCLXVI. naturae conceſſit.

φωνὴν οὐδέν τι παριστῶσιν ἕτερον ἢ ὅτι φθαρτὸς ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ἀδάμ. εἰ δὲ τοιοῦτο ἦν, εὔδηλον ὅτι καὶ φύσει θνητὸς ἦν· εἰ δὲ τοῦτο, τί χρὴ καὶ λέγειν; αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ἀκονῶσι τὴν μάχαιραν· οὐδὲ γὰρ ἀγνόουσι ὁποῖα τὰ ἐπιτίμια τοῖς οὕτω φρονοῦσι περὶ τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἀναγεγραμμένη ἁγία σύνοδος δίδωσιν. οὐκοῦν ἀμφιβάλλειν ἐπὶ πλέον οὐκ εὔλογον. εἰ γὰρ αἰσθητὴν ἐν παραδείσῳ βρῶσιν ἤσθιε καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως ὁ Ἀδάμ, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τοὺς ἐκ νεκρῶν ἐγερθησομένους ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τοιαύτης ἐμφορεῖσθαι βρώσεως· εἴγε καὶ μᾶλλον ἡ Ἀνάστασις ὡς

& quae non. Niſi enim divina quaedam permiſſio ſuper coniugali coitu, & rerum eſculentarum uſu conceſſa fuiſſet, haud profecto deinde humanum genus multiplicari potuiſſet. Sed & heic advertere par eſt. Si enim etiam comediſſe de vetita illa planta Protoplaſtos ſancta Scriptura ait, ne mirare propterea. Siquidem praecedens ſermo manifeſtiſſime oſtendit, qualis natura Adamus a principio fuerit, & qualis cibi tunc indiguerit. Si enim ut plerique exiſtimant, ſenſilem attigit cibum, neceſſario etiam eſurivit. Si autem hoc, & ut fluxae ſine controverſia naturae ille fuerit reliquum eſt. Sed neque hoc erat,

ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, οὐδὲν ἄλλο ἐςὶν ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάςασις. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ φθαρτῆς ἂν αὐτοὺς εἴποι τις εἶναι φύσεως καὶ θνητῆς, ἀδύνατον γὰρ ἄφθαρτον διαμένειν, ὡς ἤδη προείρηται, τὸν αἰσθητῆς βρώσεως ἐν μετουσίᾳ γενόμενον. εἰ δὲ καὶ τὸ θεολογικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν ἐντεῦθα παράγουσί τινες τὸ κατὰ λέξιν οὕτω διαλαμβάνον· εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ ἦμεν καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενόμεθα ἂν ὅπερ οὐκ ἦμεν, ἀπαθανατισθέντες καὶ τῷ θεῷ πλησιάσαντες. μὴ θορύβου διὰ τοῦτο, μηδὲ συναρπάζου τοῖς λόγοις καὶ σὺ τῶν πολλῶν

erat, neque illud. Fames enim, & ſitis, labor, ſomnus, & ſudor, ſicuti iam dictum eſt, poſt praevaricationem in humanam vitam inrepſere. Si igitur in Paradiſo fames ante peccatum non erat, quia neque corpus quod evacuaretur, Adamo tunc erat; quid aliud nam reliquum fuit, quod ibi hominem ſenſile alimentum attingere cogeret? Bene igitur praecedens oratio dicebat, aliis per alia factam nos Scripturam inſtruere, ſicuti iam antevertentes ediximus. Vnde ii, qui dicunt Adamum ante praevaricationem naturalibus perturbationibus obnoxium fuiſſe, quum ſecundum Domini vocem ex omnibus Paradiſi plan-

λῶν· εἴγε καὶ μᾶλλον ἀλλαχόθεν ἔχεις τὴν τοῦ θεολογικοῦ τοῦδε ῥητοῦ καταλαβέσθαι διάνοιαν· εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ παρ' ἑαυτῷ φέρειν ἀμφιβολίαν τινὰ τὸ τοιοῦτον ῥητὸν, ἀλλ' ἡμεῖς τέως εἰ καὶ ἀμαθεῖς ἐσμὲν οὐ καταδεξόμεθα τοσοῦτον αὐτὸ ὥστε καὶ πᾶσι σχεδὸν ἐναντιοῦσθαι τοῖς ὑποφήταις τοῦ πνεύματος. ἀνένδεκτον γὰρ ὦ ἱερὰ κεφαλὴ ἀναγραμμένους ἁγίους πατέρας τοῖς ἐνὶ τούτῳ θεολογικῶν ῥητῶν τέλεον ἀποκρυβῆναι καὶ ὡς οὐδὲν αὐτοὺς λογισθῆναι, καὶ ταῦτα τοῦ θεολόγου-

plantis veſceretur; nihil aliud ſtatuunt, quam principio Adamum corruptioni obnoxium fuiſse. Si vero ita res ſe habebat, patet etiam eum natura mortalem fuiſſe. Sed quid hoc dicere opus eſt? Vibrant contra ſe ipſi gladium. Neque enim ignorant qualia ita de Adamo ſentientibus praemia ſancta iam deſcripta Synodus tribuat. Amplius igitur dubitare eſt abſurdum. Si enim ante praevaricationem Adamus ſenſilem in Paradiſo cibum comedebat; neceſſarium omnino eſt eos etiam, qui a mortuis illa die (1) reſur-

(1) Haud eſt conſectarium. Nam falſum eſt homines, qui ſurrecturi ſunt, non excellentioris conditionis futuros, quam primus homo fuerit, ut ex *Auguſtino pag.* 123. adnotavimus.

γου λέγοντος ἀλλαχοῦ, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐκεῖνο τοσοῦτον ἦν ἀπαθὲς, τοσοῦτον ἦν ἀνενδεὲς ὡς μηδέ ποτε χρήζειν οἵου δή τινος ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος· τοῦτο μέντοι, τὸ ἀνενδεὲς δηλαδὴ, καὶ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ὑπερβολὴν ἐκάλει μακαριότητος. ἐφ᾽ οὗ καὶ μᾶλλον ὑποσημαίνεται παντάπασιν εἶναι τὸ σῶμα ἐκεῖνο καὶ ἄφθαρτον ὡς ἀνενδεὲς καὶ ἀθάνατον. εἰ γὰρ καὶ τοιαῦτά τινα λέγων ὁ μέγας εὕρηται Γρηγόριος ἀφ᾽ ὧν εἰσφέρειν ἔοικε τῷ πρωτοπλάστῳ καὶ θνητότητος ἔμφασιν, ἀλλὰ παρακατιὼν αὐτὸς ἑαυτὸν ἑρμηνεύει διεξιὼν οὑτωσὶ κατὰ λέξιν. ἐπειδὴ φθό-

ſurrecturi ſunt huiuſmodi cibo ſaturandos eſſe. Quum tamen potius reſurrectio, ut ſaepius diximus, nihil aliud ſit quam eorum qui ceciderunt in integrum reſtitutio. Si autem hoc eſt, eos & corruptioni obnoxiae mortaliſque naturae futuros eſſe quis dixerit. Fieri enim non poteſt ut corruptionis expers, ut iam dictum eſt, ille permaneat, qui ſenſili alimento participat. Si vero heinc Theologicum etiam illud dictum quidam adducunt, quod ita ad verbum habet: *Si igitur manſiſſemus quod eramus & mandatum cuſtodiſſemus quod non eramus utique fuiſſemus, immortalitate donati & Deo proximiores*. Ne turberis prope-

φθόνῳ τοῦ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ ὑφεῖλε διὰ τῆς ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο τῷ ἡμετέρῳ πάθει πάσχει θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος. εἴπερ οὖν ὁσιώτατε φθόνῳ τοῦ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, φαίνεται πάντως· ὅτι πρὸ τοῦ φθόνου ἐκείνου καὶ πρὸ τοῦ κλαπῆναι δι' ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον, ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ ἀθανασίᾳ διῆγε τῶν θείων χειρῶν τὸ πλαςούργημα. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ οἵου δή τινος ἐπικαλύμματος οὐκ ἦν ἐνδεὲς, ἅτε δὴ τῆς κατ' ἀρχὰς ἀθανασίας οὐκ ἀμοιροῦν, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν. εἰ δὲ ταῦτα

pterea, neque tu etiam multitudinis ſermonibus abripiare. Aliunde ſiquidem Theologici huius dicti ſententiam comprehendere potes. Si enim ambiguitatem quamdam Theologicum hoc dictum prae ſe ferre videtur, nos interea, licet indocti, hoc tale quale eſt non recipimus, utpote quod omnibus fere divini Spiritus ſacerdotibus adverſatur. Ferendum enim non eſt, o ſacrum caput, ut laudati ſancti Patres hoc uno Theologico dicto obruantur, & pro nihilo reputentur, haec etiam Theologo alibi dicente, corpus illud, Adami videlicet, ita perturbationibus expers fuiſſe, ita nullius indigum, ut nullo

τα οὕτως ἔχει, λεγέτωσαν ἐκεῖνοι λοιπὸν· τί ἄρα πρὸ τῆς παραβάσεως ἡμῖν ἡμεῖς, καὶ τί γενέσθαι μετὰ ταῦτα ἐμέλλομεν, εἴγε τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν; ἡμεῖς γὰρ εἴγε καὶ μᾶλλον ὁ λόγος ἀριδηλότερον ἔδειξεν, ὅτι τὸ σῶμα ἐκεῖνο καὶ ἄφθαρτον ἦν ἀληθῶς καὶ ἀθάνατον, ὡς ἀνενδεὲς ὄν, συνιδεῖν ὅλως οὐκ ἔχομεν εἴγε καὶ γενέσθαι τι πλέον ἔμελλεν, ἐπί γε τῇ ἀφθαρσίᾳ. τοῦ γὰρ ἀφθάρτου τί ἂν ἀφθαρτότερον εἴποι τις εἶναι; καὶ τοῦ ἀθανάτου ἀθανατώτερον πάντως οὐδέν. ὅτι μηδὲ τοῦ θνητοῦ θνητότερον εὕροι τις ἄν, ἔνθεν τοι καὶ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο τὸ λέγον ἐ-

γε-

lo tunc munimento, nulla veſte opus haberet. Hoc autem, cuiuſque ſcilicet indigẽtiae privationem, ille etiam *Linguam aureus* beatitatis ex ceſſum adpellabat; a quo amplius omnimodis etiam ſignificatur, corpus illud corruptionis expers fuiſſe, quemadmodum nullius indigum & immortale. Si enim & eiuſmodi quaedam magnus *Gregorius* dixiſſe comperitur, ex quibus mortalitatis ſpeciem Protoplaſto inducere videatur, tamen progrediens ſe ipſe interpretatur ita ad verbum differens: *Quoniam diaboli invidia mors in mundum ingreſſa eſt, & per fraudem hominem perdidit; propterea Deus, quum homo*

fa-

γενόμεθα ἂν ὅπερ οὐκ ἦμεν εἴγε τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, κατ᾽ ἕτερόν τινα λόγον ἐκλαβέσθαι προήγμεθα τῆς γραφικῆς ἀκολουθίας, οὐ μὲν οὖν οὐ πόῤῥω που πίπτοντα, καθὰ δοκεῖ τοῖς ἀμαθέσι τέως ἡμῖν; εἰ δὲ καὶ δοκοῦσί τινες εἶναί τι τοῦ ἀθανάτου ἀθανατώτερον, δεξόμεθα καὶ τοῦτο πάσης ἀντιλογίας ἐκτός· καὶ γὰρ ὅσον ἐγγύζει τις τῷ θεῷ, τοσοῦτον ἀπαθανατίζεται καὶ θεοειδέστερος γίνεται σώματί τε καὶ πνεύματι. δίκαιον οὖν ἐστι καὶ τὸ τὰ θεολογικὰ ῥητὰ καλοθέλως ὑποδέξεσθαι; καὶ τὰ τῶν λοιπῶν διδασκάλων διὰ τιμῆς ἔχειν, οὐ μὴν ἀπο-

factus eſſet, noſtra paſſione paſſus eſt. Si igitur, vir ſanctiſſime, invidia diaboli mors in mundum ingreſſa eſt, elucet omnino ante invidiam illam, & antequam per fraudem homo ſeduceretur, divinarum manuum opificium omnis corruptionis expers in immortalitate vixiſſe. Hac enim de cauſa nullius operimenti indigebat; principio ſiquidem, ut saepius diximus, immortalitatis exſors non erat. Si vero haec ita habent, reliquum eſt ut illi dicant, quid nam ante tranſgreſſionem fuerimus, & quid nam deinceps futuri fuiſſemus, ſi cuſtodiſſemus mandatum? Nos enim (ſiquidem diſputatio haec manifeſti-

ἀποςρέφεσθαι· τὸ γὰρ προσάλληλα τὰ τῶν ἁγίων πατέρων ῥητὰ καλοθελῶς συμβιβάζειν, ἐπαινετόν ἐςι καὶ μακάριον καὶ τὸ ὄντως θεάρεςον. πρόσεχε οὖν· εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ ἦμεν καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν ἐγενόμεθα ὅπερ οὐκ ἦμεν, τοῦτ' ἔςιν, ἄτρεπτοι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν προαίρεσιν, ἀλλὰ μὴ τὸν λόγον εὐθέως ἀποςραφῇς· εἴγε καὶ οἱ θειότατοι ἄγγελοι κατὰ προαίρεσιν ἄλλο τι πρότερον ὄντες ὕςερον ὅπερ οὐκ ἦσαν, ἐγένοντο. δυσκίνητοι μὲν γὰρ ἦσαν ἀλλ' οὐκ ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν ἀπ' ἀρχῆς. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς ἐκπεσοῦσιν ἀγγέλοις οὐδαμοῦ συνεπήχθησαν, ἅτε τῆς κακοβουλίας ἐκείνης εὑρεθέντες ἀνώτε-

ροι

ſtiſſime demonſtravit corpus illud cuiuscumque corruptionis expers, & immortale vere fuiſſe, quum nullius indigeret, intelligere omnino non poſſumus, quid ampliusquam corruptionis expers futurum eſſet. Quid enim corruptionis experte, magis corruptionis expers quis dixerit? Et immortali immortalius nihil prorſus. Quia neque mortali im̄ortalius quidquam invenire eſt; & exinde dictum illud ita habens: *Fuiſſemus utique, quod non eramus, ſi mandatum cuſtodiſſemus*, ſecundum aliam rationem, quae ex Scriptura conſequarur, nec procul cadat, ut indoctis, quemadmodum nos, videtur, accipere ad-

ducti

ροι· διὰ τοῦτο γεγόνασι καὶ ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν οὐ φύσει ἀλλὰ χάριτι, καθὰ δὴ καὶ τῷ Δαμασκηνῷ Ἰωάννῃ περὶ τούτου δοκεῖ· οὕτω μὲν οὖν ὁσιώτατε καὶ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἐννοεῖσθαί σε χρή. καὶ γὰρ ἐξουσίαν εἶχε μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον αὖθις ἀπὸ τοῦ καλοῦ μετατρέπεσθαι. εἴπερ οὖν ἀνώτερος εὑρέθη κἀκεῖνος τῆς τοῦ ὄφεως συμβουλῆς εἴπερ ἐφύλαξε τὴν δωθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν ἐγένετο ἀπαθανατισθεὶς ὅπερ οὐκ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, τοῦτ' ἐστὶν ἄτρεπτος, οὐ κατὰ φύσιν μονὸν, ἀλλὰ δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν προαίρεσιν. ἀντιλέγειν δὲ ἐπὶ τούτοις οὐκ εὔλογον. εἰ γὰρ

καὶ

ducti ſumus. Si autem concedunt nonnulli eſſe aliquid immortali immortalius, hoc etiam ſine ulla contradictione recipiemus. Etenim quantum Deo quis adpropinquat, tantum ad immortalitatem adſurgit, & Deo perſimilis corpore, & ſpiritu evadit. Par eſt igitur & Theologica dicta benigne accipere, & dicta reliquorum Magiſtrorum honore proſequi, non autem averſari. Dicta enim ſanctorum Patrum invicem conlata benigne probare & laudabile eſt, & beatum, & Deo gratum omnino. Attende igitur. Si perſeveraſſemus quod eramus, & praeceptum cuſtodiſſemus, quod non eramus fuiſſe-

N mus,

καὶ ἐν τῇ φύσει τὸ ἁμαρτάνειν οὐκ εἶχε κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος ἅτε δὴ παρὰ θεοῦ δημιουργηθεὶς ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ προαιρέσει, καθὰ δὴ καὶ προείπομεν, ἐξουσίαν εἶχε μένειν ἐν τῷ ἀγαθῷ, καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον αὖθις ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ μετατρέπεσθαι. εἴπερ οὖν ἐφύλαξε τὴν δωθεῖσαν αὐτῷ ἐντολὴν ἐγένετο ἂν ὅπερ οὐκ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἔχων ὡς εἴρηται καὶ κατὰ προαίρεσιν τότε ἄτρεπτον ὁμοῦ καὶ ἀναμάρτητον· ὁποῖος ἐσεῖται κἀκεῖνος ὁ κατάγε τὴν τοῦ πάντος συντέλειαν ἐγερθησόμενος ἄνθρωπος. ἀρκεῖ τοσαῦτα, τοῖς γὰρ ἐχέφροσι κατά σε καὶ εἰς λόγος ἀρκεῖ πρόσγε τὴν τοῦ κρείττονος εὕρεσιν.

mus, hoc eſt, immutabiles, & ſemper eiusdem propoſiti. Nec ſermonem hunc ſtatim averſare. Si enim divinißimi Angeli quum ſecundum propoſitum aliquid aliud prius eſſent, noviſsime, quod non erant, evaſerunt; difficulter enim mobiles erant, ſed non immobiles ad malum a principio; ſed quoniam cum cadentibus Angelis nullo pacto devoluti ſunt, utpote qui mali illorum conſilii ſuperiores contemtoresque reperti, propterea etiam immobiles ad malum evaſerũt non natura ſed gratia, quemadmodum Damaſcenus etiam *Ioannes* de hoc opinatur. Ita igitur, vir ſanctiſsime, etiam de pri-

primo homine cogitare te oportet. Etenim (1) manendi, & proficiendi in bono, poteſtatem habebat, & ad peius iterum a bono ſe convertendi. Si igitur & ille Serpentis conſilii contemtor repertus eſset, ſi datum ſibi praeceptum cuſtodiſset, ad immortalitatem adſurrexiſset, & evaſiſset quod a principio non erat, hoc eſt, immutabilis, non ſecundum naturam tantum, ſed etiam ſecundum ipſam voluntatem. Hisce autem contradicere, non eſt rationi conſentaneum. Si enim peccare homo a principio in natura non habuit, a Deo ſiquidem corruptionis expers immortaliſque creatus eſt; in ipſa voluntate, ut diximus, perſeverandi in bono poteſtatem habebat, & in deterius iterum ab honeſto ſe convertendi. Si igitur datum ſibi mandatum cuſtodiſset, quod a principio non erat, utique fuiſset; habens, ut dictum eſt, etiam ſecundum voluntatem & immutabilitatem, & impeccabilitatem; qualis erit ille homo, qui in univerſitatis conſummatione reſurrecturus eſt. Et haec quidem ſufficiant. Prudentibus enim quemadmodum tu es, & unum verbum, ut quod melius eſt inveniri poſsit, ſufficit.

(1) *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. Contra Anthropomorph. Cap.* II. arbitrii libertatem homini praeclariter adſerit.

Τῷ αὐτῷ
(1) Περὶ τοῦ ὁποῖος ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ κατάγε δόξαν ὁμοῦ καὶ λαμπρότητα.

Ad eumdem
De gloria, & claritate, qua a principio Adamus coruſcavit.

Λόγος γ'.

Diſputatio III.

Eodem Io. Lamio Interprete.

ΕΙ' δὲ καὶ τοῦτο μαθεῖν ἐπιζητεῖς, ὁσιώτατε ἄνερ, ὁποίας ἐξέπεσεν διὰ τὴν παράβασιν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δόξης τε καὶ λαμπρότητος, ἡ δεσποτική σε διδάξει φωνὴ κατὰ λέξιν οὕτω λέγουσα· τότε λάμψουσι οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος· ἐντεῦθεν γὰρ, εἴγε προσέχομεν, τὸ ζητούμενον εὑρήσομεν. εἴγε καὶ μᾶλλον ἡ ἁγία γραφὴ δι' ἑτέρων ἕτερα διδάσκει πολλάκις ἡμᾶς· ἐπειδὴ καὶ γὰρ ἡ ἐλπιζομένη

SI vero, & hoc diſcere expetis, Vir ſanctiſsime, qua gloria ſcilicet & claritate, primus homo per praevaricationem exciderit, vox te dominica docebit, verbis, quae proferimus, ita dicens: *Tunc fulgebunt iuſti ſicut Sol*. Heinc enim, ſi animum intendimus, quod quaeritur, reperiemus: & eo magis, quo ſaepius(2) aliis per alia, ſancta Scriptura nos inſtruit. Etenim quum ea, quae ſperatur, gra-

(1) *Lambecius Cod.* CLIX. habet καὶ περὶ τοῦ, &c.
(2) Superiori Epiſtola, *pag.* 172.

νη χάρις ἐπάνοδός ἐστιν πρὸς τὴν πρώτην ἐκείνην ζωὴν, ὡς ὁ Νύσσης φησὶ Γρηγόριος λέγων τάδε. οἱ δίκαιοι λάμψονται τότε κατὰ τὸν ἥλιον. εὔδηλον πάντως ὅτι καὶ ἡ ἀνθρωπίνη κατ' ἀρχὰς οὐσία κατ' οὐδὲν διενήνοχε τῆς ἡλίου λαμπρότητος. ἡ γὰρ ἀνάστασις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάστασις. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡλικίᾳ μιᾷ, καὶ εἴδει ἑνὶ, καὶ σχήματι τῷ αὐτῷ κατὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον ἐγερθήσονται. ἅπαν-

gratia, non ſit niſi regreſsus(1) ad illam primam, propter quam, ut Nyſsenus *Gregorius* ait, iuſti tunc aeque ac Sol ipſe fulgebunt; manifeſtum omnino eſt & humanam ab initio naturam nihil fuiſse a Solis ſplendore diverſam. Nam reſurrectio nihil eſt aliud, (2) quam eorum, qui ceciderunt, in integrum reſtitutio(3); ob hoc enim ipſum & eadem aetate omnes, eademque ſpecie ac figura, iuxta primi illius hominis habitum reſurrecturi ſūt, ut in

 Quae-

(1) Epiſtola antecedenti.

(2) Epiſtola ſuperiori *pag.* 188.

(3) Hac ratione inducti quidam, & Pauli verbis ex alia parte in anguſtias coacti; putaverunt prius quidem hominem fuiſse corpore animali inſtructum, ſed quum in Paradiſo conſtitutus eſt, eum fuiſſe mutatum, ſicut nos quoque in reſurrectione mutabimur. *Auguſtinus Lib.* VI. *De Geneſ. ad lit. Cap.* XX. Conſule ſuperius *pag.* 123.

ἅπαντες, ὡς ἐν τοῖς πρὸς Ἀντίοχον ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ ὅτι τοσαύτη λαμπρότης τῷ Ἀδὰμ ἐκείνῳ προσῆν ἀπ᾽ ἀρχῆς, ὅσην ἡ δεσποτικὴ φωνὴ τοῖς ἁγίοις ἔσεσθαι λέγει κατὰ γε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ μεταμορφούμενος ἀρι-

Quaeſtionibus ad Antiochum magnus *Athanaſius* (1) adfirmat. Haec autem ita ſe habere, & tanto fulgore Adamum (2) illum emicuiſse a principio, quantum vox dominica Sanctis illa die fore pronuntiat, ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus in monte Thabore (3) transfiguratus multo manifeſtius oſtendit; mo-

(1) Vide ſuperius *pag.* 138.

(2) *Lud. Thomaſſinus Tom.* II. *Theolog. Dogmat. Lib.* I. *Cap.* XX. §. 2. *Beatam vitam olim egit homo, ſed protoplaſtus tantum, non omnis: beatam vitam egere animae primorum parentum, non omnino tamen corpore nudae, ſed immortali, & quodammodo ſpiritali corpore ſuccinctae; ut homo tum fere totus eſſet anima, & mens, quia & corpus in naturam animae trahebatur.*

(3) Vbi transfiguratus fuerit Ieſus incertum omnino, quemadmodum & qua die, de quo *Glycas* noſter III. *Part. Annal.* Ceterum montem illum fuiſſe Thaborem antiqua eſt opinio, ut intelligitur ex *Hieronymo Epitaphio Paulae*. Conſulendus *Caſaubonus Exercit.* XV. *in Baron.* §. XVIII. Itinerarium tamen Burdigalenſe Chriſti transfigurationem in Monte Olivarum factam fuiſſe docet.

ἀριδηλότερον ἔδειξε, καὶ πῶς οἱ ὑμνογράφοι καὶ θεῖοι μελῳδοὶ, ὅ, τε μέγας δηλαδὴ Κοσμᾶς, καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης σοφῶς σε διδάξουσι. λέγουσι γὰρ ὅτι τὴν ἐντεθεῖσαν τῷ Ἀδὰμ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀμαύρωσιν ἐδιώξας, τῷ θεϊκῷ φωτί σου Σῶτερ ἐκλαμπρύνας· καὶ ὅτι

modum & hymnographi illi, & divini cantores, magnus videlicet *Coſmas* (1), & Damaſcenus *Ioannes*, (2) docebunt te ſapienter. Dicunt enim: *Quum Adamo additum a peccato* (3) *nigrorem expuliſſes, divina tua luce, Servator, refulſiſti: & archetypam illam imaginis illius primi*

(1) *Coſmas* Ieroſolymitanus, Maiumae Epiſcopus, *Ioannis* Damaſceni Praeceptor, qui ſcripſit Hymnos XIII. in praecipuas anni Feſtivitates, & metricam enarrationem Pſalmorum omnium, & Ἀσματικοὺς κανόνας, claruit anno DCCXXX. Vide *Guil. Caveum*, *Lambecium*, alioſque.

(2) *Ioannes* quoque Damaſcenus carmina ſcripſit.

(3) Melius id omne de anima, & verius, quam de corpore intelligitur, quod etiam *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. adverſ. Anthropomorphitas Cap.* X. arbitratur. Ἠφάνισεν, inquit, τῆς θεοειδοῦς εἰκόνος τὸ κάλλος ἡ ἁμαρτία, καὶ ῥύπου μέσον τὸ λαμπρὸν τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἀπέφηνε ὁ Σατανᾶς. ἀλλ᾽ ὁ ἀνακαινιστὴς ἐπέφανεν ὁ ἀναμορφῶν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸ ἠδικημένον, καὶ πάλιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ μεταλλάττων εἰκόνα, ὥστε τῆς θείας φύσεως αὐτοῦ ἐμπρέπειν τοὺς χαρακτῆρας ἡμῖν δι᾽ ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης, καὶ τῆς κατ᾽ ἀρετὴν εὐζωΐας. Labefa-

ὅτι τὸ ἀρχέτυπον κάλλος ἐκεῖνο τῆς εἰκόνος τοῦ πρώτου, δηλονότι Ἀδὰμ, οὗπερ ἐξέπεσε δι᾽ αὐτὴν παράβασιν, ἐπειδὴ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενον ἦν, ἐν σεαυτῷ παραδόξως ὑπεδείξας. Ἐπὶ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἄφατον ἠλλοιώθης τῆς μορφῆς ἀλλοίωσιν, γνωρίσαι θέλων ἐντεῦθεν ὁποίας ἠξίωτο χάριτος πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ταύτην αὐτῷ πάλιν μετέδωκας, διὰ τῆς καθ᾽ ὑπόστασιν ἑνώσεως. εἰ γὰρ καὶ διάδηλον αὐτίκα γενέσθαι τοῦτο οὐκ ἔφθασεν, οὐδὲ ἤθελε σκάνδαλον

ἐξαυ-

primi (ſcilicet, Adami) *pulcritudinem, qua excidit ille per tranſgreſſionem, quoniam pleriſque omnibus ignota erat, in teipſo mirabiliter demonſtraſti. Propterea enim & ineffabili tuae formae mutatione immutatus es, quum velles ea ratione patefacere quali fuiſſet homo ante peccatum gratia dignatus, eamdemque te illi iterum per geminae naturae cohaeſionem reſtituiſſe.* Si enim & hoc ſtatim manifeſtum eſſe non potuit, noluit enim continuo Iſraeli offenſionem iniicere,

ſed

factavit divinae imaginis pulcritudinem peccatum, ſordibuſque opplevit ſplendidam humanitatis faciem Satanas. Ceterum inſtaurator exortus eſt, qui id quod depravatum erat, priſtinae formae reſtituit, noſque denuo in ſuam imaginem transformavit, ut divinae ipſius naturae characteres nobis conveniant per ſanctificationem, & iuſtitiam, vitamque ad virtutis normam bene compoſitam.

ἐξαυτῆς ἐνιέναι τὸ Ἰσραὴλ, ἀλλ᾽ ἐπὶ ὄρους Θαβὼρ, ὡς ἤδη προείρηται, θεουργηθεῖσα ἡ φύσις ἡμῶν ἐγνώσθη διὰ τῆς θείων ἀκτίνων προχύσεως. πρόσεχε οὖν· εἰ γὰρ ἀστράψας ἐπὶ τοῦ ὄρους ὡς ὁ ἥλιος ὁ Σωτὴρ ἔδειξε προφανῶς ὁποῖ-

ſed ſupra montem Thaborem, ut iam dictum eſt: noſtram naturam tamen divinam iam evaſiſſe deprehenſum eſt, quod undique divinos[1] radios effunderet. Attende igitur. Si enim Servator, tamquam ſol, in monte coruſcans,

(1) Id recte adfirmat *Glycas*, nec in Heſychaſtarum dogma prolabitur; illi enim perperam arbitrabantur, coeleſtem illum fulgorem, quo Chriſtus transfiguratus coruſcare viſuseſt, increatum fuiſſe aliquid ex divina natura profluens. Horum partes propugnarunt in primis *Gregorius Palamas*, *Iſidorus* Patriarcha, *Philotheus* Metropolita Heracleenſis, & poſtea Patriarcha Conſtantinopolitanus, & *Ioſephus Bryennius*. Ceterum hunc errorem doctis voluminibus elucubratis impugnarunt *Nicephorus Gregoras*, *Ioannes Cyparriſſiotes*, *Demetrius Cydonius*, *Manuel Calecas*, & ipſe *Ioannes Cantacuzenus*, cuius adverſus *Palamam* opus MS. in Bibliotheca Laurentiana Florentiae adſervatur, quod olim publici iuris facere, ſi Deus adnuit, in animo habemus. *Glycas* vero radios, qui ex Chriſti corpore emicabant, divinos adpellare videtur, quod mirabiliter fulgerent, & ex divino Chriſti corpore procederent. Divinum eſt quidquid excellit, vel ad Deum quomodocumque pertinet. Haereſis Palamitarum XIV. ſaeculo Graecam Eccleſiam infeſtam habuit.

Digitized by Google

ὁποῖον ἄρα καὶ τῷ Ἀδὰμ ἐκείνῳ προσεννῆν ἀπ' ἀρχῆς φῶς, θαυμάζειν οὐκ εὔλογον εἴγε λάμψουσιν οἱ δίκαιοι τότε ὡς ὁ ἥλιος. ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἐλπιζομένη χάρις ἐπάνοδός ἐστιν, ὡς προείρηται. πρός γε τὴν πρώτην ἐκείνην ζωὴν, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τοὺς ἀναστησομένους τοὺς δικαίους μὴ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ εἶδος μόνον παραπλησίους ἐγερθῆναι πρώτῳ Ἀδὰμ, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν λαμπρότητα· ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι τοσαύτην λαμπρότητα τὸ τοῦ Ἀδὰμ ἀπ' ἀρχῆς ἐφαιδρύνετο πρόσωπον, ὁ Σιναΐτης θεῖος Ἀναστάσιος ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ συγγραφείσῃ βίβλῳ, ἧ τὸ ὄνομα ὁδηγὸς, ἀριδηλό-

τερον

ſcans, quaſi utique & Adamus ille ab initio lumine radiaret, luculenter oſtendit; iam mirari non ſubit, ſi tamquam ſol tunc iuſti fulgebunt. Etenim quum gratia, quae ſperatur, regreſſus ſit, ut iam diximus, ad primam illam vitam; conſectarium quoque eſt & reſurrecturos tunc iuſtos, non ſecundum figuram, & ſpeciem tantum, ſurrecturos eſſe primo Adamo perſimiles, ſed & ſecundum ipſam claritatem(1). Haec autem ita ſe habere, & tanto Adami faciem ab initio enituiſſe fulgore, divinus etiam *Anaſtaſius* Sinaita libro a ſe ſcripto, cui *Dux viae* titulus eſt, perſpicue, ac dilucide,

oſten-

(1(Conſule ſuperius *pag.* 123.

τερον ἔδειξε διεξιὼν ἐκεῖσε κατὰ ῥῆμα καὶ τάδε. ποιήσας ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, ἐνέθηκεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐμφυσήματος ἀκτῖνα τοῦ μα-

oſtendit, differens ibi hiſce iisdem verbis ea, quae ſequuntur: *Quum Adamum Deus in principio ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam feciſſet, eius vultu ſua inſpiratione radium* (1) *ſancti Spiritus,*

(1) *Cyrillus* quoque Alexandrinus *Lib. adverſus Anthropomorphit. Cap.* II. opinatur illam Dei adſpirationem, nonniſi Sancti Spiritus infuſionem fuiſſe: nec illam vult homini in animam ceſſiſſe: ὅτι γὰρ, inquit, οὔτε εἰς ψυχὴν ἀνθρώπῳ, τὸ ἐμφυσηθὲν αὐτῷ γέγονε πνεῦμα, οὔτε μὴν εἰς νοῦν, ὡς οἴονταί τινες, ἐστὶν ἐντεῦθεν ἰδεῖν, κτλ. *Spiritum enim homini inſufflatum, non ipſi in animam neque etiam in mentem, ceſſiſſe, ut quidam exiſtimant, heinc videre licet, &c.* Alii tamen aliter cenſent, & *Michael* noſter praeſertim, cum in hiſce Epiſtolis, tum *Part.* I. *Annalium* de hominis creatione agens, ubi tamen *Cyrillo* ex parte ſaltem adſentiri videtur. *Auguſtinus Lib.* XIII. *Cap.* XXIV. *Unde & illud parum conſiderate quibuſdam viſum eſt, in eo quod legitur, inſpiravit Deus in faciem eius ſpiritum vitae, & factus eſt homo in animam viventem; non tunc animam primo homini datam, ſed eam, quae iam inerat, Spiritu Sancto vivificatam. Movet enim eos quod Dominus Ieſus poſteaquam reſurrexit a mortuis inſufflavit dicens diſcipulis ſuis, accipite Spiritum Sanctum. Unde tale aliquid exiſtimant factum quale tum factum eſt, quaſi & hic ſequutus Evangeliſta dixerit, & facti ſunt in animam viventem.* Et deinde hanc opinionem late confutat.

παναγίου πνεύματος, καὶ χάριν, καὶ ἔλλαμψιν· ἠμαύρωσε δὲ τέλεον αὐτὸν ἡ παράβασις τῆς δοθείσης αὐτῷ θείας ἐντολῆς, ἐφ᾽ ᾧ καὶ τῷ προσώπῳ αὐτοῦ Σὴθ ἐνέθηκε ταύτην ὕστερον ὁ Θεὸς, γνωρίσαι θέλων ἐκ τούτου καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα τὴν δοθεῖσαν τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ δι᾽ αὐτοῦ ἐμφυσήματος ἔλλαμψιν· καὶ ἄκουε τί περὶ τούτου φησὶν ἡ ἁγία γραφή· ἔζησε δὲ Ἀδὰμ ἔτη διακόσια πρὸ τῆς τριάκοντα καὶ ἐγέννησεν υἱὸν κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, τοῦτ᾽ ἐστὶν, οἵαν εἶχεν ἀπ᾽ ἀρχῆς εἰκόνα καὶ ἔλλαμψιν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ, ὁ λέγεται, ἐξ-
ανα-

tus, & gratiam, & ſplendorem adflavit: obfuſcavit vero illum omnino, dati eidem divini praecepti tranſgreſſio, quare & ipſius Sethi vultu eumdem fulgorem Deus poſterius indidit, manifeſtare volens ex hoc ipſo futuris mortalibus, datam a ſe primo homini ſua inſpiratione claritatem: & audi quid de hoc dicat ſancta Scriptura: vixit vero Adamus ducentis, & triginta annis (1), *& genuit filium iuxta formam & imaginem ſuam; hoc eſt, iuxta eam imaginem, & ſplendorem quem habuit ab initio, & vocavit nomen eius Sethum, quod dicitur, reſurrectio: quoniam vidit renovatam mirabilem illam for-*
mam,

(1) Graecus contextus iuxta LXX. habet: τριάκοντα καὶ διακόσια ἔτη.

ανάςασις: ἐπειδὴ εἶδεν ἀνακαινισθεῖσαν τὴν παράδοξον ἐκείνην μορφὴν ἧς ἕνεκα καὶ θεὸν αὐτὸν οἱ κατ' ἐκείνου καιρȣ͂ τυγχάνοντες ἄνθρωποι προσηγόρευσαν.

mam, cuius cauſa ipſum homines, qui eo tempore vivebant (1) Deum adpellavere. Haec eadem igitur prodere videtur etiam divinus ille *Macarius* AEgyptius.

(1) De Enos id tradit *Cyrillus* Alexandrinus *Lib. adverſ. Anthropomorphitas Cap.* XVII. Ἐνὼς ὃς διὰ πολλὴν ἄγαν δικαιοσύνην ὠνόμασαι παρὰ τοῖς τό τηνικαῦτα θεός. *Enos, qui ob eximiam iuſtitiam vocatus eſt ab illius temporis hominibus Deus.* Fidunt autem hi illo Geneſeos loco de Enos: ἤλπισε ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτοῦ. Vulgata habet: *Iſte coepit invocare nomen Domini.* Vulgata antiquior: *Coeptum eſt invocari nomen Domini.* Alii vertunt; *Coeptum eſt profanari nomen Dei.* Ceterum de ipſo Setho *Glycas* noſter *Part.* II. *Annalium* haec habet Ὁ μὲν τοι Σὴθ ἔτη ζήσας ἐννεακόσια δώδεκα τελευτᾷ, θεὸς εἶναι διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ νομιζόμενος, καὶ διὰ τὸ πρῶτος εὑρηκέναι τὰ Ἑβραϊκὰ γράμματα καὶ τὰς τῶν ἀστέρων ὀνομασίας. οὗτος ὁ Σὴθ γεννᾷ τὸν Ἐνὼς, καὶ αὐτὸν διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ νομιζόμενον θεόν. *Hic Sethus quum annos* DCCCCXII. *vixiſſet, propter virtutem pro Deo habitus, quod Ebraicas litteras, & adpellationes ſiderum, primus inveniſſet. Procreavit autem Enoſum, qui & ipſe pro Deo virtutis nomine haberi meruit.* Ceterum haec, quae de Setho *Glycas* habet, ex Apocryphis, & Haereticorum libris, deducta videntur, ex quibus petiit etiam vetus Chronicon, quod narrat, Sethum in coelum translatum, inde micanti vultu, inſtar Moyſis poſt colloquium cum Domino, rediiſſe.

σαν, ταῦτα μὲν οὖν ὑπεμφαίνειν ἔοικε καὶ ὁ θεῖος ἐκεῖνος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος. διὰ γὰρ τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἐπιλαμπούσης τότε τῷ προσώπῳ τοῦ θεόπτου Μωσέως εἰς ἣν οὐδεὶς ἀτενίσαι ἠδύνατο, καὶ μὲν ἄμφω ταῦτα παρέστησε, καὶ ἣν εἶχε δηλαδὴ δόξαν ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἣν ἐς ὕστερον ὁ τῶν δικαίων ἕξει χορὸς, καὶ ἄκουε τί κατὰ ῥῆμά φησιν ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐν κεφαλαίοις αὐτοῦ. δοκῶ τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωσέως τύπον εἶναι καὶ ὑπόδειγμα τοῦ πρώτου διὰ χειρῶν θεοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου. καὶ αὖθις, Μωσῆς ὁ μακάριος ὑπέδειξε τύπον διὰ τῆς τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐπιλαμπούσης τοῦ πνεύματος δόξης,

ptius. Etenim quum de illa gloria, quam vultu ſuo Dei contemplator Moſes coruſcabat, & quam nemo poterat fixis oculis intueri, loqueretur, haec duo etiam diſſeruit, qua ſcilicet gloria a principio Adamus fuerit inſignitus, & quam noviſſime iuſtorum habiturus eſt chorus. Audi igitur ipſiſſima divini huius viri verba, quibus in ſuis capitulis ita infit: *Opinor autem glorificatum Moſis vultum formam eſſe & exemplum illius hominis, quem Deus ſuis manibus condidit.* Et iterum: *Beatus Moſes illa divini Spiritus gloria, quae in eius vultu refulgebat, ſpecimen praebuit, quomodo in reſurrectione iuſtorum, corpora Sancto-*

ξης, πῶς ἐν τῇ τῶν δικαίων ἀναστάσει τὰ τῶν ἁγίων δοξασθήσεται σώματα. Καλὸς οὖν ὁ λόγος ἔλεγε ἀνάστασιν ἐπάνοδον εἶναι πρός γε τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πρώτην ζωήν. ἐπὶ μέντοι τοῖς ἤδη προειρημένοις καὶ ἕτερόν τι μεταμορφούμενος ἔδειξεν ὁ Σωτήρ. τί τοῦτο; τὴν δόξαν ἐκείνην ἣν μέλλει κατάγε τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἐνδείξασθαι. καὶ πείθου τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ λέγοντι· ἥξει μὲν οὖν μετὰ τοῦ σώματος ὁ Χριστὸς τοιοῦτος ὁποῖος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος, καλῶς οὖν ἐπὶ τούτοις ἔλεγε τοὺς δικαίους ὁ κύριος κατ' αὐτὸν ἀστράψαι τὸν ἥλιον. τὴν γὰρ ἀπὸ τοῦ δεσπο-

τι·

ctorum glorificandæ ſint. Bellus igitur ſermo ferebat reſurrectionem eſſe ad antiquam illam primamque vitam regreſſum. Praeter ea vero, quae hactenus diximus, aliquid etiam aliud huiuſmodi transfiguratus Servator oſtendit, gloriam ſcilicet illam, quam, quum ſecundo venerit, manifeſtabit; ſuper quo fidem adhibe Theologo *Gregorio* dicenti: *Veniet igitur cum corpore Chriſtus talis, qualis diſcipulis adparuit in monte, divinitate carnem longo intervallo ſuperante*. Bene igitur dicebat inſuper Dominus fore ut tamquam Sol iuſti refulgeant. Quum enim ſplendorem ex dominico corpore procedentem excepe-

rint,

τικοῦ σώματος ἐκπεδῶσαν αἴγλην ὑποδεξάμενοι μεταςοιχειωθήσονται· τηνικαῦτα καίπερ ὀφθήσονται ἄντικρυς καθάπερ τι σῶμα διαφανὲς μαρμαριγὴν ἡλίου δεχόμενον. Κατὰ τοῦτο καὶ ὁ πάμμεγας ἔλεγε Παῦλος ὅτι μετασχηματίσει τότε τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ὁ Σωτὴρ εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ· ταύτητοι καὶ ἀμφιβάλλειν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἄξιον· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ὁ Ἀδὰμ, ἡνίκα δηλαδὴ θείαις ἐπλάσθη χερσὶ, τοσαύτην ἐδέξατο διάγε τοῦ θείου ἐμφυσήματος τὴν φαιδρότητα, φαίνεται πάντως ὅτι ὁ ἐκ νεκρῶν ἀνιςησόμενος ἄνθρωπος τῆς αὐτῆς ἂν ἠξιώθη λαμπρότητος διὰ τῆς τοῦ

παν-

rint, ita ii tunc tranſformabuntur, & palam adparebunt, ut corpus quoddam pellucidum ſplendore Solis inluſtratum. His magnus etiam *Paulus* concinens dicebat, tunc a Servatore noſtrum humile corpus ita transformatum iri, ut ſuo futurum ſit corpori glorioſo conforme. Quãobrem in his ſe ancipitem traducere haud dignum eſt. Si enim ab ipſo initio Adamus, quum videlicet divinis fictus eſt manibus, tantam ex divino adflatu claritatem recepit: elucet omnino hominem etiam a mortuis reſurrecturum, eiusdem fulgoris gloria, Spiritus Sancti gratia, dignandum. Crede autem beato *David*

ita

παναγίου πνεύματος χάριτος· καὶ πείθου τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ οὕτω περὶ τούτου λέγοντι. ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Πρόσεχε οὖν. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἔδειξεν ὁ Σωτὴρ ἐν ἑαυτῷ μεταμορφούμενος οἷον εἶχε κάλλος ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ, καὶ οἷον οἱ δίκαιοι μέλλουσι τότε λαβεῖν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἐπίσης ἔλεγε παρ' ἑαυτοῖς τὴν θείαν εἰκόνα φορεῖν, τόντε πρὸ τῆς παραβάσεως ἄνθρωπον, καὶ τὸν ἐκ νεκρῶν ἐφ' ὕστερον ἀνιστάμενον. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι ἐπάνοδός ἐστι πρός γε τὴν πρώτην ζωὴν ἡ ἐλπιζομένη χάρις, ὡς

πολ-

ita de hoc ipſo pronuncianti: *Emittes Spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terrae.* Attende igitur: quum enim ſupra montem Servator in ſeipſo transformatus oſtenderit, qualem a principio Adamus pulcritudinem habuerit, & qualem iuſti olim accepturi ſint, propterea divinus etiam *Gregorius* Nyſsenus, aequaliter, dicebat, divinam imaginem ferre & ante peccatum hominem, & illum, qui noviſſime a mortuis reſurrecturus eſset. Haec autem omnia ita ſe habere, & gratiam, quae ſperatur, ad primam illam, ut ſaepius diximus, vitam eſse regreſsum, ipſe prae aliis Dominus oſtendit. Quum

 enim

πολλάκις εἰρήκαμεν, αὐτὸς ἔδειξε πρὸ τῶν ἄλλων ὁ κύριος, ἡνίκα γὰρ ἐπιστρέφοντα τὸν ἄσωτον ἠγκαλίζετο καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγε· ἐνδύσατε αὐτὸν τὴν πρώτην στολήν. μὴ οὖν ἐπὶ πλέον ἀμφίβαλλε. στολὴν γὰρ τὴν πρώτην εἰπὼν, ἔδειξε προφανῶς μηδὲν ἄλλο τὴν ἀνάστασιν εἶναι ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάστασιν.

Τῷ

enim redeuntem Aſotum obviis ulnis excepiſset, & haec inſuper inquiebat: *Induite eum ſtola illa priori* (1). Ne igitur amplius dubita: priorem enim ſtolam dicens, dilucide ſignificavit, nihil aliud eſse reſurrectionem, quam eorum, qui ceciderunt, in priſtinum ſtatum reſtitutionem (2).

Qua

(1) Epiſtola ſuperiori.

(2) Ea omnia quae in hac Epiſtola *Glycas* diſſertat languida & frigidiuſcula ſunt, atque etiam falſa manifeſte. Falſum enim reſurrectionem fore in eum tantummodo ſtatum, in quo primus homo fuerat ante peccatum, reſtitutionem. Egregie de more *Auguſtinus* id demonſtravit, ut ſupra quidem *pag.* 123. videre eſt. Verum audiamus illum ad rem pariter diſſerentem *Lib.* VI. *De Geneſ. ad litteram. Hic occurrit*, inquit, *alia quaeſtio, quomodo renovemur, ſi non ad hoc per Chriſtum renovamur quod in Adam prius eramus? Quamquam enim multa non in priſtinum, ſed in melius renoventur, ab inferiore tamen ſtatu, quam quo erant antea, renovantur. Vnde*

Τῷ αὐτῷ,

Τίνος ἕνεκεν ὁ διάβολος διὰ τοῦ ὄφεως καὶ οὐ δι' ἑτέρου τῶν ζώων προσέβαλε τῷ Ἀδάμ (1) καὶ τέως πόθεν δῆλον, ὅτι διὰ τοῦ ὄφεως προσέβαλε τῷ Ἀδάμ, τῆς γραφῆς ὁπουδήποτε μὴ σαφῶς οὕτω λεγούσης, καὶ εἰ ἀληθῶς τινος ἕνεκεν ἡ γραφὴ τοῦτο τέλεον ἔκρυψεν.

Ad Eumdem.

Qua de cauſa Diabolus per ſerpentem, & non per aliud animal Adamum inceſſerit, & ex quo tandem conſtet, Adamum ab eo per ſerpentem obpugnatum fuiſſe, quum Scriptura id manifeſte non dicat: & an aliqua vere de cauſa Scriptura iſthuc ipſum omnino caelaverit.

Λόγος δ'.

Diſputatio IV.

Eodem Interprete.

Ἐπειδὴ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν εὐαγγελίοις ἠκούσατε λέγοντος, ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἰκειακοὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι

QVoniam Servatorem noſtrum *Ieſum Chriſtum* audiſtis in Evangeliis dicentem: *Inimici hominis domeſtici eius,* quin

O 2

de ergo ille filius mortuus erat & revixit, perierat & inventus eſt? Vnde illi profertur ſtola prima, ſi non immortalitatem recipit, quam perdidit in Adam? Quomodo autem perdidit immortalitatem ſi corpus habuit animale? Neque enim animale corpus, ſed ſpirituale erit, quum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem.....

Quo-

ὅτι διὰ τῶν τοιούτων καὶ βασιλεῖς καὶ ἕτεροί τινες ἐπιβουλεύονται ἀνθρώποις, οὐ τοσοῦτον ἐπαπορεῖν ἄξιον. εἴγε καὶ αὐτὸς ὁ

quin eiuſmodi hominum opera,& Reges, & alii mortales adpetantur inſidiis, dubitare non decet; ſiquidem & ipſe callidus

Quomodo ergo, inquiunt, renovari dicimur, ſi non hoc recipimus quod perdidit primus homo, in quo omnes moriuntur? Hoc plane recipimus ſecundum quemdam modum. Non itaque immortalitatem ſpiritualis corporis recipimus, quam nondum habuit homo, ſed recipimus iuſtitiam, ex qua per peccatum lapſus eſt homo. Renovabimur ergo a vetuſtate peccati, non in priſtinum corpus animale, in quo fuit Adam: ſed in melius, ideſt, in corpus ſpiritale, quum efficiemur aequales Angelis Dei, apti caeleſti habitationi, ubi eſca, quae corrumpitur, non egebimus. Renovabimur ergo ſpiritu mentis noſtrae ſecundum imaginem eius, qui fecit nos, quam Adam perdidit. Renovabimur autem carne, quum hoc corruptibile induet incorruptionem, ut ſit ſpiritale corpus, in quod nondum mutatus, ſed mutandus erat Adam, niſi mortem etiam corporis animalis peccando meruiſſet, &c. Ceterum *Lud. Thomaſſinus*, ut vidimus *p.* 193. corpus prope ſpiritale protoplaſto Adamo vindicavit,&,quod omnem fidem exſuperat,claram apertamque in Paradiſo Dei viſionem, ut videre eſt *Tom.* II. *Theolog. dogm. Cap.* VII. *& ſeqq.* unde ea Adami gloria, decuſque, & beatitas, proceſſiſſet, quam verbis explicare non eſt.

(1) Quod ſequitur uſque ad Ἀδὰμ deeſt apud *Lambecium Cod. Theol.* CLIX.

ὁ πολυμήχανος δράκων ὀργάνῳ τῷ ὄφει χρησάμενος τὸν πρῶτον ἠπάτησε ἄνθρωπον. Κατὰ γὰρ τὸν θειότατον Χρυσόστομον καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην, συνήθης ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὁ ὄφις τῷ Ἀδάμ, καὶ τῶν ὑποσαινόντων αὐτὸν πλησιέστερος τερπνοῖς αὐτῷ προσομιλῶν τοῖς

dus Draco, ſerpentis inſtrumento(1) uſus, hominem primum decepit. Etenim, iuxta diviniſſimum(2) *Chryſoſtomum*, & *Damaſcenum Ioannem*, erat a principio ſerpens Adami familiaris(3), & omnibus ei adblandientibus proximior, iucundis cum illo motibus congrediens,

(1) Hac de cauſa Diabolus ſerpens antiquus in ſacris literis adpellatur, ut *Apocalypſ.* XII. XX.

(2) *Homilia* IX. *in Geneſin*.

(3) *Iſidorus* Peluſiota *Epiſt.* XCV. *Lib.* III. pulcre diſſerit quo pacto initio omnes ferae Adamo ſubiectae fuerint, ideoque etiam nomina eis impoſuerit; poſteaquam vero divinum mandatum tranſgreſſus eſt, ipſius imperium mutilatum merito fuit. Vide ſuperius Epiſt. II. *Glycae pag.* 113. *Auguſtinus Lib.* XIV. *De Civit. Dei Cap.* XI. de Daemone loquens ait: *Maleſuada verſutia in hominis ſenſus ſerpere adfectans, cui utique ſtanti, quoniam ipſe ceciderat, invidebat, colubrum in Paradiſo corporali, ubi cum duobus illis hominibus maſculo, & femina, animalia etiam terreſtria cetera ſubdita, & innoxia verſabantur, animal ſcilicet lubricum, & intortuoſis anfractibus mobile, operi ſuo congruum, per quem loqueretur, elegit, &c.*

τοῖς κινήμασι, καὶ ψυχαγωγίαν πᾶσαν ἐντεῦθεν ὑπονοούμενος. Εἰ γὰρ καὶ νῦν αὐτὸν βδελυττόμεθα καὶ ὡς δύναμις φεύγομεν, ἀλλ᾽ οὐκ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς τοιοῦτος ὁ ὄφις. οὐδὲ φευκτέατο τότε καθάπερ καὶ νῦν ἡ ὄψις αὐτοῦ. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, τάχα ἂν καὶ αὐτὴ ἡ Εὔα τηνικαῦτα τὴν ἐκείνου καταπλαγεῖσα ὁμιλίαν ἐκρύβη τέλεον ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἂν ἡμέρως οὕτω τὴν αὐτοῦ διάλεξιν προσεδέξατο. συνήθης ἦν λοιπὸν ὁ ὄφις ἀπ᾽ ἀρχῆς τῷ

diens, & omnem hinc delectationem excogitans. Si enim illum nunc(1) abominamur, & quantum poſſumus fugimus, non tamen huiuſmodi erat ſerpens a principio, nec eius tunc, quemadmodum in praeſentia (2), evitabatur adſpectus. Si enim iſthuc ipſum forte fuiſset, ipſa etiam Eva tunc temporis, eius conloquium exhorrens ſeſe ab eo penitus abſcondiſſet, & non ita leniter eius confabulationem admiſiſſet.

(1) Huius rei rationem hanc adfert *Theodoretus Interrogatione* XXXIV. *in Geneſin. Sed & ipſum animal quoque ad hominum utilitatem maledictionem recepit. Itaque videntes ſerpentem repere ac volutari ſuper terram, maledictionis antiquae recordamur, & diſcimus quanta mala peccatum arceſſat, non ſolum his, qui illud admittunt, ſed & illis, qui ſubſerviunt.*

(2) *Baſilius Homilia de Paradiſo: Serpens tum non erat horrendus, ſed mitis ac manſuetus, &c.*

τῷ Ἀδὰμ, καὶ τῶν ὑποσαινόντων αὐτὸν ἐγγύτερος. ἐχθρὸν γὰρ αὐτὸν, οὐδὲν ἄλλον πεποίηκε· ἡ δὲ εἰποῦσα θεία φωνὴ ἔχθραν θήσω ἀναμέσον σου καὶ τῆς γυναικός· ἡ τοιαύτη λοιπὸν ἔχθρα τὰ τῆς φιλίας παντάπασιν ἔλυσε. φίλος ἦν ὁ ὄφις ἀπ᾽ ἀρχῆς τῷ Ἀδὰμ, κἀντεῦθεν ὤφθη τῷ διαβό-

ſet(1). Reliquū igitur eſt, ut Adamo ſerpens fuerit ab initio familiaris (2), & omnibus, qui ei adularentur, proximior. Inimicum enim illum, nec aliud quidquam, fecit vox divina, quum dixit: *Inimicitiam ponam inter te, & mulierem*. Ceterum haec inimicitia, omnia amicitiae foedera diſ-

(1) Eo magis autem id credibile videtur, quod etiamnum Serpentes ab aliquibus cicurentur, & circumferantur. Quod ſi veterum hiſtoriarum monumenta evolvere luberet exemplorum copia Lectorem obruere poſſem. Conſulendi *Pignorius De Menſa Iſiaca*, *Spanhemius De uſu & praeſt. Veter. Numiſm.* & mea *Diſſertat. De Ciſtis Myſticis*.

(2) *Pſeudo Abdias Lib.* VI. *Livor autem Angelo hinc natus eſt, quia vidit imaginem Dei in homine exſtitiſſe: & quoniam homini poſſibile eſſet, ut in hac regione beata cum cunctis animantibus loqueretur. Hinc Angelus qui ex ſe concepit invidiam, per potentiam Angelicam ſerpentem ingreſſus, &c.* Sic *Plato* quoque ſcripſit in *Politico*, aureo ſaeculo, quum rerum Saturnus potiretur, etiam cum beſtiis homines colloquia habuiſſe, quod & *Euſebius* refert *Lib.* XII. προπαρασκ. *Cap.* IX.

βόλῳ ἐπιτηδειότατον ὄργανον. εἶδε τὸν Ἀδὰμ χαίροντα ἐπὶ τῷ ὄφει, κἀκεῖνον ὑποσαίνοντα καὶ πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων μιμούμενον, κἀντεῦθεν λαλεῖ δι' αὐτοῦ. Οὕτω καὶ οἱ δόλους κατά τινων πλέκοντες, τοὺς οἰκείους μετέρχονται καὶ οὕτω τὴν οἰκείαν ἀνυπόπτως ἐπιβουλὴν συσκιάζουσι. λαλεῖ τοιγαροῦν δι' αὐτοῦ, ἵν' ἐντεῦθεν ὑπονοήσῃ
ὁ

ſolvit. Adami erat a principio ſerpens amicus, & ideo Diabolo viſus eſt inſtrumentum aptiſſimum. (1) Vidit Adamum ſerpentis familiaritate gaudentem, & illum adulantem, multaque eorum, quae ab hominibus fieri conſuerunt, imitantem, & ea propter per ipſum loquutus eſt. Ita pariter qui dolos adverſus aliquem

(1) *Caietanus* adſerit tentationem Evae interna tantum ſubgeſtione peractam a Daemone, qui ſerpentis nomine a Moſe metaphorice ſignificetur. In ſingularem vero aliam ſententiam abiens *Cyrillus* Alexandrinus *Lib.* III. *contra Iulian.* opinatur, ſpeciem dumtaxat, & ſimulacrum ſerpentis Evae a Diabolo exhibitum fuiſſe, non veri ſerpentis corpus ad tentationem adſumtum. At veri ſerpentis organo in tentatione mulieris diabolum eſſe uſum, reliqui Patres docent, ut *Baſilius*, & *Chryſoſtomus Homiliis in Geneſin*, *Theodoretus interrog.* XXXII. *Aug. Lib.* II. *De Geneſ. ad literam Cap.* XXVII. & *ſeq. Lib.* XIV. *De Civ. Dei Cap.* XI. *Ioannes Damaſcenus Lib.* II. *De Fide orthodoxa Cap.* X. ut de *Beda*, *Ruperto*, *Thoma*, aliiſque, taceam.

ὁ Ἀδὰμ ὅτι φρόνιμος ὁ ὄφις ὢν, τοῦτο καὶ ἡ γραφὴ προσμαρτυρεῖ αὐτῷ, κατώρθωσε καὶ τὸ μιμίσασθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου φωνὴν καὶ ὅτι τοῖς δεσπόταις ὡς εὔνους τὰ δέοντα ὑποτίθεται. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν προσῆν ὡς αὐτοῖς διελέγετο· οὐκ ἂν ἡμέρως οὕτω τὴν αὐτοῦ βουλὴν προσεδέχοντο. αὕτη οὖν ἡ αἰ-

τία

quem meditantur, domeſticos conveniunt, & ſic nulla domi ſuſpicionis cauſsa exſiſtente, inſidias obumbrant ac tegunt. Loquitur igitur(1) per ipſum, ut heinc ſubſpicetur Adamus, quum prudens eſſet ſerpens, quod & Scriptura ipſa de illo teſtificatur, & ipſam hominis vocem imitari potuiſſe (2), &

Do-

(1) Recte quidem: ſed perperam Talmudiſtae, qui fabulantur Diabolum, accedentem ad Evam, ut eam falleret, inequitaſſe ſerpenti, qui magnitudine camelum aequaret. *Maimonides* in *More Nevochim*.

(2) Id magis, quam illud quod *Ioſephus* I. *Ἀρχαιολογ.* tradit, ſerpentem ſcilicet a principio voce uſum, & pedibus inſtructum fuiſſe: his autem a Deo in ipſum irato privatum deinde, & eius linguae venenum inditum. Serpentem pedibus gradientem, & mitem lenemque fuiſſe etiam *Baſilius Homilia De Paradiſo* adfirmat, *Ioſephi*, & libri, qui λεπτὴ γένεσις inſcribitur ſententiam ſequutus, quam tamen confutat *Glycas* noſter *Part.* I. *Annalium*, Chryſoſtomi ſententiam amplexus, qui cenſet ſerpentem olim orbibus quibusdam factarum inferius convolutionum erectum extenſo pectore velut inequitaſſe.

τία κατὰ τοὺς διαληφθέντας ἄνωθεν πατέρας καὶ διδασκάλους ἡμῶν, δι' ἣν ὀργάνῳ τῷ ὄφει καὶ οὐχ ἑτέρῳ τινὶ χρησάμενος ὁ παμπόνηρος τοὺς πρωτοπλάστους ἠπάτησε· καὶ πόθεν δῆλον ὅτι ὁ διάβολος ἐν τῷ ὄφει ἐλάλησε τῆς γραφῆς ὁπουδήποτε τοῦτο μὴ λεγούσης. ἴδε γὰρ ὅτι καὶ ὁ Παῦλος ὄφεως μνημονεύει λέγων. φοβοῦμαι μὴ πῶς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὔαν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ. πόθεν

Dominis, ut benevolum, ea, quae oportet, ſubgerere. Niſi enim ita res ſe habuiſſet, haud profecto cum eis blande confabulatus fuiſſet, neque ita leniter illi eius cōſilium admiſiſſent. Haec igitur cauſa fuit, iuxta ſuperius laudatorum Patrum, & Magiſtrorum noſtrorum opinionem, propter quam Malus ille (1) ſerpente, & non aliquo alio uſus eſt inſtrumento, ut Protoplaſtos deciperet (2). At

(1) Malus κατ' ἐξοχὴν a multis adpellatus eſt Diabolus, & ſunt qui cenſeant hunc indicari, ubi in Oratione Dominica dicitur: *Libera nos a malo*. *Paulinus Poem.* XVI.

Non tulit haec Malus ille diu, ſed inhorruit atris
Crinibus, & rabidis inflavit colla venenis &c.

Itaque & a *Glyca* παμπόνηρος nuncupatur.

(2) Memoriam huius ſerpentis fraudis ſunt qui velint apud Ethnicos ipſos remanſiſſe, adeoque in antiquis Graecorum myſteriis *Eva* vel *Evoe* acclamatum, & ſerpentem oſtenſum, ut tradit *Clemens Alexandrinus*

θεν οὖν δῆλον ὅτι ὁ διάβολος λαλεῖ διὰ τοῦ ὄφεως, αὐτὸς ὁ δεσπότης ὑπεφήνισε τὴν ἀπορίαν. ἵνα μὴ τις ἐπὶ τὸν ὄφιν καὶ μόνον ἀνενέγκη τὴν ἁμαρτίαν. Πρὸς γὰρ τοὺς Ἰουδαίους ἡνίκα εἶπον αὐτῷ, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμὲν, ἔλεγεν· εἰ ἦτε ἐκ τοῦ θεοῦ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐποίειτε ἄν. νῦν ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἐϛε τοῦ δια-

At unde liquet, Diabolum in ſerpente eſſe loquutum, quum id ullibi ſcriptura non dicat? Vide enim & *Paulum* ipſum, quum ſerpentis meminiſſet, dicentem: *Timeo ne forte, ut ſerpens Evam ſua calliditate ſeduxit.* Vnde igitur conſtat Diabolum per ſerpentem ipſum eſſe loquutum? Ipſe Dominus e medio per- ple-

nus in Protreptico, & conſtat etiam ex *Plutarcho in Alexandro*, *Demoſthene* περὶ ϛεφάν. *Euripide in Bacchantibus*, *Catullo*, *Virgilio*, *Nonno*, *Chalcidio*, &c. Conſule *Phil. Bonarotium Diſſert. in Num. max. moduli*, & *Diſſertation.* meam *De Ciſtis Myſticis*. Sed & *Pherecydes* Syrius, dum ſuum Ὀφιονέα, ſerpentem mali auctorem, commemorat, qui adverſas acies in coelo inſtruxerit, eadem exhibere videtur. Nam ita ſcribit *Origenes Lib.* VI. *contra Celſum*. *Vide*, inquit, *an non iſte, qui nobis impium errorem impingit ut aenigmata male intelligentibus, ipſe manifeſte fallatur, non intelligens quod Moſaicae litterae multo antiquiores vel Heraclito, vel Pherecyde, vel Homero etiam, narrant de malo illo, qui de Coelo expulſus eſt. Nam ſerpens ille, a quo Pherecydes ſum denominavit Ophionem, qui fuit in cauſſa ut primus homo ex Dei Paradiſo eiiceretur*, &c.

διαβόλου. ἐκεῖνος ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἦν· ἐντεῦθεν οὖν σαφῶς ἐπιδέδεικται ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ ὄφει λαλήσας ὁ διάβολος θανάτῳ τὸν ἄνθροπον ὑποπεσεῖν κατεσκεύασεν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐγεγόνει θνητὸς ὁ ἀθάνατος. καὶ εἰ μὴ πείθῃ τοῖς λεγομένοις, τῷ σοφῷ Σολομῶντι πείσθητι λέγοντι. ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε. φθόνῳ δὲ τοῦ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. εὔδηλον οὖν ὡς αὐτὸς ἐλάλησε διὰ τοῦ ὄφεως ὁ παμπόνηρος. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν αὐτὸν ὁ κύριος ἀνθρωποκτόνον ἐκάλεσε. καὶ ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, τίνος ἕνεκεν μνημο-

plexitatem ſuſtulit, ne quis peccatum in ſerpentem,& quidem ſolum, reiiciat. Iudaeis enim, quum illi dixerunt; *Ex Deo ſumus*, dicebat: *Si ex Deo eſſetis, Dei certe voluntatem faceretis: nunc autem ex patre veſtro Diabolo eſtis: ille erat homicida ab initio.* Heinc igitur aperte conſtitit, quum Diabolus in ipſo ſerpente loquutus eſſet, id contexuiſſe, ut morti homo ſuccumberet (1). Niſi enim res ita ſe habuiſſet, numquam ille, qui immortalis fuerat, mortalis evaſiſſet. Et ſi minus his, quae dicuntur, fidem adhibe ſapienti Salomoni quum dicit: *Deus mortem non fecit, ſed hominem in incorruptione crea-*

(1) Vide ſuperius Epiſt. II.

μονεύουσα ἡ γραφὴ τοῦ ὄφεως μόνου τὰ κατὰ τὸν διάβολον τέλεον ἀπεσιώπησε, διὰ τὴν Ἰουδαίων εἰδωλομανίαν. ἵνα γὰρ μὴ μαθόντες, ὥς φησιν ὁ Συναΐτης θεῖος Ἀναστάσιος, καί τινας εἶναι φύσεις ἀΰλους, κἀντεῦθεν ταύτας θεοποιήσωσιν, οὔτε περὶ δαιμόνων, οὔτε περὶ φύσεως ἀγγέλων ἡ Μωσαϊκὴ βίβλος διείληφεν. εἰ γὰρ καὶ μετὰ τοσαῦτα θαύματα τὴν εἰκόνα τοῦ μόσχου θεὸν ἀνηγόρευσαν, τί οὐκ ἂν ἔδρασαν εἴγε τῶν ἀοράτων φύσεων τὴν γνῶσιν ἐδέξαντο; Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει δῆλον, ἐξ ὧν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ὠσηὲ πρὸς αὐτὸν ἐλάλησε τὸν Ἰσραήλ. Ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου ὁ

creavit: invidia autem Diaboli mors intravit in mundum. Manifeſtiſſimum eſt igitur Malum illum per ſerpentem ipſum eſſe loquutum: niſi enim ita eſset, illum Dominus homicidam non adpellaſset. Et quandoquidem haec ita ſe habent, qua de cauſá Scriptura ſolius ſerpentis mentionem faciens ea, quae Diabolum attinent, omnino reticuit? Propter inexpletam Iudaeorum Idololatriae inhiantium inſaniam. Etenim ne quum didiciſſent, ut divinus *Anaſtaſius* Sinaita ait, eſſe quasdam naturas(1) materia minime conſtantes, haſce exinde divinis honoribus proſequerentur, neque de Daemo-

(1) Vide ſuperius *Epiſt.* II. *pag.* 146.

ὁ ϛερεῶν οὐρανὸν καὶ κτίζων γῆν, οὗ αἱ χεῖρες ἔκτισαν ϛρατίαν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ

monum, neque de Angelorum natura Moſaicus liber diſſeruit (1). Si enim poſt tanta

(1) Eamdem rationem adfert *Michael* noſter *Part.* I. *Annalium*. Sunt autem qui autument ideo Moſen productionis Angelorum non meminiſſe, quod ii ante mundum materiatum & adſpectabilem, creati fuiſſent: nam haec ſententia adridet *Origeni Homil.* I. *in Geneſim*, & X *in Matthaeum*, *Baſilio Homil.* I. *in Hexaemeron*, *Gregorio Nazianzeno Oratione* XXXVIII & XLII. *Severiano Gabalitano Orat.* IV. *De Mundi Opificio*, *Caeſario Dialog.* I. *Interrog.* LXI. & *Dialogo* III *Interrog.* CXXIII. *Anaſtaſio Sinaitae Libro* VI *Hexaemeronis*, & *Cap.* IV. ὁδηγοῦ, *Zachariae Mitylenaeo De Mundi Opificio*, *Ioanni Damaſceno Lib.* II. *De Fide Orthodoxa Cap.* III. & *Lib.* IV. *Cap.* XIV. Ex Patribus Latinis in eadem ſententia ſunt *Ambroſius Lib.* I. *in Hexaemeron Cap.* V. & *Praefat. in Pſalmos*. *Hieronymus in Cap.* I *Epiſtolae ad Titum*. *Caſſianus collat.* VIII. *Cap.* III. Et quidem ſi caviſſet Moſes Angelorum creationem reticendo ne Idololatriae occaſionem Iudaeis praeberet, numquam naturae Angelicae in ſuis voluminibus meminiſſet, quod quidem non facit. *Epiphanius* quidem *Haereſi* LXV. *Theodoretus Interrogatione* III. *in Geneſ.* *Baſilius Seleucienſis Orat.* I. *Procopius Gazaeus Commentario in Geneſin*, *Auguſtinus Lib.* XXII. *contra Fauſtum Cap.* X. *Lib.* II. *De Geneſi ad literam Cap.* VIII. *&* *Lib.* XI. *De Civit. Dei Cap.* XIX. *Sed & Iulius Africanus Lib.* II. *Cap.* II. *Auctor Commentarii in Geneſin Sancto Eucherio adſcripti*, *Gregorius* *Ma-*

Digitized by Google

οὐκ ἀπεκάλυψάσοι αὐτὸν τοῦ πορεύεσθαι ὀπίσω αὐτῶν. Κατὰ τοῦτο καὶ ἡ τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτευθέντων

tanta etiam miracula, vituli imaginem Deum adpellaverunt, quid non utique feciſſent, ſi inviſibilium etiam

Magnus Lib. XXXVIII. *Moral. Cap.* XII. *Rupertus Abbas Lib.* I. *de Trinitate Cap.* X. *&* *Lib.* III. *de Glorificatione Trinitatis Cap.* III. *Gennadius Maſſilienſis Lib. De Dogmatibus Eccleſiaſticis Cap.* X. *Auctor Commentarior. in Pſalmos, inter Opera S. Hieronymi editorum, in Pſalmum* CXXVII. *Ansbertus in Apocalypſim Lib.* V, *Cap.* XII. *Hugo Victorinus Tract.* II. *Summae Sententiarum, Thomas Aquinas* 1. 1. Q. LXI. *Art.* III. Angelos una cum mundo conditos fuiſſe exiſtimant. Ipſe quidem hanc litem meam non facio, Deo enim univerſitatem efficienti non aderam, utpote qui ſero ab eodem in lucem eductus: ſed ſi haec poſterior ſententia probabilior eſt, ut *Thomas* etiam arbitratur, ipſe crediderim potius, ideo Moſen de Angelis initio Geneſeos mentionem non feciſſe, quod ſibi mundi tantummodo adſpectabilis & materiati generationem deſcribere propoſuiſſet. Quod ſi quis in controverſiam vocet, & dubitet, an Angeli prorſus incorporei ſint, obponere poſſem hanc opinionem iam fere ab omnibus hodie adprobatam mihi quoque probari, quamvis tota fere antiquitas repugnare videatur, ut ſuperius oſtendimus *pag.* 146. Sed ſi *Auguſtini* ſententiae inhaerendum eſſet; Angelorum ſub lucis nomine mentionem a Moſe fieri adfirmare poſſemus, ut in ejus laudatis Operibus, & in *Confeſſionibus* etiam videre eſt; & hanc ſequutus eſt quoque *Rupertus* Abbas in citato Opere.

των δύο ξύλων διαφοράτε καὶ φύσις τοῦ παναγίῳ σεσίγηται πνεύματι. ἐφ᾽ ᾧ καὶ τοῖς ἁγίοις πατρᾶσιν ἀσύμφωνος γέγονεν ἡ περὶ τούτων ἐξέτασις.

etiam naturarum cognitionem habuiſſent? Haec autem ita ſe habere liquet ex iis, quae Deus per Prophetam Oſeam ipſi Iſraeli loquutus eſt: *Ego Dominus Deus tuus, firmans coelum, & creans terram: cuius manus militiam coeli creaverunt, & illum non revelavi tibi, ut ambulares poſt illa*. Ob hoc ipſum & duorum lignorum in Paradiſo plantatorum differentiam atque naturam Spiritus Sanctus reticuit: quare & ſanctorum Patrum diſcors fuit de hiſce iisdem diſquiſitio.

Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Ἀσπιώτῃ περὶ τοῦ ὁποῖα τῇ φύσει τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα ἐκ νεκρῶν ἐγερθήσονται. καὶ εἰ βρῶσιν αἰσθητὴν ἐσθίειν ἕξουσι μέλλουσιν, ὥς τινες ἐπιφέρουσιν.

Λόγος έ.

Ad honorabilem monachum Dominum Ioannem Aſpioten. Quali natura hominum corpora a mortuis reſurrectura ſint, & an ſenſilem cibum tunc manducatura, ut quidam perhibent. (1)

Diſputatio V.

Eodem Interprete.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριςὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς, ὁ σάρκα φορήσας δι' ἄφατον ἔλεος, καὶ καθ' ἡμᾶς χρηματίσας ἄνθρωπος, ὁ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν καὶ ποιήσας πάντα καὶ παθὼν ὅσαπερ ἐν εὐαγγελίοις ἱσόρηται, ὁ διὰ ςαυροῦ καταδεξάμενος θάνατον, ὁ τριήμερος ἐκ νεκρῶν ἀναςὰς, κἀντεῦθεν τὴν τελευταίαν ἀνάςασιν δω-

Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Dei filius, & Deus, ille qui carnem propter ineffabilem ſuam miſericordiam circumtulit, homo noſtri inſtar effectus; qui propter noſtram ſalutem ea omnia fecit, & perpeſſus eſt, quae Evangelica narrat hiſtoria; qui in crucem actus mortem obiit, & tertia die a mor-

(1) Horum multa diſputat *Glycas* etiam *Part.* I. *Annal.*

δωρησάμενος ἅπασιν, ἡ ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ὁ πρωτοτόκος ἐκ νεκρῶν γεγονὼς, ἀριδήλως ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ὑπεστύπωσεν, ὁποῖα τὰ ἡμέτερα σώματα κατὰ ἐκείνην ἀνάστασιν ἐγερθήσονται. ὅθεν καὶ περὶ τούτων ἐξετάζειν οὐκ εὔλογον, ὅτι καὶ σαφὲς τοῖς προσέχειν ἐθέλουσιν τὸ ὑπόδειγμα πρόκειται. ἄφθαρτα μὲν γὰρ ἀληθῶς ἀναστήσονται μήτε σκέπης δεόμενα, μήτε βρώσεως καὶ πόσεως, μήτε ἄλλου τοιούτου τινός: ὅρα γὰρ νουνεχῶς, ὅτι καὶ τὸ τοῦ κυρίου σῶμα τοιοῦτον ἐκ τάφου ἐγήγερται κατὰ αὐτὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν ἐκεῖσε πάντα καταλι-

mortuis reſurrexit, illae eorum, qui dormierunt, primitiae, quum primogenitus mortuorum exſtitiſſet, manifeſte in ſemetipſo demonſtravit qualia noſtra corpora in illa reſurrectione ſuſcitanda ſint. (1)Quare de his diſputare non decet. Clarum ſiquidem animum intendere volentibus exemplum, perſpicuumque proponitur. Vere enim corruptionis expertia, neque operimenti, neque cibi, neque potionis, neque rei eiuſmodi alicuius, indiga. reſurgent (2). Prudenter ſiquidem animadvertere eſt, & ipſum Domini corpus eiuſmodi, ut Evangelica hiſtoria pro-

(1) Vide ſupra *Epiſt.* III.
(2) Vide ſupra *Epiſt.* II.

λιπὸν τὰ ἐντάφια. εἰ δὲ καθάπερ εἴρηται γυμνὸν ἐκ τάφου τὸ τοῦ κυρίου σῶμα ἐξέθορεν, εὔδηλον πάντως ὡς οὐκ ἔτι σκέπης τοιαύτης τινὸς καθὰ καὶ πρότερον ἔχρηζεν, ὁποῖον ἄρα κἀκεῖνο τὸ πρὸ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ σῶμα ἐτύγχανεν, εἴτε τῆς κατὰ χάριν ἀθανασίας οὐκ ἀμοιροῦν. ἄφθαρτοι μὲν οὖν ἀνίσανται ἅπαντες ἡλικίατε πρὸς ἀλλήλους καὶ εἴδει κατ' οὐδὲν διαφέροντες. καὶ τούτου χάριν μὴ θαύμαζε, μηδὲ ξένον τὸ πρᾶγμα ἡγοῦ. εἰ γὰρ ἀκριβῶς ἐννοήσεις ὅπως ὁ

prodit, e ſepulcro reſurrexiſſe, omnibus ibidem relictis ſepulcralibus exuviis. Si vero, prout dictum eſt, nudum e ſepulcro Domini corpus exſilivit, perſpicuum omnino eſt illud amplius cuiuſcumque eiuſmodi operimenti, prout (1) in anteceſſum, non indiguiſſe: quale utique & illud corpus erat, quo ante praevaricationem Adamus inſtructus fuit. Si vero neque expers fuit illius, quae divino munere conceditur, immortalitatis: corruptionis igitur expertes reſurgent omnes, nihil

P 2

(1) Iudaei tamen ſomniant homines veſtibus, cum quibus ſepulti fuere, vel a Deo recens creatis, indutos, reſurrecturos eſſe, ut in *Tract. Sanhedrin*, *R. Ionathan in Cohel. Rabba*, *Talmud. Ieroſol. Chilai Cap.* VIIII. videre eſt.

ὁ οὐκ εὐμήκης τοῦ σίτου κόκκος καὶ ὁ πάνυ σμικρὸς, ἐπειδὰν τῇ γῇ καταβλήθωσιν ἴσουστε καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀναδεδόασι στάχυας, οὐκ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἀπορήσαις, εἴ περ ὁ προβεβηκὼς καὶ ὁ ἐν σπαργάνοις τὴν ψυχὴν ἀφεὶς, ἀκμάζοντες ἐν τῇ ἀναστάσει ἐγείρονται κατὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον Ἀδὰμ, τὸν πρὸ τῆς παραβάσεως δηλαδή. ἡ γὰρ ἀνάστασις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάστασις, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ τοῦ σίτου κόκκος χωννύμενος τῇ γῇ καὶ σηπόμενος, εἰς αὐτὸν ἐπανέρχεται τὸν στάχυν, ὅθεν δηλονότι ἐπέπτωκε. καὶ εἰ μὴ πείθει τοῖς λεγομένοις

nihil aetate invicem & ſpecie differentes. (1) Neque hac de cauſa mirare, neque rem abſurdam arbitrare: ſi enim diligenter expenderis, quomodo brevia tritici grana, & exigua admodum, poſtquam terrae mādata fuerūt, aequales ſpicas, & omnino ſimiles proferunt; haud utique tanta de re dubitabis, an ille ſcilicet qui maturis annis, & ille qui in incunabulis ante diem naturae conceſſit, florenti aeque integraque aetate in reſurrectione revicturi ſint ſecundum primum illum Adamum (2), qualis fuit ante tranſgreſsionem videlicet. Reſurrectio enim nihil eſt aliud, quam eorum, qui

(1) Vide *Auguſtinum* a nobis inferius advocatum.

(2) Vide ſuperius *Epiſt.* II. & III.

νοις, τῷ μακαρίῳ Παύλῳ πείσθητι λέγοντι, Σπείρονται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρονται ἐν δυνάμει. Τί τούτου παραδοξότερον; ἐν δυνάμει γὰρ εἰπὼν, ἔδειξε προφανῶς ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν πνευματικὴν ἡλικίαν, ἐξαποστελεῖς γάρ φησι τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, τέλειοι πάντως ἐγείρονται· ἄφθαρτοι μὲν οὖν ἀνίστανται ἅπαντες, μήτε βρώσει, μήτε πόσει καθάπερ εἴρηται χρώμενοι. Ἀλλὰ μὴ ἀπίστει τοῖς λεγομένοις. εἰ γὰρ ἔτι τοῖς φυσικοῖς ὑπέκειντο πα-

qui ceciderunt, in integrum reſtitutio (1). Quemadmodum etiam tritici granum (2) terra obrutum & putreſcens, in eamdem ſpicam iterum vertitur, unde ſcilicet excidit. Et ſi minus his, quae dicuntur, fidem habes, crede beato *Paulo* dicenti: *Seminantur in infirmitate, reſurgunt in virtute.* Quid hoc mirabilius? In virtute enim dicens dilucide oſtendit ſpiritali illa aetate (*Emittes*, enim, inquit, *ſpiritum tuum & creabuntur*) perfectos (3) omnino omnes re-

(1) Superius *pag.* 197.

(2) Celeberrima comparatio a *Paulo* Apoſtolo primum uſurpata, & deinde ab omnibus Eccleſiaſticis Scriptoribus, & praecipue *Athenagora De Reſurrectione*, *Tertulliano* item *De Reſurrect.* *Rufino in Symbolum*, & *Io. Damaſceno* pariter *De Reſurrectione*.

(3) De perfectione, & decore corporum Iuſtorum poſt reſurrectionem, vide quae late diſputat *Ter-tul-*

πάθεσι, πείνῃ λέγω καὶ δίψει, καὶ τοῖς ἄλλοις ἁπλῶς οἷς ὑποπεσεῖν κατεκρίθη μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ὁ ἄνθρωπος, οὐ μὲν οὖν αὐτοὺς ἀφθάρτους ἐκ νεκρῶν ἐγήγερθαι εἴποι τις ἂν, κατὰ γὰρ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην, ἀμήχανον ἄφθαρτον διαμένειν τὸν αἰσθητῆς βρώσεως ἐν μετουσίᾳ γενόμενον. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστιν. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι φθορᾶς ἀνώτεροι ἐγείρονται πάντες οἱ ἄνθρωποι, τί τὸ καταναγκάζον αὐτοὺς αἰσθητῆς ἅπτεσθαι βρώσεως; δὸς ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν. εἰ δὲ καὶ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀγγέλων, ὡς ὁ Νύσσης

reſurrecturos. Incorruptibiles igitur omnes reſurgent, neque alimento, neque potione, ut diximus, utentes. Sed ne fidem abroga his, quae dicuntur: ſi enim adhuc naturalibus paſſionibus ſubiicerētur, fami, inquam, ac ſiti, & aliis (1), ut uno verbo dicam, quibus homo ob peccatum ſuccumbere condemnatus eſt, igitur incorruptibiles a mortuis non eſſe reſurrecturos iure quis dicat. Iuxta enim Damaſcenum *Ioannem*, impoſſibile eſt incorruptibilem permanere eum, qui ſenſile alimētum participat (2). Sed res profecto haud

tullianus De Reſurrectione carnis, *Auguſtinus Lib.* XXII. *De Civ. Dei Cap.* XIX. *&* XX. *& Enchirid. Cap.* XC.

(1) Vide ſuperius *Epiſt.* II.

(2) Vide adnotata inferius.

σης θεῖος Γρηγόριος, ἐν τῇ ἀναστάσει ζήσεται ἄνθρωπος, καὶ ἔσονται γάρ φησι πάντες ὡς ἄγγελοι θεοῦ, πῶς αὐτὸν ἐνδεᾶ βρώσεως καὶ πόσεως εἴπομεν; ἀμήν.

ud ita ſe habet (1). Si enim credimus univerſos homines corruptione ſuperioresesse reſurrecturos, reſponde iam, quid nam futurum ſit, quod eos ſenſilem cibum

(1) In aliam it ſententiam magnus *Auguſtinus Lib.* XIII. *De Civit. Dei Cap.* XXII. *Corpora ergo iuſtorum, quae in reſurrectione futura ſunt, neque ullo ligno indigebunt, quo fiat, ut nullo morbo, vel ſenectute inveterata moriantur: neque ullis aliis corporalibus alimentis, quibus eſuriendi ac ſitiendi qualiſcumque moleſtia devitetur: quoniam certo, & omni modo inviolabili munere immortalitatis induentur, ut nonniſi velint poſſibilitate non neceſſitate veſcantur. Quod Angeli quoque viſibiliter & tractabiliter adparentes, non quia indigebant, ſed quia volebant & poterant, ut hominibus congruerent, ſui miniſterii quadam humanitate fecerunt. Neque enim in phantaſmate Angelos ediſſe credendum eſt, quando homines eos hoſpitio ſuſceperunt, quamvis utrum Angeli eſſent ignorantibus conſimili nobis indigentia veſci viderentur. Unde eſt quod ait Angelus in libro Tobiae. Videbatis me manducare, ſed veſtro viſu me videbatis, ideſt neceſſitate corporis reficiendi ſicut vos facitis, me cibum ſumere putabatis. Sed ſi forte de Angelis aliud credibilius diſputari poteſt, certe fides Chriſtiana de ipſo Salvatore non dubitat, qui etiam poſt reſurrectionem, iam quidem in ſpirituali carne, ſed tamen vera, cibum ac potum cum diſcipulis ſumſit.*

μήχανον τοῦτο πάντως ἀμήχανον. εἰ γὰρ καὶ βρώσεσι χρώμεθα σήμερον ἅτε τὴν φύσιν αὐτὴν ἔχοντες ἀναγκάζουσαν, ἀλλὰ καθάπερ ὁ Νύσσης φησὶ τῆς λειτουργίας ταύτης ἀπαλλαγήσεται τότε ὁ ἄνθρωπος καὶ τοῖς ἀγγέλοις δὲ ἴσου διατιθήσεται καθὼς ἐν εὐαγγελίοις ἔφη ὁ κύριος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως ἑκατοστῷ κεφαλαίῳ αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτω φησίν. σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἤγουν παχύτε καὶ θνητὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικὸν, οἷον τὸ τοῦ κυρίου σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, κεκλεισμένων ὄντων θυρῶν διερχόμενον, ἀκοπίαστον, τροφῆς, ὕπνου,

καὶ

bum ſumere compellat (1)? Si vero ſecundum etiam Angelorum ſimilitudinem, ut divus *Gregorius* Nyſſenus ait, vivet in reſurrectione homo, inquit enim: *Et erunt omnes ut Angeli Dei*; quomodo ipſum cibi & potionis indigentem adfirmamus? Impoſſibile hoc omnino, impoſſibile. Si enim alimentis utimur in praeſentiarum, ex eo eſt, quod naturam ipſam habemus, quae nos compellit; ſed, quemadmodum *Nyſſenus* inquit, hoc tum miniſterio liberabitur homo, & aeque ac Angeli ſe habebit, ſicut in Evangelio Dominus dicit. Sed *Ioannes* quoque Damaſcenus in ſuo *Capite*

cen-

(3) Superius *pag.* 169. *& ſeqq.*

καὶ πόσεως ἀνενδεές. βίον γὰρ ἰσάγγελον ἐπὶ πᾶσι τότε ζήσεται ἄνθρωπος κατὰ τὸν εἰπόντα, καὶ ἔσονται πάντες ὡς ἄγγελοι θεοῦ. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ τὸν Χριστὸν αὐτὸν ἀντὶ πάντων ἔχειν ὀφείλοντες, οἱ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀπολαβεῖν μέλλοντες ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, διαίτης ἑτέρας ὡς οἶμαι μετασχεῖν οὐκ ἄν ποτε προαχθήσονται. Ὅτι δὲ ἡ μακαριότης ἐκείνη οὐ βρῶσις αἰσθητή ἐστιν,

centeſimo De Reſurrectione ita dicit ad verbum : *Seminatur corpus animale, craſſum videlicet, & mortale: reſurgit corpus ſpiritale, quale fuit Domini corpus poſt reſurrectionem, clauſas ianuas pervadens, indefatigabile, nutrimenti, ſomni, & potionis haud indigum. Vitam enim aequalem Angelis in omnibus homo tunc vivet, iuxta eum, qui dicit: Et erunt omnes ut Angeli Dei* (1). Sed quid multis opus eſt verbis? Si Chriſtum ipſum prae cunctis habere debemus, qui bona illa accepturi ſunt

(1) *Tertullianus De Reſur. Carn. Tranſituri in ſtatum Angelicum per indumentum illud incorruptibilitatis, per ſubſtantiae reſuſcitatae tamen demutationem.* Rufinus *Expoſ. in Symbol. Reſurrectionis ergo virtus angelicum hominibus confert ſtatum, ut qui de terra reſurrexerunt, non iterum in terra cum quadrupedibus, ſed in coelo cum Angelis, vivant* ....

σιν, ἀλλ' ἡ νοητὴ μᾶλλον εὐφροσύνη διὰ θέας ἐγγινομένη τοῖς ἁγίοις, αὐτὸς ὁ κύριος ἔδειξεν ἐν οἷς οὕτως ἔλεγε. Πάτερ οὓς δέδωκάς μοι θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν. Πρόσεχε οὖν. οὐκ εἶπε ἵνα μετέχωσιν, ἀλλ' ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν. Ἔδειξεν οὖν ἐντεῦθεν ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶ τὸ τοιοῦτον ἐπεξηγούμενος θεῖον ῥητὸν ὅτι πᾶσα ἀνάπαυ-

ſunt, quae oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adſcenderunt, aliam vivendi rationem, ut arbitror, participare nunquam compellentur. Beatitatem vero illam, non ſenſiles epulas (1) eſſe, ſed intelligibilem potius ex ipſa viſione laetitiam in Sanctis excitatam, ipſe Dominus demonſtravit, quum ita dixit: *Pater, quos dediſti mibi, volo ut ubi ego ſum, etiam illi ſint mecum, ut meam gloriam contemplentur.* Attēde igi-

(1) Perperam igitur Theologi quidam pertendunt guſtus tactuſque voluptatibus, & eiuſmodi deliciis beatos in coelo etiam fruituros: & heinc exculcatur Cherinti haereſis, & eorum Chiliaſtarum, qui homines poſtquam reſurrexerint cum Chriſto in hoc mundo regnaturos, deliciis omnibus & voluptatibus adfluentes, adfirmant, de quibus vide *Euſebium* Caeſarienſem *Lib.* III. *Hiſtor. Eccleſ. Cap.* XXI. *&* XXX. *& Lib.* VII. *Cap.* XXI. *& Auguſtinum Lib.* XIX. *De Civ. Dei. Cap.* VII. ut reliquos omittam.

παυσις αὕτη ἐςὶν εἰς τὸ θεωρεῖν εἰς τὸν ὑὸν τοῦ θεοῦ· ὥσπερ γὰρ οἱ πρὸς τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου θεωροῦντες καὶ ἀέρος ἀπολαύοντες, λεπτοτάτην ἀπὸ τῆς ὄψεως ἔχουσι τὴν ἀπόλαυσιν, οὕτως ἔςαι καὶ τότε. νοητὴ καὶ γὰρ εὐφροσύνη ἐκεῖσε διὰ θέας ἐγγινομένη τοῖς ἁγίοις ὡς εἴρηται. τοῦτο μέντοι τὸ δόγμα συνίςησι καὶ ὁ θειότατος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς περὶ τῶν ἀχράντων τοῦ Χριςοῦ μυςηρίων τὸν λόγον ποιούμενος καὶ τάδε φησί. τὰ ἅγια ταῦτα μυςήρια τῶν μελλόντων ἀντίτυπα λέγε-

igitur: non dixit, *ut participent*, ſed, *ut contemplentur gloriam meam.* Inde igitur demonſtravit, ut *aurea verba fundens Ioannes* ait tale divinum dictum enarrans, omnem hanc requiem in Dei filii contemplatione conſiſtere. (1) Uti enim ii, qui ſolis radios ſpeculantur, aereque fruuntur, tenuiſſimâ ex adſpectu habent delectationem, ita quoque tunc erit. Etenim intelligibilis ibi ex contemplatione laetitia in Sanctis, ut dictum eſt, excitabitur. Hoc ipſum utique conſultum ſtabilit etiam di-

(1) Hinc recte vir doctus *Avicenna* Iuſtorum ſecundum obitum felicitatem iuxta Muhammedis placita exponens, in una Dei contemplatione eam conlocat, & ἀλληγορικῶς interpretatur, quae Ψευδοπροφήτης ille de ſenſilibus voluptatibus videtur ingerere. Vide eius opus *De Almahad.*

γεται οὐχ ὅτι σῶμα καὶ αἷμα οὐκ εἰσιν ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ ἀλλ' ὅτι νῦν μὲν δι' αὐτῶν μετέχομεν τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, τότε δὲ νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας. καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ περὶ ἀναστάσεως κεφαλαίῳ αὐτοῦ τοίαις ἢ περὶ τούτου κέχρηται συλλαβαῖς. οἱ δὲ τἀγαθὰ πράξαντες ἐκλάμψουσιν ὥσπερ ὁ ἥλιος ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὁρῶντες αὐτὸν καὶ ὁρώμενοι, καὶ ἄληκτον τὴν ἀπ' αὐτοῦ εὐφροσύνην καρπούμενοι. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει καὶ ὅτι βρῶσις καὶ πόσις αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι κόρον ἐκεῖσε οὐχ ἕξουσι οἱ ἐσθίοντες αὐτὸν, αὐτὸς ἔδειξε διὰ τοῦ προφήτου ὁ κύριος οὕτως εἰ-

diviniſsimus *Ioannes* Damaſcenus de intemeratis Chriſti myſteriis verba faciens, & ea quae ſequuntur dicit. *Sancta haec ſacramenta ſimulacra futurorum dicuntur, non quia vere non ſint Chriſti corpus, & ſanguis*(1); *ſed quia nunc per illa Chriſti divinitatem participamus, tunc vero intelligibiliter per ſolum intuitum*. Et in ſuo eodem *Capite De Reſurrectione*, talibus ſuper hoc ſyllabis uſus eſt: *Qui autem bona fecerint, fulgebunt ſicut ſol in ipſo domino noſtro Ieſu Chriſto, videntes ipſum, & viſi, & indeficientis ex ipſo laetitiae fructum colligentes*. Haec autem ita ſe habere, & cibum, &

(1) Obſerva *Damaſceni*, *&* *Glycae* fidem de vera Chriſti in pane Euchariſtico praeſentia.

εἰπών· οἱ τρώγοντές με πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές με διψήσουσι. μὴ περὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἀμφισβήτει καὶ πόσεως, εἰ γὰρ καὶ φάγειν τὸν Χριςὸν καὶ πίειν μετὰ τὴν ἀνάστασιν αἱ θεῖαι βίβλοι διαγορεύουσιν. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις διαταράττεσθαι τὴν οὐ δέον ἀγχίνοιαν. οὐδὲ γὰρ νόμῳ φύσεως ἔφαγε διαπνευσθήσης αὐτῷ τῆς σαρκὸς, καὶ τὸ ἔνδεον ζητούσης ἀναπληρῶσαι καθάπερ καὶ πρότερον. χάριν δὲ πάντως τοῦ τὴν τελείαν τοὺς ἀποςόλους πληροφορίαν

& potionem ipſum eſſe Chriſtum,& nullam ibi ſatietatem, qui ea comedunt, habituros, ipſe Dominus per Prophetam oſtendit ita dicens: *Qui comedunt me, eſurient: & qui bibunt me, ſitient*. Ne igitur in ſenſili alimento, & poculo, ancipitem te traducito. Si enim comediſſe Chriſtum & bibiſse poſt reſurrectionem divini libri teſtantur, non opus eſt ut ſuper his torqueatur ingenium. Non enim naturae lege comedebat, qum ejus caro iam ſpiritalis effecta eſſet (1), nec

(1) *Glycas* noſter *Part* III. *Annal.* Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, τοὺς μαθητὰς ἐπιςηρίξαι βουλόμενος, ἡμέρας ἐνταῦθα ποιεῖ μ' ὀπτανόμενος αὐτοῖς ἐςὶν ὅτε καὶ τὰ πρὸς εἰρήνην διαλεγόμενος, ὡς τηλαὶς ἐν τῷ θεοειδεῖ δεικνύων ἐκεῖνα, σώματι συνεσθίων αὐτοῖς ἅμα καὶ πίνων, οὐχ ὡς τροφῆς δεόμενος, ἀλλὰ πιςούμενος, καὶ τἄλλα πάντα ποιῶν ὅσαπερ εἴωθε τοὺς

σίαν λαβεῖν περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως αὐτοῦ. ἔτι γὰρ ἀπιϛούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγε. μὴ οὖν ἐπὶ τούτοις ἀμφίβαλλε. μηδὲ λογισμοῖς τὸ πᾶν ἐπίτρεπε, πῶς ἔφαγε λέγων, ποῦ δὲ καὶ τὰ βρωθέντα κεχώρηκε; τοιοῦτόν τι λέγε μηδέν, ἀκριβῶς εἰδὼς ὅπως οἱ ξενισθέντες ἐκεῖνοι παρὰ τῷ θείῳ Ἀβραὰμ θειότατοι ἄγγελοι τὰ παρατιθέντα δεδαπανήκασι βρώματα. ὅθεν καὶ πρὸς ἀφθαρσίαν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα

nec neceſsario quaereret, quemadmodum prius, ſaturari; ſed ea tantum de cauſsa profecto, ut Apoſtoli certum & indubitatum ſuae a mortuis reſurrectionis argumentum acciperent. Adhuc enim iis ex gaudio non credentibus, quum cibum ſumſiſset coram illis manducavit. Ne igitur de his dubita; neque ratiocinationibus totum concede, quomodo comedit, dicens, vel quo comeſa ſeceſsere? Nihil huiuſmodi dicito, quum exacto noveris quo-

τοὺς ἀσθενεῖς ἀσφαλίζεσθαι, *&c. Nam de magni Athanaſii ſententia, propterea dies in terris* XL. *commoratus eſt Dominus, quod diſcipulos confirmare vellet. Idcirco ſe conſpiciendum eis interdum praebet, amice pacificeque cum eis loquitur, cicatrices in corpore divino commonſtrat: comedit atque bibit una, cetera denique facit omnia, quae ad confirmandos imbecilles aliquid adferre momenti poſſent*. Sed vide quae nos paulo ſuperius *pag.* 231. ex magno *Auguſtino* protulimus.

σῶμα μεταποιηθὲν παραδόξως οὕτως ἐγήγερται, καὶ τοῦ λίθου τῷ τάφῳ ἐπικειμένου καὶ τῶν σφραγίδων ἐκεῖσε ἀπηωρημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τοῖς ἀποστόλοις ἐφίσταται. παχύτητος γὰρ πάσης ἐκτὸς γεγονὼς οὐδαμῶς ἐκώλυτο παρά τινων εἰσερχόμενόστε καὶ ἐξερχόμενος, ὥστε εἰ καὶ τύπους ἐδεικνύει τῶν ἥλων, εἰ καὶ θνητῇ χειρὶ πολυπραγμονούμενος ἦν. ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο θαυμάζειν σε ἄξιον. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐπαπορούμενος οἷον ἐπὶ τούτοις πρὸς δὲ καὶ ἐπιλύων τὸ τοιοῦτον ἀπόρημά φησιν, ὅτι συγκαταβάσεως ἦν τὸ γινόμενον. τὸ γὰρ οὕτω λεπτὸν καὶ κοῦφον

quomodo illi a divino Abrahamo hoſpitio excepti diviniſsimi Angeli adpoſitas epulas abſumſere. Vnde & ad incorruptionem Domini corpus translatum mirabiliter ita reſurrexit, & lapide adhuc ſepulcro ſuperimpoſito, & ſigillis ibidem ſubſpenſis; ſed & clauſis ianuis Apoſtolis adparuit: craſsitudine enim omni depoſita, nulla re unquam ne ingrederetur, vel egrederetur, prohibebatur. Si vero formas clavorum oſtendit, vel mortali manu operatus eſt, non tamen ob hoc ipſum admiratione te percelli par eſt. Vide enim quomodo & *aureo eloquio manans Ioannes* de his ipſis dubitans, & huiuſmodi

φον ὡς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰσελθεῖν, ὠτειλὰς ἐν αὐτῷ φέρειν οὐκ ἔπρεπεν ὅτι καὶ παχύτητος πάσης ἀπήλλακτος. Τούτοις καὶ ὁ θειότατος Ἀναςάσιος ἐν τῷ περὶ ἀναςάσεως αὐτοῦ λόγῳ κατὰ λέξιν οὕτω διέξεισιν. εἰσῆλθεν ὁ κύριος τῶν θυρῶν κεκλεισμένων καὶ τὰς χεῖρας ὑπέδειξε τοῖς μαθηταῖς, τὸ μὲν κατὰ φύσιν ποιήσας. πέφυκε γὰρ τὸ πνευματικὸν σῶμα διὰ τῶν ςεγανῶν ἀκωλύτως διέρχεσθαι. τὸ δὲ κατ᾽ οἰκονομίαν ἵνα πιςεύσωσιν ὅτι τὸ

modi inſuper difficultatem diſsolvens ait, hoc ipſum factum eſſe, ut aliorum infirmitati conſuleretur. Tam ſubtile enim ac leve ut ianuis clauſis intraret (1), cicatrices in ſe ferre dedecebat, utpote quod & quacumque erat craſsitudine liberum. Hiſce & diviniſsimus *Anaſtaſius* adſtipulatur, in ſuo *De Reſurrectione libello* ita ad verbum diſsertans: *Clauſis ianuis ingreſſus eſt Dominus, & diſcipulis manus oſtendit: & illud quidem ſecundum naturam fecit.* *Na-*

(1) Non tamen ob ſubtilitatem intrabat, ſed ob divinam virtutem: intelligi enim non poteſt quomodo ſine partium diſiunctione, ſubtile corpus, corpus aliud denſum ac ſolidum penetrare poſſit. Adde quod eodem modo ex Virginis matris utero clauſo egreſſus eſt, licet craſſo corpore circumdatus, adeoque non corporis natura, ſed divina virtute, id fieri credendum eſt,

ὅτι πεπονθὸς ἀνέστη σῶμα δείκνυται. ταῦτα λοιπὸν ὡς οἱ διαληφθέντες θεῖοι πατέρες φασὶν ὥστε πιστευθῆναι τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὥστε μαθεῖν ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ σταυρωθεὶς καὶ οὐκ ἄλλος ἂν τούτου ἀνέστη. Κατὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς, ἴδετε τὰς χεῖράς μου ὅτι ἐγώ εἰμι. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει πάντως οὐκ εὔλογον τῷ ἰδίῳ λογισμῷ πιθομένους ἡμᾶς ἑτέρως ἐκλαμβάνειν τὰ εὐαγγελικὰ καὶ θεῖα ῥητά. εἴ γε τὰ τοιαῦτα καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἔχομεν ἐπεξηγουμένους τῷ πνεύματι. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ μὴ κατὰ τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάννην, οἰκονομικῶς εἴπωμεν τοὺς

Natura enim comparatum eſt, ut ſpiritale corpus ſolida quaeque, nullo prohibente, pervadat; hoc vero ſecundum diſpenſationem oſtenditur, ut corpus, quod perpeſſum fuerat, reſurrexiſſe iam crederent. Reliquum eſt igitur ut haec facta fuerint, quemadmodum laudati divini Patres adfirmant, ut reſurrectio crederetur, & ut illum ipſum, qui crucifixus fuerat, & non alium, reſurrexiſſe intelligerent. His concinens & Dominus ipſe diſcipulis inquiebat: *Videte manus meas, quia ego ſum.* Si haec autem ita ſe habent, abſurdum omnino eſt proprio nos ratiocinio perſuaſos aliter evangelica, & divina, dicta accipere; ſiquidem

τοὺς τύπους τῶν ἥλων ὑποδείκνυέσθαι χάριν τῶν μαθητῶν, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τοὺς ἐκ νέκρῶν ἐγειρομένους, ὧν ἐγέγονε πρωτότοκος αὐτὸς Χριςὸς, οὕτως ἐγερθῆναι τότε καθὼς ἄρα καὶ τῇ γῇ κατάληφθῆναι ἐφθάκεισαν εἴτε λώβην ἔχοντες εἴτε καὶ ἄλλως πῶς ἠκρωτηρασμένα τὰ σώματα φέροντες. καὶ πνεῦμα μὲν οὐκ ἦν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα καθάπερ οἱ μαθηταὶ πτωούμενοι ὑπελάμβανον. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν, οὐκ ἂν αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι τοὺς πόδας αὐτοῦ κατησπάζοντο, οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ κύριος

dem talia & eos ipſos in primis ſancto Spiritu adflatos ediſſerentes habemus. Sed quid multis haec diducere oportet? Niſi, ſecundum *Aurea eloquentiae flumina fundentem Ioannem*, dicimus clavorum formas diſcipulorum gratia certo onſilio oſtenſas fuiſſe, neceſſarium omnino eſt adfirmare, fore ut ex mortuis reſurrecturi, quorum ipſe Chriſtus primogenitus fuit, tunc ita reſurgant, quemadmodum& terra defoſſi ſunt in anteceſſum, ſive nocumentum habentes, ſive alio modo corpora detruncata ferentes (1). Et ſpiritus quidem non erat Domini cor-

(1) Integra omnino, & perfecta, iuſtorum hominum corpora ſuſcitanda e terra eſſe, docent praeter alios *Tertull. de Reſurr. Carn.* & *Auguſt.* in *Lib. de Civ. Dei*,

ριος ἔλεγεν ὅτι τὸ πνεῦμα σάρκα καὶ ὄστεα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. ὅθεν πνεῦμα μὲν οὐκ ἦν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα· λεπτὸν δὲ ὅμως καὶ κοῦφον καὶ πνευματικὸν ὡς τῷ παναγίῳ πνεύματι διοικούμενον. εἰ δὲ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐν μιᾷ ὥρᾳ κατὰ διαφόρους τόπους ἐφαίνετο, οὐκ ἂν τὸ χθὲς ὁρώμενόντε καὶ γνωριζόμενον ἀόρατόντε σήμερον, καὶ ἄγνωστον ἦν. Ἄφθαρτον γὰρ ὡς εἴρηται γεγονὸς, φθαρ-

τοῖς

corpus, ut trepidi diſcipuli exiſtimabant, ſecus enim coram illis non manducaſſet; non mulieres illae eius pedes exoſculatae eſſent; non ipſe Dominus dixiſſet: *Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*. Quamobrem ſpiritus quidem Domini corpus non erat, ſubtile vero pariter, & leve, & ſpiritale, utpote a ſanctiſſimo Spiritu (1) gubernatum. Niſi enim res ita ſe habuiſſet, haud equidem unius horae ſpatio in diverſis locis adparuiſſet; non he-

Q 2 ri

(1) Secus & melius *Auguſtinus Lib.* XIII. *De Civ. Dei Cap.* XX. *Caro ſpiritui ſerviens recte adpellatur ſpiritualis, non quod in ſpiritum convertatur, ſicut nonnulli putant, ex eo quod ſcriptum eſt, Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpirituale; ſed quia ſpiritui ſumma & mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur uſque ad implendam immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimam voluntatem, omni moleſtiae ſenſu, omni corruptibilitate, & tarditate, detracta.*

τοῖς ὄμμασιν εὐχερῶς οὐ μὲν οὖν ἐβλέπετό τε καὶ ἐγνωρίζετο, ἀλλ' ἡνίκα πάντως ἤθελε. καὶ καθὼς αὐτὸς συνεχώρει τοῖς μαθηταῖς αὐτὸν καθορᾶν. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔλεγεν. ἐφανέρωσεν ὁ Ἰησοῦς ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν. τὸ γὰρ ἐφανέρωσεν εἰπὼν, ἔδειξε προφανῶς ὡς οὐκ ἂν ἑώρων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ μετ' αὐτὴν ἀνάστασιν, εἰ μὴ συγκαταβάσει χρώμενος ἦν, εἰ μὴ πρὸς ἑτέραν ἠλλοιοῦτο μορφήν. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ εὐαγγελικὴ φησιν ἱστορία ὅτι ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ. Δείκνυσι

ri viſum & cognitum, inadſpicuum hodie ignotumque fuiſſet. Quum enim, ut diximus, incorruptibile evaſiſſet, corruptibilibus oculis facile nec videbatur nec cognoſcebatur, ſed quando tantum ipſe volebat, quemadmodum quum diſcipulis concedebat ut ipſum intuerentur. Et iſthuc ipſum eſt, quod evangeliſta *Ioannes* dicebat: *Manifeſtavit Ieſus ſemetipſum diſcipulis ſuis, quum a mortuis reſurrexiſſet. Manifeſtavit* enim dicens aperte oſtendit, eum a diſcipulis non aliter poſt reſurrectionem viſum fuiſſe, quam ſi indulgentia quadam in eos uteretur, quam ſi in aliam (1) for-

(1) Non in aliam formam converſus Deus. Vide *Hie-*

νῦσι γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι τὸ πνευματικὸν σῶμα σαρκὸς ὀφθαλμοῖς οὐχ ὁρᾶται, εἰ μὴ πρὸς ἑτέραν ἀλλοιώθη παραδόξως μορφήν. ἀλλοιοῦται καὶ γὰρ κατὰ πρόθεσιν τῆς κεχρημένης αὐτῷ ψυχῆς, ὡς ὁ τὰ θεῖά φησιν σοφὸς Ἀναςάσιος, πρός γε τὴν κατεπείγουσαν οἰκονομίαν. εἰ δὲ τὸ παναγίου τοῦ Χριςοῦ σῶμα τοιοῦτον ἦν, ἀφ᾽ οὗ καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις σώμασιν ἡ τῆς ἀναςάσεως χάρις κεχάριςαι. καὶ πῶς γὰρ οὐ κεχάριςαι εἴγε διὰ νεφελῶν ἁρπαγήσονται πρὸς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς

formam converteretur. Secundum enim hoc ipſum evangelica hiſtoria ait adparuiſſe diſcipulis alia forma. Oſtendit enim exinde ſpiritale corpus carnis oculis videri non poſſe, niſi in aliam formam mirabiliter convertatur. Immutatur enim ad animae, quae eo utitur, arbitrium, ut divinarum rerum conſultiſſimus *Anaſtaſius* adfirmat, & ad ſuperadvenientem diſpenſationem. Si vero Chriſti ſanctiſſimi corpus eiuſmodi erat, a quo & omnibus noſtris corporibus illa reſurrectionis (1) gra-

Q 3 tia

Hieronymum, & *Platonem*. Quod ſi humanam naturam adſumſit, forma tamen Dei uſque remanſit: nec Chriſtus umquam, poſt carnem adſumtam, formam mentitus eſſe in Evangelica hiſtoria legitur.

(1) Conſule *Auguſtinum Lib.* XIII. *De Civ. Dei Cap.* XXIII.

εἰς ἀέρα? περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος ἐπαπορεῖν σε πλέον οὐκ ἄξιον. εἴγε τοῦ μεγάλου Παύλου καὶ μᾶλλον οὕτως ἤκουσας λέγοντος. μετασχηματίσει τότε τὸ σῶμα τῆς ταπινώσεως ἡμῶν ὁ Σωτὴρ, εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῆς δόξης αὐτοῦ. τὸ μὲν γὰρ σῶμα τοῦτο, θεοείκελε ἄνερ, ὃ νῦν περικείμεθα, ψυχικόν ἐστιν ἤγουν παχύτε καὶ θνητὸν ταῖς φυσικαῖς καὶ ψυχικαῖς ποιότησι καὶ δυνάμεσι διοικούμενόντε καὶ ζωογονούμενον τῇ ζωτικῇ, ἥ τις ἐν τῇ καρδίᾳ θεωρεῖται· διά-

tia donata eſt (& profecto quomodo donata non eſt, ſi in obcurſum Domini per medias nubes rapientur in aera) de propoſita quaeſtione te amplius dubitare dignum non eſt; & eo magis quod magnum *Paulum* ita dicentem audiſti: *Transformabit tunc noſtrum humile corpus Servator, adeo ut eius glorioſo corpori conforme prorſus evadat*. Corpus enim hoc, divine Vir, quo nunc circumdamur, animale eſt, craſſum ſcilicet, & mortale, & naturalibus atque animalibus qualitatibus(1) & potentiis guber-

(1) Hanc eamdem doctrinam *Glycas* noſter *Part. I Annal.* ingerit *Platonis* ſententiae, ut videtur, inhaerens, ita enim ſcribit: πρὸς τούτοις εἰδέναι καὶ τοῦτό σε βούλομαι, ὅτι τὸ ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς τῷ ἥπατι ἐγκαθίδρυται, τὸ δὲ θυμικὸν ἐν τῇ καρ-

διάγε τῶν ἀρτηριῶν εἰσαγουσῶν καὶ ἐξαγουσῶν συνέχουσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν, καὶ τῇ

bernatū, & vitali quidem vivificatū, quae in corde conſpicitur, & per arterias in-

καρδίᾳ ποιεῖται τὴν οἴκησιν, τὸ δὲ λογικὸν ἐν αὐτῷ τῷ ἐγκεφάλῳ. *Praeter haec etiam illud te ſcire volo partem eam animi, quae adpetendi facultatem continet, in iecinore ſedem ſuam obtinere; alteram, qua iraſcendi vis continetur, in corde; rationis denique domicilium, in cerebro eſſe.* Et *Annal.* pariter *Part.* I. quum unam tantum eſſe animam demonſtraſſet, diverſis eam facultatibus praeditam recte ac ſapienter adfirmat, easque ita diſtribuit. Αὐτίκα γὰρ τὸ μὲν θυμικὸν αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ λέγουσι ποιεῖσθαι τὴν οἴκησιν. τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ὁμοίως ἐν τῷ ἥπατι. ἡ δὲ λογικὴ αὐτοῦ καταπτομένη τοῦ ἐγκεφάλου, δι᾽ αὐτῶ τοῖς πᾶσιν ἐπιλάμπεται καὶ δείκνυται. *Ac pars quidem eius illa, quae vim iraſcendi continet, ſedem in corde fertur obtinere: altera vero, qua concupiſcimus, in iecinore: tertia, quae rationis facultas eſt, in cerebro ſita, per id omnibus ſeſe declarat.* Haec quidem *Platonis* ſententia, quam exponit *Lib.* VI. *De Repub.* & de qua *Cicero* I. *Tuſcul. Quaeſt.* & eleganter *Claudianus De* IV. *Conſulatu Honorii*, ut Platonis Enarratores omittam. Reprehendit in eodem loco *Michael Apollinarium* Laodiceae Antiſtitem, quaſi duas animas in homine conlocarit, & partem brutam ac rationis expertem a rationali aut intelligente, ſeparaverit; *Plotinum*que ſimul damnat quod hominem mente, anima, & corpore, conſtare dixerit. Sed ſi probe res expendatur, eorum ſententia verbis tantum non re a noſtra

τῇ κατὰ τὸ ἧπαρ φυσικῇ, ἥτις καὶ θρεπτικὴ λέγεται διὰ τῶν ἐκφυομένων ἐκεῖ φλε-

ducentes[1] & educentes noſtram continens vitam; & naturali, quae in iecinore eſt,

diſcrepat, & multi etiam veterum Patrum idem ac illi ſenſere: non enim plures animas inducebant, ſed plures animae partes vel facultates, quod & ipſe *Michael* facit. Vult tamen hic animam per omnia membra diffuſam toto corpore contineri, nec in aliqua tantum peculiari corporis parte reſidere, contra *Ariſtotelem*, qui eam in corde, & *Platonem*, qui in capite, certiſque ſedibus, poſuit. *Michael* inſuper *Platonis* vehiculum ſeu ſubſtantiam mediam corpoream admittere in homine videtur; de qua tam multa legi poſſunt apud Platonicos, & veteres Eccleſiae Patres, ut *Origenem*, *Hieronymum*, alioſque, quos modo recenſere non vacat.

(1) Recte admodum ac ſapienter *Glycas* arteriarum originem ex corde deducit, ut videre eſt apud *Thom. Bartholinum Libell.* II. *De Arteriis*. Quod autem eas *ἐξαγούσας educentes*, & *εἰσαγούσας inducentes* dicat, humorum circulum quemdam inducere videtur, id quod multis ex antiquioribus quoque perſuaſum fuit, ut *Auctori Lib.* I. *De Victus Ratione*, *Hippocrati* in medio *Libelli de Oſſium natura*, & in fine *Libri de Natura Humana*, *Auctori Libri de Alimento*, *Diogeni Apolloniati apud Ariſtotelem Lib.* III. *Hiſtor. Animal. Cap.* II. *& Lib. De Somno Cap.* III. *& Platoni in Timaeo*. Et id quidem de ſanguine praecipue intelligendum eſſe cenſet *Io. Walaeus Epiſtola de Motu Chyli & Sanguinis ad Thom. Bartholinum*. Ceterum mirari ſubit, quum hi omnes

Au-

φλεβῶν ὅλον ἐπαρδεύουσάτε σῶμα, καὶ τρέφουσα· καὶ τῇ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἥτις

eſt, & quae etiam nutritiva dicitur, quaeque ob naſcentes ibidem venas(1) totum inri-

Auctores aliquali, ut quibusdam videtur, motus ſanguinis circularis cognitioni praeluxiſſent, adeo per multa ſaecula hanc homines doctos latuiſſe, ut proximiore aetate tantum, *Michaele Serveto*, *Paulo Servita*, *Caeſalpino*, *Columbo*, *Guil. Harvaeio* tandem ducibus, in eam proſpero quodam fato devenerint, & rem veriſſimam perſpicue, ac dilucide comprehenderint, ut laudata Epiſtola *Io. Walaeus*, & *Io. Bapt. Morgagnius* V. C. *Epiſtola* I. memoriae prodiderunt.

(1) Non mirandum quidem ſi *Glycas* noſter initia venarum ex hepate deducit, id enim antiquorum multis perſuaſum fuit, & inter noſtrae aetati proximiores *Th. Bartholino Libello De Venis Cap.* I. Et quidem quoad Venam Portae, & Cavam, ex qua Cava omnes prope aliae venae per corpus propagantur, *Paulo Barbettae Anatom. Pract. Cap.* VIII. *Io. Munnicks De Re Anatom. & Mangeto*, ut *Walleſium*, *Heurnium*, alioſque omittam. Niſi mirum videatur *Glycam* Ariſtoteli repugnare voluiſſe, qui *Lib.* III. *De Part. Animal. Cap.* IIII. aperte docet venas ex corde tamquam fonte, & principio, derivari. At *Glycas* Ariſtotelis veſtigiis ubique inſiſtere ſibi non propoſuit, & *Platoni* frequentius inhaerere videtur. Vnum tantum inſuper obſervandum maiori proprietate quem dicturum fuiſſe *venas e ſingulis corporis partibus etiam remotiſſimis ortum ſuum ducere, & ad cor uſque pertingere* quae verba ſunt doctiſſimi *Vieuſſens De Sanguine, & Corde in Tom.* I. *Bibliothecae Anatomi-*

τις καὶ ψυχικὴ λέγεται, διάγε τῶν νεύρων καὶ τῶν μυῶν αἴσθησίντε καὶ κίνησιν ὅλων χορηγοῦσα τῷ σώματι. διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ψυχικῶν δυνάμεων πᾶσα συν-

rigat corpus, ac nutrit;& ea, quae in cerebro, quaeque etiam animalis adpellatur, quod per nervos & muſculos ſenſum omnium & motum ſuppeditet corpori (1). Per

tomicae Clerici, *&* *Mangeti*. Ceterum fallitur etiam *Glycas* antiquorum fidem ſequutus, dum per venas ſanguinem deferentes nutritionem fieri dicit: ſecus enim rem ſe habere Medici neoterici evicerunt, ut videre eſt apud laudatum *Bartholinum de Venis Cap.* I.

(1) Quam recte de nervis, eorumque officio, loquutus ſit *Glycas* oſtendunt ea,quae habet de eorum origine, & uſu *Thom. Bartholinus Libello De Nervis Cap.* I. *Principium*, inquit, *diſpenſationis*, *vel pars*, *unde origo neruorum immediata*, *eſt medulla oblongata*, *prout partim eſt intra cranium*, *partim extra*, *in ſpina*. *Intra cranium oriuntur*, *quae vulgo dicuntur a cerebro oriri*, *ſeptem nervorum paria ; in ſpina vero*, *triginta*. *Et haec veriſſima ſententia non tantum ex ſimilitudine ſubſtantiarum*, *medullaris*, *&* *nervalis*, *verum etiam oculari experientia confirmatur*. *Ariſtoteles voluit a corde oriri*, *quem ſequuntur Alexander*, *Averroes*, *&* *Aponenſis*, *qui tamen dicunt fieri hoc mediante cerebro*. *Alii voluerunt nervos nihil eſſe aliud quam venas*, *&* *arterias continuatas*, *&* *in nervos degenerantes*, *ut olim Praxagoras*, *&* *noſtro ſaeculo Caeſalpinus*, *Reuſnerus*, *Hofmannus*, *&* *Martianus*, *ſed minus bene ;*

Quum

συνίσαται ἡμῶν ἡ ζωή. Ὅτι δὲ τὸ ψυχικὸν σῶμα τοιαύτην ἔκφασιν κέκτηται καὶ οὕτως ἐκεῖθεν συνίσαται καθ᾽ ἃ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐγνώρισε, δῆλον μὲν καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν οὐχ ἧτ-

Per eiuſmodi enim animales virtutes omnis noſtra vita conſiſtit. Animale autem corpus, quemadmodum narravimus, ſe habere, atque ita ex iis conſtare, quae praecedens ſermo manifeſtavit, liquet etiam ex

Quum I. *In cerebro arteriarum nervorumque nullà adpareat per anaſtomoſes coniunctio.*

II. *Laeſa vel ſecta in capite arteria, convulſionem non excitet.*

III. *Diſtinctus nervorum in cerebro exortus, ut arteriarum in corde, videatur.*

Eraſiſtratus putavit a dura matre prodire.

Hodie cum Galeno ſtatuunt Medici complures, alios nervos oriri a cerebro, alios a medulla ſpinali. Quos omnes refutat αὐτοψία.

Finis & uſus eſt, facultatem animalem cum ſpiritu animali a cerebro acceptam inſtar canalium adferre ad partes;

I. *Senſorias, ut oculos, aures, &c.*

II. *Motorias, ut muſculos ad motum.*

III. *Ad omnes fere partes, ut in genere ſentiant & dignoſcant, quae dolorem adferunt.*

Itaque nervi partibus inſerti dant his vel ſolum ſenſum, vel ſolum motum, vel utrumque; nec ullus motus voluntarius aut ſenſus abſque nervi fit opera; unde nervo inciſo ſtatim privatur illa pars ſenſu, & motu, &c. Atque ita quidem ille.

ἧττον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐμπεριεχομένων κατὰ Μάρκον εὐαγγελικῶν νομικῶν παραγγελμάτων. Ἀγαπήσεις γὰρ φησι κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου κ.τ.λ. Καρδίαν γὰρ εἰπὼν, καὶ ψυχὴν καὶ διάνοιαν, τὰς διαφόρους τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἐδήλωσε, τήντε ζωώδη ἣν διὰ καρδίας ἐνέφηνε, καὶ τὴν φυσικὴν ἣν διὰ τῆς ψυχῆς ὑπεσήμανε, καὶ τὴν λογικὴν ἣν διὰ τῆς διανοίας ὁ λόγος παρέστησε. παρακελεύεται γὰρ διὰ πασῶν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀγαπᾶν τὸν θεόν. καὶ νῦν μὲν οὕτω ζωογονεῖται τὸ σῶμα ἡμῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ψυχικὸν λέγεται. τότε δὲ τούτων ἀπάντων ἀπαλλαγὲν, ὡς ἄφθαρτον γεγονὸς, ἔσται πάντως πνευμα-

τικόν.

ex ipſis operibus, neque minus ex ea comprehendentibus in Evangelio ſecundum Marcum legitimis praeceptis: *Diliges enim*, inquit, *Dominum Deum tuum, ex tota mente tua, &c.* Cor enim dicens, & animam, & mentem, differentes animae virtutes manifeſtavit, & illam vitalem, quã per cor indicavit; & illam naturalem, quam ſignificavit per animam; & rationalem illam, quam per mentem ſermo repraeſentavit. Iubet enim omnibus animalibus potentiis diligere Deum. Ita nunc corpus noſtrum vivificatur, quamobrem animale etiam dicitur. Tunc vero hiſce omnibus liberum, ut illud quod nulli corruptioni ob-

no-

τικὸν ἀῤῥήτῳ τρόπῳ τῷ παναγίῳ πνεύματι διοικούμενόντε καὶ οἰκονομούμενον. ἔνθεν τοι καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε. σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. πρόσεχε οὖν. σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἤγουν παχύτε καὶ θνητὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικὸν, τοῦτ᾽ ἐςὶ λεπτὸν καὶ κοῦφον καὶ αἰθέριον, πάντως τε πάχους καὶ βάρους ἀπηλλαγμένον. Ἀλλὰ καὶ μόνῳ τῷ πνεύματι διοικούμενον ὡς ὁ Πηλουσιώτης φησὶν θεῖος Ἰσίδωρος. νῦν μὴν γὰρ εἰ καὶ πάρεςι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐφ᾽ ἡμῖν, ἀλλ᾽ ἡ ψυχὴ τὸ κῦρος τῶν πραττομένων κέκτηται, ἐσεῖται καὶ αὕτη τὰ πάντα διαπραττομένη κατὰ τοὺς νόμους τοῦ πνεύ-

noxium iam evaſit, ſpiritale omnino erit, ineffabili modo a ſanctiſſimo Spiritu gubernatũ atque diſpoſitũ. Inde etiam *Paulus* dicebat: *Seminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpiritale.* Attende igitur. *Seminatur corpus animale*, craſsum videlicet, & mortale: *reſurgit corpus ſpiritale*, hoc eſt, tenue & leve, & aetherium, & craſſitie omni ac pondere liberatum: ſed & a ſolo divino Spiritu gubernatum, ut divus *Iſidorus* Peluſiota ait. Nunc enim, etſi nobis ſpiritus Sanctus adſiſtit, anima tamen actionum dominium poſſidet; tunc vero haec omnia aget iuxta divini Spiritus leges, & hoc eſt, quod Paulus dicebat: *Semina-*

πνεύματος, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὅπερ ὁ Παῦλος ἔλεγε· Σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. οὐδὲ γὰρ ταῖς ψυχικαῖς ἐκ τότε διοικεῖται δυνάμεσιν· καὶ

natur corpus animale, reſurgit corpus ſpirituale. Non enim deinceps animalibus potentiis regetur, animale enim etiam poſt reſurrectionem diceretur (1). *Sed res aliter*

(1) De his longe aliter differit *Tertullianus de Reſurrect. Carn. Praeſcribens*, inquit, *enim adhuc easdem paſſiones obituram carnem, ſi eadem reſurrectura dicatur, naturam adverſus dominum ſuum temere defendis, legem adverſus gratiam impie adſeris, quaſi domino non liceat & mutare naturam, & ſine lege ſervare. Quomodo ergo legimus, quae impoſſibilia apud homines, poſſibilia apud Deum? Et, ſtulta mundi elegit Deus, ut ſapientia mundi confundat? Oro te ſi famulum tuum libertate mutaveris; quia eadem caro atque anima permanebunt, quae flagellis, & compedibus, & ſtigmatibus obnoxiae retro fuerant, idcirco ne illa eadem pati oportebit? Non opinor. Atqui & veſtis albae nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu, menſaque honoratur. Permitte hanc & Deo poteſtatem per vim demutationis illius conditionem non naturam reformandi, dum & paſſiones auferuntur & munitiones conferuntur. Ita manebit quidem caro etiam poſt reſurrectionem, eatenus paſſibilis qua ipſa, qua eadem, ea tamen impaſſibilis, quia in hoc ipſum manumiſſa a Domino, ne ultra pati poſſit.* His adſtipulatur ὁ πάνυ in *Libris de Civitate Dei*, ut intelligere eſt ex illis quae ſpar-

καὶ γὰρ ἂν ψυχικὸν ἐλέγετο καὶ μετ᾽ ἀνάϛασιν. ἀλλ᾽ οὐκ ἔϛι τοῦτο, οὐκ ἔϛιν. ἐφ᾽ ᾧ καὶ πνευματικὸν ἐγείρεται τότε λέγεται, ἅτε μόνῳ τῷ παναγίῳ διοικούμενον πνεύματι. ἄλλος λοιπὸν ἔϛαι τρόπος ζωῆς ἄῤῥητόστε καὶ ἀνεπινόητος, οὐ διὰ τῶν ἀρτηριῶν ὡς ἄνωθεν εἴρηται συνιϛάμενος, ὅτι μηδὲ περὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἔμφυτον τότε θερμὸν, ὡς ἐντεῦθεν ἀναῤῥιπίσεώς τε καὶ ἀναψύξεως δέεσθαι. εἰ γὰρ τοῦτο ῇ, τάχα ἂν καὶ νόσος ἐπικολού-

ter habet, aliter omnino. Quamobrem illud *ſpiritale tunc reſurget* dicitur. Siquidem a ſolo ſanctiſsimo Spiritu gubernabitur. Ceterum alius erit vitae modus & ineffabilis, & qui ipſam intelligentiam exſuperat; non propter arterias, ut ſuperius diximus, conſiſtens, quia neque circa cor noſtrum ingenitus erit tunc calor, ita ut propterea fomenti, & refrigerationis, indigeat. Si enim hoc eſſet, morbus etiam fortaſsis, atque mors ipſa conſe-

ſparſim ex eo protulimus; qui tamen *Lib.* XIII. *Cap.* XXIII. id, quod de Spiritu vivificante ait *Glycas*, & ipſe confirmat ex his verbis: *Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitavit Chriſtum a mortuis habitat in nobis; qui ſuſcitavit Chriſtum a mortuis vivificabit & mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritum eius in vobis. Tunc ergo erit corpus in ſpiritum vivificantem, quod nunc eſt in animam viventem.*

λούθει καὶ θάνατος, ἅτε τῆς ἐκπνοῆς παραβλαβήσεις ὀψέ ποτε· ἀλλ᾽ οὐδέν τι τοιοῦτον ἐκεῖ, τῆς καταστάσεως ἐκείνης καινοπρεπούσης παντάπασι· καὶ πειθέτω σε τὸ τοῦ κόκκου παράδειγμα ᾧ Παῦλος ἐχρήσατο, δεῖξαι θέλων ἐντεῦθεν ὁποία ἐστὶ τότε τῶν σωμάτων ἡμῶν ἡ κατάστασις. καταδύεται γὰρ ὁ κόκκος τῇ γῇ σίτου τυχὸν ἢ κριθῆς, καὶ οὐκέτι κόκκον ὁρᾷς, ἀλλ᾽ εὐμεγέθη καλάμην, ἀλλὰ στάχυας, ἀλλ᾽ αὖ θέρικας· ἄλλο εἶδος, ἄλλη φύσις, ἕτερον ὄνομα, ἐκ τοῦ κόκκου μὲν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν, ἄλλα δὲ ὅμως παρὰ τὸν κόκκον ὑπάρχοντα. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν ἐστιν

ἰδεῖν

ſequeretur, ſiquidem haec non ſunt niſi reſpirationis vitia. Sed nihil huiuſmodi ibi, nova illa conſtitutione undequaque conveniente. Et perſuadeat te illud grani exemplum, quo & *Paulus* uſus eſt, quum exinde oſtendere vellet, qualis erit tunc noſtrorum corporum conſtitutio. Obruitur enim terra tritici, vel hordei granum, nec amplius granum vides, ſed longum calamum, ſed ſpicas, ſed meſſes. Alia forma eſt, alia natura, aliud nomen. Quae quidem omnia ex grano duxerunt originem, alia vero ſunt pariter atque illud granum. Ita igitur & quoad corpora noſtra videre erit: ſeminantur enim in

cor-

ἰδεῖν, σπείρονται γὰρ ἐν φθορᾷ, ἐν ἀσθενείᾳ, ἐν ἀτιμίᾳ, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος, ἐγείρονται δὲ ἐν δόξῃ, ἐν δυνάμει, ἐν ἀφθαρσίᾳ, κεκτημένα μὲν ἐντεῦθεν τὴν ὕπαρξιν, ἄλλης δὲ παρὰ ταῦτα χρηματίζοντα ποιότητός τε καὶ κράσεως. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Ἀναστάσιος ἐν τῷ διαληφθέντι λόγῳ αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτω διεξιών. καὶ τὴν μὲν οὐσίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνισταμένου σώματος διαβεβαιούμενοί φαμεν εἶναι τὴν αὐτὴν, τὴν δὲ κρᾶσιν οὐδαμῶς. καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ μακάριος Παῦλός φησι. σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἄλλο καὶ γὰρ ἀληθῶς κατὰ ποιότη-

τα,

corruptione, & in infirmitate, & in contumelia, ut ait *Apoſtolus*, reſurgunt vero in gloria, in virtute, in incorruptione. Et quum exinde eſſentiam poſsideant, alio tamen inſuper nomine quoad qualitatem temperiemque cenſentur. Haec igitur quidem confirmat etiam ille divinarum rerum peritus *Anaſtaſius* hiſce iisdem verbis in laudato libro diſſertans: *Et naturam quidem ipſius corporis reſurgentis adfirmate dicimus eſſe eamdem, temperiem autem nullo modo.* Et conſtat ex iis quae beatus *Paulus* dicit: *Seminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpiritale.* Etenim aliud vere eſt ſecundum qualitatem & granum, &

ſpi-

λούθει καὶ θάνατος, ἅτε τῆς ἐκπνοῆς παραβλαβήσεις ὀψέ ποτε· ἀλλ᾽ οὐδέν τι τοιοῦτον ἐκεῖ, τῆς καταστάσεως ἐκείνης καινοπρεπούσης παντάπασι· καὶ πειθέτω σε τὸ τοῦ κόκκου παράδειγμα ᾧ Παῦλος ἐχρήσατο, δεῖξαι θέλων ἐντεῦθεν ὁποία τ᾽ ἐστὶ τότε τῶν σωμάτων ἡμῶν ἡ κατάστασις. καταδύεται γὰρ ὁ κόκκος τῇ γῇ σίτου τυχὸν ἢ κριθῆς, καὶ οὐκέτι κόκκον ὁρᾷς, ἀλλ᾽ εὐμεγέθη καλάμην, ἀλλὰ στάχυας, ἀλλ᾽ αὖ θέρικας· ἄλλο εἶδος, ἄλλη φύσις, ἕτερον ὄνομα, ἐκ τοῦ κόκκου μὲν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν, ἄλλα δὲ ὅμως παρὰ τὸν κόκκον ὑπάρχοντα. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν ἐστιν ἰδεῖν

ſequeretur, ſiquidem haec non ſunt nisi reſpirationis vitia. Sed nihil huiuſmodi ibi, nova illa conſtitutione undequaque conveniente. Et perſuadeat te illud grani exemplum, quo & *Paulus* uſus eſt, quum exinde oſtendere vellet, qualis erit tunc noſtrorum corporum conſtitutio. Obruitur enim terra tritici, vel hordei granum, nec amplius granum vides, ſed longum calamum, ſed ſpicas, ſed meſſes. Alia forma eſt, alia natura, aliud nomen. Quae quidem omnia ex grano duxerunt originem, alia vero ſunt pariter atque illud granum. Ita igitur & quoad corpora noſtra videre erit: ſeminantur enim in cor-

ἰδεῖν, σπείρονται τὸ ἐν φθορᾷ, ἐν ἀσθενείᾳ, ἐν ἀτιμίᾳ, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος, ἐγείρονται δὲ ἐν δόξῃ, ἐν δυνάμει, ἐν ἀφθαρσίᾳ, κεκτημένα μὲν ἐντεῦθεν τὴν ὕπαρξιν, ἄλλης τῆς παρὰ ταῦτα χρηματίζοντα ποιότητός τε καὶ κράσεως. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Ἀναστάσιος ἐν τῷ διαληφθέντι λόγῳ αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτω διεξιών. καὶ τὴν μὲν οὐσίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνισαμένου σώματος διαβεβαιούμενοί φαμεν εἶναι τὴν αὐτὴν τήνδε κρᾶσιν οὐδαμῶς. καὶ δῆλον δὲ ἐξ ὧν ὁ μακάριος Παῦλός φησι. σπείρεται σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἄλλο καὶ γὰρ ἀληθῶς κατὰ ποιότητα,

corruptione, & in infirmitate, & in contumelia, ut ait *Apoſtolus*, reſurgunt vero in gloria, in virtute, in incorruptione. Et quum exinde eſſentiam poſsideant, alio tamen inſuper nomine quoad qualitatem temperiemque cenſentur. Haec igitur quidem confirmat etiam ille divinarum rerum peritus *Anaſtaſius* hiſce iisdem verbis in laudato libro diſſertans: *Et naturam quidem ipſius corporis reſurgentis adfirmate dicimus eſſe eamdem, temperiem autem nullo modo.* Et conſtat ex iis quae beatus *Paulus* dicit: *Seminatur corpus animale, reſurgit corpus ſpiritale.* Etenim aliud vere eſt ſecundum qualitatem & granum, & ſpi-

τα, τότε ἐγερθησόμενον σῶμα, ὥσπερ ἄλλο κατὰ ποιότητα, ὅτε κόκκος καὶ ὁ ϛάχυς. καὶ ὅτι μὲν ἐγείρονται πνευματικὰ τότε σώματα οἴδαμεν. Ὁποία δὲ ἡ τούτων διάπλασις ὡς ὁ διαληφθεὶς ἔφη θεῖος ἀνὴρ, οὐκ οἴδαμεν. καὶ θαυμάζειν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἄξιον. εἰ γὰρ τῷ παναγίῳ πνεύματι, τὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν τηνικαῦτα συν-

ſpica. Iam ſpiritalia tunc reſurrectura eſſe corpora novimus; qualis vero horum figura (1) erit, ut vir divinus laudatus ait, ignoramus. Nec tamen ob hoc ipſum mirari ſubit. Si enim a ſanctiſſimo Spiritu ea, quae noſtram vitam attinent, conſtituentur, *Emittes*, enim dicit, *Spiritum tuum*, & *creabuntur*, reliquum eſt, ut nullius omnino talis inſtru-

(1) Non videtur *Glycas* ſentire corpora eadem, ac modo ſunt, figura reſurrectura eſſe. Error *Origenis* fuit eam futuram orbiculatam. Sed aliter ſentiunt Theologi eminentiſſimi, inter quos *Tertullianus Lib. De Reſurrect. Carn.* de demutatione agens, quae in reſurrectione futura eſt: *Sic & Stephanus angelicum iam faſtigium induerat, ſed non alia genua in lapidatione ſucciderant. Dominus quoque in ſeceſſu montis etiam veſtimenta luce mutaverat, ſed lineamenta Petro agnoſcibilia ſervaverat. Vbi etiam Moyſes & Elias, alter in imagine carnis nondum receptae, alter in veritate nondum defunctae, eamdem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria, perſeverare docuerunt.*

συνίσταται. ἐξαποστελεῖς γάρ φησι τὸ πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται. τοιούτου λοιπὸν ὀργάνου τινὸς δἰ οὗ σήμερον συγκροτούμεθά τε καὶ ζωογονούμεθα χρείαν ἐκεῖσε πάντως οὐκ ἔχομεν. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, καὶ ψυχικὸν ἀνελέγετο τὸ ἡμέτερον

ſtrumenti, quali hodie inſtruimur, & vivificamur, egeamus. Si enim res ita ſe haberet, noſtrum pariter corpus, animale etiam poſt reſurrectionē adpellaretur, ut ex praecedenti ſermone iam conſtitit(1). Sed nemo unquam iſthuc ipſum dixerit,

(1) Adverſus haec omnia praeclariter ſapienterque diſputat *Tertullianus Lib. De Reſurrect. Carnis*, quum enim huiuſmodi obiecta ſibi obpoſuiſſet reſpondet: *Ad haec ergo praeſtruximus non oportere committi futurorum atque praeſentium diſpoſitiones, intercessura cum demutatione: & nunc ſuperſtruimus officia iſta membrorum neceſſitatibus vitae huius eo uſque conſiſtere, donec & ipſa vita transferatur, a temporalitate in aeternitatem, ſicut animale corpus in ſpiritale: dum mortale iſtud induit immortalitatem & corruptivum iſtud incorruptelam: & ipſa autem liberata tum vita a neceſſitatibus, liberabuntur & membra ab officiis; nec ideo non erunt neceſſaria. Licet enim officiis liberentur, ſed iudiciis retinentur, ut quis referat per corpus prout geſſit. Salvum eum hominem tribunal Dei exigit. Salvum vero ſine membris non liquet eum, ex quorum non officiis, ſed ſubſtantiis conſtat, &c.* Digniſſima ſunt quae legantur, & quae praecedunt, & quae ſubſequuntur: nos enim ea brevitati conſulentes omittimus.

ρον σῶμα καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὡς ἤδη φθάσας ὁ λόγος ἐγνώρισεν. ἀλλ' οὐκ ἄν τις εἴποι τοῦτό ποτε ταῖς ἁγίαις ὡς ἡ δυνάμις ἐμβαθύνων γραφαῖς. Ὅρα γὰρ ὅτι πνευματικὸν ἐκεῖνο τὸ σῶμα καλήσας ὁ Παῦλος, ἀλλ' ὅτι παράδοξον παρὰ τὸ ψυχικὸν εἶναι καὶ εἴδει καὶ σχήματι, πάντως ἐνέφηνε καὶ τοῦτο σαφέστερον ἐν οἷς οὕτως ἔλεγεν· Ἀλλ' ἐρεῖ τις, ποίῳ σώματι ἐγείρονται οἱ νεκροί; ἄφρον, ὃ σπείρεις οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν εἰ τύχη κόκκον σίτου ἢ ἑτέρου τῶν τοιούτων τινός, ὁ δὲ θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα καθὼς ἠθέλησεν. εἴπερ οὖν ἄλλο τι κατὰ τὸ σπειρόμενον νῦν ἐγείρεται τότε σῶμα, με-

quicumque, quoad fieri poteſt, in penitam ſanctarum Scripturarum intelligentiam deſcenderit. Vide enim quomodo *Paulus*, quum corpus illud ſpiritale vocaſſet, etiam admirabile, eo quod animale futurum ſit ſpecie & figura, omnino manifeſtius indicavit in iis, quae ita diſſeruit: *At dicet quis quali corpore mortui reſurgent? Stulte, numquid quod ſeminas, corpus ſeminas, quod naſcetur, & non nudum quodcumque tritici granum, vel alicuius alterius eiuſmodi? Deus autem dat ipſi corpus, quemadmodum illi placuit.* Si quod aliud igitur, quam id quod nunc ſeritur, tunc corpus excitabitur; etenim ipſum tunc Ser-

μετασχηματίσει καὶ γὰρ αὐτὸ τηνικαῦτα ὁ Σωτὴρ καθὼς φησιν ὁ Παῦλος, μὴ ζήτει τὴν αὐτοῦ φύσιν, ὁποία τίς ἐςιν, πνευματικοῦ γὰρ σώματος ποιότητα καὶ κρᾶσιν οἶδεν οὐδείς καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ γὰρ ἐσφραγισμένου τοῦ τάφου τὸ τοῦ κυρίου σῶμα ἐξῆλθεν, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσῆλθε, πολυπραγμονεῖν ἐπὶ πλέον οὐχ ὅσιον. Ἀμήχανον γὰρ ἡμᾶς ὅτι καὶ παχύτερον διακείμεθα τῆς ἐκείνου καταςοχασθῆναι λεπτότητος. οὕτω μὲν ἄπρακτα κἀκεῖνα τυγχάνει τὰ μόρια, δι᾽ ὧν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος εἰς πλῆθο ἐπαύξεται. ἐπειδὴ

Servator transformabit, ut *Paulus* inquit, ne quaere eius natura qualis futura ſit. Nemo enim novit ſpiritalis corporis qualitatem atque temperiem. Et quid multis verbis opus eſt? Si enim e ſignato ſepulcro Domini corpus exivit, & clauſis ianuis intravit, nefas eſt ulterius de his vana animi contentione perquirere. Fieri enim non poteſt, ut nos, qui craſſiori circumamicimur, tenuitatem illius vel coniectura ſaltem adſequamur. Ita quidem inutilia quoque ſunt illa membra, quibus humanum genus multiplicatur (1). Quoniam

(1) Vide infra Epiſt. VI. Haec profecto talia ſunt, qualia, ut reſurrectionis veritatem impugnarent, haere-

δὴ γὰρ οὔτε γάμος ἐκεῖσε κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν, οὔτε χρεία τις ἑτέρα τοὺς ἀνθρώπους ἐγείρουσα τὸ βαρῦνον ἀποθεῖσθαι καὶ ἄκοντας. τίνι ταῦτα καὶ πότε, καὶ ποίῳ τρόπῳ καθυπουργήσουσι; καὶ ταῦτα τοῦ Παύλου λέγοντος, ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου παράγει, κἀντεῦθεν ἡμῖν ὑπεμφαίνοντος ὅτι τὰ ἐπιτεχνηθέντα διὰ τὴν παράβασιν, ὀψὲ πότε

niam enim neque nuptiae ibi ſecundum Domini effatum, neque uſus ullus alius homines excitans etiam invitos, ad id quod gravat, deponendum, cui nam rei haec unquam, & qua ratione, inſervient? Atque iſta quidem *Pauli* videntur eſſe dicentis, figuram huius mundi praeterire, atque inde nobis ſignificantis ea, quae propter tranſgreſſionem fabricata fuere, ad

retici interrogabant apud *Tertullianum De Reſurrect. Carn. Adeone autem eadem ſperabitur, quae intercidit? ut claudus, & luſcus, caecus, & leproſus & paralyticus revertantur, ut rediiſſe non libeat ad priſtinum integri? Vt iterum talia pati timeant? Quid tum de conſequentiis carnis? Rurſuſne omnia neceſſaria illi, & in primis pabula atque potacula, & pulmonibus natandum, & inteſtinis aeſtuandum, & pudendis non pudendum, & omnibus membris laborandum? Rurſus ulcera, & vulnera, & febris, & podagra, & mors redoptanda? Nimirum haec erant vota carnis recuperandae, iterum cupere de ea evadere.*

ποτε παρελεύσονται. ἀλλὰ μὴ μῦθον ἡγοῦ τὰ λεγόμενα· καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ θεῖος Ἀναστάσιος τὸ δόγμα τοῦτο παρίστησι λέγων, ὅτι πᾶν μὲν ἀλλότριον τὸ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὑπεισελθὸν ἀποθησόμεθα, μὴ ζητεῖν δὲ ἐν ὁποίῳ σώματι ἀναστησόμεθα. καὶ σχήματα γὰρ καὶ διάπλασιν ἀφθάρτου καὶ πνευματικοῦ σώματος οἶδεν οὐδείς. Κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος τοὺς τὰ τοιαῦτα περιεργαζομένους εὐμεθόδως ἀποπαύων, ἄλλο μὲν ἔλεγε καταβαλέσθαι τῇ γῇ, ἄλλο δὲ παραδόξως ἐκεῖθεν ἀνίστασθαι.

ad extremum tranſitura(1). Haec fabuloſa tibi nequaquam videantur. Et ipſe enim divinus *Anaſtaſius* conſultum hoc infert dicens, omne nos alienum, quod propter peccatum ſubrepſit, depoſituros eſſe. Ne quaere vero quali corpore reſurgemus, figuram enim, & formam, incorruptibilis, & ſpiritalis corporis nemo novit. Hac enim de cauſa beatus etiam *Paulus* eos, qui huiuſmodi curioſe ſectantur, optima ratione quieſcere faciens, aliud quidem dicebat terrae mandatur, aliud vero exinde mirabiliter ſurgit,

(1) Conſule *Epiſtolam* VI. Vbi oſtendere nequidquam contendit, inter alia ſexuum diſcrimen propter peccatum inductum fuiſſe.

σθαι. καθὼς ὁ θεὸς πάντως ἠθέλησεν, ἄφρον, γάρ φησιν, ὁ σπείρεις οὐ τὸ σῶμα

git (1), quemadmodum Deus omnino voluit; *Stulte*, enim inquit, *quod ſeminas non*

(1) Ex Pauli verbis multo melius *Tertullianus* diſſertat *Lib. De Reſurrect. Carnis. Hoc ergo iam de exemplo ſeminis conſtet, non aliam vivificari carnem, quam ipſam, quae erit mortua. Et ita ſequentia relucebunt. Nihil enim adverſus regulam exempli licebit intelligi, ne quia ſequitur & quod ſeminas non corpus quod futurum eſt ſeminas, idcirco aliud reſurrecturun corpus, quam quod moriendo ſeminatur, exiſtimes. Ceterum excidiſti ab exemplo, neque enim frumento ſeminato, & in terra diſſoluto, hordeum erumpit, & non idipſum genus grani, eademque natura, & qualitas, & forma. Denique unde? Si non idipſum. Et corruptela enim ipſum eſt, dum ipſum eſt. Non enim, & ſuggerit quomodo: non quod futurum eſt corpus ſeminatur dicens, ſed nudum granum, ſi forte frumenti, vel alicuius huiuſmodi. Deus autem dat illi corpus prout vult, certe ei grano, quod nudum ſeminari ait. Certe inquis. Ergo ſalvum eſt cui dare habet Deus corpus, Quomodo autem ſalvum eſt, ſi nuſquam eſt? Si non reſurgit? ſi non idipſum reſurgit? Si non reſurgit, ſalvum non eſt. Si non eſt, & ſalvum accipere corpus a Deo non poteſt. Sed enim ſalvum omni modo conſtat. Ad quid ergo dabit illi Deus, prout vult corpus, habenti utique proprium corpus illud nudum, niſi ut iam non nudum reſurgat? Ergo additum erit quod corpori ſuperſtruitur: nec exterminatur illud cui ſuperſtruitur, ſed augetur. Salvum eſt autem quod augetur. Seritur enim*

μα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, καὶ τὰ ἑξῆς. ἄλλος λοιπὸν ἐκεῖσε τρόπος ζωῆς, ἄῤῥητόστε καὶ ἀνεπινόητος. οὐ χρεία τότε ἥπατος καὶ κοίλης φλεβὸς, ἀφ᾽ ὧν καὶ δι᾽ ὧν τὸ αἷμα σήμερον ἐπὶ πάντα τὰ μέλη καὶ μέρη τοῦ σώματος κατάσπειρεται. ὅτι μηδὲ σὰρξ τοιαύτη τοῖς ἀνθρώποις τότε πρόσεσι, παχεία δηλαδὴ καὶ ῥευστὴ, καὶ ἐκ τεσσάρων χυμῶν τὴν σύστασιν ἔχουσα. εἰ γὰρ καὶ ὁ κύριος ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὕτω τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε· τὸ πνεῦμα σάρ-

non corpus, quod naſciturum eſt, ſeminas, & quae ſequuntur. Ceterum alius erit ibi vitae modus, & ineffabilis, & humanae intelligentiae incomprehenſibilis. Nullus erit tunc uſus iecinoris, & venae cavae, a quibus, & per quae nunc ſanguis in omnia membra ac partes corporis diſſeminatur (1). Quia neque homines tunc huiuſmodi carne conſtabunt, craſſa & fluxa videlicet, & ex quatuor humoribus conflata. Si enim & Dominus quum a mortuis reſurrexiſſet di-

enim ſolummodo granum ſine folliculi veſte, ſine fundamento ſpicae, ſine munimento ariſtae, ſine ſuperbia culmi. Exſurgit autem copia foeneratum, compagine aedificatum, ordine ſtructum, cultu munitum, & uſquequaque veſtitum. Haec ſunt ei corpus a Deo aliud, in quo non abolitione, ſed ampliatione, mutatur.

(1) Vide ſuperius *pag.* 248.

σάρκα καὶ ὄστεα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα, μὴ θορυβοῦ καθ᾽ ἑαυτόν. εἴ γε καὶ μᾶλλον ὁ κύριος συγκαταβαίνων ἦν ἁπανταχοῦ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς. εἰ γὰρ καὶ σάρκα φορεῖν ἔλεγε μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἀλλ᾽ ὁ μακάριος Παῦλος εἰπών· οὐκέτι νοοῦμεν τὸν Χριστὸν κατὰ σάρκα, ἔδειξε προφανῶς ὅτι συγκαταβατικῶς ὁ κύριος καὶ ἔλεγε τὰ πλείω καὶ ἔπραττεν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν οὐκ ἂν ἐν οὕτω λέπτῳ καὶ πνευματικῷ σώματι τὰς ὠτειλὰς ὑπεδύκνυεν. ἀλλ᾽ ἐρωτᾷς τίς ἡ τοσαύτη συγκατάβασις; ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἐδόκουν

οἱ

diſcipulis ita dicebat: *Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*; ne turberis in temetipſo: ſiquidem Dominus potius diſcipulis ſuis ubique condeſcendebat. Si enim poſt reſurrectionem a mortuis carnem ſe ferre dicebat, quum beatus *Paulus* pronuntiaverit, *Amplius Chriſtum ſecundum carnem non intelligimus*: manifeſte demonſtravit pluria Dominum dixiſſe & feciſſe (1), ut aliis condeſcenderet. Niſi enim res ita ſe habuiſſet, haudquaquam certe in adeo tenui, & ſpiritali, corpore cicatrices oſtendiſſet. Sed interrogabis: Quorſum iſthaec

(1) Obſerva *Glycam* in Origenis erraticum dogma pene prolabentem.

οἱ μαθηταὶ πνεῦμα θεωρεῖν. ἵνα οὖν μὴ χώραν ἐκ τούτου λαβὼν ὁ Σατανᾶς ἐνσπείρῃ ὅτι Χριςὸς οὐκ ἐγείγερται ἀληθῶς· εἰ δὲ Χριςὸς οὐκ ἐγείγερται, οὐδὲ τῶν σωμάτων ἀνάςασις ἔςαι. διὰ τοῦτο καὶ ἔφαγεν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὠτειλὰς ἐν ἀφθάρτῳ σώματι ὑπεδύκνυεν, ὥστε καὶ σὰρξ ἐν ἀληθείᾳ μὴ ὢν, σὰρξ εἶναι ἐδόκει τοῖς οὕτω θέλουσιν αὐτὸν κατιδεῖν· ἐὰν μὴ ἴδω γάρ φησιν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, οὐ μὴ πιςεύσω. πρόσεχε οὖν. εἰ μὴ συγκαταβὰς ὡς ἤδη προείρηται σὰρξ ὤφθη τοῖς μαθηταῖς οὐκ ἂν αὐτοῖς τὸν τύπον τῶν ἥλων ὑπέδειξεν, οὐκ ἀπι-

iſthaec indulgentia? Quum ipſe a mortuis reſurrexiſſet, ſpiritum diſcipuli ſe videre opinabãtur; prohibere igitur voluitne Satanas ex hoc occaſionẽ adripiens Chriſtum vere a mortuis non reſurrexiſſe inſinuaret. Si vero Chriſtus non reſurrexit, neque ulla erit corporum reſurrectio, & propterea coram diſcipulis ſuis comedebat, & in corpore corruptioni non obnoxio cicatrices oſtendebat, ita ut, quum reipſa caro non eſſet, caro eſſe, eum ita videre cupientibus, videretur. *Niſi enim videro*, inquit, *in eius manibus formam clavorum, non credam*. Attende igitur. Niſi condeſcendens, ut iam di-

ἀπιϛοῦντας αὐτοὺς ἐθεράπευσεν, ὥς τε σῶμα μὲν ἦν ὁ κύριος ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, σὰρξ οὐδαμῶς. οὐδὲ γὰρ εἰ τὸ σῶμα, τοῦτο καὶ σάρξ, καὶ δῆλον ἔκ τε τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης, καὶ τοῦ λοίπου τῶν ἀϛέρων χοροῦ, σώ-

dictum eſt, caro diſcipulis viſus fuiſſet, haud utique ipſis clavorum formam oſtendiſſet, non eos incredulos curaviſſet. Itaque corpus quidem erat Dominus quum a mortuis reſurrexiſſet, caro vero nequaquam (1). Non enim

(1) Caro erat & corpus. Ita ratiocinari poterat etiam *Origenes*. Contra hos *Tertullianus De Reſurrect. Carn. Viderit unus aliquis Lucanus, nec huic quidem ſubſtantiae parcens, quam ſecundum Ariſtotelem diſſolvens, aliud quid pro ea ſubiicit: tertium quiddam reſurrecturum, neque anima, neque caro, ideſt, non homo, ſed urſus, forſitan tamquam Lucanus*. Nam ut recte diſſertat ibidem Carthaginienſis Theologus ad illud Eſaiae: *Ego occidam & viviſicabo. Caro autem eſt quae occiditur per mortem, caro itaque & viviſicabitur per reſurrectionem, &c.* Et haec vera ſententia eſt, quae & in Symbolo exprimitur, & omnes veri Theologi tuentur. Itaque proſequitur egregie idem *Tertullianus*. *Sed quoniam & hic de interpretatione corporis quaeſtio cavillatur, ego corpus hominis non aliud intelligam, quam omnem iſtam molem carnis, quoquo genere materiarum concinnatur atque variatur, quod videtur, quod tenetur, quod denique ab hominibus occiditur. Sic & parietis corpus non aliud admittam, quam cementa, quam ſaxa, quam lateres.*

σώματα μὲν εἰσι, σὰρξ δὲ οὐδαμῶς. κεκοινώνηκε μὲν γὰρ πρὸς τὰ παιδία σαρκὸς καὶ αἵματος ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος. ἀλλ᾽ ἐκεῖ σάρκα μὲν ὡς

enim ſtatim ac aliquid eſt corpus, caro etiam eſt, ut liquet ex Sole, & Luna, & reliquo ſtellarum choro: corpora enim ſunt, caro vero nequaquam.

res. Si quis arcanum aliquod corpus inducit; oſtendat, revelet, probet ipſum eſſe etiam, quod occidatur ab homine, & de illo erit dictum. Auguſtinus *Lib.* XIII. *De Civ. Dei Cap.* XXIII. *Tunc iam non terrenus ſed coeleſtis homo erit, non quia corpus quod de terra factum eſt, non ipſum erit, ſed quia dono coeleſti iam tale erit, ut etiam coelo incolendo non amiſſa natura, ſed mutata qualitate, conveniat.* Et *Lib.* XXII. *Cap.* XXI. *Erit ergo ſpiritui ſubdita caro ſpiritualis, ſed tantum caro non ſpiritus; ſicut carni ſubditus fuit ſpiritus ipſe carnalis: ſed tamen ſpiritus non caro.* Et mox: *Quae ſit autem, & quam magna corporis ſpiritualis gratia, quae nondum venit in experimentum, vereor ne temerarium ſit omne, quod de illa profertur eloquium.* Quod autem *Glycas* ait explicari recte poteſt, & modo, quo ſimile dictum effert laudatus *Auguſtinus Enchirid. Cap.* LXXXX. Alias enim prope ὠριγενίζειν videretur, contra quod *Gennadius Lib. De Diffinit. Fidei Orthodoxae Cap.* VI. *Si id reſurgere dicitur, quod cadit, caro ergo noſtra in veritate reſurgit ſicut in veritate cadit, & non ſecundum Origenem immutatio corporum erit: ideſt aliud novum corpus pro carne: ſed eadem caro corruptibilis quae cadit, tam iuſtorum, quam iniuſtorum, incorruptibilis reſurget, &c.*

ὡς ὁ θεολόγος φησὶν Γρηγόριος, οὐκέτι τὸν Χριστὸν ἴδει τις οὐ μὲν δὲ καὶ ἀσώματον, οἷς οἶδε λόγοις θεοειδεστέρου σώματος, ἵνα καὶ ὤφθη ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων, καὶ μείνῃ θεὸς ἔξω παχύτητος. εἰ μὴ γὰρ τοιοῦτος ἦν ὁποῖον ἤδη τὰ θεῖα παρίστησι λόγια, καὶ ζώων ἂν ἐξ ἀνάγκης ἀνάστασιν προσδέχεσθαι δίκαιον ἦν, χερσαίων δηλαδὴ καὶ θαλαττίων καὶ τῶν ὅσα πτηνῆς μετείληχε φύσεως· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο οὐκ ἔστιν. οὐδὲ γὰρ ἐπιθυμίαι βρωμάτων ἐκεῖσε διενοχλοῦσιν, ὡς ἐντεῦθεν θείας ἀκοῦσαι φωνῆς οὕτω λεγούσης, φάγεσθε πάντα ὡς λάχανα χόρτου. εἰ γὰρ ἐνταῦθα, θειότατε

quam(1). Participavit enim vere ad terreſtre ſolum delapſus carnem, & ſanguinē, quum vere homo effectus eſſet; ſed adhuc carnem, ut Theologus *Gregorius* ait, nullus amplius Chriſtum videbit, ſed neque etiam incorporeum; iis divinioris corporis rationibus, quas ipſe novit; & ut videatur ab iis, qui eum compunxerunt, & Deus extra craſſitudinem maneat. Alia tum vitae ratio nec dictu enarrabilis nec captu comprehenſibilis. Niſi enim talis eſſet qualem iam divina eloquia pronunciant, fas etiam neceſſario eſſet & animalium ceterorum reſurrectionem expectare,

(1) O admirabilis ſcientiae virum, & iudicio acerrimo praeditum!

τατε ἄνερ, ἔνθα ῥοώδης ἡμῶν ἡ φύσις ἐστὶ, τοσοῦτο ἀποθεωθῆναί τινες ἴσχυσαν ὡς ἐν ἀσιτίᾳ σχεδὸν ἀνύσαι τὸν βίον αὐτῶν ἅπαντα, πόλλῳ μᾶλλον ἐν ἐκείνῃ τῇ ζωῇ κατὰ κύριον οὐκ ἔχει χώραν ὅλως τὰ τῆς φθορᾶς, καθ᾽ ἣν ἰσότιμος τοῖς ἀγγέλοις ὁ ἄνθρωπος, καθ᾽ ἣν τοῖς δικαίοις ὁ κύριος καὶ θρόνοι καὶ τράπεζα, βρῶσίς τε καὶ πόσις καὶ πᾶν, εἴ τι ἕτερον ἥδυσμα, οὐ φόρτους ἐκεῖ μετακομίζειν ἐπάναγκες, οὐδὲ σπέρματα τῇ γῇ καταβάλλειν ὡς ἐντεῦθεν ἡμιόνων δεῖσθαι καὶ ἀροτριώντων βοῶν, πάντων γὰρ καὶ ἁπλῶς τῶν ὅσα τῇ παρούσῃ ζωῇ συντελοῦσι, ὁ βίος ἐκεῖνος ἐλεύθερος. καὶ πίθου τοῦ μεγάλῳ Βα-

ctare, terreſtrium videlicet, & marinorũ, & quae volucrem naturã participant. Sed res haud ita ſe habet, haud profecto. Neque enim ciborum adpetentiae tunc perturbabunt, ita ut exinde divinam vocem liceat ita dicentem audire: *Comedite omnia tamquam olera foeni.* Si enim, vir ſanctiſſime, ubi fluxa eſt noſtra natura, adeo quidam ad divinam praeſtantiã accedere conati ſunt, ut in perpetua prope a cibis abſtinentia vitam ſuam omnem tranſegerint: Quanto magis id in illa vita continget, in qua iuxta Dominum nullum omnino locum corruptio habet, & ſecundum quam homo Angelis honore aequi-

Βασιλείῳ ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ λέγοντι. ὥσπερ εἰ ἦμεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, οὐκ ἂν ἐπινοίας καὶ μόχθου γεωργικοῦ προσεδεήθημεν· εἰ γὰρ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου μετὰ παράβασιν ἐσθίειν τὸν ἄρτον κατεδικάσθη ὁ ἄνθρωπος, εὔδηλον πάντως ὅτι πρὸ τῆς παρακοῆς καμάτου, καὶ ἱδρώτων, καὶ πάσης ἄλλης ὀδύνης ἄνω ἄνθρωπος ἦν. Ἔνθεν τοι καὶ ὁ Παῦλος εἰδὼς ὅτι πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ πρώτην ἀναδραμεῖται διαγωγὴν, ἔλεγεν, ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου παράγεται, διὰ τὴν παράβασιν δηλονότι. τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ παλαιωθέντι, συνεπαλαιώθη κατὰ τῆς κτί-

quiparatur; & ſecundum quam ipſe Dominus iuſtis & ſedes, & menſa, & dapes, & potio, & omne erit, ſiquod aliud ſuave condimentū eſt. Non onera ibi ferre neceſſarium, neque ſemina terrae committere, ut exinde mulis, & arantibus bobus, opus ſit. Etenim iis, ut ſemel dicam; omnibus, quaecumque ad praeſentis vitae abſolutionem conferunt; vita illa libera eſt. Fidem autem habe magno *Baſilio* in ſuis *Aſceticis operibus* dicenti, ſi in deliciarum Paradiſo eſſemus, artificii amplius, & laboris, quo terra exercetur, minime īdigos futuros. Si enim poſt praevaricationem ad panem in ſudore vultus comedendum con-

κτίσεως. ἀμήχανον γὰρ ἐν ἀφθάρτῳ διάγειν τὸν ἐξ ἀβουλίας εἰς φθορὰν ὀλισθήσαντα. Ὅθεν ἀνακαινιζομένης τῆς ἀνθρωπότητος ἀκολούθως καὶ τὰ τοῦ κόσμου τούτου συνανακαινισθήσεται. ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία φησὶ τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυ-

ψιν

condemnatus eſt homo; patet omnino eum ante inobedientiam ſupra laborem, & ſudores, & omnem alium dolorem conſtitutum fuiſſe(1). Inde etiam *Paulus* ſciens eum ad antiquam illam, & priorem vitae rationem, reverſurum, dicebat, figu-

S ram

(1) An ſi Adamus non peccaſſet, tamen terram culturus fuiſſet, quaeſtio eſt. Et quidem adfirmat magnus *Auguſtinus Lib.* VIII. *De Geneſ. ad litt. Cap.* VIII. *Videamus*, inquit, *itaque quid ſit quod dictum eſt, ut operaretur, & cuſtodiret. Numquid forte agriculturam Dominus voluit operari primum hominum? An non eſt credibile quod eum ante peccatum damnaverit ad laborem? Ita ſane arbitraremur niſi videremus cum tanta voluptate animi agricolare quoſdam, ut eis magna poena ſit inde ad aliud avocari. Quidquid ergo delitiarum habet agricultura, tunc utique longe amplius erat, quando nihil acciderat adverſi, vel terra, vel coelo. Non enim erat laboris adflictio exhilaratio voluntatis, quum ea, quae Deus creaverat humani operis adiutorio, laetius feraciuſque provenirent, unde creator ipſe uberius laudaretur, quia animae in corpore animali conſtitutae rationem dediſſet operandi ac facultatem, quantum animo volenti ſatis eſſet, non quantum invitum indigentia corporis cogeret &c.* Vide quae ſequuntur, admiranda quidem, & lectu digniſſima.

ψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχηται. ἀλλ' ἡ τοίνυν ἐκεῖσε κατάστασις, ἣν παραστῆσαι λόγος οὐ δύναται· καὶ γὰρ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἠνίκα τὰ τῆς καίνης ἀλλοιώσεως ὑπεσήμανε, πρὸς τὸν θεὸν οὕτως ἤκουσας λέγοντος. ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ ἐνερημωθήσῃ, καὶ πάντας τοὺς ποταμοὺς ξηρανῶ. καὶ τοῦ εὐαγγελίστου Ἰωάννου ἐν τῇ ἀποκαλύψει αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτω διεξιόντος· εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. πρὸς δὲ τοῦ κοριφαίου Πέτρου ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ λέγοντος. Οὐρανοὶ μὲν ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαιήσονται. τοῦ Δαβὶδ ὁμο-

ram huius mundi tranſire, per tranſgreſſionem videlicet. Vna enim cum homine illo inveterato cetera omnia creata inveterata ſũt. Fieri enim non poteſt ut corruptioni minime obnoxius vivat, qui ob ſtoliditatẽ in corruptionem delapſus eſt. Vnde renovata hominis natura hic quoque orbis univerſus una conſequenter renovabitur. *Anxia enim creaturae exſpectatio*, inquit, *filiorum Dei revelationem exſpectat*. Ceterum ea ibi erit conſtitutio, quam exhibere ſermo non poteſt. Audiſti enim Prophetam *Eſaiam*, quum novam immutationem ſignificaret, Deo ita dicentem. *Qui dicit Abyſſo*,

μοίως. ἀνακαινίσεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. τί χρὴ καὶ λέγειν περὶ τῆς καταςάσεως ἐκείνης, ἐν ᾗ τὰ σύμπαντα πρὸς τὸ βέλτιον μεταμείβονται; πῶς δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα τηνικαῦτα διακείσεται σώματα, ἡνίκα μὲν θάλασσα οὐκ ἔςιν ἔτι κατὰ τὸν θειώτατον Ἰωάννην· ἡνίκα τὰ ὕδατα πάντα ξηραίνεται κατὰ τόν προφήτην Ἡσαίαν· ἡνίκα τὰ ἐν τῇ γῇ πάντα κα-

ſo, deſerta eris, & omnia flumina exſiccabo (1). Et Evangeliſtam *Ioannem* in ſua Apocalipſi ita ad verbum differentem: *Video coelum novum, & & terram novam, & mare non eſt amplius.* Inſuper & principem *Petrum* in ſua catholica Epiſtola pronunciantem: *Coeli quidem cum magno impetu adclinabuntur ad terram, & quae in ea ſunt opera comburentur.*

(1) *Michael* noſter *Part.* I. *Annalium* hunc eumdem Eſaiae locum de mundi incendio extremo intelligit: ἔςαι μέν τοι ὅτε καὶ πάντα καταφρυγήσεται τῷ πυρί, ὡς ὁ προφήτης Ἡσαίας φησὶν, ἐν οἷς πρὸς τὸν τῶν ὅλων θεὸν διαλέγεται. Ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ, ἐρημωθήσῃ, καὶ πάντας ποταμούς σου ξηρανῶ. *Et erit aliquando tempus quum ab igne cuncta exurentur, quemadmodum vates noſter Eſaias inquit, cum univerſitatis huiuſce Deo quaſi conloquens: Qui ad abiſſum ait, deſerta eſto, cunctique flūvii tui exareſcant.* De mundi hac conflagratione & renovatione conſule τὸν πάνυ *Lib.* XX. *de Civ. Dei Cap.* XIIX. & XX. Eadem adcredita fuit etiam Ethnicis, ut Stoicis, & *Ovidio* I. *Metam.*

καυθήσεται κατὰ τὸν κορυφαῖον Πέτρον, ἅτε τοῦ ἡλίου μετὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ἐκνικήσαντος, καὶ πάντα πάντη τότε καταπεφρώσαντος. ἄλλος τρόπος τότε ζωῆς ἄῤῥητόστε καὶ ἀνεπινόητος. τὸ γὰρ σῶμα τοῦτο τῆς φυσικῆς ἀσθενείας ἢ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν περιέπεσε παντοίως ἀπαλλαγὲν, δεῖ γὰρ φησι τὸν φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν, οὔτε θαλάττης, οὔτε φωστήρων, οὔτε στοιχείων ἑτέρων τινῶν χρείαν ἕξει ποτε. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν, καὶ ἀπαριθμεῖν τὰ καθ᾽ ἕκαστον; ἡμέρα καὶ νὺξ οὐκ ἔστιν ἐκεῖ κατὰ τὴν

κυ-

tur. Et *Davidem* pariter: *Renovabis faciem terrae*. Et quid iam de illa rerum conſtitutione dicere oportet, in qua omnia commutabuntur in melius? Et quomodo noſtra tunc corpora ſe habebunt, quum ne mare quidem erit amplius iuxta diviniſſimum *Iohannem*? Quum aquae omnes exſiccabuntur ſecundum prophetam *Eſaiam*? Quum terrena omnia exurentur ſecundum principem *Petrum*? Siquidem quum ſol iuxta magnum *Baſilium* praevaluerit, & omnia penitus tunc inflammaverit, alia tunc vitae ratio, & ineffallibilis, & intelligentia (1) minime

com-

(1) De hiſce omnibus conſule egregie diſputantem,

κυκλικὴν ταύτην τοῦ ἡλίου περίοδον. οὔτε γὰρ νυκτὸς εἰς ἀνάπαυσιν τὸ σῶμα τοῦτο δέεται πότε· οὔτε πάλιν ἡμέρας εἰς ἐργασίας ἀντίληψιν. εἴγε πάντων ὥς εἴρηται τῶν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀπήλλακται. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν αὐτῷ παρὰ τῷ Παύλῳ ψυχικὸν μὲν ἐλέγετο σπείρεσθαι, πνευματικὸν δὲ αὖθις ἐγείρεσθαι. Ὅθεν τοιοῦτον καθαρὸν ἐγειρόμενον, καὶ λάμψει πάντως κατὰ τὸν ἥλιον ἐκ τῆς ἀῤῥήτου δόξης καὶ μᾶλλον ἐκείνης ὑπερφυῶς ἐλλαμπόμενον. καὶ μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν. εἰ γὰρ σκεῦος ὑέ-

cõprehenſibilis. Corpus enim hoc naturali infirmitate, in quã incidit poſt peccatum, omnino liberatum, *Oportet enim*, inquit, *corruptibile hoc induere incorruptionem*, & *mortale hoc induere immortalitatem*, neque maris, neque luminarium, neque aliorum quorumlibet elemẽtorum tunc illi opus erit. Et quid multa dicere neceſſe eſt, & omnia ſingillatim enumerare? Dies, & nox iuxta circularem hanc ſolis converſionem tunc non erit (1); neque enim noctis propter requiem corpus hoc umquam in-

ſem, & varias Patrum & Teologorum ſententias adferentem *Calmetium Diſſert. De Fine mundi*, ex quo innumera erui poſſunt unde *Glycas* noſter illuſtretur.

(1) *Petrus Lombardus Lib.* IIII. *Diſtinct.* XLVIII.

ὑέλινον ἐπειδὰν τῆς
ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἐμ-
φορηθείη σφοδρότερον
πῦρτε ὅλον αὐτίκα
γίνεται καὶ τοῖς πα-
ρατυχοῦσι φλογὸς με-
ταδίδωσι, τί χρὴ
καὶ λέγειν περὶ τῶν
καθαρωτάτων ἐκείνων
σωμάτων ἡνίκα ἐκ
τοῦ δεσποτικοῦ σώ-
ματος ἐκπηδῶσαν αἴ-
γλην παραδόξως εἰσ-
δέξονται· καὶ ὑπὲρ αὐτὸν
ἀςράψουσι πάντως
τὸν ἥλιον; καὶ μὴ ξέ-
νον τὸ πρᾶγμα ἡ-
γοῦ. εἰ γὰρ ἐν τῷ
παχεῖ τούτῳ καὶ πη-
λίνῳ σώματι τῶν ὁ-
σίων οὐκ ὀλίγοι πῦρ
ὤφθησαν ἄντικρυς,
ἅτε δὴ τὸ κατ' εἰκόνα
τηρήσαντες ἀδιαλώ-
βητον, κἀντεῦθεν εἰς
τὰ μέτρα φθάσαντες
τοῦ πρώτου ἐκείνου
Ἀδὰμ, πολλῷ μᾶλ-
λον ἡνίκα καὶ πνευ-
ματικὰ ἐκεῖνα καὶ λε-
πτὰ

digebit: neque iterum
diei ad operationis
ſuſceptionem. Siqui-
dem omnibus, ut di-
ctum eſt, quae ei poſt
peccatum contigere,
liberum erit. Niſi
enim haec ita ſe ha-
berent, haud equi-
dem apud ipſum *Pau-
lum* animale quidem
ſeminari diceretur,
ſpiritale vero deinde
reſurgere. Vnde
quum adeo purum
reſurrexerit, & ſicut
ſol ob inneffabilem
gloriam omnino ful-
gebit, & magis quam
illa mirum inmodum
ſplendeſcens. Neque
ob hoc ipſum mirere.
Si enim vas vitreum,
poſtquam ſolari radio
impletum fuerit, to-
tum ſtatim vehemen-
tior ignis efficitur, &
cum prope adſtanti-
bus flammam com-
municat, quid dicen-
dum

Digitized by Google

πτὰ καὶ κοῦφα; καὶ αἰθέρια δέξονται σώματα ὑπὲρ τὸν ἥλιον ὄντως ὁ τῶν ἁγίων ἀςράψει τότε χορός· καὶ πείθου τῷ μεγάλῳ Παύλῳ κατὰ λέξιν οὕτω διεξιόντι. μετασχηματίσει τότε τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν ὁ Σωτὴρ εἰς γενέσθαι σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν θεαρέςως ἐνταῦθα πολιτευσαμένων ἱκανῶς ὁ λόγος ἀπέδειξε. περὶ δὲ τῶν μὴ τοιούτων τί χρὴ καὶ λέγειν. ἄφθαρτοι μὲν οὖν ἀνίςανται ἅπαντες, εἴτε δικαίους εἴπῃς, εἴτε ἁμαρτωλούς, λῆπτὰ καὶ κοῦφα καὶ πνευματικὰ σώματα φέροντας ὅτι καὶ κοινῶς ὑπὲρ πάντων ὁ Χριςὸς ἀπέθανε. πρὸς ἀλλή-

dum erit de illis puriſſimis corporibus quando ex dominico corpore procedentem ſplendorem mirabiliter excipient(1), & pluſquam ſol ipſe prorſus fulgebunt? Neque inſolitā omnino rem hanc exiſtima. Si enim in craſſo hoc & luteo corpore Sanctorum non pauci ignis palam adparuere, quod illud *ad imaginem* ſervaviſſent, & inlaeſum exinde ad primi illius Adami menſuras praeoccupaſſent; multo magis quum & ſpiritualia illa, & tenuia, & levia, & aetheria, corpora excipient, plus quam ſol ipſe omnino Sanctorum chorus tunc radiabit. Et crede magno *Paulo* ad

(1) Vide ſupra *Epiſt.* III.

λήλους δὲ ὅμως ἐκ διαμέτρου διενηνόχασι. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν. καθάπερ ἐπὶ τῶν σπερμάτων σίτου τυχὸν ἢ κριθῆς ἐστιν, ἰδεῖν καταβάλλονται μὲν γὰρ ἐπίσης καὶ ἄμφω τῇ γῇ καὶ στάχυες ἐκεῖθεν εὐπρεπεῖς ἀναδίδονται, κατ' αὐτὴν δὲ ὅμως διαφέρουσι τὴν ποιότητα. οὐδὲ γὰρ εἰς σίτου κόκκον μεταβάλλεται ἡ κριθὴ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἴδῃ τις ἄντικρυς. ἄφθαρτοι μὲν

ad verbum ita diſſerenti: *Transformabit tunc humile corpus noſtrum Servator, ut ſuo evadat corpori glorioſo conforme*. Et haec quidem de iis, qui vitam Deo gratam heic vixere, ſufficienter oratio demõſtravit. De iis autem qui tales non fuere, quid dicere oportet? Omnes igitur corruptionis expertes reſurgent (1), ſive iuſtos dicas, ſive peccatores, tenuia, & levia, & ſpiritalia, corpora geſtan-

(1) *Fulgentius Lib. De Fide ad Petrum: Erit enim etiam iniquorum reſurrectio, ſed ſine immutatione, quam ſolis fidelibus & ex fide iuſtę viventibus daturus eſt Deus. Hoc eſt enim quod ait Apoſtolus Paulus: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Oſtendens autem iuſtos divino munere commutandos, ait: & nos immutabimur. Habebunt ergo iniqui cum iuſtis reſurrectionem carnis communem; immutationis tamen gratiam non habebunt, quae dabitur iuſtis. Quoniam a corporibus impiorum non auferetur corruptio, & ignobilitas, & infirmitas, in quibus ſeminantur.*

μὲν γὰρ ἀνίστανται ἅπαντες, ὅτι καὶ πᾶσι κοινῶς ἡ ἀφθαρσία κεχάρισται, διαφορὰν δὲ ὅλως οὐ τὴν τυχοῦσαν κεκαθαρμένοι ἀλλήλους εὑρίσκονται. οἱ μὲν γὰρ φωτὸς ἔργα διαπραξάμενοι πλήρεις φωτὸς ἐξανίστανται. οἱ δὲ σκότους ἔργα θησαυρίσαντες ἑαυτοῖς, σκότου τηνικαῦτα μεστοί, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν τοιοῦτοι κατὰ τὴν κρίσιν ἀνίστανται ἅπαντες ὁποῖοι τῇ γῇ κατεβλήθησαν ἐν τῷ τῆς ἐξόδου καιρῷ. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ πάμμεγας Παῦλος ἔλεγεν. ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι ἀναστήσεται. ἀρκεῖ το-

ſtantes; quia communiter pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. Different vero pariter ad invicem ex diametro. Et quid multis verbis opus eſt? Sicuti in quibus libet tritici, vel hordei ſeminibus videre eſt: obruuntur enim aequaliter utraque terra, & ſpicae exinde decentes pullulant: per qualitatē autem pariter differunt, non enim in tritici granum hordeum convertitur; ſic & in corporibus ipſis manifeſte quis videat. Omnes enim corruptionis expertes reſurgent (1), quia omnibus

(1) Iudaeis quibusdam perſuaſum fuit, non omnes homines reſurrecturos eſſe, ſed iuſtos tantum bonoſque Iſraelitas, ut *Kimchi*, *Maimonidi*, *Abarbaneli &c.* qui ſuam ſententiam iuvari putant ex Pſ. I. *verſ.* 6. & II. *Machabaeor.* VII. *verſ.* 14. Millenarii autem

τοσαῦτα. τοῖς γὰρ ἐχέφροσι κατά σε. καὶ εἷς λόγος ἀρκεῖ πρὸς τὴν κρίττονος εὕρεσιν. κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Σολομῶντα, δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσαι.

mnibus communiter incorruptio data eſt: differentiam vero pariter, & non quamlibet quidem, ii, qui mundati fuerint, habere comperientur. Hi enim qui lucis opera egerint, luce pleni excitabuntur; qui autem tenebrarum opera ſibi congeſſerint, tenebris tunc obſiti erunt. Et, ut uno verbo dicam, tales iudicii die omnes reſurgent, quales tempore obitus terra ſepulti fuerint. Et hoc manifeſtans maximus *Paulus* dicebat (1): *Vnuſquiſque in ſuo ordine reſurget.* Talia ac tanta ſufficiunt. Prudentibus enim viris, qualis tu es, & unum verbum ad eius, quod ſufficit, inventionem ſatis eſt. Iuxta enim ſapientem Salomonem, *Da cauſam ſapienti, & ſapientior erit* (2).

autem impios, ſaltem a prima reſurrectione, excludebant, poſt quam Iuſti mille annis cum Chriſto ſuper terram regnaturi erant.

(1) I. *Corinth.* XV. 23.

(2) Idem finis ac II Epiſtolae.

Quum quaedam paginae vacuae ſupereſſent, viſum eſt ex eodem Codice MS. quo Glycae Epiſtolae continentur, & hanc fidei Catholicae formulam exſcribere, & in Latinam linguam converſam heic edere, non tam ut paginae illae expleantur, quam in meae perſuaſionis argumentum; quod enim corde credo ad iuſtitiam, ore profiteor ad ſalutem. Ipſa quidem edita alias fuerit, necne; ignoro: ſed qualiſcumque ſit, certe meo propoſito conducit, apteque haeret.

ΟΡΟΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ.

Πιστεύω εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, μίαν ἐξουσίαν, μίαν θέλησιν, μίαν ἐνέργειαν, τουτέστιν ἕνα θεὸν ἐν τρίσι γνωριζομέναις ὑποστάσεσι, νοεραῖς, τελείαις, καθ' αὑτὰς ὑφεστώσαις, ἀριθμῷ διαιρεταῖς, καὶ οὐ διαιρεταῖς θεότητι,

ἕνη

DEFINITIO FIDEI CATHOLICAE.

Credo in Patrem, & Filium,& Spiritum ſanctum, Trinitatem conſubſtantialem, unam divinitatem, unam virtutem, unam poteſtatem, unam voluntatem,unam actionem, hoc eſt, unum Deum in tribus indicatis perſonis, intellectualibus,perfectis,ſecundum ſeipſas exſiſtentibus, numero diſtinctis, ſed non diſtinctis di-

ἔνη γὰρ ἐν τρίσι ἡ θεότης, καὶ τὰ τρία ἕν. τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης. ὁμολογῶ δὲ καὶ πιστεύω τὸν ἕνα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν, προαιωνίως μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως, ἐπ᾽ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν δι᾽ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἀληθῶς θεοτόκου, σαρκὶ ἐμψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ, γενόμενον ἄνθρωπον κατὰ πάντα

divinitate: una enim in tribus divinitas, & haec tria (1) unum, in quibus quaecumque ſunt divinitas eſt. Cõfiteor vero, & credo, unum ex ſancta & cõſubſtantiali Trinitate, Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, unigenitum Dei filium, ante ſaecula quidẽ ex Patre genitũ intemporaliter, & incorporaliter; ultimis vero diebus propter nos & propter noſtrã ſalutẽ incarnatũ de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine, & vere Deipara, carne animata anima rationali & intellectuali; & factum hominem per omnia ſecundum ſimilitudinem,

(1) Neutro etiam genere divinae Trinitatis Hypoſtaſes indicari poſſe, & *Tria* dici, & viri longe doctiſſimi obſervarunt, & nos exſequuti ſumus eo libello, quem *De recta Nicaenorum Patrum Fide* inſcripſimus, *Cap.* XXXII. §. V.

τα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας· τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι. ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐκ δύο φύσεων καὶ ἐν δύσι ταῖς φύσεσι γνωριζομέναις ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως.

nem, excepto peccato; perfectum in divinitate, & perfectum eumdem in humanitate; conſubſtantialem Patri ſecundum divinitatē, & conſubſtantialem nobis ſecundum humanitatē: ex duabus naturis, & in duabus naturis indicatis, inconfuſe, inconvertibiliter, indiviſibiliter.

ADmodum Reverendus Pater Thomas Vincentius Moniglia Ordinis Praedicatorum, attente perlegat Librum hunc, cui titulus *Deliciae Eruditorum, ſeu veterum, &c.* & videat ſi quid contineat, quod bonis moribus, & Chriſtianae Fidei adverſetur, ac referat.

Dat. die 30. Auguſti 1736.

Dominicus de Bardi Vic. Gen.

MIchaelis Glycae, cuius complura typis edita publici iuris facta ſunt, monumenta quaedam, vel anecdota, vel in meliore lumine conlocata, Vir clariſs. *Io. Lamius*, Publ. in Florent. Vniverſ. Prof. ita eruditis adnotationibus ſuis illuſtrat, & ubi oportuit, caſtigat, ut nihil Religioni, nihil morum integritati, a Graeco Scriptore metuendum ſit, optimus autem Interpres omnes ſui muneris partes impleverit.

Dat. Florentiae in Collegio D. Marci Ord. Praed. Id. Septembris 1736.

F. Thomas Vincentius Moniglia Suprad. Colleg. Sac. Theolog. Prof.

Attenta ſupradicta relatione imprimatur.

Dominicus de Bardi Vic. Gen.

ADmodum Reverendus Pater Lector Theologus Thomas Maria Griſelli Ord. Praedicatorum, Cenſor pro S. Inquiſitione, perluſtrare dignetur Opus, cui titulus *Deliciae Eruditorum*, *&c.* iuſſu Reverendiſs. Patris Mag. Pauli Antonii Ambrogii Ord. Min. Conv. S. Franciſci Inquiſitoris Gen. Dominii Florentini, & referre, an permitti poſſit, ut typis mandetur.

Ex AEdibus S.Officii Florentiae 15. Septembr. 1736.

Fr. Franciſcus Antonius Benoffi Min. Con. Vicarius Gen. S. Officii Florentiae.

IVſſu Reverendiſſimi Patris Pauli Antonii Ambrogii Generalis Inquiſitoris attente perlegi Librum, qui inſcribitur *Deliciae Eruditorum*, *&c.* ipſumque dignum cenſeo, qui publica luce donetur.

Dat. Florentiae in Collegio D. Marci Ord. Praed. VIII Cal. Octobr. 1736.

Fr. Thomas M. Griſelli in ſuprad. Collegio Sac. Theol. Lector, & Cenſor pro S. Inquiſ.

Stante ſuprapoſita atteſtatione imprimatur.

Fr. Franciſcus Antonius Benoffi Min. Con. Vic. Gen. S. Off. Florentiae.

Carolus Ginori pro Reg. Celſ. vidit.

Digitized by Google

ERRATA CORRIGE

	ERRATA	CORRIGE
Pag. XII	reſtituate	reſtitutae
XV	χαλχογράπτων	χαλκογράπτων
XVII	omnes	omnia
XXVII	Hiacinthus	Hyacinthus
28	Aelianus	Acacius Caeſarienſis Aelianus
37	Heraclonem	Heracleonem
41	ἐπιβεβηκοῦνται	ἐπιβεβηκοῦται
46	ἐληλάκει	ἐλήλακε
	ominum	omnium
47	ne	en
58	ἐπιτρέπτουσι	ἐπιτρέπουσι
59	διςίν	δυσίν
67	εἰπῶν	εἰπών
76	διηνεγχές	διηνεκές
77	ἁμά	ἅμα
81	ἔχει	ἔχεις
96	ἠνόχλει	ἐνώχλει
107	ὡμολογῆται	ὁμολογεῖται
110	Aureae	Aurae
120	θεσβῆτα	θεσβίτα
128	εἶνει	εἶναι
133	incorruptione	incorruptionem
149	planta	plantam
160	95	93
174	tribuemus	tribueremus
178	ſenſili cibo	ſenſilem cibum
	participium	participatum
188	ſenſili alimento	ſenſile alimentum
199	modum	quemadmodum
214	exhorrens	exhorreſcens
224	illud	illum
259	ſapienterquae	ſapienterque
265	in quo	in quod

Digitized by Google

Digitized by Google

005710103

Digitized by Google

Digitized by Google